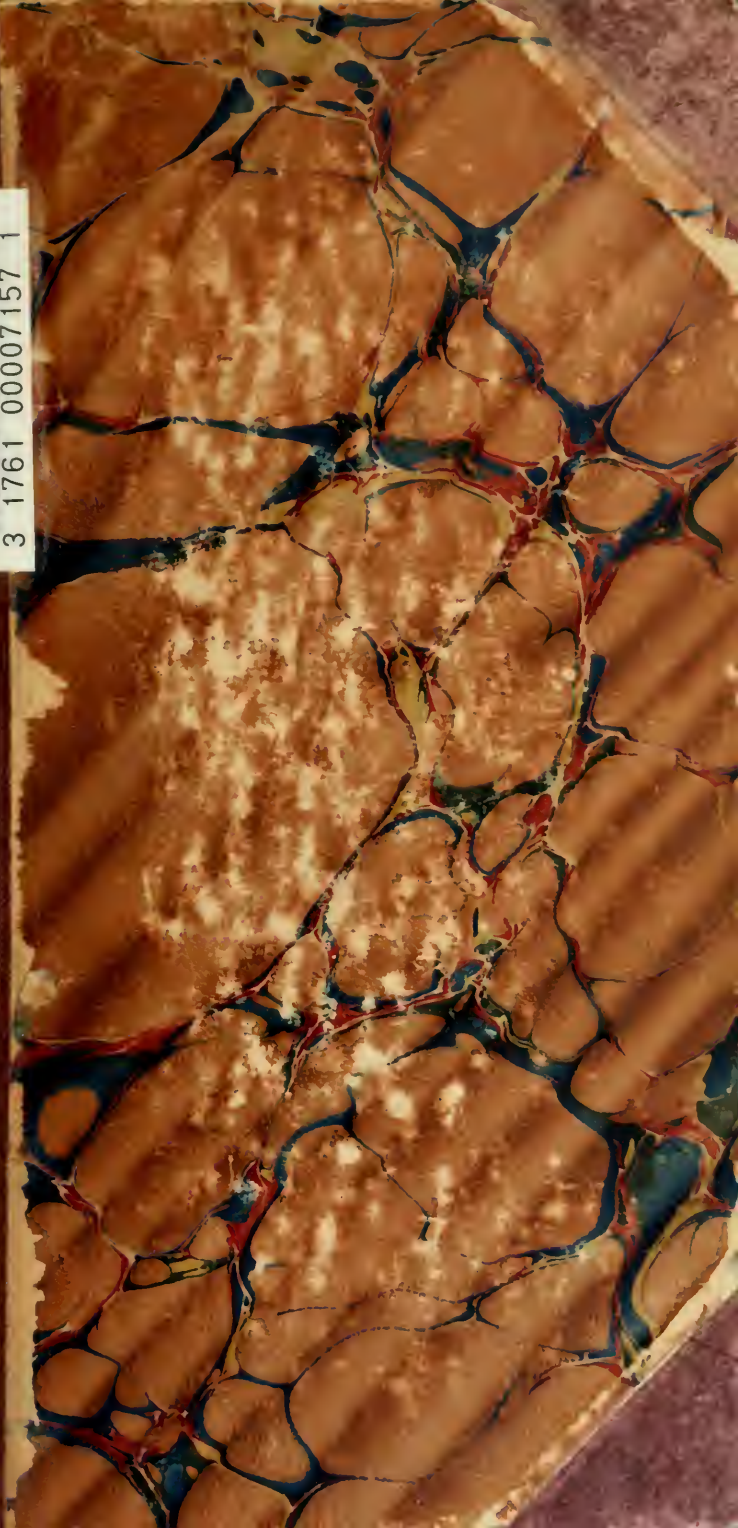

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00007157 1

Toronto University Library

Presented by

Bernhard Sandnitz Leipzig

through the Committee formed in

The Old Country

to aid in replacing the loss caused by

The disastrous Fire of February the 14th 1890

LL
T316 Dz

P. TERENTI AFRI
C O M O E D I A E

RECENSUIT

7277
CAROLVS DZIATZKO

EDITIO STEREOTYPA

EX OFFICINA BERNHARDI TAVCHNITZ

LIPSIÆ MDCCCLXXXIV

LIBRARY
MAY 2 1974

PA ⁶
6755
A2
1884

cop. 2

GUSTAVO GROEBER

ARGENTORATENSI

AMICITIAE GRATIA

DE VITA AC SCRIPTIS

P. T E R E N T I A F R I

PRAEFATIO.

Quod saepe factum esse videmus, ut virorum ingenio atque scriptis insignium et ob ea maxime laudatorum vitae fortunaeque vicissitudines, quamdiu vivi essent, neglegerentur neque ullo modo memoriae traderentur, a posteritate tamen, cum homines illas curare inciperent, non iam vel ex caecae obscuritatis tenebris vel ex diversae famae rumorisque dubitationibus evolvi atque ad certae fidei confidentiam perduci possent, id in Terentio quoque poeta usu evenit. quamquam enim singulari fortunae gratia contigit, ut vita eius a *Suetonio* conscripta in iuitio commentarii, qui Aeli Donati nomen fert, nobis servaretur¹, nec non alia vel ex prologis didascalisque ipsarum fabularum de vita Terenti erui possunt vel ab aliis auctoribus referuntur, maiora tamen quaeque fere non sunt eiusmodi, ut pro certo ac sine dubitatione affirmari queant.

Ac primum quidem de anno eius natali ambigitur. anno 594 u. c., i. e. 'post editas sex comoedias,' nondum plus viginti quinque annos eum natum fuisse *Suetonius* Nepote, Porcio, aliis, ut videtur, auctoribus memoriae tradit²: anno igitur 569 natus esse putandus sit. sed iam

1 Hanc antiquam vitae enarrationem, ne quid libello nostro deesse videretur, ipsis comoediis infra praemisimus.

2 C. L. Roth (Rh. Mus. XII 182 sqq.) et Ritschl (Vit. Ter. in Suet. ed. Reifferscheid. p. 512 sqq. = Opusc. phil. III 250 sqq.) cum optimo codice *vicesimum* (non cum recentioribus libris *tricesimum*) legendum esse evicerunt. quamquam fatendum est III *cesimum* (i. e. *tric.*) perfacile in *vicesimum* transire potuisse,

Fenestella (infra p. 3), fortasse vel antea Santra (v. Roth l. c.) eum natu maiorem fuisse contenderat. at neque hanc neque illam sententiam certis testibus, sed mera hominum doctorum inniti ratiocinatione H. Sauppe (Nachr. d. Gött. Ges. 1870 p. 111 sqq.) dilucide exposuit. priore enim illo anno natali posito Terentius, cum a. 588 Andriam primam fabulam in scaenam daret, nondum viginti annos habuisse potest; quod cum aliis de causis parum probabile est, tum vero quia poetae nostro adversarii, a quorum variis perpetuisque opprobriis se in prologis defendit, nimiam adolescentiam numquam profecto vitio dederunt (v. edit. meae Teubn. I p. 7): tantummodo ut '*nouom* poetam' '*ueteri* poetae' Luscio Lauvino se opponit³. vel illud alicuius momenti est, si recte sentio, quod '*maliuolus uetus poeta*' Terentium '*repente* ad studium se adplicasse unicum' dictitabat (Heaut. 23). neque enim qui adolescentiam modo ingressus comoediam scribere ausus est, '*repente*' id facere iure dicatur, sed potius is qui praeteritis iam annis primae scribendi exercitationis ad tale studium certamenque delatus est. cum Sauppio igitur l. c. natalem Terenti annum, quippe quem ignorarent post eius aetatem homines docti, ex falsa computatione positum fixumque esse arbitramur; cum enim illum amicum *P. Scipionis Africani minoris* fuisse

3 Heaut. 51 sq. Ambivius prologus vel cum despectu quodam *adversarios* Terenti ut '*adulescutulos*' denotat,

tota fere antiquitas praedicaret, item eodem utrumque anno natum esse statuerunt⁴. nec vero ideo *aequales* illos fuisse itemque Laelium negari potest, ut non ita multis annis ante Scipionem (circiter a. 564) Terentium natum esse conicere liceat.

Carthagine eum natum esse apud Suetonium legimus; inde Romam eum in servitutem Terenti Lucani senatoris venisse. nec tamen eum bello captum esse potuisse 'inter finem secundi Punici belli et initium tertii' iam Fenestella recte monuit (Vit. Ter.); magis de altero dubitandum est, quod idem dicit illum vel si a Numidis aut Gaetulis (ex Carthaginiensium finibus) captus esset, non potuisse ad dominum Romanum pervenire 'nullo commercio inter Italicos et Afros nisi post deletam Carthaginem coepto' (v. Bergk in Phil. XVI 628). aliam dubitationem Aem. Baehrens movit (N. Jahrb. f. Ph. 1881 p. 401 sq.) *Afri* cognomine aliam atque Carthaginem patriam Terenti significari dicens; numquam enim Carthaginienses illo nomine appellari solere⁵. quod cum recte monuerit — neque enim Poenulo cognomen poetae est —, Afer natione fuisse videtur, ab uno Afrorum illorum oriundus, qui permulti sine dubio Carthagine in servitio vivebant. inde puerulus perpaucorum annorum⁶ commercio seu dono ad Terentium senatorem Romam perductus est.

A Terentio Lucano 'ob ingenium et corporis formam⁷ liberaliter edu-

⁴ Scipionem anno 569, qui Terentio tribuitur, revera natum esse ex certis veterum testimoniis constat (v. Roth l. c. p. 183 et Sauppe l. c. p. 115).

⁵ Graece Afri *Αἰβήτες* sunt, diversi illi, ut Niese amicus me docuit, et a Carthaginensibus et a Numidis.

⁶ Vid. Bergk l. c. p. 628 sq. et Engelbrecht, Stud. Ter. p. 5.

⁷ 'Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco' (Vit. Ter.). imaginibus Terenti vel in codice Vaticano pingendo vel in nummo quodam qui dicitur contorniato statuariae arte redditus parvam aut nullam fidem habendam esse J. J. Bernoulli (Röm. Iconogr. I 66—70) demonstra-

catus et mature manu missus est' (Vit. Ter.). cum iam in eius domo, ut opinari licet, cum filiis nobilium virorum anice agere coepisset, libertus postea ob easdem virtutes, quibus libertatem debebat, familiari consuetudine nobilissimorum et clarissimorum, qui tunc Romae vivebant, hominum utebatur: inter amicos Scipionis Africani minoris, C. Laeli, Furi Philii adolescentium, vel C. Sulpicii Galli, Q. Fabii Labeonis, M. Popilli virorum provectoris aetatis Terentius numerabatur; nam patriciorum genere illud temporis plurimi erant ei, qui cum ad rem publicam tenendam aptissimi essent, tum artibus literisque maxime faverent. ut taceam de rumore, quo vel corporis consuetudine cum adolescentibus illis nobilibus coniunctus esse dicebatur, cui iam Fenestella sano usus argumento oblocutus est (Vit. Ter.), pervulgata quidem antiquitatis fama erat, cuius ipse poeta in Adelphon prologo (v. 15—21) mentionem facit⁸, ab amicis illis nobilibus eum in scribendo adiutum esse. quam famam quod leviter tantum refutare videtur, iam Suetonius recte observavit ideo fieri, quia poeta eam amicis non ingratis esse sentiret. Terentium sane in Terenti fabulis agnoscere nemo nimirum dubitabit, quamquam ei consuetudinem elegantium et omni modo liberaliter eruditorum hominum in arte quoque factitanda perutilem fuisse nec defuisse ei, si ex usu essent, illorum consilia non minus concedendum est. sermonem quidem eius non minus ex eo dicendi genere, quo Romani nobiles tum usi esse nobis putandi sunt, quam ex veterum poetarum imitatione conformatum esse constat. ab aliorum poetarum vel litteratorum hominum, qui tum

vit, idem tamen addens posse imaginem illius codicis ad Varronis hebdomadas referri. fugit eum tres alios codices praeter Vaticanum eodem modo Terenti imagine ornatos esse, Parisinum, Basilicanum, Ambrosianum (v. Umpf. ed. Ter. p. XXV, XXIX, XXXI).

⁸ Cf. ed. m. Teubn. I p. 5.

musicæ artis quandam dominatum usurpabant, amicitia vel, si quod erat, sodalicio satis remotus fuit. ita enim et quod Caecilio poetae, cum primam fabulam Andriam daret, ignotus erat et quod adversarii opprobrio dabant (Heaut. 23) 'repente ad studium hunc se adplicasse musicum', satis explicatur atque aperta illa invidia inimicitiaque, qua ceteri poetae eum insequabantur. quae maledicta ipsa ad artis quandam normam regulamque, quam Terenti fabulae neglegere dicebantur, plurimum spectant.

Temporis sui et suo ipse studio ductus ad *palliatam* comoediam conversus est. quae cum inde a Livi Andronici primo conatu (a. 514) continuata serie clarissimorum poetarum, ex quibus Naevium Plautum Ennium Caecilium nominatim memoramus, tractata esset et iam ad occasum vergere inciperet, per Terentium agmen illorum quasi claudentem postremum laetissime effloruit. *Menandri* maxime inter Graecorum novae comoediae poetas vestigia sequi fabulasque in latinum sermonem convertere sibi proposuit. atque *prima Andria* erat, quam a Menandro conversam a. 588 ludis Megalensibus in scaenam dedit: aediles quidem, ut Suetonius narrat, poetae etiamtum obscuri fabulam accipere dubitarunt eamque ante Caecilio recitari voluerunt; quod cum fieret, magna ille oblectatione et admiratione affectus est⁹. sequebantur *Andriam*, si temporis ordinem servamus, hae fabulae a Terentio perscriptae et in scaenam datae:

II. *Hecyra* (non acta) a. 589 ludis Megalensibus;

⁹ De anno quo Caecilius mortuus sit, v. Ritschl ad Vit. Ter. p. 497 sq. et ed. m. Teubn. I p. 10. — O. Brugman (N. Jahrb. f. Phil. 1876 p. 416) ex Andr. prol. 18, ubi Caecilius non una cum Naevio Plauto Ennio inter 'auctores' poetae contaminantis fabulas nominetur, illum etiamtum *inter vivos* fuisse conicit; sed cum prorsus nesciamus, quam Caecilius, qui 'in argumentis palmam poposcit,' in illa re rationem secutus sit, cavendum est ne ei argumento nimium tribuamus.

III. *Heauton timorumenos*¹⁰ a. 591 ludis Megalensibus;

IV. *Eunuchus* a. 593 ludis Megalensibus;

V. *Phormio* a. 593 ludis Romanis; *Hecyra* (relata, sed non peracta) a. 594 ludis funeralibus L. Aemili Paulli;

VI. *Adelphoe*¹¹ a. 594 eisdem ludis; *Hecyra* (tertio relata et peracta) a. 594 ludis Romanis.

Andriam praeterea ab ipso poeta relata esse a quibusdam ex prologo comoediae colligitur; quod parum considerate fieri compluries comprobare studii (v. quae ed. m. Teubn. I p. 10 congressi et quae contulerunt O. Brugman l. c. p. 417 et Rich. Meister in Zeitschr. f. d. Gymn. 1876 p. 560). magis incerta stat sententia de duplici Adelphon actione, quam ex prologi potissimum verbis et ex Donati praefatione W. Wilmanns (De didasc. Ter. p. 49 sqq.) eruere sibi videbatur; cui sententiae alii assensi

¹⁰ Numerorum causa Bentley ad Heaut. prol. 6 adnotavit *Hauton. tim.* v. 5 pronuntiandum esse (at cf. e. c. Heaut. 856). debine Ritschl primus, quod sciam, scripsit quoque (Parerg. p. 381) nomen breviate pronominis forma eumque multo viri docti secuti sunt. ego cum prius idem fecissem, postea (Rh. Mus. XXVII 159 sqq.) mihi persnasi distinguendum esse inter pronuntiationem vocis, quae aliis locis alia esse potest, et scripturam *tituli* (cf. Fleckeisen in N. Jahrb. f. Phil. 1870 p. 72 sqq.): titulus autem quibus plenior formam ubique in codicibus praebet, dubitari nequit. praeter eos titulos, quos similes l. c. attuli, Caecili Exhantu hestos (cf. W. Wagner in ed. Haut. p. 26) et Dexicratis 'Υρ' εαντων πλανωμενοι fabulae memorandae erant.

¹¹ Pet. Langen (Phil. Rdsch. 1881 p. 1122) terminationem *Adelphoe* aequae ac *Menandri* soli didascaliarum auctori nos debere autumat, Terentium ipsum 'Adelphi' potius dixisse. qua in re virum doctum errare puto. cum enim palliatas comoedias Terenti aetate poetae ex graecarum, quas converterant, titulis nominare solerent, ita ut *Adelphos*, non *Frates*, *Hecyram*, non *Socrum* dicerent, terminatio graeci vocabuli non minus quam nomen ipsum transsumpta est. quod ita esse luculenter demonstrant Heaut. 5 *Heauton timorumenon* et Phor. 25 *Epidicazomenon*. alia est ratio eorum nominum, quae (ut *Eunuchus*) mutata terminatione iam quasi recepta erant in linguam latinam; talia enim cum graeca esse satis pateret, non retro in graecas formas transmutari consentaneum erat.

sunt — inter eos Herm. Schindler (Observ. crit. p. 29—38) novo quodam allato indicio —, alii oblocuti. sed cum certis argumentis vel testimoniis sententia eorum, qui Adelfhos comoediam iam ante annum 594 semel a Terentio actam esse arbitrarentur, nondum confirmata sit, in tradita didascaliae memoria nobis acquiescendum esse duco¹². plures autem quam sex illas Terenti comoedias neque antiquitas noverat neque ipse, quamdiu Romae erat, in scaenam dedit. quattuor earum a Menandro translatae esse constat; reliquas duas, Hecyram et Phormionem, ab Apollodoro Carystio convertit. omnes Hecyra excepta populo vel prima actione satis placuerunt; quin etiam Eunuchus fabula tanto successu data est, ut aediles eisdem ludis eam iterum darent et poetae octo milia nummum darent, quantum pretium nulla antea cuiusquam comoedia meruerat (Vit. Ter.). Hecyra vero, postquam bis frustra in scaenam delata est, tertio tandem populo probatur.

Anno 594, paulo post peractam Hecyram, ut arbitrari licet¹³, in Graeciam profectus est, ut mores institutaque Graecorum, in quibus exprimendis tota quasi continetur nova comoedia, melius egnosceret perciperetque. a Porcio (Vit. Ter.) in terram ultimam Graeciae se contulisse refertur; et cum Volcaei (ap. Suet.) eum Roma in *Asiam* iter fecisse dieat, non est veri dissimile eum aliquam graecarum urbium Asiae minoris adiisse; hae enim apte et 'in Graeciae terra ultima' et 'in Asia' sitae esse pu-

12 Omnem didascaliarum Terentianarum rationem, ex quibus maxime cognitio nostra pendet temporum, quibus singulae fabulae actae et conscriptae sint, in Rh. Mus. XX 570—598 et XXI 64—92 exposui.

13 Sunt qui cum H. Schindlero (l. c. p. 51 sq.) putent poetam initio a. 594 ante secundam Hecyrae actionem Romam reliquisse; utrumque prologum eius comoediae non a Terentio, quod de posteriore prologo iam Guyetus suspicatus erat, sed ab Ambivio, domino gregis, scriptum esse,

tabantur¹⁴. ad inopiam redactum re familiari misere neglecta atque indignabundum cum a nobilibus amicis Roma discessisse eiusdem Porci versus (Vit. Ter.) indicant; cui vel id repugnare videtur, quod eodem anno, quo in Graeciam abiit, ludis funebribus Aemili Paulli, quos Scipio una cum fratre dedit, duas Terenti fabulas actas esse scimus. iam insequenti anno (595 u. c.)¹⁵ Romam rediens mortuus est vel naufragio prope Leucadiam insulam facto vel in Arcadia Stymphali oppido; ibi enim nuntio allato sarcinas, quas navi praemisisset, in mari interiisse, gravi morbo affectus e vita decessisse dicitur. fabulae sane quas novas e graeca lingua converterat, naufragio una perierunt¹⁶. — Romae 'reliquit filiam, quae post equiti romano nupsit; item hortulos viginti iugerum via Appia ad Martis' (Vit. Ter.). unde parvam quidem, sed non nullam fuisse ei rem familiarem pernoscimus.

Terenti fabulas poeta vivo non minus amicis eius nobilibus atque toto populo probatas et magna laude elatas, quam a paucis quibusdam adversariis, quos e numero invidorum poetarum vel eorum asseclas fuisse nobis putandum est, maxime autem a Luscio Lanuvino, qui ipse poeta palliatarum erat, graviter vituperatas et continuis obtrectationibus vexatas esse iam supra breviter indicavimus. vel contaminatas eas esse, i. e. singulas latinas ex compluribus graecis consutas miscendoque corruptas¹⁷, vel non iam novas, sed aliunde sur-

Adelphon autem prologum ad priorem aliquam actionem pertinere.

14 Graeciae summatim graecas colonias Asiae minoris attribui ex Nep. Milt. III 3 apparet. hanc interpretationem si accipias, non opus sit cum Frid. Leone (Quaest. Aristoph. thes. X) apud Volcaei in *Achaïam* pro *in Asiam* scribere.

15 Errore, ut videtur, Hieronymus (Enseb. chron. II 127 ed. Schoene) mortem ad olymp. CLV 3 (596 u. c.) refert.

16 De numero earum v. infra adn. ad Vit. Ter.

17 De contaminandi verbi notione inter alia videas quae ed. Teubn. II 7 sq. adnotavi.

reptas variato clamore ei vitio dabant. ab initio enim latini poetae inde a Livio Andronico, cum graecas fabulas latine verterent, id potissimum agebant, ut eas quam maxime auribus et sensibus populi romani adaequarent, subtilem componendi artem vel mores personarum diligenter et aequabiliter per totam fabulam descriptos minus curantes quam eas virtutes, quae rudium et illiteratorum hominum animos allicere et captare possent, actionis varietatem et alacritatem, incitatos multisque et petulantibus iocis intermixtos sermones. sensim vero et paullatim iudicio hominum aliquantulum expolito et exulto neglectas illas antea virtutes magni aestimare coeperunt imprimisque homines docti et qui in litteris principatum quendam sibi arrogabant, flagitare insistebant, ut latinae comoediae graecis quam maxime similes evaderent. hinc vero graeci coloris nimio studio occaecati eo obscurae diligentiae (Andr. 21) progressi sunt, ut quamque graecam comoediam plane integram vertendam esse neque ullam alius comoediae scaenam, quamvis aptam et venustatis plenam, addi licere stauerent¹⁸. Terentius vero etsi in ceteris rebus graeca exempla sat presse reddebat, contaminando tamen, ubicunque ex re esse rebatur, non abstinuit, veterum potius poetarum, quam aemulorum auctoritatem secutus: et Andria et Adelphoe et

Eunuchus contaminatione confectae sunt. deinde vero critici illius actatis prorsus novas nec iam ab aliis tractatas esse debere fabulas vel totas vel partes earum dictitabant; quibus dictis Terentius vel revera fabulam suam novam esse (Ad. 6 sqq.) vel se nescivisse respondet alium poetam eadem iam fabula usum esse (Eun. 19 sqq.), simul ostendens (ib. 27. 35 sqq.) nihil peccati in eo inesse sibi videri, quod eadem graecae fabulae aut partes earum a diversis latinis poetis tractentur. si praeterea (Phor. 5) adversarii ei obtrecebant 'fabulas tenui esse oratione et scriptura levi,' id tetigerunt, quod — aliis verbis dictum atque minus maligne — posterique quoque minus laudandum in Terentio esse censebant. sedatis enim motibus et reiecta graviorum affectuum concitatione, leni plerumque et aequabili flumine sermo eius labitur, ita ut Varro (Gell. VI 14, 6) eum ut exemplar probabilis mediocritatis afferat: ἡθεοιν, non πάθεοιν excellebat. cum ne comica quidem vis, quae dicitur, in eo singularis esset et graeca exempla nimis anxie premere videretur, a Volcacio Sedigito in canone decem poetarum palliatae comoediae sextus tantum locus ei tribuitur; at valde laudatur a Cicerone et Caesare propter elegantiam ac puritatem sermonis¹⁹, atque Horatius omnes eius virtutes uno verbo comprehendens ait Terentium arte vincere dici.

Novae editionis parandae fundamentum et debet et potest esse apparatus criticus, quem *Franc.*

Umpfenbach in. editione Terenti (Berolini 1870) magna cum industria vel sua ipsius vel amicorum con-

18 Nimum hoc et a rudimentis palliatae comoediae gradatim accrescens studium graecas fabulas quam maxime integras latine reddendi primam gravissimamque causam celeris ac paene praecipitis interitus eius poesis generis fuisse puto. nam cum proprii ingenii additamentis novisque incrementorum elementis illi in dies magis quasi dedita opera certoque consilio abstinerent, fieri non potuit, quin totum genus cito arcesceret et in se, ut ita dicam, colla-

beretur. Similiter de ea re G. Boissier (Mél. Graux p. 79—86 'Les prologues de Térence') disputavit duo genera spectatorum Romanorum fuisse exponens, litteratorum et a litteris studiisque graecis prorsus abhorrentium.

19 De proprietate Terentiani sermonis deque veterum in ea re testimoniis v. Engelbrecht, Stud. Ter. p. 7 sqq. De indole moribusque poetae et de eius scriptis subtiliter Bergk in Phil. XVI 629 sq. iudicat.

gessit. ibi et antiquissimi Bembinii codicis¹ (saec. IV vel V) et ceterorum, quotquot tunc antiquissimi ac dignissimi habebantur et adiri poterant (saeculis IX—XII tribuuntur), lectiones uno obtutu perlustrare licet; praeterea ex scholiis cod. Bembinii², ex antiquorum commentorum collectione, quae sub Aeli Donati nomine nostram actatem tulit, ex Eugraphii commento (si quis eius usus est), quaecumque ad artem criticam factitandam adhiberi posse videbantur, nec non veterum scriptorum testimonia collecta propositaque sunt.

Ac primum quidem, quod ad libros manuscriptos attinet³, *Umpfenbach* ipse (Philol. XXXII 442—446 et 460—477) de priorum quorundam editorum, *Lindenbruchii*, *Lengü* (Ter. ed. Cantabrigiae 1701), *Bentleyi*, subsidiis criticis deque ratione, quae inter ea et sua ipsius intercedat, fusius exponit. de novo codice Parisino (n. 7903 a. saec. X),

1 Sparsa paucorum locorum eius codicis cognitio ipsi *Petro Bembo* debetur; largam ut ex aliis vetustis libris manuscriptis, ita ex Bembo *Gabr. Faernus* (ed. Ter. Florentinae 1565 et 1572) materiam praebuit, quam integram Bentley editionibus suis inseruit. — Unam paginam Bembinii (Phor. prol. 18—34) Zangemeister in Ex. cod. lat. tab. VIII heliographico ectypo exprimentam curavit, aliam paginam (Ad. 755 ad inser. V sc. 2) The Palaeogr. Soc. pl. 135.

2 Praeter editionem principem horum scholiorum parum sufficientem, quam *Umpfenbach* (Herm. II 337—402) publici iuris fecit, comparanda sunt quae *Studemund* (N. Jahrb. f. Ph. 1863 p. 546—571 et a. 1882 p. 51—63) corrigendo et addendo attulit.

3 Quotquot singulae lectiones eorum codicum, quibus *Umpfenbachiana* editio nititur, mihi memorandae erunt, ex hac ipsa editione desumptae erunt, et eisdem ego atque ille siglis utar: A est Bembinus; B Victorianus, C Decurtatus, E Riccardianus, F fragmentum Vindobonense; G Vaticanus, H Ambrosianus, P Parisinus (bibl. nat. n. 7899, non 7859, ut apud *Umpf.* p. XXIV legitur), B Basilicanus. concentum omnium codicum littera ω notabimus, omnium praeter Bembinum uota ζ, codicum DG, quibus saepe E, L (cum V) accedunt, δ; reliquorum autem littera γ. — De codice P et Bentleyi libris manuscriptis vid. praeterea Warren in Am. Jour. of phil. III 59 sqq.; una pagina huius codicis (Andr. 20—34) a Palaeogr. Soc. pl. 36 heliographice exhibita est.

qui classi δ assignandus est, *Aug. Fritsch* (ibid. p. 446—460) refert, de fragmento Lugdunensi Gallorum (bibl. urb. cod. 1190 saec. VIII), quod ad cod. γ (ut accuratius dicam, cod. C et P) pertinet, *W. Foerster* (Zeitschr. f. oest. Gym. 1875 p. 188 sq.)⁴, de Lipsiensi (bibl. urb. Rep. I. 37 in 4to; saec. X) *O. Brugman* (N. Jahrb. f. Phil. 1876 p. 420), qui ordini δ eum recte tribuit. hunc Lipsiensem (L littera notetur) ut Vratislaviae in usum huius editionis conferre mihi liceret, liberalitate eorum, qui Lipsiae res urbanas procurant, atque bibliothecae antistitis contigit: excerptas tantum eius lectiones, prout desiderat natura editionis meae, afferam⁵. — *Donati* commentariorum optimum codicem Parisinum (A = bibl. nat. Lat. 7920), quem *Andriae* tantum et *Adelphon* partis commenta continere dolemus, atque *Oxoniensem* (bibl. Bodl. Canon. Lat. Auct. Class. 95 = 0)⁶ ipse totos, aliorum partes saltem excussi. *Umpfenbachio* minus accuratam codicis A collationem suppetivisse in ed. Teub. I 99 monimus; praeterea num ullius pretii vulgata lemmata sint *Donati*, in quibus ille afferendis inutilem sumpsit diligentiam, perdubium mihi esse videtur. ipsi textui eum, codicum maximeque Bembinii scripturae vel contra rationis probabilitatem nimis addictum, minus consuluisse satis constat.

Bembinus quantum antiquitate,

4 *Rud. Peiper*, vir doctissimus, collationem huius fragmenti, quod ipse quidem saeculi IX vel X esse aestimavit, a. 1877 confectam humanissime dono mihi permisit.

5 Hic moneo magnam in eo lacunam esse ab Andr. v. 74 ad v. 376. ceterum cf. quae de eo in Rh. Mus. XXXIX 339 sqq. disputavi; addas autem quae ad Andr. 51. 607. 767. 962. Eun. 591. 898. Phor. 500. Ad. 82 infra adnotavi.

6 Cf. *Dziatzko* in N. Jahrb. f. Phil. Suppl.-Bd. X 675 sqq. — Editionum *Donati* praeter veterimas, quarum ratio ac condicio nondum satis perlustrata est — *principi* quidem editioni (Romae 1472) non plus fidei deberi quam cupiam noviciorum codicis puto —, *Rob. Stephani* (Parisiis 1529 vel 1536), *Lindenbruchii* (Parisiis 1602 vel Francofurti 1623), *Westerhovii* (Hagae Com. 1726) polissimum adhibendae sunt.

tantum auctoritate ceteris codicibus, qui omnes *Calliopii* recensionem subscriptionibus testantur⁷, praestat. quae fides in emendandis Terenti comœdiis codicibus nostris universe habenda sit quaeque duobus illis generibus, Ritschl (Op. phil. III 284 sqq.) subtiliter exponit, in eo tamen errans, quod p. 293 Bembinii familiae satis confidenter Victorianum, dubitanter Decurtatum adiunxit, qui et ipsi ex Calliopii recensione prodierunt. solum Bembinum a ceterorum multitudine, cui Donatus quoque adnumerandus erat, didascaliarum tantum ratione habita vel ante Umpfenbachium seiunximus (Rh. Mus. XXI 88). Calliopianam enim recensionem, si cum Bembinii fortuita magis ac ratione egente, sed satis sincera et incorrupta scriptura compares, ipsam quoque ex perantiquo bonoque atque adeo pleniore fonte fluxisse, sed hominis non indocti consideratas quidem, sed pro manco aetatis intellectu saepe perversas et satis licenter grassantes operas perpessam esse explanavimus. idem fere *Conr. Sydow* (De fide libr. Terent. ex Call. rec. duct. Berolini 1878) ex ipsarum fabularum memoria diligenti dissertatione evicit: multis et correctionibus (maximeque metricis) et cuiusvis generis additamentis libros Calliopianos refertos esse, at tamen ita, ut bonae scripturae memoria haud raro a censore intacta relinqueretur; praeterea Bembinum correctionibus et additamentis non prorsus liberum esse nec non neglegenter scriptum multos scribendi errores exhibere ad corrigendum modo faciliores modo diffiiliores (Sydow p. 65 sq.). a quo in eo tantum dissentio, quod licentiam Calliopianae recensionis non satis severe perstrinxisse videtur, ita ut integritati Bembinii codicis, cui ex familia

δ nonnumquam aliquid adiumenti accedit, etiam plus quam ille tribuam⁸. quamquam fatendum est codicum, quos Calliopianae recensionis nomine complectimur, nondum omnes, qui extent bonae frugis, nos vel cognitos vel exhaustos habere; quod si factum erit, sperandum est vel maiorem illi fidem gratiamque haberi posse.

Duos codices inter Calliopianos, D et G, singularis cuiusdam et a ceteris diversi pretii esse cum iam Ritschl perspexisset (v. supra), eosdem Umpf. p. I sq. itemque alios minoris auctoritatis a ceteris disiunxit ex Donato arbitratus ibi Calliopii recensionem constanter correctam esse. qua in re sententiam prorsus eum fefellisse *Herm. Schindler* (Observ. crit. et hist. in Ter.) capite primo (De Arusiani Messii testimoniis Terent.) idoneis argumentis comprobavit; ipse vero rationem, quae inter duos illos ordines Calliopianorum codicum intercedat, hanc potius esse autumat (p. 24): librarius, qui archetypum Victoriani scripsit, praeter codices *tertia*e cuiusdam familiae etiam codice aliquo recensionis Calliopianae usus est, qui nonnulla scholia ex Donati commento descripta in margine exhibuit; cuius codicis lectionum haud parvum numerum in textum recepit, quo etiam perpauca scholia irrepserunt. multo aliter *Frid. Leo* de ea re iudicavit: cum iam dissertationis suae inauguralis (Quaest. Aristoph. 1873) thesi IX contendisset inter libros Terentianos integriora extare Calliop. rec. exemplaria Victorianum et Decurtatum,

⁸ Ut unum saltem exemplum afferam, Phor. 1028 A L¹ (et D¹?) exhibent *Faxo tali sit mactatus atque hic est infortunio*. quod recte se habere arbitror, cum hic vocula natura brevis sit (v. Andr. 787; Ph. 266. 992 et ex Plauto praeter alios locos Pers. 544 *hic est* (in fine senarii), *est* autem antecedente brevi monosyllaba corripitur. hanc rationem cum censor non perspiceret, pro arbitrato scripsit *F. t. eum mactatum atque hic e. t.*, eumque editores perperam secuti sunt. — Haec cum iam scripsissem, postea demum Aug. Luchsium (Comm. pros. Plaut. Ia. 1883) de mensura pronominis *hic* sollerter disseverentem idem de nostro loco sentire pernovi.

⁷ Nihil constat nec de persona nec de aetate Calliopii. *Kour. Brown* (Quaest. Ter. 1877) p. 21 exeunte eum tertio saeculo vel ineunte quarto Terentium recensuisse censet, *Frid. Leo* (Rh. Mus. XXXVIII 321 al.) tertio saeculo eum, quippe cuius recensione iam Donatus usus sit, assignat.

retractata Parisinum, Ambrosianum, Vaticanum, similes picturis ornatos, nuper quidem (Rh. Mus. XXXVIII 317—347) pleniore disputatione, quae externo codicum habitu et didascaliarum ratione potissimum nititur Donati commentis simul in auxilium vocatis, idem comprobare studuit. atque duas illas, quae Calliopii nomen ferunt, familias diversa ratione fabulas ordinandi — alter ordo (in δ) alphabeticus est, alter (in γ) ex parte chronologicus — atque eo, quod altera tantum (γ) picturis ornata esset, inter se distare recte demonstrasse mihi videtur; in eo autem, quod caput est, non possum cum eo facere. duobus enim censoribus ita nobis opus est, Calliopio et alio viro grammatico posterae aetatis, cuius nomen aut nusquam memoriae traditum esse aut prorsus e codicibus evanuisse putandum sit. quod vero gravius est, permirum sit, si ille alter grammaticus, qui ex vetusto codice tradito comoediarum ordini alium substituit et insignem picturarum ornatum addidit, non item textum indidem emendaverit, sed potius pro arbitrato mutaverit et corruperit. Donati autem commentis, quorum ratio ac condicio nondum satis explorata vel illustrata est, in hac lubrica quaestione uti dubitamus. simplicius igitur ac probabilius esse duco, si cum Schindlero l. c., id quod iam antea (Jen. Lit. Zeitung 1879 p. 122) significaveram, nobis persuademus praeter Bembinum et Calliopii recensionem tertium quandam fontem, a Bemmino, quod ad textum attinet, paulo propius distantem, nobis agnoscendum esse: unde Victoriani familiam ita fluxisse, ut Calliopii recensio vulgo recepta gradatim magis in eam penetraret maximeque textu exaequato vel nomen suum alteri familiae inderet. ita aptissime et similitudo illa, quae est familiae δ cum Bemmino codice⁹,

et eius proprium quoddam pretium, et quod plerumque cum recensione γ congruit, explicatur. via autem, qua eam transformationem progressam esse putemus, facile patet, si consideramus, quanto opere ipse Bembinus a recenti correctore (saec. XV), qui Calliopiano aliquo codice usus est, radendo, expungendo, superscribendo, corrigendo mutatus sit (v. Umpf. p. XI sq.). idem si compluries deinceps evenisset, multo etiam saepius quam nunc pristina scriptura deleta Calliopianae recensionis similis lectio extitisset; nam nomen eius nondum in ipsam subscriptionem irrepsisse fortuito magis quam pudore librarii factum esse existimamus. atque codices familiae δ ipsos, quo vetustiores sint, eo magis a ceterorum Calliopianorum consensu recedere videmus, et secunda plerumque manus in eis Calliopianorum lectiones addidisse refertur; denique ab indole librorum illius aetatis abhorreere puto codices iam recensos et ad exempla alicuius celeberrimi grammatici transcriptos ex alio antiquo atque errorum mendorumque pleno codice variis lectionibus onerare.

Haec igitur quam exposuimus ratio librorum manuscriptorum in recensendis fabulis nobis respicienda observandaque erit. nimirum autem non sufficit codicum lectionibus, quae quidem inter se discrepant, diligenter pensitatis unam alteramve eligere, sed saepe numero vel sententiarum connexus vel usus loquendi Terentianus, grammaticae vel denique metricae rhythmicae rationes nos cogunt, ut a tradita scriptura recedamus et aperta menda coniectando sanare studeamus. qua in re cum multi iam viri docti sudaverint, quos omnes vel plerosque enumerare longum atque a consilio huius editionis alienum est, tum duo editores praeter ceteris de nostro poeta bene meriti sunt: *Bentleium* dico primum (ed. Ter. Cantabrigiae 1726 et Amstelredami 1727), qui cum via ac ratione,

⁹ Velut Heaut. 935 AGD¹ exhibent quod rogo q. s.; D² superscr. uolo; EL γ quod uolo.

etsi eligendo magis quam exhauriendo, antiquissimorum, quotquot indagare poterat, codicum lectionibus uteretur, subtilissima observandi facultate atque eximia totius linguae latinae cognitione, ingenii summo acumine atque coniectandi felici sollertia excelleret, non suae tantum aetatis, sed posterorum quoque studiis in poeta nostro impensis, nec tantum Terentianis, sed omnino philologicis studiis, metricae potissimum artis legibus sagaciter exploratis, plurimum profuit; alterum *Fleckeisenium* significavi, qui et *God. Hermannii, Ritschelii*, aliorum doctrina scaenicis Romanorum poetis utilissima imbutus, et ipse iudicio perquam sano atque artis criticae magna peritia, subtili numerorum sensu ac summa veterum scriptorum cognitione usus ad Terentium edendum ita paratus erat, ut eius editio postquam prodiiit (Lipsiae a. 1857), vulgatae instar haberetur, quamquam eo ipso, quod Umpfenbachii apparatu critico carere debebat, multis locis non iam eam fabularum formam condicionemque praebet, qualem antiquissimam vel genuinam fuisse nunc confidimus.

Canticorum, quae extant in Terenti fabulis, *compositio* cum his proximis annis permultum tractata et profecto, si singulis ipsis auctoribus credere liceat, plane iam perspecta esse putanda sit¹⁰, tamen adhuc tenebris et caligine vix hic illic pausillum discissis involuta latet. una fere lex, quae ad rhythmici continuationem spectat et recte iam a Bentleio (adn. ad Andr. II 1, 7) observata est, octonarios trochaicos

10 *Carl Conradt*, D. metr. Compos. d. Com. d. Ter. (Berlin 1876), qui de distinguendis potissimum stichicis et mutati generis versibus optime meritus est (v. Jen. Lit. Zeitung 1877 p. 59 sqq.); *Frid. Schlee*, De vers. in cant. Ter. consecutione (Diss. inaug. Berolini 1879), qui singula cantica in periodos (vel ordines) distribuendi et singula versuum genera inter se continuandi usum non sine fructu perscrutatus est; *Carl Meissner*, D. Cantica d. Ter. u. i. Eurythmie (N. Jahrb. f. Phil. Suppl.-Bd. XII 465-588).

usquequaque excipi aliis trochaicis versibus, etiam nunc rata certa que habetur¹¹. omnino autem eos, qui strictam responsionem in constituendis Terenti canticis efficere conentur, frustra esse puto; chorica enim carmina graecarum comoediarum, quae semper strophica compositione utebantur, in ipsa nova comoedia, quam latini comici imitabantur, non iam locum habebant; melica autem illa, quae aetatem tulerunt, magna ex parte sine dubio ἀπολείμνεα erant, ita ut apud latinos illorum interpretes strophicam canticorum compositionem indagantibus nobis res vix satis procedat. recte igitur Frid. Leo (Dt. Lit. 1882 p. 932) monuisse videtur, cantica illa componendi artem ex musicis potius rationibus iudicandam esse¹².

De *stichicorum* versuum arte quod vel ad singulorum pedum rationes vel ad caesuras vel ad verborum accentum cum versuum numero consociandum attinet, recentioris maxime aetatis homines docti cum permulta et recte et utiliter observaverint, tum vero, ut libere fatear, in eo nimii fuisse videntur, quod saepe usum ad severiorem quandam normam redigere atque ex multorum exemplorum consensione legem ubique valentem deducere studebant. mihi cautius agendum esse duco et multis locis in librorum scriptura acquiescendum, ubi aequabilitatis studium vel etiam sensus quidam subtilior numerorum correcturam ut faciamus, suadet.

In *orthographicis* rebus diversitatem formarum satis evitare studui vel tum, cum diversas formas antiquitus traditas esse concedi

11 Minoris momenti, quamvis recte fortasse observatum est, quod *B. Born* (De div. ap. Ter. vers. Magdeburg 1868 p. 5) statuit, ubi senarius immisceretur diversi numeri versibus, aut antecedere ibi aut subsequi septenarium trochaicum.

12 Ante omnia, ut opinor, clausularum, quae dicuntur, natura atque usus exploranda et constituenda sunt, priusquam ad universam canticorum structuram indagandam aggrediamur.

liceret¹³. codicibus, vel antiquissimis, parvam tantum in ea re fidem habendam esse, cum librarii dedita opera et mira quadam perseverantia antiquitatis robiginem delere atque vetustioribus formis usitatas suae ipsorum aetatis substituere soliti sint, rari quidam errores, unde pristinum scribendi usum coniectura assequi etiam nunc liceat, manifesto produnt¹⁴. quod si Hec. 232. 606 in A *mihī* pro vocativo *mī*, Phor. 370 in ϵ *nostram* pro *uostram* (alias plerumque *uester* etc.), Phor. 504 in A *quī* et Ad. 854 *quod* pro *quōi* (alias *cui* etc.), Hec. 131 in A *cumloqui* pro *conloqui* (cf. Hec. 177 *cumplusculos*) scriptum invenimus, inde alibi quoque *mi* ex *mihī*, *uoster* ex *uester*, *quōi* (et *quōius*) ex *cui* (et *cuius*), *quom* (vel *qom*) ex *cum* cet. nobis restituenda esse censemus. nec plus fidei codicibus tribuimus, si Andr. 797 et Heaut. 194 *diuitias* legitur, ubi metrum *ditias* flagitat, vel *aiebam*, *sciebam* etc. pro *aibam*, *scibam* etc., cum item Phor. 768 A *satis* pro *sat* et plerumque omnes codices *periculum* pro *periclum* con-

tra metrum exhibeant. quid autem? num in scribendo *haut* vel *haut* sim. solis codicibus confidemus, cum Heaut. 967 in A pro *semper erit praesidium* (omisso altero *er*) *semper il pr.* scriptum sit? tali a librariis institutae orthographicae redactioni cum scriptura ex errore orta cod. A (Heaut. 642) *neq. eius* pro *neque ius* vel (Ad. 789) *autq. rar* pro *aut querar* debetur, tum vero iactura monosyllaborum genetivorum, quam pronomina *hic, is, qui*, vel disyllaborum, quam pronomina *ille, iste, ullus, nullus* cet. passa sunt, quorum vestigium fortasse Ad. 452 remansit, ubi in ϵ *is* pro *eius* (vel *eis*) legitur. — *Num quis, ne quis* similia (non *numquis, nequis*) scripturam praestare ex Phor. 563 colligo (*Nūm quid est quod operā* q. s.), ubi voculam *est* corripit post monosyllabam tantummodo vocem licet. — In *aphaeresi* vocularum *est* et *es* adhibenda, cum libri manuscripti valde fluctuant nec minus falso exhiberent Ad. 21 *usus est*, quod contra metrum pugnat, pro *usust*, quam cod. A Phor. 715 *cautust* pro *cautus est* vel Heaut. 908 *filiacst* pro *fili est* et Ad. 929 ϵ *uxoris est* pro *uxorist* (= *uxori est*) et Heaut. 82 *laboris est* pro *laborist* (= *labori est*), unde consilio quondam pleniores formas suppositas esse tuo iure conicias; ego, ut par est, cum Fleckeiseno alisque constantem quandam atque post Ritschelii de ea re disputationem (Prol. in Trin. p. 107 sqq.) usitatam scripturam codicum auctoritati nimirum praeposendam esse duxi. atque usui hodie fere vulgo recepto etsi in ceteris orthographicis rebus plerumque obsecutus sum, in paucis tamen, ubi optimus noster codex memorabili aequabilitate singularem quandam nec per se reprobendam scripturam praebet, (e. c. *neclego, aliquod, quod* = *aliquot, quot, accersere; tibus* in didascalii), ab ea infra non discedam; quamquam in his rebus persaepe codicem A ceteris libris et maxime familia δ inferiorem esse nobis fatendum est.

De *scenarum* in comoediis latinis

13 Satis ambigimus de vocativis, qui varie in codicibus traduntur, *Chreme* vel *Chremes*, *Lache* vel *Laches*. eas enim formas, quae in *-es* desinunt, solas a Terentio usurpatas esse veri simile quidem videatur reputanti et Terentium *Chremes* cet. ad exempla III. declinationis latine immutare, aliis igitur atque tertiae flexurae terminationibus melius nos abstinere, et graeci poetae scaenici num talium nominum in *-ης* desinentium vocativos umquam per metaplasum in *-η* formaverint, per dubium esse. sed cum poeta And. 368 genetivum *Chremi* usurpasse videatur, qui graecae formae I. declinationis respondet (ut Archonidi = $\lambda\iota\gamma\omega\nu\iota\delta\omicron\nu$), et saepissime accusativum *Chremem* (= $\chi\omicron\epsilon\mu\eta\nu$) posuerit, fortasse iam ab ipso attici illi vocativi (*Chreme* cet.) introducti sunt (cf. E. König, De nom. propr. . . 1876 p. 40 sq.; Hauler, Terentiana p. 10sq.). aequabilitati autem studens cum regula eligendi inter diversas illas formas nulla pateat, cum aliis semper *Chremes* cet. scripsimus. — In gerundii terminatione et *-endus* et *-undus* pro librorum memoria cum ceteris editoribus usurpavi.

14 Singulas minus solitas formas vel ex Donato viri docti elieuerunt (ut Phor. 2 *transdere* [ita schol. Bomb. quoque] pro *tradere* et Phor. 330 sq. *tennitur* pro *tenditur*) vel inscriptionum ope restituerunt (ut *adposisse* cet. pro *adposuisse* cet.; cf. ad Andr. 729).

distributione et titulis nuper Andr. Spengel (SB. d. bayr. Ak. phil. Cl. 1883 II p. 257—298) subtiliter disputavit. ego omissis, ut par est, omnibus argutiis eas rationes secutus sum. quas iam ed. m. Teub. I p. 24 indicavi. novas igitur scaenas ibi (plerumque cum libro A) sciunxi, ubi vel nova persona, quae non est prorsus secundaria, introit in scaenam vel praesentium aliqua discedit, exceptis vero eis locis, ubi post parvum intervallum in scaenam redit vel post discessum alicuius personae eae quae restant pauca tantum nec quae magni momenti sunt, loquuntur. nominibus personarum partium quoque appellationes addidi, quippe quae in codicibus traditae essent et ad contextus cognitionem nonnihil conferrent. graecas autem litteras, quae in antiquissimis libris ad distinguendas personas adhibentur, ipsorum nominum litteris initialibus substituere non animum induxi, quia perspicuitati ante omnia consulendum, non vetustatis aliquod documentum redintegrandum erat. quamquam falsus *Alb. Wilms* est (De pers. not. in cod. Ter. Halae 1881), qui codicis Bembini demum aetate personas graecis litteris denotari coeptas esse autumat, ut vel inde apparet, quod librorum Calliopianorum, qui sine dubio non sunt ex illo ipso derivandi, falsae nonnullae lectiones ex falsa talium litterarum interpretatione manifesto exortae sunt. luculentum eius rei documentum (Heaut. 611) in Rh. Mus. XXI 314 erui; alia exempla haec sunt: Heaut. 631 (*at rogitas ex A. rogitas*), Phor. 743 (*est ex E. st*), 850 (*uapulabis* in DEL vel *—bo* in BC²P² ex *uapula*. B.); alia minus certa consulto praetermittimus.

Priusquam vero ad ipsam adnotationem criticam transeamus, quam textui fabularum praemittimus, indiculum earum editionum atque dissertationum, quae saepius nobis uno auctoris nomine laudandae sunt, una cum compendiis nonnullorum nominum vel verborum subiiciemus:

- P. Barth*, De infinit. ap. scaen. poet. lat. usu (Diss. inaug. Lips. 1881).
Btl. = *P. Terentii Afri com. rec.* Rich. Bentleius (Cantabrig. 1726. Amstelaed. 1727; repet. Lips. 1792 et Ed. Vollbehr, Kiliae 1846).
Ben. Born, De diverbii ap. Ter. vers. (Progr. Magdeburg 1868).
*Bothe*¹ vel *Bothe*² = *P. Terentii com. ed.* Bothe (Berol. 1806 vel Halberstadii 1822). — *Bothe* (sine numero) consensum duarum illarum editionum indicat.
Bothe, Z. f. A. = *Bothe* in Zeitschr. f. d. Alterth. wiss. VIII. Jahrg. 1841 No. 123 ff.
Theod. Braune, Observ. gram. et crit. ad usum ita, sic etc. (Diss. inaug. Berol. 1881).
Osc. Brugman, Quemadm. in iamab. sen. Rom. vet. verb. accent. cum num. consociarint (Diss. inaug. Bonnae 1874).
Conradt, Diss. = *Car. Conradt*, De vers. Ter. structura (Diss. inaug. Berol. 1870).
Conradt = *Car. Conradt*, D. metr. Compos. d. Com. d. Ter. (Berlin 1876).
Phor.^t vel *Ad.*^t = *Ausgew. Kom. d. Ter. erkl. von C. Dziatzko* (Leipzig. B. G. Teubner) I. Phormio. 1874. II. Adelphoe. 1881. — In Phormione et Adelphis ipsis fabulis prior editio nota *Dz.*¹ indicatur.
Aug. Godf. Engelbrecht, Stud. Terent. (Vindob. 1883).
Fl. = *P. Terentii com. rec.* Alfr. Fleckeisen (Lips. 1857).
Franc. Guyet, In Ter. com. VI comment. (Argentor. 1657).
Edm. Hauler, Terentiana (Vindob. 1882).
Maxim. Hoelzer, De interpol. Ter. (Diss. inaug. Hal. Sax. 1878).
Ed. Kellerhof, De collocat. verb. Plautina quaeest. sel. (Diss. inaug. Argentor. 1881).
Ant. Klette, Exercit. Terent. (Diss. inaug. Bonnae 1855).
Ad. Koch, Exercit. crit. in prise. poet. rom. (Diss. inaug. Bonnae 1851).
J. Koenighoff, Dissert. Terent. crit. (Progr. Trier 1877).

- Jos. Krauss, Quaest. Terent. crit. (Diss. inaug. Bonnae 1850).
 Ladewig, Beitr. z. Krit. d. Ter. (Progr. Neu-Strelitz 1858).
 P. Langen, Beitr. z. Krit. u. Erklär. d. Plaut. (Leipzig 1880).
 Muretus = Terent. a. M. Ant. Mureto emend. (Venetiis 1575 vel al.).
 Friedr. Neue, Formenl. d. lat. Sprache I. II. 2. Aufl. (Berlin 1877. 1875).
 C. Rich. Opitz, De argum. metr. lat. arte et origine (in Leipz. Stud. f. class. Phil. VI p. 193—316).
 Otto Podiaski, Quomodo Ter. in tetram. iamb. et troch. verb. accentus cum numeris consociaverit (Diss. inaug. Berol. 1882).
 Car. Rein, De pronom. ap. Ter. collocatione (Diss. inaug. Lips. 1879).
 Ritter = P. Ter. Andr. ex rec. Fr. Ritteri (Berol. 1833).
 Herm. Schindler, Observ. crit. et hist. in Ter. (Diss. inaug. Hal. Sax. 1881).
 Frid. Schlee, De vers. in cant. Ter. consecut. (Diss. inaug. Berol. 1879).
 Otto Schubert, Symb. ad Ter. emend. (Progr. Weimar 1878).
 Sp. I vel II = D. Com. d. P. Ter. erkl. v. A. Spengel. I. Andria (Berl. 1875). II. Adelpoe. 1879.
- Conr. Sydow, De fide libr. Ter. ex Call. rec. duct. (Diss. inaug. Berol. 1878).
 P. Thomas, La syntaxe du fut. passé d. Tér. I. p. (Gand 1876). Extr. d. l. Revue de l'instr. publ. t. XIX, 6e livr.
 Um. = P. Ter. com. ed. Franc. Umpfenbach (Berol. 1870).
 Um., Anal. = Analecta Terent. von Umpfenbach (Progr. Mainz 1874).
 Wa. = P. Ter. com. by Wilh. Wagner (Cambridge 1869).
 Wa.^h = P. Ter. Hauton timor. erkl. v. Wilh. Wagner (Berlin 1872).

Praeter solita omnibusque perspicua compendia hisce usus sum: Don. = Donatus; Eugr. = Eugraphius; BM. = Monatsber. d. k. pr. Akad. d. Wiss. zu Berlin; DLZ. = Deutsche Literaturzeitung; Her. = Hermes; LC. = Litterar. Centralblatt; NJ. = Neue Jahrbücher f. class. Phil.; Phil. = Philologus; Rh. M. = Rhein. Museum f. Phil. Neue Folge; Dz. = Car. Dziatzko; Rtsch. = Frid. Ritschl; Sp. = A. Spengel; cf. = conferas; conf. = confert *vel* conferunt; cont. = continuat *vel* continuant; seq. = sequor; subst. = substituit *vel* substituunt; test. = testimonia.

ADNOTATIO CRITICA.¹

VITA TERENTI. Suetoni vitam Terenti Aelius Donatus commento suo in poetae fabulas praemisit atque ipse parvo additamento adauxit. editionem huius vitae amplissimo apparatu critico atque accurata enarratione instructam emendatamque Frid. Ritschelius Suetoni editioni Reifferscheidianae a. 1860 inseruit (p. 26 sqq. et 481 sqq.).

¹ Hae adnotatione neque omnes locos, ubicunque a codicum scriptura recessimus, neque emendationum auctores ubique indicavimus; sed cum quae ipsi mutassemus, diserte professi simus, et typorum alio genere ea reddenda curaverimus (praeter levidensia quaedam), quae non niterentur librorum memoria, errores lectorum satis nos praecavisse arbitramur.

repetita est apparatu commentarioque aucto et correcto in Opusc. phil. III 204 sqq. ea recensione, ut par est, pro fundamento meae editionis usus sum. codicem A Parisinum (Lat. 7920), longe illum Donati optimum, cum ipse excusserim, Ritscheliano tamen apparatu nihil fere quod alicuius momenti sit, addere possum; Oxoniensis initium cum vita Ter. perit.

p. 3. v. 7 *ad dominum* Jac. Gronov (ed. Suet.), *adduc̄* A 5²; L. Schopen (apud Fl.) *adduci Romam ibique vae-nire* || 12 ante *Nepos* 5 *cor.* *vel corne-*

² 5 littera scripturam recentiorum codicum significavimus.

lius add. || 16 uocē dum & inluuif & A; uoce diuina inhiat ε; uocem diuinam inhiat vul. cum Mureto (ed. Ter.); Dz. antehac (Rh. M. 29, 462) uocem indulget inhians || 17 A fixū potius quam firū pro Philum || 18 versus glossemate, ut videtur, (dum se amari ab his credat crebro in albanū rapit A et similiter ε) deformatus a Rtsch. emendatus est; alii duos versus supplendo constituerunt (cf. prae ceteris Bergk in Phil. 16, 630 et Vahlen in B.M. 1876 p. 790 sqq.) || 19 suis postlatis Rtsch.; post sublatif A (ipsus uel ipsis subl. ε) || 20 abiit Graeciae in ter. Bothe (Com. soc. phil. Lips. ed. Beck III 35); abit greciā miram A; abiit in grecian in t. (vel om. altero in) ε; Rtsch. cum Jos. Scaligero (Anim. in Euseb. ed. 1658 p. 144) abit in Graecian terram; ubi add. Bergk l. c. || 22 A mortuus est infulo (similiter ε), unde (cum Rothio) elicias e (i. e. ē = est) stymphalo; in ins. Roth; Rtsch. m. Stymphalist Arc. opp.; cf. Vahlen l. c. p. 792 sqq. || 23 tum Dz. ins.; A ei p̄fuit. nihil illi; Rtsch. Sc. pr., nil illi.

p. 4. v. 2 post uersus in A lacuna est 4 vel 5 litterarum, ut ab illo (cum Rtsch.) vel ab eo excidisse conicias || 5 in dinum. Schopen (apud Rtsch.); denum. A; de enum. ε; praeter Rtsch. ad h. l. cf. Leo Rh. M. 38, 321 et Vahlen (Ind. lect. hib. Berol. 1883/4 p. 3) || 7 fumei A; sumetur vel sumeretur vel submetre vel submeret ε. totum versum, qui varie temptatus est (cf. Bergk, Leo, Vahlen l. c.), Rtsch. sic dedit: Simitur Hecura sexta exclusast fabula. sed Volcaeus, si ratione progredi volebat, aut primam, non alteram, aut utramque Hecyrae irritam actionem memorare debebat. fort. ser. submaeret (poeta) Hecyra sexta exclusa fabula || 8 deinceps Rtsch.; die cum cod. vel uno die Vahlen l. c. p. 4 || 15 Rtsch. cum ε se tutari; in A post refutare (in fine v.) rasuram 2 vel 3 litterarum (eā?) esse, quarum nulla longa scripta erat lineola, apud Rtsch. non legimus || 23 A autē laeliuf autē def.; fort. ser. leu. def. se || 30 A ne interpellaret; Rtsch. se

Terentius.

ins.; passivum significat Laelium ab uxore petiisse, ut otium sibi pararet vel ab ipsa vel ab aliis || 38 sq. quo cons. Meg. lud. Rtsch.; A & cuius consularib. ludif; ε et qui cons. lud.

p. 5. v. 1 sex Baehrens NJ. 1881 p. 404 perprobabiliter ins. || 2 Rtsch. ingressus; sed cf. Sauppe (Nachr. d. G. G. d. Wiss. 1870 p. 116) || animi vul. om.; ex A servavi cum Baehrensio l. c.; ante uitandae (ε euit.) Dz. seu add. (Baehrens aut); in A s. v. τ (= et?) legitur || 8 in Asiam: v. praef. p. VIII || autem Rtsch. add.; in comment. p. 517 sq. et in ed. II. Buechlero auctore ut nauem transp. || 10 sq. verba sinu Leucadiae Fl. ex v. 12 huc (post in) transp. dubitans (praef. p. VII) an mari in s. L. scribendum sit (cf. Sauppe l. c. p. 121; Vahlen l. c. p. 796); equidem duplici in nos carere posse arbitrator. A siue pro sinu, unde Rtsch. v. 12 in Arcadia siue Leucadiae || 11 numerum fabularum cum Rtsch. seclusi. poetam intra unum annum centum et octo fabulas in latinum sermonem transtulisse — atque quattuor earum iam Romae latinas edidit, praeterea fabulas Menandreas antea ab aliis in latinam linguam translatas denuo eum convertisse prorsus improbabile est! — et narrare et credere tam insulsum est, ut scriptori bonae aetatis id tribuere non audeam. aut cum Rtsch. de mera vocis CVM conduplicatione cogitandum aut putandum est ex Gellio vel aliunde aliquem librarium numerum fabularum Menandrearum in margine adscripsisse atque inde eum inferiore demum aetate in textum irrepsisse ita, ut aliud nomen (c. g. nouis) submoveret || 14 A ac pro acri; om. Roth, Rtsch. || 19 uillam Schopen (apud Fl.) sust. || v. 21—24 supra leguntur p. 3 v. 23—26, sed ita ut initium alterius loci in breuius contractum esse videatur. Rtsch. duos versus (22. 24) prorsus tollit; idem Scipio nihil ei pr. scribit totum locum ad prosae orationis similitudinem exhibens; v. ad l. c. || 27 Rtsch. in textu Ter. non consim. dicas qu.;

sed cf. comm. p. 524 || 33 *motibus* Barth (Adv. XXXIV 7); *uocibus* cod.; pro *effers* Rtsch. (Opusc. III 264 sq.) *affers* legi vult sine necessitate || 34 *miscens* Rtsch.; *dicens* cod.; speciosum est quod Baehrens l. c. prop. *Qu. come colens a. o. d. dic.*; nec tamen ei assentior, quod *come loqui* (pro *comi dicendi genere uti*) usurpari posse negat.

Auct. Don. p. 6. v. 4 sq. pro *uallegius* A² (m. rec.) *ualgius*; ξ *uale-*

gius; in *actione* Rtsch. cum A; ξ *actione* vel *natione*; verba a multis varie temptata (cf. Leo l. c.) || 6 sqq. sequor Rtsch. et cum Rtsch.² *Fleckeisenum* (Kr. Misc. p. 62 sq.); *A haec quae uocant fabulae cuius sunt? non has qui iura populis retentibus dabat summo honore* q. s. || 9 L. Havet (Rev. de phil. 1877 p. 280 sq.) *Carystio* pro *comico* || 11 sagaciter Leo l. c. p. 322 iambicos numeros detexit (*succéssu et pretio stetit Eunuchus fabula*).

ANDRIA. Didascaliam, quae solum ex Donati praefatione restituta est, tractavi Rh. M. 20, 572 sq. et 21, 64 sq. — 7 *TIBIS*: v. Ad.^t p. 16. — Indicis singuli versus in antiquis exemplaribus aut symmetrice alius alii subiungebantur (e. g. in Sticho Plautina) aut versuum singula verba ita fere ordinabantur, ut in hac editione factum est.

Sulp. Apollin. *Per*. Inscriptio ex ceteris fabulis suppleta est (v. Um. praef. p. V sq.). de *G*. littera pro *Gai* nomine v. A. *Schneider*, Beitr. (Zürich 1874) p. 20. 77 || 8 ξ *suasu*; Opitz p. 215 *persuasu*; Fl. *huic D. s.* || 11 *adgnitam* Dz. cum C (Phor.^t ad *Per*. v. 12, ubi addas Plaut. Ps. arg. II 10 *adgreditur*) || 12 ξ fere *dat aliam*; Fl. corr.

Personarum indices in libris man. non extant, sed in γ ante singula argumenta armaria picta sunt, quae figuras personarum pictas continent. — Glyceri virginis vox post scenam tantum auditur.

Prologus. 8 ξ *aduortite* (vel *aduert.*); *adrendite* Don. et Nonius. *adrendere* ubique apud Ter. unus vel complures libri *adt*. litteris scriptum praebent; *attinere*, *attingere* (item *attollere*) semper duplici *t* scribitur || 11 ξ Don. *sed(set)*; corr. Btl. (cf. v. 59, Hec. 465); vul. cum Rittero *sunt dissimili* transp. (sed cf. Conradt, Diss. p. 10 sq.) || de v. 20—34 in cod. P v. praef. p. X.

3 A codex a versu demum 787 incipit, ita tamen, ut duo vel tria prima quae extant folia valde lacera sint (cf. Um. praef. p. IV sq. et adn. ad And. 787. 878).

Actus I. 30 Sp. post *haec* interrogandi signum posuit || 45 vul. in fine sine interr. signo || 51 sq. verba *Sosia . . . potestas* del. C. F. Hermann (Rh. M. 6, 444 sqq.); L om. et in fine v. 51 || 58 F. Schmidt in Her. 8, 482 *Ille horum* || 64 ξ *obsequi studiis*; transp. Btl.; cum eodem numero-romo potissimum causa verba *aduersus . . . illis sustuli* || 70 *uiciniam* Sp. ex C¹(?) Don. ad h. l. (et ad Phor. II 3, 21); vul. *uiciniae*, quod leve quoddam anacoluthon sit || 76 comma in fine cum Sp. sustuli || 87 sq. ξ *Niceratum*; servavit Rtsch. (Op. III 324 sq.) *tum* vel *eiecto* vel in v. 88 transposito; Fl. *Nicaretum* || 90 *comperiebam*; cf. Engelbrecht p. 57 || 104 pro *fere* Charis. p. 199 *ferme*; ita Fl. || 106 *ei* deest in γ ; Sp. om. || 107 ξ *amabant*; Muretus *amarrant* || 112 Sp. *nihiquid hic* || 116 ξ *suspicans etiam* (D om. *etiam*); Fl. transp. || *id* Dz. ex δ (cf. 449. 686) || 117 pro *imus* Baehrens N. J. 1881 p. 405 sq. speciose *intus conii*, quod tamen cum voce *ecfertur* (non *intus interea* q. s.) ei iungendum erat. sed cum iam Cic. de or. II 80, 327 *imus* scriptum legerit, videtur verbum '*ire*' de eis, qui funere ex aedibus elato circa vel pone id ordinarentur, dici solitum esse (cf. Plaut. As. 618 *circumsistamus*; Phor. 1026 *exsequias ire*. de alia re Phor. 135 *uentumst* pro *u. ad iudices* usurpatur) || 121 Fl. Um. cum aliquot cod. quae; *quia* Sp.; Btl. *quae cum* || 143 ξ *dederit*; Fl. *dedit* || 153 ξ *me meo*; D *me uiuere meo*; *me* a C¹ omissum add. C² ante *meo*; Don. in lem. *meo*

me et ita vul. ed.; Rein p. 46 *memet meo*; illud hunc in perlustranda pronominum collocatione fugisse videtur, accusativos pronominum qui subiecti vice fungerentur, prope ipsos fere infinitivos collocari || 155 *nolet* B; rel. *nolit*; Don. utrumque. Btl. hunc versum cum sequente coni. || 156 ϵ *animadu.*; sed v. ad v. 767 || 171 cum Wa. verba *Eamus n. i.* Simoni tribui; ea autem quae sequuntur, eidem (cum ϵ) dedi; propius enim ianuae libertus stare videtur.

Actus II. 181 C¹, EG ex cor. D ex ras. *inter*; rel. *interca.* illud Conradt p. 135 (et Diss. p. 15) def. collato interquiescendi verbo || 182 Btl. *Ut ne pro ne*, et ita vul.; ne def. Conradt p. 6 et 136 || 188 post *siui* Sp. dist.; *siui* Fl. cum Guilielmo ex cod. Colon. (v. Verisim. I c. 3; cf. Neue II² 489) || 189 Btl. *desert* pro *adfert* ex Cic. ad fam. XII 25, 5 || 202 Guyet, Wa. *locutu's*; vul. *locutus*, ϵ *circuitione* (Phor. 614 *circūmiri*); Btl. duas voces dist., ne vox una syllaba longior sit; Guyet *circuitione* || 204 Don. ad III 2, 15 *elico* || 205 ϵ *hoc dices* (D¹ G *dicas*); Don. *haud dicas* (in lem. *dices*). *neque . . haud* aptis exemplis def. Sp.; pro *dicas* Eun. 1080 comparare licet || 206 novam scaenam exordiantur δ Don. || 213 sq. Btl. . . *aut quam lub.* q. s.; Fl. *si s. aut si quam lub.* q. s.; Conradt p. 72 bene *aut* incl.; v. 214 non exclamatio est, sed relative enuntiatur || 216 Guilielmus in Pl. Asin. c. 9 *si*; ϵ *siue* || 221 *hinc* Btl. add. || 224 Um. *paruam fabulast* || 225 versum, qui iamb. octonarius esse potest, Ritter uncis incl. || 226 sq. *ut* proser. Conradt p. 73 (cf. Her. 10, 107); idem ex v. 227 senarium effecit (*Illum ne de hac re* q. s.); Fl. *Vt c. P. ne p.* verbis *de hac re* seclusis || 228 *Archylis* Btl. contra ϵ (cf. Rtsch. Op. III 305); Fl. al. *Archilis* || 232 vul. *facultatem*; Dz. cum G *facilitatem* coll. Plin. N. H. 21, 24 (95) || 236 fort. *hocnest* bis scrib.; *factu . . inceptu* Btl. al. cum Don. refragante sermonis aequalitate || 248 ϵ *quot*; cf. Phor.^t ad

v. 159 || Sp. *em*: fort. recte || 256 Conradt p. 173. 211 (cf. Her. 10, 109) *aut* cum P in initio v. 257 collocat, item Fl. sic: *Aut c. ull.* || 260 BEG *diuerse*, et ita Fl. (at cf. Sp. ad h. l.) || 264 Klette in Rh. M. 14, 467 *incertumst*; ϵ *incertum*; Btl. *quorsus* || 265 ϵ *aliquid de illa*; Btl. proser. *aliquid* || 266 dubito an *arctius* versus cum antecedente coniungendus sit || 268 *die* Dz. ex BCDP¹; vul. *diem . . in hunc*, quod dici posse negamus (cf. Ad.^t p. 96) || 270 *hem* cum G ind. Dz. || 276 G *sit solo*; cet. *solo sit*; cf. Btl. et Brix add. ad Mil. v. 265 || 281 *hanc* ante *meritam* add. δ et schol. C || 287 Btl. Fl. *illi utraeque res nunc utiles*; *res* δ et schol. C. add. post *utr.* || 289 ϵ *quod ego te per hanc dexteram*, unde vul. Q. c. p. h. t. *dextram*; Sp. recte monuit solemnem verborum ordinem esse *per ego*, sed non minus solitum fuisse videtur *per* ictu acueri. itaque vel cum Reinio p. 3 sq. Q. p. e. t. *dextram h.* scribas vel, id quod feci, ex Eugr. *nunc assumas* || *genium* Btl. ex Don.; ϵ *ingenium*.

Actus III. 312 ϵ *ipsum hunc*; Rein p. 64 transp. || 328 ϵ *hae*; *haec* Btl.; cf. Don. ad IV 1, 32 ('leg. et *haec nuptiae*: sic enim veteres dixerunt'). ante conson. *haec* cod. A Eun. 89, D¹ (?) Andr. 438, C¹ And. 700, E Ad. 785, E¹ Hec. 101 exhib., *hae* in ϵ extat Andr. 328, 656; in ω Eun. 282, ubi *haec* restitui; aliter iudicarunt F. Schmidt in Her. 8, 485 sq. (sed cf. Quaest. de pron. p. 46 sqq.), Engelbrecht p. 36 || 332 G a . . *piscier* in ras.; cet. *adipiscier*; *apiscier* Fl. || 337 ϵ *scire*; Fr. Fabricius (adn. a. h. l.) et postea Btl. *sciri* || 340 de *nescio* (*quis* etc.) vocis mensurav. Luchs in Her. 6, 264 sqq. || 345 o ex vet. ed. add. Fl. (NJ. 1873 p. 503) || 347 ϵ *certe*; Sp. *certo* || 351 ϵ *hem*; em O. Ribbeck, Part. p. 32 (cf. Don.) || 353 Fl. *hic me prendit*; Conradt p. 28 (Diss. p. 36) *modō m. pr.*; Don. diserte *prehendit* trisyllabe usurpari dicit (cf. Pl. Mer. 213); BC² DEP *apprehendit* || 368 ϵ *Chremis* (E²is in ras.); *Chremi* Btl. ex Don. (cf. Um. ad h. l.) || 369

ferre a conueni verbo pendere nequit; sed infinitivi quoque historici structura hic habet quod offendat (v. Barth p. 8 sq.). fort. igitur *fere obolo* (scil. *tulit*) scrib. || 372 ϵ *neccesse*; Lachmann in Lucr. p. 397 *neccessus* (ante consonantem) || 375 Donati cod. A novam scaenam exorditur; in ϵ nulla inscriptio || 377 in ϵ post 378: ordinem rest. Bothe || 381 *ac* Wa. incl.; cf. Heaut. 904 (item 760) || 386 *hoc* (= *huc*) P; *huc* B; cet. *hac*; cf. Eun. 394. 501. 572. Phor. 152. Hec. 348. Ad. 878 || 389 *hic* cum Sp. a *reddes* seiunxi, sed adverbium, non pron. pers. esse puto || 395 sq. Um. (cf. Anal. p. 10 sqq.) recte interpungendo locum sanavit, ut non opus sit cum Fl. lacunam post v. 395 statuere || 398 ϵ *alia*; Don. in lem. (Par. A) *aliā*, et ita Um. || 399 fort. *tace* scrib. || 413 sq. cum voce *ut* totus v. 414 a Btl. al. proscriptus est; cum Simonis mentio (*hunc uenientem*; Btl. *huc u.*) vix deesse possit, duo hemistichia remove removere malim: *Hodie obseruare: id nūc h. u. s.* || 429 ϵ *uidere*; Don. (var. l. et A pr. m. in lem.) *uideri*, et ita Bothe (cf. Barth p. 36) || 434 ϵ Da. *Aeque . . . Si Nilne q. s.*; corr. Sp. verba *aeque . . . quidem?* ut puto haud recte interpretatus. hoc senex per ironiam interrogat, num Davos aequae atque antea vulgo mendacii vel fallaciae quidquam proferre velit (cf. 432 sq.) || 437 L om. *es* || 438 *haec*: cf. ad v. 328 || 439 Dz. *eius* add. et *consuetud.* transp.; ϵ et Don. *pr. h. h. cons.*; vul. cum Erasmo (ad h. l.) *huiusce pr. c. h.*; Sp. *consuetionem pr. h. h.*; duplicis genitivi exemplum est Plaut. Poen. 1188. *eius* cur omissum sit ab inscio librario, facile est perspectu || 451 *drachumis* Rtsch. Op. II 469 sqq. || 452 vul. *num.*; Um. cum ϵ *non* || 453 Dz. in fine subdist. || 455 Sp. recte dist. || 459 ϵ *dixti*; Um. cum Don. (var. l.) *dixisti* || 461 Sp. post *haec* interrog. sign. pon.; personas dist. Btl. || 476 dubito an *Mihi?* pro *Mihin?* scribendum sit, cum in fine versuum iambice desinentium non alibi apud Ter. encliticum illud n

(pro *ne*) usurpari observaverim || 478 vul. cum ϵ (G ex ras. *Hic me si*) et Don. *Hicine me si*; Bothe² *Hic inp. me si*; Wa. *Hic nunc me si inp.* || 481 oportent Sp. cum E || 483 *istam* ex Don. Engelbrecht in Wien. St. 1884 p. 217 sq.; idem prop. *lauetur*. fort. *istam lauent* (sc. *ancillae*) scrib.; deinde trisyllabe vul. probante Sp.; Fl. *poste deinde* || 495 Sp. al. cum D *edixin* || 499 meliores numeri existant, si *non sint t. r.* transponas || 505 cum ϵ Don. Sp. *falso* Simoui dedi; Davo trib. Btl. || 506 in ϵ iamb. septenarius est. qui cum non faciat transitum ad aliud metrum — quamquam v. 507—509 facile ad trochaicos numeros reduci posse concedimus —, ad octonarii metrum supplendus est. *itast* add. Conradt p. 78 || 516 cum Conradt p. 16 sqq. dimidium versus inclusi, ut quae restant cum v. 517 septenarium efficiant; Fl. totum v. 516 proser. || 525 ϵ *atque*; Fl. *atqui* || 528 *id* solus Prisc. II 243; dubito an huc pertineat *id*, quod cod. in fine v. 530 legunt || 532 γ *obuiam*; DG Don. *obuiam Chremem*; *obuiam* Btl. del.; Schubert p. 10 sqq. v. 530 sq. et v. 532 *Chremem* del. || 533 Dz. contra ϵ verba *optato adueni* Simoni cont., cum neque Simo *aduenire* apte dicatur neque *optato* verbum Chremeti conveniat || 536 et Sp. ind.; cf. Rein p. 4 || 548 *ego* add. Rein p. 13 sq.; vul. *oro te* transp. || 549 DL *quasi si*, et ita Sp. || 573 L ante ras. *nollo*, ut videtur || 593 *dixti* ϵ (L² s. v. *if* add.); vul. *dixisti*. vel *dixti* cum hiatu vel *hem* (ex v. 592), *quid dixti* Engelbrecht p. 59 sq. || 594 Sp. cum ϵ *apparentur* || 596 ϵ *corrigerem mihi gnatum*; corr. Fl. || 599 ϵ *quae tibi*; transp. Btl. || 604 sq. non sine probabilitate Meissner, Cant. d. Ter. (v. p. XIII) p. 486 unum versus effecit: *Em astutias: quod si quiessem — sed eccum uideo ipsum: occidi*. aliter Conradt p. 81 sq. || 606 Sp. trochaice (item v. 605); vul. iambice. fort. *hinc quo . . . scrib.* || 607 ϵ *illic est . . . qui me p.*; solus L¹ *illic* sup. scr. *le* (i. e. *ille*). Btl. *perdidit* om. et *hodie* ex cod. add.; sed cum apo-

siopesi nullus hic locus sit, seq. Podiaskium p. 36 sq., interrogandi tamen signum post *est* sustuli (cf. Heaut. 887; Plaut. Bacch. 1095) || 611 cum Fl. al. *nunc* omisi (at cf. Ad. 264) || 613 ε *fiducia*; corr. Fl. || 614 *équidem* Dz.; ε *quidem* || 615 Fl. cum Don. (var. l.) *productem*; ε *producam* || cum Schleeio p. 12 sq. cod. P sequor in constituendis v. 615—617; cet. cod. *Oh* versui 616, *miserum* v. 617 tribuunt, unde vul. transponunt *consiliis tuis* et octonarios iamb. legunt.

Actus IV. 625 ε *hocinest*; Btl. *est* om.; fort. scrib. *hocnest*: tales enim formae saepius idoneae sint, quibus metricae difficultates tollantur || 629 ε *gen. hom. pess.*; Fl. *i. i. huminumst gen. pess.*; ego cum Sp. Eugraphium (in lem.) seq. || 630 ε *in denegando*; corr. Klette p. 10 sq. || 631 ε *ubi tempust*; CP *est* om.; Dz. *transp. est* || 633 proscr. a Klettio p. 11 sq.; Sp. et Conradt p. 189 *Et timent denegare et tamen res premit* (Conr. simul *transp. verum* post v. 630) || 635 dimetrum iamb. esse puto; vul. creticos metiuntur (*Quis tū es? quis mihi es?* q. s.), Sp. duas troch. tripod. catal. || 637 *puident* Btl.; *puDET* ε || 647 verborum ordo incertus; γ secutus sum || 648 *ni* pro *nisi* Dz. coll. Eun. 1014, Ph. 544 || 650 ε *suis consiliis mihi*; Jos. Krauss (Rh. M. 8, 557 sq.) *suis* om. non sine sententiae detrimento; Dz. *consiliis suis*; idem subdist. in fine. ε *consecit*; *conflavit* Don. (var. l.) || 656 *haec*: v. ad v. 328 || 663 sq. Btl. sequor. || 665 o Sp. ex coni.; *oh* L (v. O. Brugman in NJ. 1876 p. 421) || 682 Btl. seq., sed *hem* servato || 686 *ehem* pro *hem* Btl.; ε (praeter E) *optume mihi te*; Sp. *transp.*; *id* Fl. add. || 702 Btl. al. *forti's* sine necessitate (cf. c. c. Ad. 528. 742); Charino hanc vocem ε dant; corr. Fl. || 703 ε *quid*; Palmerius (Grut. Thes. IV 837) corr. || 706 ε *uacuom*; *uocūom* Sp. (cf. Rtsch. N. Pl. Exc. p. 59); *esse* Dz. incl.; Sp. *nunc me uoc. e.* || 708 Sp. in fine dist. (cf. Brix in NJ. 1877 p. 337) || 712 ε *face*; *fac* Schubert p. 15 sq. || 713 in ε (G?) ultima verba *si quid* Charini

sunt; corr. Sp. || 714 *me* in cod. varie collocatur, a Btl. Sp. om. || 718 proscr. *verum* Conradt p. 84 (et Diss. p. 24) || 728 ε *iusiurandum*; corr. Btl. || 729 ε hic (E?) et 742 et 763 *adposu*—(vel *app.*) praebent; sed cf. Rtsch. Op. IV 119 sq. || 730 *in* om. G ex ras., Erasmus (in ed.), Btl. || 751 servus non solum verbis ancillam increpat, sed manum quoque iniciens 'ad dexteram' cam trudit, ut magis distet a sene et exaudiat, quae ipse demissa voce dicturus est || 753 Fl. *rogo* . . *faxis caue* || 757 sq. versus, cum vix credendum sit senem, antequam v. 765 Pamphili nomen audierit, se *in tempore uenisse* dicere, post v. 765 transpouendos esse conicio || 762 Btl. Um. cum δ *t. d. e.* || 763 *adpos.*: cf. ad v. 729 || 765 *hem* in ε Davi seq.; corr. Fl. || 767 D¹ et L¹ om.; schol. D in ima pagina, L¹ s. v. add. || ε *animaduert.*, sed cf. Schubert p. 4 || 772 Brandt, De var. . . p. 47 *quoia* pro *quoius* haud improbabiler; cf. Engelbrecht p. 41 sq. || 785 ε *hem*; Wa. Sp. *em* || 793 *uolumus* Um. cum ε ; Btl. (ex uno cod.) et vul. *uolumus* (*hem* om.) || 804 Wa. post *sic* dist. || 807 ε *appuli*; Btl. ex uno cod. et Prisc. II 68 *adtuli* || 811 ε Don. in Hee. IV 4, 25 *hic* pro *id*; D in ras. E¹ L¹ Don. in lem. Btl. al. *id* || 815 Sp. post *syc.* subdistinctionem sust. || 817 Sp. *O o. h.* Davo dat; Rich. Meister in Zeitschr. f. Gy. 1876 p. 563 ex Eugr. *per pol ant.* || 819 ε *nolo me*; Fl. *transp.*

Actus V. 823 cum Don. in lem.; ε *quam* || 836 Sp. cum cod. parte *ficta* pro *facta* || 849 ε Serv. ad Aen. XI 373 *responde* (B cum ras. in fine); Don. *respondes*; Btl. seq. (cf. Becker in Stud. pr. lat. I 176 sq.); Meissner (in ed.) *set iam* q. s. || 350 vul. cum Btl. *modo ego i. iui*; at cf. Engelbrecht in Wien. St. 1884 p. 232 sq.; *ego* ind. Dz. || 857 ε et test. *seueritas* vel *ueritas*. hoc iure def. Klotz in NJ. 1864 p. 200 || 860 *Drómo* vel *Dromó*; illud praefero cum Sp. || 861 *sublimen*: v. ad Ad. 316 || 864 vul. *égo iam*; iamb. octonarium rest. Conradt p. 4. 85 *pol* praemisso vel *équidem* pro *ego*

scripto; sed satis est *ego* voci iambicam mensuram dare (cf. Podiaski p. 20) || 895 cum Btl. Sp. post *dicat* subdist. || 920 Don. in lem. *pergit*, et ita Fl. Sp. (at cf. e. c. Heaut. 870 sq.) || 921 Dz. cum A *feras* scr.; ϵ et vul. *feres* || 922 ϵ Sp. *dixi* . . . *audieris* || 926 tu Btl.; ω Critoni *Tum is* dant || 936 ω *postilla* (A¹ *posilla*); Sp. *postid*; Fl. *post ibi* || 938 Bombe, De abl. abs. (1877) p. 29 in *mirando* || 940 ω at *mihi unus scrupulus etiam*; transp. Rtsch. Op. II 271 et Conradt, Diss. p. 33; Sp. *scrupulus* contra Ad. 228 analogiam || 941 ω (A?) *istuc*; *istud* recte Aug. Luchs, Comm. pros. Plaut. I p. 12 sq. || 945 *Pasibula* ins. Aug. Luchs in Stud. pr. lat. I 63 sq.; interr. sign. add. Dz.; ϵ non *patiar heus*, unde profectus Fl. *Pasiphila* (semel) pro *Pasibula* scr. (cf. Rtsch. Op. III 326); cf. Rein p. 65 || 947 A *quid*; Dz. cum ϵ dubitanter *quod* per aposiopesim (suppl. *oro te, ut in gratiam redeas*) || 950 non de dote expectata Pamphilum cogitare Rich. Meister (Zeitschr. f. Gy. 1876 p. 568 sq.) recte monet || 956 ϵ praeter G¹ *hunc diem*: per se non improbandum || 957 Sp. *fors* pro *forsitan* (cf. Heaut. 715); idem transp. *Me al. f. p.*; Btl. *for-san* (at cf. M. Haupt in Her. 5, 176 sq.). G. Hermann (Elem. p. 176) al. *putet* transp. et duo octonarios efficiunt (. . . *me forsitan* | *Putet non put.*), sed v. Conradt p. 85 sq. || 959 v. Engelbrecht p. 18 || 962 L¹ cum A *optem*; rel. *exo.* || 963 Btl. Um. cum A *mallem* || 965 in DGVL nova scaena est || 971 Btl. al. cum γ *iam* pro *eam* || 973 ω *est*; ϵ Btl. et Madvig Adv. II 12 sq. || 978 Sp. *intro* ins. (*ad Gl., intus nunc est*); A a *Glycerium* om. *est*; ϵ *nunc est*; possis etiam *S. h. tu me: intus* q. s. || 980 sq. Sp. hos duo versus cantori tribuendos esse censet: fort. recte.

Alter exitus Andriae in paucis tantum neque eis optimis codicibus aetatem tulit (cf. Don. ad h. l.). apud veteres grammaticos versus quidem 981, nec vero ullus sequentis scenae laudatur. Ritschl (Par. 583 sq.) a Terentio eum abiudicans

poetae paulo posteriori tribuit, W. Wagner autem cum G. Hermanno genuinum eum esse censuit. ego (NJ. 1876 p. 235 sqq.) eum a grammatico alterius fere p. Chr. saeculi confictum esse probare studui, K. Braun autem (Quaest. Ter. 1877 p. 21) paulo ante medium quantum p. Chr. saeculum versus illos scriptos esse arbitrat. — 4 *nunc* Guyet ins.; Fl. *sortis* || 6 *Ah* Rtsch. ins. || 8 *amicitia nostra*: nominativum ex attractionis studio ortum tolerari posse puto; Um. (cum γ ?) genitivum, Sp. accusativum posuit || 9 *non* vel *nobis* vel *nam* cod. || Um. pro *studui: set uolui*; lenius *sed* inserui || inde a v. 11 versus in libris varie distribuuntur || 11 *adi* Rtsch.; *abi* vel *ibi* cod. || 12 cod. *agissime* (ex *aequissime*?); Fl. *aequissime* || 13 *multa uerba* Dz. add. || 14. 15 transp. Dz.; v. 15 cum Rtsch. supplevi. ceterum lacunis v. 12 sqq. alii aliter medentur || 16 cod. *quoadcumque* vel *quadcumque*; *quocumque* Dz. tentavit (*ad* fort. ex corr. vocis *appl.* huc intrusum). Chremetis personam in initio posui cum Spengelio.

HEAVTON TIMORVMENOS. Hanc fabulam, quae vulgo in editionibus tertium locum (post Eunuchum) tenet, et ex chronologico ordine et secundum disertam quorundam codicum memoriam Eunucho praemisi (v. Rh. M. 39, 339 sqq.). — De didascaliam v. Dz. in Rh. M. 20, 574 sq. et 21, 68 sqq. — 7 ϵ *primo* vel *prima* || 10 A *tertia*, γ III.

Sulp. Apollin. *Per.* 1 v. Opitz p. 210. 213 || 9 *suam* Dz. (cf. Eun. 361) || Opitz p. 209 *techinis* (cf. Luchs in Studem. Stud. I 65).

Pers. Nutricis nomen Canthara in sola act. IV sc. 1 inscriptione, qualem A exhibet, legitur (ϵ *nutrix anus* vel *nutrix*); v. Sp. in SB. d. bayr. Ak. Phil. Cl. 1883 II p. 258.

Prologus. De prologi priore parte disputavi in dissertatione inaugurali (De prol. Pl. et Ter. quaest. sel. 1863) p. 5 sqq. pro certo ibi demonstrasse mihi videor v. 7—9 huc prorsus non quadrare,

sed ex Hecyrae priore prologo fortuito illatos esse. sed ne eis quidem remotis oratio satis recte procedit, cum versus 11 sqq. ipsum versum 3 subsequi debeant, versus autem 16 versum 5 (v. 6 grammaticorum sapientiam redolet) ita tantum excipere possit, ut poetae aliqua mentio antecedit. proinde v. 4—6 post v. 15 transposui et ibidem lacunam significavi sic fere explendam: *Nulla alia graeca in eâ scribunda hic usus est.* versus 10 sine dubio, postquam v. 7—9 irrepererunt, ad transitum faciendum confictus est. alias Rtsch., quem l. c. p. 16 sq. secutus sum, medelas excogitaverat, nec vero eas lenes, alias autem Wa.^h 13 *ω sed*; corr. Btl. || 6 A *duplici*; ξ A cor. r. *simplici*. is versus intellegi quidem ita potest, ut prologus dicat argumentum fabulae, quae cum duorum adulescentium amores contineat, ipsa duplex dici possit, non ex contaminatione, sed ex simplicis (graecae) comoediae argumento tale factum esse. sed cum haec nimis contorte dicta sint, grammatici potius alicuius (cf. Euanth. de com. sub fin.; Don. arg. Phor. et Ad.; in Andr. II 1, 1 cet.), quam Terenti ingenio ea deberi arbitramur atque cum Fl. al. uncis inclusimus || 18 A *f. h. e. i.*; *γ i. e. f. h.* (ita Btl.); Fl. *f. i. e. h.* || de v. 48—50 v. ad Hec. 49—51.

Actus I. 54 *ω quod*; Fl. *quom* || 55 *hoc* numerorum gratia ins. Dz. (cf. And. 31) || 63 *agrum* transp. Brugman p. 15 Buechelero suadente (*mel. n. mai. pr. agr. n. h.*); Fl. in om. contra usum sermonis comici || 65 *ser. com.*: subint. *habes* cum Wa. (cf. 142 sqq.) || 66 Btl. Fl. *It. t. att.*; sed cf. Conradt p. 119 || 72 *ω at enim*; at om. Bothe, Z. f. A. p. 1062 || 83 *ω meruisti*; corr. Fl.; D²(B)E *Ei mihi pro Eheu* (ita Um.). non extat alibi apud Ter. *meruisse* cet. || 98 *iam* ξ A cor. rec.; om. Um. (cf. 104) || 102 *diutius* Dz. (cf. Rh. M. 33, 96 sqq.); vul. *diutius* per synizesim || 115 ξ *putavit me et aetate et benivolentia*; A versus om., sed cor. r. add. *Putavit me etate et sapientia*;

vet. ed. corr. || 125 Btl. pro *uideo alios*: *inde alii*. distinctionem post *alios* Wa. sust., Dz. *fest. l. st.* coniungit || 129 *ω sunt*; *sint* T. Faber (v. Um.) || 137 Btl. ut numeris sane insolitis succurreret (cf. Conradt, Diss. p. 11), *carentem* vel *inops carensque* scribi voluit; lenius est *vel sive hac* ante *patria* inserere || 143 *ω fere exercebant*; corr. ante Palmerium (l. c. 841. 843) et T. Fabrum (v. Um.) Dion. Lambinus (Misc. ex libr. man. bibl. coll. Rom. II 415 sq.) || 145 A cor. r. *mercedem* et ita Fl. al. (*Aedis: mercedem*), sed nulla uoce addita parum liquet, aedis utrum uenalis an locandas inscripserit || 154 *quod* Btl.; *ω fere qui*; Bergk ap. Fl. *quom fit, ibi* || 158 Fl. cum DE¹ *maxime est* || 174 in A om. et item a Wa. Um. || 176 *ω tibi hic*; em. Conradt, Diss. p. 12 sq.; sine dispendio vel omittatur *hic* 183 *magna* AD¹F²; cum cet. cod. om. Btl. Um.; *usque* om. cum F¹ Fl. al.; aut *inde a* aut *usque a* dicitur || 185 Btl. Fl. al. *esset amplius* || 187 aequabilitatis numerorum causa Fl. *hercle* post *atque* ins. || 192 pro *crederes* fort. *creduas* scrib.; *ω crederest* || 205 vul. paulo ... *tolerabilis* cum v. 206 coni.; corr. Wa. || 210 cum A al. cod. hic et 221 Um. *quod*; vul. *quid* || 216 Fl. ante *mod.* add. *ei* (sc. *adulescentiae*) || 219 *meus*: scil. *facit*; Fl. al. *meust* || 224 *deest* in A || 225 sq. Btl. et Um. seq. || 227 *ω potens* (fort. ex Ad. 502 huc illatum); *impotens* Bothe, Z. f. A. p. 1062 (at cf. Ad. 607); Btl. *petax*; Wa. *petens* || 228 *ei* in A¹ om. nec sane verborum contextu requiritur; *recte* adulescentis, non meretricis verbum est (aliter Wa.).

Actus II. Dubitari licet, num Clitipho post v. 229 ex scaena abierit, novus igitur actus exordiat. — 232 *ω multae opiniones quae*; Fl. al. *multa eam opinionem quae*; Dz. *opinionem res pro opinionibus*; Btl. *animo*; *ω animum* || 237 fort. *stuc* scrib. || 238 *iam* Palmerius (l. c. IV 846 ex l. v. Stanaei) || 253 *ei* Bergk add. apud Fl. || 261 *ω expell.*; corr. Btl. || 276 *ω aperuit*; Btl. *aperit* || 283 L *cottid.*; rel. *cotid.* || 289 *ω esse* (pro *os*). Dietsch

apud Fl. lacunam post hunc v. stat.; Btl. *re interpolatam*; os Dz. dubitanter; cf. Ladewig p. 11 sq. || 290 *pexus* A et Don. in Phor. I 2, 56; ϵ *passus* (cf. Phor. 106) || ω *prolixus*; Btl. *promissus*, Fl. *prolixae et*, quod recepi et omisso; proinde ante *necl.* subdistinxi || 297 ω *sordidam*; *horridam* Madvig, Adv. II 15 || 317 Btl. *illa*, quo non opus est || 333 *pulchre celo quid hic f. s.* quod vul. (non ab Um.) receptum est om. altero *amicam*; D¹G *cedo* om.; fort. scrib. *pulchre: hic quid f. s.?* || 340 ω *hinc* . . . *reuortantur*; corr. Btl. || 343 sq. verba *Syrel* (ad Syrum) *dic. m. u.* (ad Cliniam) dist. Conradt p. 41; *uerum* Dz. trib. Syro, qui antecedentia verba sua (v. 341 sq.) ita continuat || 346 *porro tamen* . . . ! (scil. *frustra me orabis*) Dz. dist.; vul. *perge p. t.* uno tenore leg. || 353 *te* om. A et δ || 380 ω *o hominem*; Fl. om. *o* || 382 *isti* (scil. *mores*) nominativum esse puto; fort. transp. *i. ut m. for.* (cf. Engelbrecht p. 37 sq.) || 394 fort. *ab del.* || 402 Btl. pro esse *habitum* scrib. *partes* . . . *duras*; Madvig, Adv. II 15 *habitu*. Bergk apud Fl. *turbas* pro *duras* et ita Fl. Wa.; sed cf. Madvig l. c. et Vahlen in Her. 15, 268 sq. || 404 dubito an *Disperii* Cliniae, *Perii misera* Antiphilae sit; in A alia est distributio || 405 *Cl.* notam Bergk apud Fl. add.

Actus III. 411 ϵ *ex me*; v. ad Phor.^t 765 || 444 ω *conneare*; Btl. *commetare* conii.; idem apud schol. Bemb. legitur || 452 D et unus ex cod. Btl. *satrapas*; rel. *satrapes*; corr. Btl. || 458 *sic hoc sine causa sollicitata* a Madvigio Adv. II 16 et Conradtio p. 42 || 461 ω *habui*; corr. Btl. || 463 cum A corr. r. et δ Kellerhoff p. 77 *ita pro sic*: fort. recte (cf. Braune p. 41) || 484 sq. Btl. ut a sententiarum conexu alienos cancellis saepsit; Thomas p. 25 solam vocem *quoique* in suspicionem vocari vult; fort. aliunde hi versus huc irrepserunt || 489 ϵ *minitabitur* || post v. 497 ω exhibent v. 509—511, quos Btl. suo loco restituit || 500 Fl. Um. *ac sust.*; at cf. Ad. 510 || 502 ω *adereo*; Btl. *adsum*,

quo concursus dactyli et anapaesti evitetur || 505 contra AP δ vul. cum Btl. *re in n.*; sed cf. Ad.^t p. 96 || 511 *nosmet* (pro nos) Hare (in adn.), sed cf. Engelbrecht p. 44 sq.; vet. ed. *illi inter n.* vel *illi sent.*, Engelbrecht *congruisse* || 512 sq. *Hac* . . . *argentum* dicens eri sui verba Syrus repetit, ut non opus sit, quod vulgo factum est, cum Btl. scribamus: *inuen. es t.* || 515 *adulescentis* Brix in Pl. Trin³. 359; ω *Cliniae*; Btl. *Cliniai*; Fl. *Quia Cliniae ille* || 518 Dz. cum A *recte equidem* (sc. *me habeo*); *sed te m.*; vul. cum ϵ *recte. equidem te demiror.* servus ita loquitur, quasi senex, ut ille se haberet, interrogaverit || 523 Fl. *ere pro hercle*; dubitanter cum Sp. I praef. XXIX *hercle* servavi || *Sic, satis* Dz. subdist. (cf. Phor. 145) || 526 ω *miserrum*; Bothe¹ *au. misereque ar.*; idem deinde (Z. f. A. p. 1065) *misere atque* || 535 ω *seruaret*; em. Schubert p. 12 sq. || 540 ω om. *uel*; Fl. add.; Guyet et Btl. *Huic iam* transp. || 541 ω *fere illaec*; Btl. corr. || 543 ϵ *hinc* (ita Btl. Fl. al.) || 551 *pyrrhichicam* mensuram genitivorum *eius, huius* cet. (vel *eis, huius* cet.) sat certis exemplis comprobare licet (cf. Eun. 131. 980; Phor. 113. 185. 483. 737 [?]); mediae erant hae formae inter *eius* et monosyllabos genitivos *eis* cet. (v. Wa. in Burs. Jahr. III 809) || 564 vul. cum ϵ *inserere*; *ingerere* def. Sydow p. 59 || 572 *ut* ω om. praeter γ ; *hinc* ponunt DG post *concedas*, cet. om.; *hinc* transp. Btl. || 582 ϵ *pergin*; unde Btl. Fl. al. *Pergin?* Sr. *Heracle uer. q. s.* || 583 ω *una* pro *ulla* (A *unacced.*); Dz. *ulla* (vel *illa*) dubitanter || 589 sq. *senarios* Fl. dat *Bentleio* duce; ω *Syre* ante qui coll. || 600 G *inceptat*; rel. *inceptet* || 602 *ea* om. A¹ || 606 ω *poscit qu.* vel *poscet qu.*; cf. Rh. M. 21, 315 sq.; e. c. ibi *proposui dabit* (sc. *Clinia*) pro *poscit*; nunc magis placet *possit* (vel *pote sit*), sc. *effici* (cf. 677. Phor. 303. 818. Ad. 568) || 611 ex A locum restituit Rh. M. 21, 313 sq. || 613 in ω (praeter G) et vul. ab edd. Syro datur || De *Cantharae* nomine v. p. XXIII || 628 *domne*

scribendum aut certe pronuntian-
dum est; cf. Leo in Rh. M. 38, 3 ||
632 ε *id quidem ego, etsi t. n.*, et ita
scribi vult H. Jordan, Beitr. p. 331;
id quidem ego, si t. n. Btl. || 639 Dz.
anu (A *anutilli*); vul. cum ε scrib.
anui. v. Ad.^t ad v. 63; aliter E.
Hauler in Ph. Rdsch. 1884 p. 681 ||
645 Fl. *quando*; Dz. cum Btl. *natu*
indux.; Btl. *tu me es annis* et deinde
add. *tanto es; eo sis* add. Dz.; cf.
praeterea Madvig, Adv. II 16 || 662
 ω *Philterae*; corr. Fl.; an *Philtera*
est (i. e. ζ) scrib.? || 664 A om. *hac*;
 ε *me i. h.*; transp. Kellerhoff p. 84 et
tu ante me ins. || 666 A¹ *si ita res*,
quod fort. servandum est || 667 ω
tempus est; Btl. *t. fert* || 673 ω *tan-*
tum mihi; Btl. (ex cod.) Fl. al. *m. t.* et
idem Arus. Mess. p. 468 (cf. Schind-
ler p. 11 sq. et Podiński p. 27) ||
678 versus in cod. varie traditus ab
aliis aliter constitutus est || 688 Con-
radt p. 210 et Diss. p. 36 cum
Btl.: . . . *da té mihi uic.* || 699 Vel.
Long. p. 77 hoc v. usus *miis*, non
meis, antiquitus scriptum esse tradit
(cf. Wilmanns, De Varr. lib. gr.
p. 92) || 708 Krauss p. 44 sq. ind. ||
715 ω *fortasse*; fors Guyet || 731 ε
audistin || 739 D¹G *huc n. t.*; A γ et vul.
ed. *huc* om.; Dz. serv. et transp.
huc || 740 DG *transduc.*, quod fort.
servandum est (cf. Phor. 2) || 742
Bacchis Cliniam alloquitur, cuius
amica esse apud Chremetem simu-
labatur; Syrus respondet se illi
ipsius amatorem (Clitiphonem) nunc
quidem reddere. Cliniam nihil
prorsus ipsum dicere non consenta-
neum est neque usitatum eum plane
tacentem de scaena abire; propterea
verba *Sequere hac adulescenti dedi-*
quae si Syri essent, eum non oport-
tebat clara voce Dromonem evo-
care, sed Bacchide introducta man-
dare poterat quae volebat. fortasse
Cliniae antecedente quoque versu
vox Minime tribuenda est. || 748
nescis Dz.; vul. cum ω *nescis* et
cum ε *id quod*.

Actus IV. 752 Brugman p. 39
numerorum causa *aliquot hos dies* ||
761 Btl. Fl. al. *Bona. CH. Hercle*
non q. s. sine necessitate || 784 vul.

praeter Um. *ego*; sed cf. e. c. Phor.
992 || 798 ω *laeta et bene acta parte*
p.; Bentleium cum aliis seq.; possis
etiam: . . . *bene parta re p.* (cf. Phor.
788) || 806 ω *quam*; corr. Fl. || 810 A
 δ *omnes ante di, \gamma* ante *quidem*; Dz.
transp. *deaeque omnes*; Guyet al.
omnes di deae (del. *que*); Fl. Wa.
. . . *deaeque omnes quantumst, cum*
tuo | *Syre* || 811 ε *cum tuo istoc* || 813
ibin Btl.; A *is*; ε *in* vel *ii* vel *i tu* ||
818 ω *abisti*; Um. *crucem praef. litt.*
uisabisti; Fl. *abin istinc? m.*; Schubert
p. 13 sq. *sapisti? m.*; ipse tempta-
rim: *Quid . . . uis? an uisum mihi* ||
839 Btl. al. cum Eugr. *qu. m., iusta*
iniusta, f. m. || 845 A *filium me ac fam.*
(cf. Hec. 210, at vero item Heaut.
893) || 848 Dz. cum A ins. *est* || 853
Btl. Fl. *ita aiunt* Chremeti dant ||
854 A *desponderis* || 856 *haud scio*
an id tollendum sit || 862 G *in ppetuu*
(cf. 781); D¹ *in perpetuo*.

Actus V. 874 A γ *ita pro tam*
(*per.*); cf. Braune p. 17 || 890 *dum* add.
Btl. || 898 *eisdem* (vel *isdem*) (sc. *wa-*
ritibus, modis vel calliditatibus ex v. 887;
cf. *optumam* v. 677) Dz.; A¹ *isdem*
(ut Eun. 35); ε *idem*; ita ea quoque
offensio tollatur, quam Reiu p. 55
sq. movit. de ellipsi v. ad v. 402 ||
902 *hisce* Dz. add. hiatus evitandi
causa; vul. cum D¹G *est mihi u. c.*
in aed.: fort. recte || 923 A *te om.*; Fl.
al. *potis esse*, sed *potis pro accusa-*
tivo usurpare dubito (cf. Prisc. I
251) || 931 A cor. r. *illec uero in*
ras. 11 litterarum, quarum ultima A
fuisse fertur; \varepsilon illaec uere; sub-
stituere possis *ipsi interea* || 950 *ne*
vul. om.; def. Conradt p. 117 et
Warren in Am. Jour. of Phil. II
54 sq. || 952 A δ F *pro ridiculo*, unde
Reiu p. 21 prop. *qui sibimet me pro*
rid. (vel. *q. memet s. p. r.*); magis
placeat *qui sibi me esse p. rid.* || 968
A *recipies* (G *recipias*), quod fort.
amplectendum est || 978 in ω non
est nova scaena; DG post v. 979
eam incipiunt || 985 *id* Dz. om. cum
A(?)D¹G (cf. And. 711) || 986 *in*
mentemst: v. ad Ad.^t 528 || 993 vul.
ego (pro *ergo*) sine necessitate || 997
Geppert, Ueb. d. Cod. Ambr. p.
98 sq. versum ex A rest.; ε *namque*

- 415 *Ipsum ádeo praesto uideo cum Dauo: hóc agam.*
SI. Vtrúmque adesse uideo. DA. Em, serua. SI. 5
Pámphile.
DA. Quasi de inprouiso réspice ad eum. PA. Ehém,
pater.
DA. Probe. SI. Hódie uxorem dúcas, ut dixi, uolo.
BY. Nunc nóstrae timeo párti, quid hic respóndeat.
 420 *PA. Neque istíc neque alibi tíbi erit usquam in mé*
mora. BY. Hem.
DA. Obmútuít. BY. Quid dixít? SI. Facís ut té 10
deceat,
Quom istúc quod postulo impetro cum grátia.
DA. Sum uérus? BY. Erus, quantum aúdio, uxore
éxcidít.
SI. I núnciam intro, ne in mora, quom opus sí, sies.
 425 *PA. Eó. BY. Nullane in re ésse quoiquam homíní*
fidem!
Verum illud uerbumst, uólgo quod dicí solet, 15
Omnís sibi malle mélius esse quam álteri.
Ego illam uidi: uirginem formá bona
Memíní uideri: quo aéquior sum Pámphilo,
 430 *Si sé illam in somnis quam illum amplecti máluit.*
Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi déť malum. 20

D A V O S S I M O
 S E R V O S S E N E X

- DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam 11,6*
Portáre et ea me hic réstitisse grátia.
SI. Quid Dáuos narrat? aéque quicquam núnc qui-
dem?
 435 *Nilne? hémm. DA. Nil prorsus. SI. Átqui expecta-*
bám quidem.
DA. Praetér spem euenit, séntio: hoc male habét 5
uirum.
SI. Potin és mihi uerum dicere? DA. Nil fácius.
SI. Num illi molestae quídpiam haec sunt núptiae
Eius própter consuetúdinem huiusce hóspitae?
 440 *DA. Nil hércle; aut, si adeo, bíduíst aut trídui*
Haec sóllicitudo: nósti? deinde désinet. 10
Etenim ípsus secum eám rem reputauít uia.

- SI. Laudó. DA. Dum licitumst éĩ dumque aetás tulit,
Amáuit; tum id clam: cáuit, ne umquam infámiae
Ea rés sibi esset, út uirum fortém decet. 445
- 15 Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.
SI. Subtrístis uisus ést esse aliquantúm mihi.
DA. Nil própter hanc rem, séd est quod suscensét tibi.
SI. Quid námst? DA. Puerilest. SI. Quid *id* est? DA.
Nil. SI. Quin dic, quid est?
DA. Ait nímium parce fácere sumptum. SI. Méne? 450
DA. Te.
- 20 ‘Vix’ inquit ‘drachumis ést obsonatúm decem:
Non filio uidétur uxorém dare.
Quem’ inquit ‘uocabo ad cénam meorum aequá-
lium,
Potíssimum nunc?’ ét, quod dicendum híc siet,
Tu quóque perparce, nímium: non laudó. SI. Tace. 455
- 25 DA. Commóui. SI. Ego istaec récte ut fiant uidero.
Quid nam hóc est rei? quid híc uolt ueteratór
sibi?
Nam si híc malist quicquam, ém illic est huic rei
caput.

MYSIS SIMO DAVOS LESBIA (GLYCERIVM)
ANCILLA SENEX SERVOS OBSTETRIX VIRGO

- III,1 MY. Ita pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:
Fidélem haud ferme múlieri inueniás uirum. 460
SI. Ab Ándriast ancilla haec? DA. Quid narrás? SI.
Itast.
MY. Sed hic Pámphilus SI. Quid dicit? MY. firmait
fidem. SI. Hem.
- 5 DA. Vtinam aut hic surdus aut haec muta fácta sit!
MY. Nam quód peperisset, iússit tolli. SI. O Iúppiter,
Quid ego aúdio? actumst, síquidem haec uera 465
praédicat.
- LE. Bonum ingénium narras ádulescentis. MY. Óptu-
mum.
Sed séquere me intro, ne ín mora illi sis. LE.
Sequor. —
- 10 DA. Quod rémedium nunc huic malo inueniám? SI.
Quid hoc?

huic ads. an. (cf. A. Funck in NJ. 1883 p. 487) || 496 Btl. *simia es*; Fl. *simiu's* || 502 sq. *ω* maneat . . . redeat inverso ordine; corr. Btl. (cf. v. 532 sqq.) || 509 in fine cum Um. subdist.; vul. v. 510 cum sequente conectunt || 519 *ω* r. *S. e. h.* (A pr. m. *Suni*; ξ *Suni*); *Suni* scribendum esse Luc. Müller (Q. Ennius p. 196 sq.) recte monuit (cf. Lucr. VI 585); Müll. transp. *S. r. e.* vel *r. e. h. S.*; mihi hoc posterius vel *r. S. ego ecquod* magis placet || 539 sq. Dz. post *diem* subdist.; vul. post *Piraeo* dist. || 546 Btl. Fl. ex Don. (lem.) *quid hoc ornastis?* Um. ad cod. scripturam rediit || 560 *ω* *dies hominis amice salue*, sed in initio v. 561 A cor. ant. *hominum* sup. scr. et ξ exh. *nemo est omnium*, unde dubitanter et magis exempli gratia *hominum omnium* in exitum v. 560 transposui (om. antea *hominis*, quam vocem ad exemplum v. 546. 696 al. illatam esse puto). quin versus troch. septenarius sit, cum antecedit octonarius troch. et iamb. octonarius subsequatur, haud dubitaverim; *o* interiectionem cum nominativo coniungi non potest probari || 570 Um. cum AG *dum* (cf. Heaut. 229); rel. *tum* || 577 sig. interrog. Dz. add. post *tamen* || 587 in fine Barth p. 11 sq. graviter interp. et post v. 589 exclamationis sign. posuit || 589 Btl. al. *pluuiam* (Fl. *pluuium*), sed cod. lectionem recte tuetur Koenighoff p. 8 sqq. (cf. Gell. X 15, 8) || 591 Dz. cum LD¹(?) *hoc hom.*; rel. *hom. hoc* (ita vul.); Dz. *feci* incl. (cf. And. 337); T. Faber (cf. Btl.), Bothe² *faciam*; Btl. *fecerim* (praestet *faxim*; cf. Ad. 887. 896); pro *ita* Bothe *item* || 593 in lecto *illae* Dz. cum DL; A in *lectulo*; rel. in *lectum illae*; Sp. ad And. 129 in *lectum* (accus.) commendat (cf. Heaut. 689 A¹) || 595 vul. cum A δ *lauamur*; Sp. ad And. 483 *lauamur* || 609 FP (item Btl. Fl. al.) verba *sed . . . properemus* Chaereae dant.

Actus IV. 618 *ille* num primam, si accentum fert, corripere possit, dubito (nisi si in initio versus fit ut Ad. 863); fort. *cont. ille* transp. || 622 Conradt p. 149 cum Btl. et Don. in lem. *occipit*; A *ilco*; ξ *incipit* || 624 Btl. *puer, i*: fort. recte || 625 *exclamat* Guyet proscr. || 631 sq. *ω* in *pei. p.*; transp. Btl. || 644 haud scio an verbum *perit*, quod ξ Pythiadi continuant, Doriadi tribuendum sit || 654 *ω* *uirginem quam erae*; vul. cum Lachmanno (in Lucr. 412 sq.) *uirg. er. qu.*; *uirginem* transp. Conradt p. 158 sq. (cf. Podiaski p. 40) || 662 *hinc* Btl. ins. ante *ille*, Dz. post *ille*; Fl. *quo illuc*; sed cf. Engelbrecht p. 69. Conradt p. 159 sq. trochaice *quo ille* || 671 *ω* *quid uestis*; transp. Btl. || 681 AEL *nec pro ne* (item Prisc. II 73): fort. recte, cum antecedit tale enuntiatum, cui similis sententia adiungatur || 690 versus affirmative quoque potest pronuntiari || 697 de hiatu (ante *Ita*) vid. Sp. I praef. XXXII; nisi forte *Itane* (affirmative) scribendum est || 699 sq. verba *nec . . . dicier* om. AB¹P¹; Btl. *igitur* voce om. unum versum effecit || 704 vul. post *belua* leniter dist., ut Phaedria ancillam allocutus esse videatur. sed ad Dorum conversus verbis *age n. b.* praeparat repetitam inquisitionem || 706 dubito an *istinc* (vel *istim huc*) scribendum sit; nam eunuchum ad Phaedriam propius accedere v. 712 et 715 demonstrant, ubi hic demissa voce illum alloquitur (cf. 1068) || 710 *ω* *credis*; Btl. *credes* || 711 *tu* Btl. cum ξ et A cor. ant.; vul. om. || *ω* ap. Um. *credas*; G. Fabricius, Btl. *credis* ex cod. || 716 rec. ed. cum Bothio² *hinc quo modo sine necessitate* || 720 vul. cum *ω* *faciendum*; alibi apud Ter. semper *faciundum* cet. || 741 *ego* Btl. del. || 745 *quaeso* Btl. (ex lib. man.); *ω* ap. Um. *quasi* || 749 cum γ Btl. Fl. *dono do*; δ *do* om. || 750 *tibi* cum Btl. incl.; Fl. al. *tibi ita* ut || 765 cum Um. cod. A seq.; vul. cum ξ . . . TH. Mane. CH. *Omitte, iam adero*. || 766 non minus bene ξ *esse illam tuam* || 779 A *fieri non posse* || 782 ex cod. (praeter GL (B?) Don. in lem.) Um. *ipse*; vul. ed. *ipsus* || 788 versus vul. ut troch. septenarius legitur; oeton. iamb. cum esse Schlee p. 72 mihi persuasit ||

793 A *mihī dies* (ita Fl. al.); at cf. Rein p. 17 sqq. || 800 Becker in Studem. Stud. I 280 *habet* praefert || 810 *ω satis*; Fl. *sat*; Btl. *hoc om.* || pro *item hoc* A pr. m. *quid nunc* || 814 Dz. cum A¹ *uti*; vul. *ut*.

Actus V. 825 vul. cum aliq. cod. *certo*; *certe* Um.; idem def. Langen p. 24 (coll. Heaut. 726) || 832 Fl. Um. al. *lupō commisti*; Dz. cum *ω lupō cōmmisisti* (de caesura cf. Conradt, Diss. p. 6) || 839 D² G² E² (item L) ante *non* meretricis, ante *tum* ancillae notam add.; Fl. *tum autem* (om. *non est*); Um. *non est? tum* q. s.; Dz. *tum* incl.; fort. ex '*non est*' eliciendum: *non?* (cf. Heaut. 894; Ad. 661) Tr. *St!* Pr. *Quae* cet. (Thaidis nota in A littera E est) || 844 *ω* (G?) *egomet* (ita Conradt, Diss. p. 9); Btl. cum ed. vet. *ego me* (cf. Phor. 190; Pl. Capt. 121 et Brix ad h. l.) || 847 Madvig, Adv. II 14 *ruī* pro *fui* (malim *perī*, i. e. *Pii*) || 859 AP(F?) *inuolem in | capillum monstrum*; rel. cod. ap. Um. *inu. | in cap. mon.* (L in om.); Fl. *inu. | monstro in cap.* (cf. Conradt in Herm. 10, 107) || 874 *malo pr. ablat. absol. est*, omissus a Bombio (De abl. abs. 1877) p. 22 sqq. || 898 D¹ L *post hoc*: fort. recte || 907 *ω* alteram versus partem Thaidi dant; Dz. ancillae trib., cum sententia enuntiati a ratione, quam Thais inierit, abhorreere videatur || 919 Dz. verba *si dis placet* cum eis coni., quae sequuntur; vul. autē *si* leniter interp. || 928 *ω eam*; Btl. corr. || 936 Guyet et Btl. proscr. || 952 Dz. cum A *hinc ciuem*; vul. cum *ε ciuem hinc* || 956 *ω atque equidem*, unde Btl. al. et *quidem* (om. *atque*); cf. Jordan, Beitr. p. 332 || 966 *γ a te*: ita Btl. Fl. al. (*abs te* potius expectes); sed et *ex* et *ab aliquo oriri* usurpatur (cf. Ad. 443) || 978 ELF *salue*; rel. *salue*, et ita Btl. Sp. ad Andr. 804, cum vul. *saluae* (sc. *res sunt*) praeferant. *equidem satine salue* (sc. *est* vel *res se habet*; cf. *recte, optume* al.) et melius traditum esse puto (cf. Pl. Stich. 8; Trin. 1177) et aptiorem explicationem praebere; nam per

se illa ellipsis insolita esse videtur (non magis illo tempore velut *secundae* pro *secundae res* usurpatum est) et *salua res est*, non *saluae res sunt*, formulae instar dicebatur; aliter iudicat Georges in NJ. 1878 p. 830) || 980 *hūius*: v. ad Heaut. 551 || 1012 *ea* incl. Fl. (cf. 261), def. Conradt, Diss. p. 32 || 1019 Madvig, Adv. II 14 verba *uerum reddam hercle* haud improbabilius Parmenoni continuauit || 1021 A *qui stultum ad. nob.*; item *ε*, sed D(B) *stultum istum*, EL *istum* pro *stultum*. versum ex cod. memoria numeris claudicantem Btl. sic temptauit: *T. i. p., stulte, qui ad. n., Conradt p. 25 et Diss. p. 18 incorrectum reliquit*. Dz. prop. *adul. ist. qui* (om. *stultum*) || 1031 A *δ* inscriptioni scaenae Phaedriae personam addunt unamque scaenam praebent usque ad finem fabulae pertinentem || 1039 A *clientellam*, ut Hec. 52 *tutellam*; at Ad. 793 *ω corruptela* || 1049 in *γ* nova scaena est || 1056 A pr. m. *conlibuit*; E *γ collibuit* || 1062 corr. Fl. (cf. Conradt, Diss. p. 12) || 1068 Dz. cum A *audiamus* Chaeraeae trib.; in *ε* est Phaedriae || 1074 D pr. m. L *ut*; rel. *et* || 1076 A pr. m. *suppeditari*; cor. r. cum *ε — are*; *ω possit*; *possint* Btl.; idem v. 1077 *omnia h. (ω ad om. h., et ita Sp. And. p. XXIX et Conradt p. 210). fort., leg. suppeditare possis s. s. t. | Ad. omn. h.* || 1087 Nonius p. 33 *hunc uobis comedendum et bibendum et deridendum prop.*, unde Btl. effecit *hunc com. et ebib. uob. prop.* (ita Fl. Wa.); sed aptius duo illa commemorari videntur, quibus miles adulescentibus ex usu esse possit, fore ut et prolixè ab eo accipiantur et pro viribus eum derideant.

PHORMIO. De didascalīa v. Dz. in Rh. M. 20, 575 et 21, 70 sqq. Cod. A fragmentum tantum indicis seruauit. — 1 A *Ter. Phor.* (hoc nomen ordine) exhibet, ut in Hecyra et Adelphis, aliter atque in Eunucho et Heaut.; quam diversitatem non ausus sum tollere.

Sulp. Apollin. *Per. 3 ε ac* (ita Fl. Dz.¹) || 7 *cum ω* in initio v. 8

exh.; transp. Fl.; *uisam cum* Opitz p. 213 sq. || 12 *adgn.* Dz.¹ cum ACD.

Prologus. 2 *transdere*: v. praef. p. XIV adn. || 15 versus a Guyeto, Ihuio (Quaest. Ter. Thes. 15), Rtsch. (Par. 551 adn.) in suspicionem vocatus a Fl. primo unci inclusus est; offendit maxime *diceret* (pro *scriberet*) || de v. 18—34 in cod. A v. praef. p. X || 21 A *id sibi esse*; ξ *sibi esse id* (ita Um. et Sp. I p. XXIX); *id sibi* Fl. al.; *sibi esse* Dz. || 23 interrog. signum vul. in fine positum Dz.¹ sustulit.

Actus I. 42 ω praeter EL *divitioribus* (cf. Fl. in N.J. 1870 p. 72 sq.) || 57 ω add. et in fine; del. Fl. (cf. Luc. Müller in Lucil. frg. inc. 129 et Conradt in Herm. 10, 106 sqq.) || 77 *istaec*: vel *scapulae tuae* (v. Dz.¹ ad h. l.) vel *quae dicis*. in A¹ alia est personarum distributio; Btl. et Fl. Getae v. 77 sq. conti., Fl. ex Anon. de gen. nom. p. 100 H. (= Gr. Lat. V 591) cod. Vind. *nam quae rec.* ('*nam . . . calces!*'). possumus et *nam quae* legere et a *namque* Getae verba incipere || 82 pro *amare* Arunt. Cels. *ardere* legit (v. Um. et cf. Donati arg. in Phor. p. 362, 28 Kl.), et ita Hauler p. 7 sqq. post Wa. suadet (v. ed. Plant. ad h. l.) || 88 A cor. r. et ξ *ei loco* (D¹ in loco). *exaduersum* absolute ponitur v. 97. Ad. 584. Pl. Bacch. 835, ut dubitem dativum addere. fort. *eilico* scrib. || ξ us (vel ξ is): v. ad Heaut. 551 || 146 hiatus ante alius personae verba (cf. v. 542. 963); aliter Conradt, Diss. p. 35, Brugman p. 24 || 152 ξ *huc* (cf. ad And. 386).

Actus II. 155 ξ *eum exp.* || 156 vul. cum Btl. *est om.* et troch. octon. metiuntur; Schleeium p. 16 sq. sequor || 171 Dz.¹ cum A *quo*; vul. cum ξ *quocum* || 172 Rein p. 21 sq. cum Acr. in Hor. serm. I 1, 3 *nosmet nostri* || 175 ω *retinere amare amittere*; Bothe¹ *amorem an m.*; Um. cum Eugr. *an uero am.*; Dz.¹ *eam anne am.*; pro Phaedriae condicione *mittere* aptius dicitur quam *am.* || 176 A¹ *eius om.*; Guyet Btl. Um. cum F¹ *ius*; magis placeat *huius* || 179 oct. troch. cum Um. dedi; Fl.

nullu's, Geta, ni . . . réperies (troch. sept.), sed *ni* pro *nisi* contra usum Terenti est. Conradt p. 124 sqq. iamb. oct. versum esse vult. (*nullu's . . . réperies*); cod. *repperis* vel *repereris* (*repp.*) || post v. 181 vel 182 And. 208 in cod. repetitur. ipse v. 182 a Conradt p. 126 sq. et ab aliis ut ad exemplum Hee. v. 575 sq. confictus in suspicionem vocatur, quorum angumenta etsi non omnia probamus, offendit tamen, quod verba *ad hanc rem* (v. 184) multo aptius ad v. 181 quam ad v. 182 referuntur || 185 ξ us: v. ad Heaut. 551; oct. iamb. statuit Schlee p. 29 || 186 vul. troch. sept. metiuntur (*lóquár? inc.*); cod. lectionem revocavit Conradt p. 45. 127 || 191 Btl. *nam* add. (item Conradt p. 18); contra v. Schlee p. 20. 29. A¹ praeterea *hinc* (cor. r. *hic*); fort. *quam hic hinc* leg. || 192 AFG¹ *niam* (ita Fl. Um. Dz.¹); sed cf. Barth p. 18 sq. || 195 *sanusne es* Conradt p. 128 sq. del.; eundem in dimetiendis v. 194—196 seq.; alii aliter eos digesserunt (praeter edit. cf. Schlee p. 30) || 199 Um. cum A¹ *et patruom* (cor. r. subpunct. *et*), quod Sydow p. 34 defendit coll. Plaut. Trin. 111 (cf. Hauler in Wien. Stud. 1882 p. 322 sq.) || 214 sq. in verborum distributione cum Um. A secutus sum, cum sententiarum conexus vel aliam admittere || 215 A *sed hic quis*; sed cf. O. Seyffert, Stud. Plaut. (1874) p. 26 sq. || 227 *ea nunc* Rein p. 66; Dz. ante *ea* subdist. || 235 verba *atqui . . . cura* Lachmann (in Lucr. p. 210 sq.) al. cum F Phaedriae dant || 240—242 in A desunt, et sane v. 240 sententiarum conexus interrumpere videtur; cogitabam igitur de v. 240 vel eiciendo vel ante v. 239 transponendo. atque iam Um., Anal. p. 21 sq. alterum utrum ex his sufficere monuit. idem l. e. totum hunc locum (240 sqq.) tractans de fide v. 243 valde dubitat. ego unci eum inclusi, et cum antiquitas additum eum esse censerem, cod. Ter. scripturam servare malui quam Ciceronem sequi, ut vul. fit, qui Tusc. disp. III 14, 30 versus 241—246

affert (*p. d. peregre r. s. secum c.*); cf. Barth in NJ. 1884 p. 180 || 245 Btl. al. ex Cic. l. c. *C. e. h., nequid horunumquam accidat animo nouom.* cod. Ter. scripturam revoc. Dz.¹ et F. Schmidt in Herm. 8, 482 sq. || 246 A *eueniet*; versus suspectum esse Conradt p. 124 censet || 247 *est* (vel *st*) Btl. sust. (cf. Becker in Studem. Stud. I 235 sq. et Charis. p. 207) || 249 A δ *mol. esse*; γ *mol. mihi esse usque* vel. *est usque*; Btl. *molendumst*; Um. *mol. usque*; Barth p. 31 sq. caesurae legitimae defectu offensus conii.: *mol. usque in p. erit, plorandum, h. c.* || 259 vul. cum ϵ o *artif.*: fort. recte; Um. om. o cum A || 265 Btl. Dz.¹ cum AL² *un. quom noris*; ϵ et Don. *un. cognoris*, quod Thomas p. 13 def. coll. Heaut. 487 || 266 ω *defendendam* (fort. ex v. 225 huc illatum); corr. Palmerius (Grut. Thes. IV 851; cf. Conradt p. 148); possis etiam *ille ad eam defendendam adest* || 284 A¹ *ibistup.*; δ *ibi obst.*; γ *ibi om.*; Fl. al. *illic obst.*; Engelbrecht p. 69 cum Btl. *ibi obstupēf.*; Rtsch. in Op. phil. II 619 *subito stupēf.*; malim *totum ibi st.* || 302 ω *dixti*; vul. transp. *hui, dixti*; Um. secutus sum.

Actus III. 328 del. Dz.¹ (cf. v. 605) || 330 *tennitur*: v. praef. p. XIV || 337 Btl. al. *pote pro potest*; aliter Sp. I p. XXV, Conradt p. 111, Barth p. 17 || 354 in DG post v. 356 legitur, in D quidem a pr. m. post v. 355 revocatus; *ibi eum* Btl. al. coll. || 356 Btl. in suspic. voc.; ceterum hic et v. 389, 390 (bis), 740 ω et Don. (Um. fallitur, si quid video, quod Don. *Stilponem* exarare memorat) nec non Don. in arg. fab. aspiratam litteram *ph* praebent; idem ex v. 390 apud Cic. or. 47, 157 legitur; vul. ed. *Stilpo* || 368 vul. cum ω *ut narras*. Dz.¹ *ut sust.*, *atque* comparative dici arbitratus (cf. And. 841; Plaut. Bacch. 549) || 373 ω *tandem*; vul. cum Btl. *tamen* || 386 Um. cum A recte *hem om.* || 388 Um. cum A *nosses*; ϵ *noris* et ita vul. || 394 *malfac*. Rtsch. Op. II 721 || 404 versus Btl. spurius esse videtur || 406 ω *adipiscier*; corr. Btl. || 423 L

ducendi pro ad ducendum: fort. recte; A *ducenda*, D *ducendz* || 441 in A non est nova scaena, sed satis vetustam esse scaenae inscriptionem nota DV (deuerbium) testatur, quam unus P codex in hac sola scaena servavit (cf. Rh. M. 29, 54) || 456 A δ cum L *inceptum est* (ita Um.); Ad. 275 *turpe dictu* || 476 Langen (NJ. 1882 p. 768) *Ph. se item*; sed comp. cum aliorum verborum simillimas structuras, tum Apul. met. X 28 *talem parentem praebuit qualem exhibuerat uxorem*, quem locum C. F. W. Müller amicus mihi suppeditavit || 479 Dz.¹ cum δ L (A¹?) *dixi*; vul. *dico* || 483 *eius*: v. ad Heaut. 551. Fl. troch. septen. praebet: *nam eius per unam q. s. et item Conradt p. 204, cum Schlee p. 15 octonarium iambic. flagitit* || 491 in ω Getae oratio post *capiti* incipit. versus, qui et coniecturis et interpretationibus multum vexatus est, ex Fl. rec. dedi, cum prius paulo aliter interpunxissem (... *capiti idem q. s.*) de interpretandis verbis v. Jo. Schneider, De prov. Pl. Ter. (1878) p. 9 sq.; Conradt p. 25. 139 sqq. locum valde mendosum et gravissimis tantum medelis sanandum esse putat (cf. eiusdem diss. p. 17) || 492 ϵ *dum om.*; item Conradt p. 139 et Schlee p. 59 sq. || 498 ω *neque prec.*; rhythmici causa praetulerim *nec* || 500 A *ut me ph.*; L *me ut fal.* (fort. recte); D¹ G *me om.* || 501 ω praeter G² *ueris* (ita vul.): *uerbis* def. Barth in NJ. 1884 p. 179 || 502 ω *neque*; *atque* Wa.; Dz.¹ verba *neque ... malum* (ut ex Ad. 610 sq. conficta) proscr.; atque vel recepta illa coniectura repugnat hoc enuntiatum ei quod sequitur (*o fortunatissime Ant.*) || 507 cum Btl. al. versus uncis inclusi (cf. 176); def. praeter Um. Ladewig p. 13 et Fritzsche, De gr. font. Ter. II 6 sq. || 508 DL *mihi istuc*; Rein p. 64 haud improbabiler *istuc mi ipsum* || 515 Um. cum A *obtundis*; ϵ *obtunde* (G cum ras. post e); *obtundes* Fl. || 521 post *haec* interp. Wa. cum vet. ed. (cf. Sp. II ad v. 44) || 524 ϵ *istuc*: recte, ut videtur; cf. Luchs, Com. pros. Plaut.

I 13 || 528 vul. leg. cum Lachmanno in Lucr. p. 116 contra *ω decipi* (cum hiatu post *uero*) ; *decipis* def. Sp. I p. XXXIII || 538 *ε experiamur* : fort. recte, ut hoc enuntiatum cum v. 537 arctius coniungatur || 546 fort. *quod omnibus n.* acuendum || 555 cum A. Kochio, Exerc. crit. (1851) p. 33 Fl. verba *saluos . . . opinor* Antiphoni trib. || 559 Btl. *hinc* cum cod. vet. om. et *auferte* scrib. (sc. *manus*) coll. Ad. 937 ; prob. Conradt, Diss. p. 25 et Podiaski p. 64 (*auferte hinc*). sed cum *hinc*, quod apud Um. *ω* exhibent, tollere violentius sit, *auferte hinc* autem parum apte dicatur, in arcta vocaliarum *auffer te* coniunctione excusationem acuendi spondaici verbi quaerendam esse puto.

Actus IV. 589 A *neque adeo defitiscar unquam exp.*, quod def. Vahlen apud Sydow. p. 9 sq. substituta activa forma *defesiscam* ; *ε* (om. *adeo unquam ego exp.* (D¹[?]G *adeo pro ego*) ; vul. cum Prisc. I 514 et II 251 leg. ; similiter solus L exh. *neque defesciscar usquā adeo exp.* || 604 A *instiissi*, unde Dz.¹ *institi is si* ; vul. *institui is si* || 609 *hosce* del. Btl. || 611 sq. personas dist. Conradt p. 47 cum A cor. r. ; vul. cum *ω* (praeter A cor. r.) totum v. 611 Chremeti tribuunt, v. 612 autem (*ita . . . facta*) Getae. minus probandum est, quod Conradt l. c. *ita* cum sequentibus coniungit || 618 Dz.¹ cum A *is q. i.* Demiphoni trib. ; vul. cum *ε* Getae dant || 631 *ω eius* ; *ei* Bil., quamquam *eius* tolerari potest || 633 Um. cum A om. *dic* || 667 *porro* Dz. exempli causa add. (cf. Heaut. 838) ; *ε pone sane* ; Fl. transp. *his r. inq. p. s. d. m.* ; Btl. om. *minus* et add. *alias* sic : *his r. al. p. s. i. d.*, et paulo aliter Luchs in Studem. Stud. I 64 sq., sed *alias* post v. 663 iterare minus placuit || 670 *filium* cum A¹ Sydow p. 34 sq. et Engelbrecht in Wien. St. 1884 p. 216 || 687 *ω di deaeque* metro repugnante ; Btl. del. *que*, quem nunc sequor ; cf. Conradt in Herm. 10, 108 et Leo in Rh. M. 38, 12 || 690 A¹ *uolnus* (mut. cor. r.) || 693 et 700 : cf. Thomas p. 34 sq. || 707 vul. *in impl.* contra *ω* cum Guyeto

(Btl. confert Pl. Amph. 1108). traditam lectionem tuentur Koenighoff p. 8 sqq. et Sydow p. 20. potest sane ex Eun. 589, ubi recte *per impl.* legitur, *per* huc illatum esse, sed necessitas traditam lectionem mutandi nulla extat || 709 *harisp.* Dz.¹ cum A ; Koenighoff p. 2 sq. verba *ante . . . inc.* delet : fort. recte || 710 lacunae Fl. signif. || 725 Fl. al. *quoque* incl. et *haec uol.* transp. ; cf. Schlee p. 21 et Podiaski p. 22 || 726 *ε congruit* vel *congruet* || 737 pro *eius pater γ* exh. *pat. eius* ; *eius* nos iam bice metiri posse ad Heaut. 551 monuimus || 742 Barth p. 32 caesurae causa *ne me i. n. ap. posth.* || 754 cum Um. nunc cod. A seq. ; *ε fere is ux.*, quod amplexus Btl. *habet*, Fl. *obsecro* ind. || 761 Dz.¹ cum Don. *hic solus* ; A *solus* (ita Um.) ; vul. cum *ε haec sola* || 765 *ε ex me* ; cf. Dz.¹ ad h. l. et Studemund in Vidul. frg. XV || *ω audies* ; Btl. Um. *audiemus*, Weise al. *audietis*.

Actus V. 780 *ω uorsuram solues* (DL¹ *soluis*) ; vul. *uorsura soluis* (vel *solues*) ; cod. lectionem Dz.¹ tuitus est || 783 *ω eius* ; *huius* (sc. Nausistratae) Bothe ; Palmerius (Grut. Thes. IV 852) *senis* || 787 Dz.¹ *at* pro *ac* praeter necessitatem || 808 A om. *homo*, quod tamen et metro et sententiae bene convenit || 818 A om. *id* ; cf. Barth p. 17 || 827 *ε possum* || 828 pro *suadeat* *ε* (praeter D¹) *iubeat* ; Fl. versum del. || 835 Fl. *acturust . . . suom patrem* ; sed v. Dz.¹ ad h. l. || 863 Dz. *prendit* ; A¹ *reprehendit* ; cor. r. et *ε adprehendit*. hoc quidem ab Haulero p. 6 iure refellitur, *repr.* autem, quod Haul. praefert, neque necessarium uidetur antecedente *pone* et metrica ratione improbat || 864 A¹ *sese* pro *esse* : fort. recte || 872 *hem* Um. om. cum A || 888 sq. de interpretatione v. Thomas p. 10 et Rev. de l'instr. p. en Belg. 24, 217 sq. neque vero pro *ita ut datumst* : *ut ablatumst* cum eo legerim neque post *datumst* : *mi* inserendum esse duco || 896 versum *ω* post v. 905 exh. ; huc transp. Fl. ; Bothe² in initio scaenae coll. || 902 A *uerebamini* ; *δ an uerebamini*, *γ an uere-*

mini. hoc quidem tuentur Btl., Sp. I praef. XXX, O. Brugman in NJ. 1876 p. 422; exempla tamen, quae Btl. affert similis consecutionis temporum, alius modi sunt. *an rebamini me* (pro *ne*) temptavi secutus C. F. W. Muellerum, qui (Pl. Pros. p. 279) *rebamini | me* coni. || 913 Um. Dz.¹ cum A *eam nunc extr.* || 932 Dz.¹ adeo Phormioni trib.; vulg. lect. recte def. Braune p. 29 sq. || 934 Dz. colon pos. post *te*; vul. leniter interp. || 936 *inmo* pyrrhichica mensura est, si in initio versuum legitur neque prima syllaba ictum fert (v. Dz.¹ add. ad h. l.; Hec. 437 [*inmo quod*]; Caec. 128 R²; O. Ribbeck, Fg. com.² p. XXIV) || 949 *inconstantia* Fl.; *o sententia* (ita Conradt, Diss. p. 21) || 952 A *haec hic*; sed cf. Rein p. 38 sq. || 976 versum ex Plaut. Most. 655 sumptum esse Guilielmus (in Pl. Asin. c. 4) vidit || 982—987 fluctuat in cod. et edit. verborum inter personas distributio; cod. A cum Um. seq. || 986 vul. ante *inp.* dist.; corr. Barth in NJ. 1884 p. 180 || 1004 *hem q. a.* in A Demiphonis, in ξ alterius senis sunt; Dz.¹ ea mulieri dedit || 1015 v. Dz.¹ ad h. l.; fort. per interrogationem scrib. est: *sed ea quin s. i.?* (cf. v. 429 sq. Heaut. 832) || 1021 sq. mulier in re sibi permolesta iam ad finem pervenire, i. e. viri amoribus absolvi atque eo metu librari cupit, sed non videt, quid boni de futuro tempore sperare sibi liceat. quamquam igitur cod. lectio *sed quid sp.* (C¹DP *qui*) non utique improbanda est, magis tamen placet cum Fl. al. *qui id* scribere. Madvig, Adv. II 18 una pro *in* coni. (at *iam* ita offendat) || 1028 v. praef. p. XI adn. || 1029 Dz.¹ post *iam* dist.; vul. ante hanc vocem interp.; ante v. 1029 verba Demiphonis, quem post v. 1021—1025 non prorsus tacere aequum est, huius fere sententiae '*mitte eum animum: nimis irata es in uirum, Nausistrata*' excidisse videri Dz.¹ in add. ad h. l. monuit || 1044 DL *nec resp.*: fort. recte || 1047 ante *inmo* Krauss p. 32 *mihin* vel *satis* Chremetis verbis (in ω Phormionis

sunt) praemittit; magis placet, cum mulierem verbis *satin tibist* non tam maritum (cf. v. 1011), quam Demiphonem alloqui arbitret, breve huius responsum (*ita* vel *satis* sine interrogandi signo) inserere ad versum supplendum, cui Chremes sua sponte addit *inmo* q. s. || 1048 *o dic quid* (ξ *quod*) est. Ph. *Mihin?* (P? *mih*) Phormio; Fl. *sit* (cf. Becker in Studem. Stud. I 167 sqq.); *mih* Becker p. 172 transp. (*mihin?* Phormio haud apte coniungi iam Fl. perspexerat) || 1050 ξ *et quae* (L¹D² *quod*) *uoles*; Um., Leo (Rh. M. 38, 12) cum A *q. p. quod uoles* leg. || 1054 *eamus i. h.* in AD Phormionis sunt, Demiphonis in ξ ; quod nunc magis mihi probatur.

HECYRA. De didascalica v. Dz. in Rh. M. 20, 577 sq. et 21, 72 sqq. — 8 A *Menandru*; ξ om.; Don. fabulam Apollodori dici esse refert (in praef.) et saepius in commento Apoll. versus laudat (v. Rh. M. 21, 76 sq.). eius nomen Dz. in textum rec. || 10 hunc v. spurium esse l. c. 20, 579 sqq. evincere studui || 12 ω dativum praebent, quem cum ludorum significatione coniungi non posse patet; inde indicem antea pleniorum fuisse conicias. dativum personae in exsequiarum mentione sollemnem fuisse ex Phor. 1026 colligere licet, *Aemelio*: v. Ad.¹ ad didasc.; ω *Paulo*, sed cf. H. Jordan in Her. 15, 537 sq.; quamquam titulorum nostrorum recensio num ante alterum post Chr. n. saeculum nata sit, parum constat.

Sulp. Apollin. *Per.* 4 Opitz p. 211 *amic. ded.* || 5 ω *dein* (A *den*) *profectus*; O. Ribbeck apud Opitzium p. 212 *prof. dein*; Fl. al. *dein* est *pr. Imb.* (om. *in*) || 6 ω *utero*; *uitio* Opitz p. 209 sq.; *ut eo ex uitio* Dz.; idem cum A *gravidam comperit* (num A *cum comp.?*); vul. cum ξ *gr. ne id sciat socrus*, quod suspectum esse tempus *sciat* ab usu scriptoris abhorrens demonstrat: Opitz l. c. *sciret*. quod verba *ne ... socrus* sibi volunt, additamento *ut aegram* satis exprimitur.

Pers. In scaenarum titulis et Sostratae et Myrrinae nominibus 'mulier' adscribitur.

Prologus I et II. Duos hos prologos, quorum prior secundae actioni, alter tertiae praemissus erat, non a Terentio conscriptos esse cum Guyetus primus contendisset, plenius Schindler p. 39—53 de ea re disseruit et Ambivium posterioris certe prologi auctorem esse autmavit, atque etiam prioris, si concederemus Adelphon prologum non esse actioni a. 594 tribuendum; ludis enim Romanis a. 594, fortasse vel ludis funebribus L. Aemili Pauli Terentium non iam Romae fuisse (cf. praef. p. VIII). sed quamquam largiendum est alterius prologi argumentum habere ea, quae a ceteris aliena sint — de manco priore prologo vix certo diiudicari poterit —, ea tamen non sunt eiusmodi, ut de diverso poeta cogitemus necesse sit. absentem certe Terentium tum fuisse propter v. 52—54 nobis persuadere non possumus. videtur potius poeta consulto sua ipsius persona magis remota et quasi abdita ex Ambivi persona fabulam illam commendare voluisse. Adelphos inter Heaut. et Eun. fabulas actam esse Schindler p. 29 sqq. non satis comprobavit. — v. 1 *ω* haec pro Hecyra; seq. Um., Anal. p. 13; Fl. al. *Hecyrae huice n. fabulaest: haec*. Conradt p. 55 sq., Amdohr, Prol. Hec. p. 8, Schindler p. 40 sq. alia excogitarunt || 2 *ω* om. ei; add. Btl.; versus multum temptatus est (cf. locos ad v. 1 allatos) || 5 sqq. vul. post v. 5 gravius, post v. 7 leniter interp.; corr. Dz. || lacunam post v. 7 statuendam esse W. Ihne, Quaest. Ter. (1843), thes. 16 perspexit (v. Dz. in Rh. M. 21, 474). in priore lacuna Ter. causam referendae fabulae attulisse puto. versus I 7^a—7^c ex Heaut. prologo huc restituendos esse, in diss. De prol. Pl. Ter. que p. 5 sqq. demonstravimus. ceterum in A cum folio 77 prologus I et alterius v. 1—29 interierunt. sed ne quis inde, quod in A singulae paginae vulgo vicanos quinos versus contineant, in folio autem illo non tantum 8 (prol. I) + 29 (prol. II) + 3 vel 4 (titulorum) (= 40 vel 41) versus exaratos fuisse

colligere sibi videatur, certum lacunae illius, quae in prologo I detecta esset, documentum se indagasse putet; monendum est, id quod W. Studemund solita benignitate ex collatione sua cod. Bembini mihi demonstravit, librarium eius codicis semper versus prologorum ita in paginas complures dispertivisse, ut neque aliud quidquam praeterea in eis perscriptum sit et singulae paginae cuiusque prologi parem fere numerum versuum contineant || 23 G. Loewe (Act. soc. phil. Lips. VI 350sq.) versus proser. || 34 Grautoff (Turp. com. rel. 1853; them. 1) versus subditivum esse censet || 49—51 eidem in Heaut. prol. 48—50 leguntur, quamquam in A duo priores versus ibi desunt. eos neque in utroque prologo admitti consentaneum est et in nostro aptius omitti sententiarum conexus docet; itaque cum Fl. eos omisi; aliter sentit Wa. (NJ. 1865 p. 281 et in ed.) || 56 *alias* D¹ et Rtsch. Par. 327.

Actus I. 65 *quemque*: cf. O. Ribbeck ad Plaut. Mil. 156 et Woelfflin in S. B. d. b. Ak. Ph. Cl. 1882 I 448 || 104 fort. post hoc dist. || 150 sq. *ω* inverso ordine exh.; corr. Fl. (NJ. 1876 p. 535 sq.) || 159 Fl. et multo || 163 Guyet proser.; cum seq. cum Fl. aliis. Ed. Brunér (Qu. Ter. p. 86 sqq.) ad ex. morum amorem earum ex.; Leo (Rh. M. 38, 5. 11) . . . earumpse aest. || 164 lib. esse ing.: cf. Dz. ad Ad.^t 491 || 167 *ω* animus; Dz. animi (vel animo) || 177 A cor. r. D¹ primo; *ε* (cum D²) primum; Btl. primo hos (cf. Conradt, Diss. p. 22 sq.); Brugman p. 28 Usenero auctore n. ex me audibis q. s. || 178 *ω* conveniebat; conveniebat post Usenerum (Rh. M. 24, 112) Engelbrecht p. 57 || 186 *ω* tum (vel tunc vel nunc) nescio quam; transp. Luchs in Herin. 6, 273.

Actus II. 201 hunc v. a sensu et a numeris maucum, quo antecedente sententia v. 202 vel debilitatur, induxit Btl. eumque secuti Conradt p. 49 atque Hoelzer p. 25 sq.; supplere versus viri docti variis modis conati sunt: Fl. soc. omnis

suis od. n.; Um., Anal. p. 22 bis *ecce* scrib.; praeterea cf. Schlee p. 47 sq.; si genuinus est, post v. 202 transponi debet || 205 sq. Fl. (edit.) sequor (v. 206 *ω non pro nescio*); postea Fl. (NJ. 1876 p. 537) lacuna statuta duos iamb. octonarios dedit; cf. praeter alios Btl. ad h. l. et Conradt p. 49 sq. || 215 Wa. cum AELF *crebro esse*; vul. cum cet. *esse crebro* || 218 Dz. incl.: et futurum tempus suspicionem movet et ab argumento antecedentium versuum hic versus alienus est (neque enim dixit: *multo magis hic quae sunt . . . curo*) || 223 *ω oritur m. a. te*; seq. Beckerum (Studem. Stud. I 296) || 225 sq. inverso ordine Fl. cum Guyeto || 227 deest in A || 230 hic v. nonnihil sententiarum conexum interrumpit; fort. loco versus 227, qui in A deest, post v. 226 transponendus est || 247 *etsi* del. Madvig, Adv. II 19 || *me meis* Dz. cum DG; A *me ante esse*, *γ post meis* colloc. || 249 haud improbabiler Fl. *id* sust. diversa ictuum distributione || 250 *ω potestate esse te*; cum Btl. transp. Podiaski p. 46. 48 || 252 Btl. *perpetem*, sed cf. Conradt, Diss. p. 15 sq. || 255 vul. cum Btl. *ret. causa*; traditionem def. Podiaski p. 50 sq. || 269 Bombe, De abl. absol. p. 35 transp. *posse se . . . P. a. p.* || 271 *em* Dz. cum A; vul. cum *ε hem* || 278 Kellerhoff p. 71 dubitanter *non pro haud*.

Actus III. 281 *ω ex amore* post *esse*; Dz. transp. et *esse* ind.; varie temptatur versus a viris doctis || 283 *ω cui* pro *hui* in initio sequ. v.; *hui* Fl. || 286 sq. Conradt p. 123 sq. proser. hos v.; eum tamen, etsi versus habent, quod offendat, sequi nolo, cum Donatus Apollodori verba, quae Terentius transtulerit, ad h. l. afferat || 288 *ω his*; *hisce* F. Schmidt in Herm. 8, 484 || 299 fort. *aut* pro *tum* leg. || 306 *ω haud vel haut*; Btl. seq. dubitanter; Fl. *quidem* om.: fort. recte. Conradt p. 51 *parua (ira)* || 307 *ω n. maxumas* (D pr. m. *maxume*) quae *maxumae sunt* (sunt om. F¹; add. F² super quae) *int. irae iniurias*; Btl. al. *non maxumae,*

quae *maxumae sunt int. irae, iniurias*; Dz. pro viribus emend. || 311 AD¹ *eum inf.*; vul. om. *eum* || 313 *conciuisse* Don.; *concluserit* (cor. r. *conciuisset*); *ε conciuerit* (D in ras.); de infin. cf. Don. ad h. l. et praeter alios Barth p. 60; *ere*, quod Btl. addidit, nonnihil languere videtur; fort. *conciuisse ita* || 317 *ω loqueris*; corr. Engelbrecht p. 84 || 347 *ε rediit* (ita Btl.); Fl. al. cum A *rediit* || 348 *hoc (= huc)* A || 363 A *quae percepi*; *ε quae accepi*; Wa. *percepi* || 365 A *me intro om. ut* (cf. Conradt p. 28); *ε intro me ut*, unde Btl. *intro ut me*; an *n. m. ut me intro c.* scrib.? || 366 *ei mihi* verba Btl. Um. ad sequentia referunt; aliter dist. Fl. Wa., aliter Dz. || 367 *ω il. om. simul*; corr. Btl. (in adn.) || 378 *ω exirem*; *exieram* Dz. (cf. Ad. 618), *exibam* Ladewig p. 26 || 393 sq. cum Hoelzero p. 27 sq. sustuli; Conradt p. 51 (cf. Diss. Thes. VI) eos post v. 399 transp.; Fielitz in Rh. M. 31, 304 sq. con. *nam ait* (inducto v. 394) probante Fl. (NJ. 1876 p. 533 sq.). mihi minus probabiliter excogitatum esse videtur; neque enim v. 393 (*nam ait* q. s.) cum 395 bene cohaereat. conficti sunt versus ad comprobendam versus 392 vel 399 sententiam || 398 sine causa v. sollicitatur a Fielitzio l. c. et Sprengero NJ. l. c. (probante Fl.) || 406 vul. cum Don. *datu pro bona* (sic Um.) || 442 AC¹ *ad uesperam*: cf. Neue I² 572 sq. || 453 vul. cum *ω nescio* Pamphili verbis adiung.; offensum in mensura eius vocis Luchs (Herm. 6, 264 sqq.) de medela dubitavit; *nescio quem . . . loqui?* iure ei minus placebat, sed signo interrog. sublato illud enuntiatum recte procedit (cf. ex. c. v. 336) || 457 *id* A exh. (cf. A in v. 487) || 468 AD² *aud. omnia*; rel. *aud. omnia modo*; Btl. om. *omnia* || 473 haud recte vul. ante *ni* gravius interp.; neque enim *ni* pro *nisi* usurpare licet || 478 *ω cuiusque*; *eiusque* Bothe²; Fl. *huiusque*; Btl. *quaeque eius* || 479 Btl. Um. *potis* pro *potest*; Fl. al. *potest comp.* (cf. Engelbrecht p. 29; malim *inter eas potis est*) || 485 *ω impulsus* (BCD²E¹ *pulsus*) *nunc*;

transp. anonymus in Phil. Anz. 8, 403; vul. *pulsus n.*; item Conradt p. 52 sq. vel *qu. n. imp. ir.* || 493 vul. leniter post *sies* dist.; corr. Dz. (spl. *non fiat*; cf. Heaut. 594) || 523 *uideo* Fl. del. (cf. Andr. 957; Eun. 455); Conradt p. 179 sq. *atque* secl. (octon. troch.); Schlee p. 23 *atque* v. 522 adiungit (in A *atq. eccam* ad v. 522 pertinet) || 534 *o an. t. lib.*; transp. Dz. in Ad.^t p. 98 || 544 fort. *cessasti tu* scrib.; cf. Engelbrecht in Wien. St. 1884 p. 221 || 552 *ε haec* vel *hoc f.*; Wa. *hoc* ante *fecit* incl. || 557 vul. cum A *solum solus*; sed cf. Rein p. 39 (et Eun. 579, Hec. 350) || 561 A *ea par f.*; *ε f. e. p.* (ita Btl.); Fl. *par ea f.*; Dz. *p. f. ea.* || 573 A *posset post*; *posset ferri* potest ut potentialis praeritum temporis.

Aetus IV. 577 Btl. (in adu.) Fl. om. *me* et scr. *suspectum*; sed v. Barth p. 27 (cf. insuper Hec. 775 sq.) || 586 Fl. *esse* incl.; Rein p. 47 *me* proscribit (at cf. Barth p. 33); *esse* infinitivus accusativo, qui dicitur subiecti, prope positus et insolenter quidem dativo *tu* postposito exeusationi est || 597 *tempus me conc.* Wa. cum A; vul. cum *ε* om. *me* || 603 *tu te* (pro *tute*) Brix ad Plaut. Trin.³ 237, Um., Rein p. 5; pro *in: ita con.* Madvig Adv. II 21 607 sq. Btl. *astans*, ut sit oct. troch.; v. 608 cum troch. sept. *esse* debeat, *est* transposui; aliud monuit Conradt p. 185 (*o istuc est sap.*) || 609 versus multifariam sollicitatum cum Fl. inclusi. desunt in utraque parte versus eae voces, quibus vis sententiae nititur: *necessario — ultro* || 611 Schlee p. 36 cum A¹ *spero mecastor*; vul. cum *ε* *spero ecastor* || 613 *ε quid ita istuc vis*; hoc insolite dici Braune p. 57 recte observavit; sed si eum A simpliciter *vis* omittit, nullus iam existit versus. propono *quid ita tu istuc?* (sc. *ais*) || 617 *o credo . . . si non redd.*; non transp. Dz. (rhythmi mutatio in cantico nihil offensivum praebet); vul. cum Btl. *non om.*, sed ironia hoc loco ab animo Pamphili prorsus aliena est; praestet *credam . . . ?* (om. *non*) || 620 *o fabulae*; corr. T. Faber

(v. Um.) || 628 Schmidt in Heim. 8, 484 *hisce* || 634 fort. *quae* scr. || 637 *o siet*; *ista* Dz. add.; cf. C. F. W. Müller, Nachtr. p. 83, Conradt, Diss. p. 26 sq. et Her. 10, 103 (*de hac* add.); *siet* def. Hauler in Phil. Rdsch. 1884 p. 682 || 648 sq. Dz. (NJ. 1881 p. 783 sq.) hos vv. post v. 654 transp.; nunc quidem cautius esse duco traditum servare ordinem || 654 *o rel-duc* (vel *reduc*); *reduce* Dz. (cf. Jen. LZ. 1878 p. 309) || 656 A *sese nec.* (ita Sydow p. 16 sq.; Hauler p. 28) || 666 sq. *o* inverso ordine; transp. Bothe² || 680 Wa. erucem praefixit voci *quoque* || 688 et 690 Btl. suspecti a Fl. uncis inclusi sunt (v. 690 iam Bothe² induxerat) || 689 *o induxti*; add. A. Funck (NJ. 1883 p. 490 sq.) || 698 *reduce*: v. ad v. 654 || 704 Um. cum A *tollit* || 719 Engelbrecht p. 17 cum F et Btl. *curre, puer* || 729 *o hanc*; Btl. corr. || 735 *o obstet*; corr. Faer- nus || 739 *ε nam si id nunc f.*: dubito an *nunc si f.* (om. *nam*) legendum sit || 740 A *tibi mer.*; *ε tibi me inmer.* fort. recte || 741 Um. cum *o est magna ec. gratia . . . quam*; corr. post Gnyetum Btl. || 743 troch. sept. Dz. const.; vul. octon. iamb. metiuntur. ex fine versus Bacchidis exclamationem in seq. versus transposui || 744 eum Conradt p. 57 *uxorem* inclusi; sed falsa est quam proponit mensura *priusquam* || 745 Btl. *te* add. || 746 sq. dubitanter Fl. (NJ. 1876 p. 537) sequor; aliter Conradt p. 25 sq.; *ε istuc aetate.* vul. editores in v. 743—749 metrum mire miscent; septenariorum seriem restit. Conradt p. 54 sqq. || 748 sq. fort. post v. 743 transponendi sunt || 751 *o idem*; item Rein p. 55 || 765 Fl., Podiaski p. 66 *me reprimam* || 768 *o quod opus sit* (E est) *benigne*; transp. Fl. (NJ. 1876 p. 536 sq.); Conradt p. 28 sq. cum Btl. *qu. quod est ben.* (om. *opus*) || 769 Btl. *es* pro *eris*; *o puer ut: ut puer* Dz. cum Fl. (in ed.); aliter l. c. p. 537) || 775 Btl. al. *effevero*; cod. script. def. Conradt, Diss. p. 16 || 779 A *tua se uxor se cr.*; *ε t. s. u. falso cr.*; D¹ *tua uxor cr.*; *tua* (scil. *mulier*; cf. v. 777) *falso cred.* Dz. ser. || 780 A *autem*; *ε autem est*

pro *ut est*; corr. Krauss in Rh. M. 8, 548 || 782 fort. versui 783 postponendus est (propter v. 784) || 784 *ω* (praeter P) *tute ipse* (ita Conradt, Diss. p. 32 cum Btl.); vul. cum Fl. om. *ipse*; *tu ipse* Dz. || 787 *atque* sust. Brix, De Ter. fab. em. p. 9 || 789 sqq. v. 791 deest in A, post v. 783 leg. in E²D, vul. secluditur; at cum v. 789 compluribus dubitationibus obnoxius sit, hunc una cum sequente uncis includere praestat (ita iam Conradt, Diss. p. 15) || 797 induxit Koch p. 35 || 798 *ω gratiam*; corr. Fl.

Actus V. 803 *mi* Dz. ins.; vul. cum Goveano (cf. Um.) Btl. al. *tun es*; Engelbrecht p. 65 *age adul.* || 825 *aut* prose. Um. || 826 *id* Dz. ex D¹E² || 830 Conradt p. 28 dubitanter sine hiatu *digitō modo* (cf. Diss. p. 36) || 840 *eius* Kraussio (Rh. M. 8, 535) auctore vul. induc.; sed monosyllabum est || 842 *ω conicias*; *conlic*. Palmerius (Grut. Thes. IV 754); illud frustra def. Barth p. 14 || 845 *ω dixisse*; *dixē* Btl.; Fl., Engelbrecht p. 61 *op. dixisse* || 847 *inquam* fort. del. || 859 Btl. *adfatus* pro *aduentus*; Fl. *utī* (om. *aduentus*); Conradt p. 58 trad. lect. defendit, nec vero mihi persuasit || 870 vul. contra *ω iuri*; de dativo *iure* v. Engelbrecht p. 23 || 875 vul. post *mortuom* et post *pacto* sign. interr. pon.; Dz. corr. (suppl. *reducem in lucem fecerim, scio vel suspicor*) || v. 875—878 cum Conradt p. 59 sqq. (cf. N.J. 1878 p. 409 sq.) ut sept. troch. constitui (aliter in Jen. L. Z. 1877 p. 60) || 877 *uero* Bothe et Fl. del. || 878 *ω an temere* (P et archet. cod. L in fine v. 877 an exh.). *ah* Conradt l. e., cui non assentior in eo, quod an sententiarum conexui repugnare dicit; idem voculam transp. in v. 877. A et Um. versum 878 Pamphilo trib.; *ε* et vul. Parmenoni; Bacchidi Btl. Fl. al., sed eam iam post v. 872 scaenam dereliquisse veri simile est.

ADELPHOE. De didascalīa v. Dz. in Rh. M. 20, 577 sq. et 21, 78 sqq. et Dz.¹ ad did. — 3 *Aemilio Paulo*: v. ad Hec. did. v. 12 || *quos* Dz.¹ secl.; *Amodos* pro *quos* || v. 9 A post v. 1 exhibet.

Sulp. Apollin. *Per.* 5 sq. *ε famanque amoris*; cum Wa. et Sp. codicem A seq. (v. Ad.¹); Fl. cum Rtsch. (Op. phil. III 296) pro *amorem: ex fratre* (vel *ex illo* vel *in sese*) subst. || 8 Dz.¹ cum A *eidem*; sed v. Opitz p. 228.

Pers. Meretricis nomen Bacchis, quod extat in A (act. II se. I inscr.), quin ex aliis comoediis petatum sit, dubitari nequit (v. Sp. in S. B. d. bayr. Ak. Phil. Cl. 1883 II p. 259). meretrix illa et Parmeno nihil loquuntur, Pamphila post scaenam tantam exclamat.

Prologus. 3 sq. Um., Anal. p. 4 sq. lacunam statuit. aptissime eam Frid. Böckelmann Herfordensis litteris ad me datis sic supplevit: *Adelphos, hunc clamantes vetere ex fabula | personas abstulisse eisque usum pro suis* || 16 *ω eum*; *hunc* Rtsch. ex Suet. vit. Ter. (p. 4) || post v. 24 Btl. unum versum (huius fere sententiae: *bonitasque uestra aditrix nostrae industriae*) excidisse comprobavit.

Actus I. 29 *ω aut*; *atque* Sydow thes. II; *et* P. Langen in Phil. Rdsch. 1881 p. 1122 || 33 initium versus corruptum esse Dz.¹ indicavit; sic sententiae satis fiat: *aut cum conuiuīs potare* q. s. || 34 a Fl. uncis incl.; deest in A (et Don.²); cf. Engelbrecht p. 37 || 37 *uspiam* ex v. 28 hic repetitum esse videtur. Dz.¹ temptavit: *a. cec. per tenebras* q. s.; Fl. *aut cec. aliqua atque aliquid pr.* || AFP versum ad *aliquid uah* cont. || 38 Fl. *uah . . . aut sibi*; v. Conradt in Herm. 10, 109 || vul. cum *γ in animum*; Um. *in animo* (cf. v. 316 et Afran. 84 R²., nisi mavis *in animo . . . parare* inter se cohaerere || 40 est Dz.¹ add.; vul. transp. *fratre ex meo* repugnante sermone comico. *ε sed ex fratre. is adeo*, et ita Btl. et Um. || 44 post *omnia* interp. Wa. || 56 *aut audebit* corruptum est; Fl. subst. *fraudare*, Schubert p. 7 sq. *audacter* (ita Dz.¹) || 60 *ω clamitans* (item Cic. de inv. I 19, 27 et Victor. in h. l.), quod Wa. et Sp. receperunt om. *agis*; sed vereor ne dictio *quid, Micio*? pro Chremetis irritato animo

debilius sit || 62 sq. Dz.¹ dist. || 70 ξ *cauet*: fort. recte || 82 L *rogasne* (V r. *ne me*) et ita Brugman p. 13 ex con. || vul. cum *o ubi nobis Aeschinus* | *siet*. Rtsch. Prol. in Trin. p. 120 versus 82 emendavit et v. 83 coniecit *scin iam*. propius ad librorum memoriam Conradt in Herm. 10, 102 sq. *sciet* (vel *is sciet*); Dz.¹ *scies* || 87 A al. cod. *design.*; sed cf. Dz.¹ ad h. l. et Nettleship in Jour. of phil. 10, 207 sqq. || 141 post *tamen* Dz.¹ cum Don. dist.; vul. *tamen* subsequentibus adi. || 142 Opitz p. 214 *me* ex v. 143 ante *ost*. transp. || 144 sq. dist. Conradt p. 62.

Actus II. 165 sq. ω diversa versuum distributione . . . *iusiur. dab. te esse* | *ind. ini. hac* q. s., quam fere Btl. et Schlee p. 34 sq. def.; Fl. transp. (v. Dz.¹ p. 98) || 168 Um. et Sp. seq.; aliter Dz.¹ || 173 A *o fac. ind.*; ξ *o miserum fac.*; ω *gem. nisi cau.*; cum A leg. Um. *ni* pro *nisi* substituto; quod ne faciamus, sermo comicus dissuadet; Fl. transp. || 188 ω *fateor pern. comm.*; transp. Fl. (cf. Podiaski p. 31) || 205 ω *si modo*, quod apud scriptores Cicer. aetatis magis usitatum est; transp. Guyet et Btl. || v. 205—208 ξ *παράλληλον* legi versibus 201—204 Sp. monet; etsi uno verso 205 remoto gravissimae offensiones submoveri videntur || 217 sq. ω *paululum atque* | *adul.*; *atque* in fine sust. Wa. et Sp. (cf. Conradt in Herm. 10, 109 sq., qui totum praeterea v. 218 insititium esse putat). Fl. (item Dz.¹) *atque adul. morigerasses* q. s., sed cf. Leo in Rh. M. 38, 12 || 224 *obsequare* cum totius enuntiati sententiae aperte contradiceret, crucibus saepsi (cf. Ad.¹ ad h. l.), neque incertum me reddiderunt, quae exinde de hoc loco disputata sunt. expectes *obnūtare, obloquare* (vel *oblectare, advorsare*, cum indicativus quoque tolerari possit). an scribamus *quasi . . . minae!* Dum huic (i. e. mihi) *obsequare!* || 237 fort. *hocne illo* scrib.; cf. ad And. 625 || 262 A *qui ignominia sibi*, unde cor. r. *quin omnia sibi* effecit (sic C¹P); rel. *qui pro quin.*; Fl. et Um. cum A¹ (*ignominias*) et

deinde *putavit contra* ω ; Btl., Sp. *quine* (vel *quin*) *omnia sibi*; *qui quom omnia* Dz.¹ || 264 ω *potest*; Don. *pote*; Barth p. 17 hanc formam omnino a Ter. abiudicavit, sed ut puto iniuria; Fl. *potis* || 267 ξ *tristitiam* || 272 ω *nos paene sero scisse* (D¹G *scire*) *et paene in eum l.*; Fl. *nos sero rescisse*; deinde Btl. Fl. *rem ante locum ins.*; Dz. *et rem paene* || 277 i add. Dz.¹ || 278 ω *ne pro non*; vul. *ne t. q.: quamvis etiam* q. s.; corr. Madvig, Adv. II 20; *quam vis* Don. legit || 281 ξ *hem* (DG *ehem* = E [nota Syri] *hem*?) ante *quid* ins. satis apte || 287 ω *hilarem*; vul. *hilare* cum Btl. (aliter Engelbrecht p. 26 sq.; Barth in NJ. 1884 p. 181); fort. *hilare* leg.

Actus III. 289 sq. cum AC¹P¹ et Um. Cantharae verba continuavi, cum in Ad.¹ cum Btl. Fl. aliis ceteros cod. secutus essem, qui verba modo . . . *primulum* Sostratae dant | 297 ω *genere*; corr. Btl. || 302 *se* vul. om.; Dz.¹ recep. ex A, Don., item L (G ante ras.?) || 313 cum Guyeto proscr. Dz.¹ (cf. Andr. 903); vul. *meo* ante modo add.; Madvig, Adv. II 20 sq. pro *supplici: solati* legi vult || 316 hic et Andr. 861 ω *sublimem*; sed cf. ex. gr. Plaut. Men. 992 (v. Rtsch. Op. phil. II 462 sqq. et O. Ribbeck in NJ. 1858 p. 184 sqq.); contra Klotz, Andr. (1865) exc., Sp. ad Andr. 861, Brix ad Plaut. Men.³ 994) || ω *primum*; *prorum* Palmerius (Grut. Thes. IV 848) || 320 A *inpertiri*; *inpertire* ξ et Arus. Mess. p. 481, schol. Bemb.; def. Schindler p. 27 sq. || 325 ω *sit*; Dz.¹ *fit* || 331 Btl. al. *omnium vitam* || 334 A *siux.*; vul. *se ux.*; *sibi* (ita ξ) nunc praefero cum Conradt p. 119 || 344 prior pars v. dubito num incorrupta sit, cum in *peiore loco* requirat usus Terenti (aliter W. Goerbig, Nomin. . . qu. loca sign. usus Plaut. p. 19); per metrum sane liceat *peiore res in loco* q. s. || 350 ω *accedo*; corr. Btl. || ω *dicas*; Prisc. II 85 *dicis*, et ita Wa. in adn.; Thomas (Rev. d. l'instr. 22, 388 sq. et 24, 335) sic locum explicat: *cedo* (i. e. *concedo*), *ut tu potissimum dicas* (*prae nobis*) || 351 ξ et vul. *huius*;

Wa. *eius* cum A. *ei* v. 345 de filia dicitur || 358 cum Sp. *etiam* antecedenti sententiae - adiunxi; Bothe *etiam meum* || 362 Bothe¹, Fl. *atqui* || 377 Dz.¹ cum AD *gongrum* || 395 Klette p. 20 sq. *num* add. || 436 sq. Thomas p. 47 verba *quando ita uolt fr.* sequenti enuntiato subi. (*ita iam antea Wa.*) || 440 Dz. cum ALG *o* ante *di* add. || 453 Dz.¹ cum Fl. *adsit atque haec audiat*; at v. Leo in DLZ. 1882 p. 358 (cf. e. c. exitum v. 673). *cod. L esset* (non *adesset*): fort. recte || 459 A¹ *neque id me*; vul. om. cum ξ || 468 vul. cum A *quid*; Dz.¹ cum ξ *quicquam* || 470 Brugman p. 13 *amor pers. nox q. s.* || 478 A *certo* (*sine n*) || 485 ω *nec q. h.*; Btl. al. *neque q. h.* || 488 ω *hem*; Sp. *em* (*iam antea O. Ribbeck, Lat. Part. p. 30 initio v. 489*). Dz.¹ *hem* Demeae trib., fort. recte || 490 pro *ius: us* AD Don. (fort. ex Phor. 214 huc intrusum); destructura v. C. Rothe, Quaest. gram. p. 14 || post v. 499 ξ ins. Phor. 461 || 514 *is* add. Fl.

Actus IV. 523 cum Schleeio p. 21 sq. *cod. lectione servata troch. octonarium dedi, cuius exitum satis durum esse negare non possum* (cf. Leo in DLZ. 1882 p. 358); vul. iamb. octonarius (*et illud . . . quia*) et quaternarius (*propést: quod si esset longius*) leguntur, quem Conradt p. 111 et Podiaski p. 41 rectius sic metiuntur: *propést: quod si abesset q. s.* || 525 *eum* Dz.¹ add. || 534 ω (*praeter FG² Prisc. I 479*) *quam ouem*, fort. recte (v. Langen in Phil. RdSch. 1881 p. 1122) || 535 ω *laudarier*; corr. Conradt p. 112 et in Herm. 10, 104. *item temptare potes: laudári enim aud. te lub.* || 538 *is* ins. Btl. || 540 ω *primum fratrem*; G. Hermann (Phil. 3, 465 sq.) *primum* del. || 551 Kellerhoff p. 69 cum ξ *ego hodie* || 554 ω *quidem*; *qui uolt Non. p. 285* || 573 *hac* solus D ex cor.; rel. *hanc*, quod dubito an huc ex sequente versu irrepserit, ubi cum ω *hac* legant, accusativus (*hanc [porticum] praeterito*) multo aptius scribatur || 575 cf. Usener in NJ. 1873 p. 398 || 590 Um. Dz.¹ cum AD²G *abibo*; praestat *adibo* (sc. *prandium*) || 597 *esse* Madvig, Adv.

II 21; vul. cum ω *in an. ind.* || 599 Rein p. 56 *omnia istaec* (om. *eadem*); fort. post *istaec* leniter distinguendum est || 600 Btl. *pr. fr. esse: eius esse i. ps.*; lacunam Fl. indic. (v. Dz.¹ ad h. l. et Leo in DLZ. 1882 p. 359) || 601 (cum v. 600) Um., Anal. p. 19 sq. *prose.*; idem v. 602 *ita* add. || 604 G solus *dixisti sine hiatu* || 607 A¹ *claudier*; ξ *neglegi vel negligi*; *ludier* Btl.; *claudier* fort. ex Andr. 573 huc intrusum || 611 sqq. de hoc cantico alii aliter iudicarunt (praeter edit. v. G. Hermann, Elem. p. 95 de v. 614—617, quem secutus sum; Conradt p. 1. 68. 194 sqq., Schlee p. 65 sqq., Meissner, Cant. d. Ter. p. 537 sqq., Leo in DLZ. 1882 p. 358 sq.). antiphonematis (v. 610^a) iambicum numerum recte me indicasse Plaut. Aul. v. 105 probare videtur, ubi eadem verba *discrucior animi* senarium iamb. incipiunt || 611 ω *siet*; Dz.¹ *sit* || 617 Dz.¹ *hance* pro *hanc*: v. Ad.^t p. 98 || 627 vul. cum ω *ips. id* (A¹ *id* add. s. v.); Rein p. 64 *id met. ips.*; Dz. *id ipsum m.* || 628 Rein p. 61 dist. || 637 Um. Dz.¹ cum A *hic* pro *hoc* || 660 ω *postea*; corr. Bothe¹ (idem *iuste*) || 666 A et Arus. Mess. p. 460 *illa*; ξ *cum illa* metro repugnante; Don. (var. lect.) *illam*: fort. recte || 673 Btl. Fl. al. cum Don. *hinc*; sed v. Dz.¹ ad h. l. || 677 Fr. Schmidt, Quaest. p. 80 sq. *quoi eram . . . istaec* (item O. Brugman in NJ. 1876 p. 420) || 696 A om. *hanc* (*ita Btl. al.*). ω *es* (A *est*) *inquam*; Dz. *inquam es*; Fl. *bono inq. an. es* || 697 A *nunc l. t. m.*; de hiatu cf. Phor. 146. 542. 963. Ad. 604 || 711 A δ *ne forte inpr.*; γ *ne inpr. f.*; transp. Btl. (cf. Conradt p. 25 et Diss. p. 17) || 712 ω *siem*; iamb. septenarium rest. post Guyetum et Btl. Conradt p. 68 sq.; cf. praeterea Podiaski p. 53 et Rein p. 49 || 716 Fl. *ulla* om.; Btl. cum γ *nec f. i. u. er.* (cf. Engelbrecht p. 68) || 749 A *bene ament*; γ (non L) *tuam ego*; fort. om. *ego* legendum: *ita m. d. b. am., ut u. t. in.* (cf. Rein p. 48) || de v. 755 sqq. v. p. X adn. || 766 cum Btl. in fine vers. interp. || 770 Warren in Amer. Jour. II 55 cum ω (*praeter*

GP¹) *tun* (affirmative) ser.; sed fort. *tun* ex v. 769 huc irrepsit, ubi nunc *tu* legitur || 791 *scilicet*: v. Dz.¹ ad h. l. || 814; *tu istanc tibi optine*. cum bis illud v. 812 et 814 eadem sede repetitum *obtinet* nonnihil molestiae habeat, praetulerim cum Reinio p. 9 sq. aposiopesim statuere: *gloriam tu istam tibi* (sc. *habeas*)! || 820 ε *ipsorum*, sententia quidem apertissime, sed cf. Leo in Rh. M. 38, 6 || 828 *A scire et; ε scire est; siris* Madvig prop. in Adv. II 21 (*seiris* propius ad cod. scripturam accedit). vul. cum Lachmanno in Lucr. p. 297 *scires* leg. || 833 (Fl., item Brugman p. 29) *fert sen*. propter insolitum vocis *adfert* oxytonesim, quam tamen antecedente synaepha tolerabilem reddi putamus || 847 Engelbrecht p. 72 conl. *praeter-hac*.

Actus V. 860 Um. cum A δ *omitto*; vul. *mitto* || 863 Btl. Um. cum ω *ille suam semp.* breviate et acuta prima vocis *ille* (cf. C. F. W. Mueller, Pl. Pros. p. 427 sqq.); transp. Fl. || 879 ε *pendi*; Um. cum A¹ *feri* || post v. 888 utrum Syrus in scaena remaneat an in aedes reversus v. 899 demum cum Aeschino rursus appareat, dubitare licet (cf. Sp. in S. B. d. bayr. Ak. Phil. Cl. 1883 II p. 270) || 907 A *lampedes*, unde fort. *lampades* eruendum; apud Plaut. quidem Cas. IV 2, 17 cod. *lampade* et IV 4, 16 *lampadem* exh. || 914 v. ultimus est codicis A || 924 A δ in inscriptione se. 8 Syri personam addunt, v. 958 autem, ubi Syrus exit ex aedibus, novam scaenam non incipiunt. sed ratio, qua Syrus illie notetur (in A littera graeca omittitur, in D Syrus littera S notatur, cum reliquae tres personae graecas habeant litteras, in G autem ante ceteras memoratur), documento esse videtur illorum quoque codicum archetypum Syri nomine ante v. 924 omissa scaenam 8 v. 957 terminasse ||

932 v. *suspectus est* (verba repetuntur ex v. 291. 353, contradicunt autem quodammodo v. 352 sq. 456 sq. 951) || 940 sq.: cf. Dz.¹ p. 4 sq. (dissentiunt Langen in Phil. Rdsch. 1881 p. 1120 sq., Schlee in Phil. Woch. 1882 p. 99, Leo in DLZ. 1882 p. 358) || 946 de personarum distributione v. Dz.¹; pro *quom confit ε cum fit* (C¹ *com fit*), Don. et hic et ad Andr. I 1, 140 nec non Placid. gloss. (Mai Class. auct. VI 558) *confit*. Dz.¹ *con* sillaba geminata *quom confit* coni.; Um. cum Mureto cod. lectione servata *quid* duplicavit, Btl. *tu* ante *te* inserto versum recte dist., atque in hoc acquiescendum esse putarem, nisi *confit* expressis verbis traderetur || 947 *hic* Btl. add. ante *est* (Dz. post *est*); Hegio etiam tum in aedibus Sostratae est; vul. transp. *Heg. cog. his e. pr.* || 955 Dz. *et dict.* ex DGL || 956 ε *istuc*; vul. *istic* || 956 sq. vul. *quid istic* iambice acuitur et *tu* vocula omissa duo senarii statuuntur; quos locum habere non posse Conradt p. 69 sq. dilucide demonstravit: ipse octenarios iambicos dimensus est (*quid istic . . . tū mīhī*|*germānus p. a. e. c.* $\text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—}$); et ita Dz.¹ lacuna paulo aliter suppleta. nunc autem v. 956 una cum sententiae mutatione Tereutium ad trochaicos numeros transire (cum Bornio p. 4) et v. 957 *fruter* aptissime suppleri puto. antecedentis versus finem sic fere a poeta, scriptum esse idem opinatur: De. *Et ego, Micio*. in ε personarum distributio et verborum ordo turbata sunt || 988 *et del.* Ladewig p. 24 et Madvig, Adv. II 169; sed cf. Dz.¹ ad h. l. || 994 vul. cum ε *obsecundare* (om. *me*); Um. *sec.* ex Don. || 996 ε *opus factost* (D¹L *sū*); *facto opus* Eugr.; coniunctivum requirit antecedens *quid*; quare Ed. Becker in Studem. Stud. I 254 *quod op. f. est* scribi vult.

P. TERENTI AFRI
C O M O E D I A E

C. SVETONI TRANQVILLI ·

VITA TERENTI.

ed. R.
p. 26

P. Terentius Afer Carthagine natus seruiit Romae Terentio

5 Lucano senatori, a quo ob ingenium et formam non institutus
modo liberaliter, sed et mature manu missus est. quidam cap-
tum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella
docet, cum inter finem secundi Punici belli et initium tertii et 5
10 natus sit et mortuus; nec, si a Numidis aut Gaetulis captus sit,
p. 27 ad dominum Romanum peruenire potuisse nullo commercio inter
Italicos et Afros nisi post deletam Carthaginem coepto.

Hic cum multis nobilibus familiariter uixit, sed maxime cum
Scipione Africano et C. Laelio, quibus etiam corporis gratia 10
5 conciliatus existimatur: quod et ipsum Fenestella arguit con-
tendens utroque maiorem natu fuisse, quamuis et Nepos aequales
omnes fuisse tradat et Porcius suspicionem de consuetudine per
haec faciat:

Dúm lasciuiám nobilium et laúdes fucosás petit, 15
10 Dum Áfricani uócem diuinam ínhiat auidis aúribus,
Dúm ad Phi/um se cénitare et Laélium pulchrúm putat,
Dúm in Albanum crébro rapitur ób florem aetatis suae:
p. 28 *Suis postlatis rébus ad summam ínopiam redáctus est.*
Ítaque ex conspectu ómnium *ubi* abit Graéciae in terram 20
últimam,
Mórtuost Stympháli, Arcadiae *in óppido*: nil Públio
Scípio *tum* prófuit, nil Laélius, nil Fúrius,
5 Trés per id tempús qui agitabant nóbiles faciílume:
Eórum ille opera né domum quidem hábuit conductíciam, 25
Sáltem ut esset quó referret óbitum domini séruolus.

Scripsit comoedias sex, ex quibus primam Andriam cum
aedilibus daret, iussus ante Caecilio recitare ad cenantem
10 cum uenisset, *dicitur* initium quidem fabulae, quod erat con-

temptiore uestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse, ^{ed. R.}
 post paucos uero uersus inuitatus ut accumberet cenasse una, ^{p. 29}
 dein cetera percucurrisse non sine magna Caecilii admira-
 5 tionē. et hanc autem et quinque reliquas aequaliter populo
 5 probauit; quamuis Volcaciū in dīnumeratōne omnium ita
 scribat:

† Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis *deinceps* acta est meruitque pretium,
 quantum nulla antea cuiusquam comoedia, id est octo milia
 10 nummum; propterea summa quoque titulo ascribitur. * * * * * 10
 nam Adelphorum principium Varro etiam praefert principio p. 30
 Menandri.

Non obscura fama est adiutum Terentium in scriptis a
 Laelio et Scipione, eamque ipse auxit numquam nisi leuiter
 15 refutare conatus, ut in prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt māleuoli, homines nōbilis 5
 Hunc adiutare adsidueque una scribere:
 Quod illi maledictum uehemens esse existumant,
 Eam laudem hic ducit maxumam, quom illis placet,
 20 Qui uobis uniuersis et populō placent,
 Quorum opera in bello, in otio, in negotio 10
 Suo quisque tempore usust sine superbia.

uidetur autem se leuius defendisse, quia sciebat et Laelio et
 Scipioni non ingrati esse hanc opinionem: quae tum magis et
 25 usque ad posteriora tempora ualuit. C. Memmius in oratione 15
 pro se 'P. Africanus,' inquit, 'a Terentio personam mutua- p. 31
 tus, quae domi luserat ipse, nomine illius in scaenam detulit.'
 Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quon-
 dam in Puteolano kalendis Martiis admonitum ab uxore,
 30 temperius ut discumberet, petisse ab ea ne interPELLARETUR;
 seroque tandem ingressum triclinium dixisse non saepe in 5
 scribendo magis sibi successisse; deinde rogatum ut scripta
 illa proferret, pronuntiasse uersus qui sunt in Heautontimo-
 rumeno:

35 Satis pōl proterue mē Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus 10
 indiguerit, non tam Scipione et Laelio uti potuisse, qui tunc
 adulescentuli fuerint, quam C. Sulpicio Gallo, homine docto et quo
 consule *Megalensibus* ludis initium fabularum dandarum fecerit,
 40 uel Q. Fabio Labeone et M. Popillio, consulari utroque ac p. 33
 poëta. ideo ipsum non iuuenes designare, qui se adiuuare
 dicantur, sed uiros, quorum operam et in bello et in otio et in
 negotio populus sit expertus.

ed.R. Post editas sex comoedias, nondum quintum atque uicesi-
 p. 32 mum egressus annum, animi causa seu uitandae opinionis, qua
 5 uidebatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Graecorum
 instituta moresque, quos non perinde exprimeret in scriptis,
 egressus urbe est neque amplius rediit. de morte eius Vol- 5
 cacijs sic tradit:

10 Sed ut Áfer populo séx dedit comoédias,
 Iter hinc in Asiam fécit. nauem autem út semel
 Conscéndit, uisus númquam est: sic uitá uacat.

Q. Cosconius redeuntem e Graecia perisse in mari * sinu Leu- 10
 cadiae * dicit cum [C. et VIII.] fabulis conuersis a Menandro.
 15 ceteri mortuum esse in Arcadia Stymphali [sinu Leucadiae]
 p. 33 tradunt Cn. Cornelio Dolabella M. Fuluio Nobiliore consulibus,
 morbo implicitum [acri] ex dolore ac taedio amissarum sarcina-
 rum, quas in naue praemiserat, ac simul fabularum, quas nouas 15
 fecerat.

Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore
 5 fusco. reliquit filiam, quae post equiti Romano nupsit; item
 hortulos XX ingerum uia Appia ad Martis [uillam]. quo magis
 miror Porcium scribere: 20

Scípio nil prófuit, nil Laélius, nil Fúrius,
 Trés per id tempús qui agitabant nóbiles facillume:
 Eórum ille opera né domum quidem hábuit conductíciam,
 Sáltem ut esset quó referret óbitum domini séruolus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis praefert scribens 25
 in Compitalibus:

10 Terénti numne símilem dicent quémpiam?

p. 34 Volcacijs autem non solum Naeuio et Plauto et Caecilio, sed
 Licinio quoque et Atilio postponit. Cicero in Limone hactenus
 laudat: 30

Tu quoque, qui solus lecto sermone, Terenti,
 Conuersum expressumque Latina uoce Menandrum
 5 In medium nobis sedatis motibus effers,
 Quiddam come loquens atque omnia dulcia miscens.

Item C. Caesar: 35

Tu quoque, tu in summis, o dimidiate Menander,
 Poneris, et merito, puri sermonis amator.
 10 Lenibus atque utinam scriptis adiuncta foret uis,
 Comica ut aequato uirtus polleret honore
 Cum Graecis neue hac despectus parte iacces! 40
 Vnum hoc maceror ac doleo tibi desse, Terenti.

(AVCTARIVM AELI DONATI)

Haec Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poëtas ^{ed.R.} _{p. 35} fuisse scribit Maecius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium † Vallegius in 5 actione ait:

*Tuaé, Terenti, quae uocantur fábulae,
Cuiasé sunt? non has, iúra qui populis dabat,
Summo ille honore afféctus fecit fábulas?*

10 duae ab Apollodoro transiatae esse dicuntur comico, Phormio 10 et Hecyra; quatuor reliquae a Menandro. ex quibus magno successu et pretio stetit Eunuchus fabula; Hecyra saepe exclusa uix acta est.

ANDRIA.

<i>INCIPIT</i>	<i>ANDRIA</i>	<i>TERENTI</i>	
<i>ACTA</i>	<i>LVDIS</i>	<i>MEGALENSIB·</i>	
<i>M·FVLVIO</i>	<i>M·GLABRIONE</i>	<i>AEDIL·CVRVL·</i>	
<i>EGIT</i>	<i>L·AMBIVIVS</i>	<i>TVRPIO</i>	
<i>[L·HATILIVS</i>	<i>PRAENESTINVS]</i>		5
<i>MODOS</i>	<i>FECIT</i>	<i>FLACCVS CLAVDI</i>	
<i>TIBĪS</i>	<i>PARIBVS</i>	<i>TOTA</i>	
<i>GRAECA</i>	<i>MENANDRV</i>		
<i>FACTA</i>	<i>I·</i>		
<i>M·MARCELLO</i>	<i>C·SVLPICIO.</i>	<i>COS·</i>	10

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Sorórem falso créditam meretrículae
Genere Ándriae, Glycérium, uitiat Pámphilus
Grauidáque facta dát fidem, uxorém sibi
Fore hánc; namque aliam páter eĩ despóderat,
5 Guatám Chremetis, átque ut amorem cómperit,
Simulát futuras núptias, cupiéns suos
Quid habéret animi fílius, cognóscere.
Dauí *persuasu* nón repugnat Pámphilus.
Sed éx Glycerio nátum ut uidit púerulum
10 Chremés, recusat núptias, generum ábdicat.
Mox fíliam Glycérium insperato ádgnitam
Hanc Pámphilo, aliam dát Charino cóniugem.

PERSONAE.

[PROLOGVS]
SIMO SENEX
SOSIA LIBERTVS
DAVOS SERVOS
MYSIS ANCILLA
PAMPHILVS ADVLESCENS
CHARINVS ADVLESCENS
BYRRIA SERVOS
LESBIA OBSTETRIX
(GLYCERIVM VIRGO)
CHREMES SENEX
CRITO SENEX
DROMO LORARIVS
CANTOR

PROLOGVS.

- Poëta quom primum ánimum ad scribendum ádpulit,
 Id síbi negoti crédidit solúm dari,
 Populo út placerent quás fecisset fábulas.
 Verum áliter eueníre multo intéllegit;
- 5 Nam in prólogis scribúndis operam abútitur, 5
 Non qui árgumentum nárret, sed qui máliuoli
 Veterís poëtae máledictis respóndeat.
 Nunc, quám rem uitio dént, quaeso animum adténdite.
 Menánder fecit Ándriam et Perínthiam.
- 10 Qui utrámuis recte nórit, ambas nóuerit: 10
 Non íta dissímili súnť argumento, ét tamen
 Dissímili oratióne sunt factae ác stilo.
 Quae cónuenere in Ándriam ex Perínthia
 Fatétur transtulísse atque usum pró suis.
- 15 Id istí uituperant fáctum atque in eo dísputant 15
 Contáminari nón decere fábulas.
 Faciúntne intellegéndo, ut nil intéllegant?
 Qui quom húnć accusant, Naéuium Plautum Énnum
 Accúsant, quos hic nóster auctorés habet,
- 20 Quorum aémulari exóptat neclegéntiam 20
 Potiús quam istorum obscúram diligéntiam.
 Dehinc út quiescant pórro moneo et désinant
 Male dícere, malefácta ne noscánt sua.
 Fauéte, adeste aequo ánimo et rem cognóscite,
- 25 Vt pérnoscatis, écquid spei sit rélicuom, 25
 Posthác quas faciet de íntegro comoédias,
 Spectándae an exigéndae sint uobís prius.
-

ACTVS I.

SIMO SOSIA
 SENEX LIBERTVS

- SI. Vos istaec intro auferte: abite. — Sósia, I, 1
 Adés dum: paucis té uolo. So. Dictúm puta:
 30 Nempe út curentur récte haec? SI. Immo aliúd.
 So. Quid est,
 Quod tibi mea ars effícere hoc possit ámplius?
- SI. Nil ístac opus est árte ad hanc rem, quám paro, 5
 Sed eís quas semper ín te intellexí sitas,
 Fide ét taciturnitáte. So. Expecto quíd uelis.
- 35 SI. Ego pósquam te emi, a páruolo ut sempér tibi
 Apúd me iusta et clémens fuerit séruitus,
 Scis. féci ex seruo ut ésses libertús mihi, 10
 Proptérea quod seruíbas liberáliter:
 Quod hábui summum prétium, persoluí tibi.
- 40 So. In mémoria habeo. SI. Haud múto factum. So.
 Gaúdeo,
 Si tibi quid feci aut fácio quod placeát, Simo,
 Et id grátum fuisse aduórsum te habeo grátiam. 15
 Sed hoc míhi molestumst; nam istaec commemo-
 rátio
 Quasi éxprobratióst inmemori bénefici.
- 45 Quin tu úno uerbo dic, quid est quod mé uelis?
 SI. Ita fáciám. hoc primum in hác re praedicó tibi:
 Quas crédis esse has, nón sunt uerae núptiae. 20
- So. Quor símulas igitur? SI. Rem ómnem a prin-
 cipio aúdiés:
 Eo pácto et gnati uítam et consiliúm meum
 50 Cognósces et quid fácere in hac re té uelim.
 Nam is pósquam excessit éx ephebis [Sosia, et
 Libérius uiuendi fuit potestas], (nam ántea 25
 Qui scíre posses aút ingenium nóscere,

Dum aetás metus magíster prohibebánt? So.
Itast.)

- Si. Quod pléríque omnes fáciunt adulescéntuli, 55
Vt ánimum ad aliquod stúdiu adiuuant, aut
equos
- 30 Alere aut canes ad uénandum, aut ad philosophos,
Horum ille nil egrégie praeter cétera
Studébat, et tamen ómnia haec mediócritér.
Gaudébam. So. Non iniúria; nam id árbitror 60
Adprime in uita esse útile, ut ne quíd nimis.
- 35 Si. Sic uita erat: facile ómnis perferre ac pati;
Cum quibus erat quomque úna, eis sese dédere;
Eórum studiis óbsequi [aduersus nemini,
Numquam praeponens se illis]: ita ut facillume 65
Sine inuídia laudem inuénias et amicós pares.
- 40 So. Sapiénter uitam instituit; namque hoc témpore
Obséquiū amicos, uéritas odiū parit.
Si. Intérea mulier quaédam abhinc triénnium
Ex Ándro commigráuit huc uicíniam, 70
Inópia et cognatórum neclegéntia
- 45 Coácta, egregia fórma atque aetate íntegra.
So. Ei, uéreor ne quid Ándria adportét mali!
- Si. Primo haéc pudice uitam, parce ac dúriter
Agébat, lana ac téla uictum quaéritans; 75
Sed póstquam amans accéssit pretium póllicens
- 50 Vnús et ítem alter, ita ut ingeniumst ómnium
Hominum ab labore prócliue ad lubídinem,
Accépit condiciónem, dein quaestum óccipit.
Qui tum illam amabant, fórte, ita ut fit, filium 80
Perdúxere illuc, sécum ut una essét, meum.
- 55 Egomét continuo mécum ‘certe cáptus est:
Habet.’ óbseruabam máne illorum séruolos
Veniéntis aut abeúntis: rogítabam ‘heús puer,
Dic sódes, quis heri Chrýsidem habuit?’ nam 85
Ándriae
- Illi íd erat nomen. So. Téneo. Si. Phaedrum
aut Clíniam
- 60 Dicébat aut Nicáretum; nam hi tres túm simul
Amábant. ‘eho, quid Pámphilus?’ “quid? sým-
bolam

- Dedit, cenauit." gaudebam. item alio die
 90 Quacerebam: comperiebam nil ad Pamphilum
 Quicquam attingere. enim uero spectatum satis
 Putabam et magnum exemplum continentiae; 65
 Nam qui cum ingenii conflictatur eius modi
 Neque commouetur animus in ea re tamen,
 95 Scias posse habere iam ipsum suae uitae modum.
 Quom id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
 Bona dicere et laudare fortunas meas, 70
 Qui genitum haberem talem ingenio praeditum.
 Quid uerbis opus est? hac fama impulsus Chremes
 100 Vltro ad me uenit, unicum genitricem suam
 Cum dote summa filio uxorem ut daret.
 Placuit: despondi. hic nuptiis dictus dies. 75
 So. Quid igitur obstat, quor non fiant? Sr. Audies.
 Fere in diebus paucis, quibus haec acta sunt,
 105 Chrysis uicina haec moritur. So. O factum bene!
 Beasti; [ei] metui a Chryside. Sr. Ibi tum filius
 Cum illis, qui amant Chrysidem, una aderat 80
 frequens;
 Curabat una funus; tristis interim,
 Non numquam conlacrumabat. placuit tum id
 mihi.
 110 Sic cogitabam 'hic paruae consuetudinis
 Causa huius mortem tam fert familiariter:
 Quid si ipse amasset? quid hic mihi faciet patri?' 85
 Haec ego putabam esse omnia humani ingeni
 Mansuetique animi officia. quid multis moror?
 115 Ego met quoque eius causa in funus prodeoque,
 Nil etiam suspiciens mali. So. Hem, quid id est?
 Sr. Scies.
 Ecfertur; imus. interea inter mulieres, 90
 Quae ibi aderant, forte unam aspicio adulescentulam,
 Formam So. Bona fortasse. Sr. et uultu, Sosia,
 120 Adeo modesto, adeo uenusto, ut nil supra.
 Quia tum mihi lamentari praeter ceteras
 Visast, et quia erat forma praeter ceteras 95
 Honesta ac liberali, accedo ad pedisequas,
 Quae sit rogo: sororem esse aiunt Chrysidis.

- Percussit ilico ánimum. attat hoc illud est, 125
 Hinc illae lacrumae, haec illast misericórdia.
- 100 So. Quam tíneo, quorsum euádas! Si. Funus ínterim
 Procédit; sequimur; ád sepulcrum uénimus;
 In ígnem inpositast; flétur. interea haéc soror,
 Quam díxi, ad flammam accéssit imprudéntius, 130
 Satis cúm periclo. ibi tum éxanimatus Pámphilus
 105 Bene díssimulatum amórem et celatum índicat:
 Adcúrrit; mediam múlíerem compléctitur:
 ‘Mea Glýcerium,’ inquit ‘quíd agis? quor te is
 pérditum?’
- Tum illa, út consuetum fáctile amorem cérneres, 135
 Reíecit se in eum fléns quam familiáriter!
- 110 So. Quid aís? Si. Redeo inde irátus atque aegré
 ferens;
 Nec sátis ad obiurgándum causae. díceret
 ‘Quid féci? quid commérui aut peccaui, pater?
 Quae sése in ígnem inícere uoluit, próhibui, 140
 Seruáui.’ honesta orátio. So. Recté putas;
 115 Nam si illum obiurges, uítæ qui auxiliúm tulit,
 Quid fácias illi, qui dedít damnum aut malum?
- Si. Venít Chremes postrídie ad me clámitans:
 Indígnum facinus; cómperisse, Pámphilum 145
 Pro uxóre habere hanc péregrinam. ego illud
 sédulo
- 120 Negáre factum. ille ínstat factum. déniqúe
 Ita túm discedo ab illo, ut qui se filiam
 Negét daturum. So. Nón tu ibi gnatum . . ?
 Si. Ne haéc quidem
 Satis uémens causa ad óbiurgandum. So. Qui? 150
 cedo.
- Si. ‘Tute ípse his rebus fínem praescriptí, pater:
 125 Prope adést, quom alieno móre uiuendúmst mihi:
 Sine núnc meo me uíuere intereá modo.’
- So. Qui igitúr relictus ést obiurgandí locus?
- Si. Si própter amorem uxórem nolet dúcere: 155
 Ea prímum ab illo *ánimum* áduortenda iniúriast;
 130 Et núnc id operam do, út per falsas núptias
 Vera óbiurgandi caúsa sit, si déneget;
 Simúl sceleratus Dáuos si quid cónsili

- 160 Habet, út consumat núnc, quom nil obsínt doli;
 Quem ego crédo manibus pédibusque obnixe
 ómnia
 Factúrum, magis id ádeo, mihi ut incómodet, 135
 Quam ut óbsequatur gnáto. So. Quaproptér?
 Rogas?
 Mala méns, malus animus. quém quidem ego si
 sénsero . . .
- 165 Sed quíd opust uerbis? sín eueniat, quód uolo,
 In Pámphilo ut nil sít morae, restát Chremes,
 Qui mi éxorandus ést: et spero cónfore. 140
 Nunc tuómst officium, has béne ut adsimules
 núptias,
 Pertérrefacias Dáuom, obserues filium,
- 170 Quid agát, quid cum illo cónsili captét. So. Sat
 est:
 Curábo. Si. Eamus núnciam intro: i praé, sequor.
-

ACTVS II.

S I M O D A V O S
 SENEX SERVOS

- SI. Non dúbiumst, quin uxórem nolit filius; 1, 2
 Ita Dáuom modo timére sensi, ubi núptias
 Futúras esse audiuit. sed ipse exít foras.
- 175 DA. Mirábar, hoc si síc abiret, ét eri semper lénitas 5
 Verébar quorsum euáderet.
 Qui pósquam audierat nón datum iri filio uxorém
 suo,
 Númquam quouquam nóstrum uerbum fécit neque
 id aegré tulit.
- SI. Át nunc faciet, néque, ut opinor, síne tuo magnó
 malo.
- 180 DA. Id uóluit, nos sic nécopinantis dúci falso gaúdio, 10
 Sperántis iam amotó metu, interóscitantis ópprimi,
 Ne ésset spatium cógitandi ad dísturbandas núp-
 tias;

Astúte. SI. Carnuféx quae loquitur? DA. Érus est, neque prouideram.

SI. Daue. DA. Hém, quid est? SI. Eho dum ad me.

DA. Quid hic uolt? SI. Quid ais?

DA. Qua de ré? SI. Rogas?

Meum gnátum rumor ést amare. DA. Id pópulus 185 curat scílicet.

15 SI. Hocíne agis an non? DA. Égo uero istuc. SI. Séd nunc ea me exquirere

Iníqui patris est; nám quod antehac fécit, nil ad me áttinet.

Dum témpus ad eam rém tulit, siui, ánimum ut explerét suom;

Nunc híc dies aliám uitam adfert, álios mores póstat:

Dehinc póstulo siue aéquomst te oro, Dáue, ut 190 redeat iam ín uiam.

20 SI. Hoc quíd sit? omnes, quí amant, grauiter síbi dari uxorem ferunt.

DA. Ita áiunt. SI. Tum si quis magistrum cépit ad eam rem ínprobum,

Ipsum ánimum aegrotum ad déteriozem pártém plerumque ádplicat.

DA. Non hércle intellegó. SI. Non? hem. DA. Non: Dáuos sum, non Oédipus.

SI. Nempe érgo aperte uís quae restant mé loqui? 195 DA. Sané quidem.

25 SI. Si sénsero hodie quícquam in his te núptiis

Falláciae conári, quo fiánt minus,

Aut uéllé in ea re osténdi, quam sis cállidus:

Verbéribus caesum te ín pistrinum, Dáue, dedam usque ad necem,

Ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, 200 ego pro té molam.

30 SI. Quid, hoc íntellextin? án non dum etiam ne hóc quidem? DA. Immo cállide:

Ita aperte ipsam rem módo locutu's, níl circum itione úsus es.

SI. Vbiuís facilius pássus sim quam in hác re me delúdiar.

DA. Bona uérba, quaeso. SI. Inrídes? nil me fállis.
 sed dicó tibi:
 205 Ne témere facias; néque tu haud dicas tibi non
 praedictúm: caue.

D A V O S

SERVOS

DA. Enim uéro, Daue, nil locist segnítae neque so- 1, 3
 córdiae,
 Quantum íntellexi módo senis senténtiam de
 núptiis:
 Quae sí non astu prouidentur, me aút erum pes-
 súm dabunt.
 Nec quíd agam certumst, Pámphilumne adiútem
 an auscultém seni.
 210 Si illúm relinquo, eius uítae timeo; sín opitulor, 5
 huús minas,
 Quoi uérba dare difficilest: primum íam de amore
 hoc cómperit;
 Me infénsus seruat, né quam faciam in núptiis
 falláciam.
 Si sénserit, perii: [aut] si lubitum fúerit, causam
 céperit,
 Quo iúre quaque iniúria praecipitem in pistrinúm
 dabit.
 215 Ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Ándria, 10
 Si ista úxor siue amícast, grauida e Pám-
 philost.
 Audíreqe eorumst óperae pretium audáciam
 (Nam incéptiost améntium, haud amántium):
 Quidquíd peperisset, décreuerunt tóllere.
 220 Et fingunt quandam inté se nunc falláciam, 15
 Ciuem Átticam esse hanc: 'fúit olim hinc quidám
 senex
 Mercátor; nauem is frégit apud Andrum ín-
 sulam;
 Is óbiit mortem.' ibi tum hánc eiectam Chrýsidis
 Patrém recepisse orbam, paruam. fábulae!
 225 [Mihí quidem hercle non fit ueri simile; atque 20
 ipsis commentum placet.]

Sed Mýsis ab ea egréditur. at ego hinc me ad
forum: [ut]
Conuéniam Pamphilúm, ne de hac re páter in-
prudentem ópprimat.

MYSIS

ANCILLA

- 1, 4 Aúdiui, Archylís, iam dudum: Lésbiam adduci
iubes.
Sáne pol illa témulentast múlter et temerária
Néc satis digna, quó committas prímo partu 230
múlterem.
Támen eam adducam? ínportunitátem spectate
ániculae:
5 Quía compotrix éius est. di, dáte facilitatem ob-
secro
Huíc pariundi atque illi in aliis pótius peccandí
locum.
Sed quíd nam Pamphilum éxanimatum uídeo?
uereor quíd siet.
Oppériar, ut sciám num quíd nam haec túrba 235
tristitiaie ádferat.

PAMPHILVS MYSIS

ADVLESCENS ANCILLA

- 1, 5 PA. Hocínést humanum fáctum aut inceptum? hócínést
officiúm patris?
MY. Quid illud est? PA. Pro deúm fidem, quid est,
si haéc non contuméliast?
Vxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne
opórtuit
Praescísse me ante? nónne prius commúnicatum
opórtuit?
5 MY. Miserám me, quod uerbum aúdio! 240
PA. Quíd? Chremes, qui dénegarat sé commissurúm
mihi
Gnátam suam uxorem, íd mutauit, quía me in-
mutatúm uidet?
Itan óbstinate operám dat, ut me a Glýcerio
miserum ábstrahat?

Quod sí fit, pereo fúnditus.

245 Ádeon hominem esse ínuenustum aut ínfelicem 10
quémquam, ut ego sum!

Pró deum atque hominúm fidem!

Núllon ego Chremétis pacto adfínitatem effúgere
potero?

Quód modis contéptus, spretus! fácta, transacta
ómnia. hem,

Répudiatus répetor. quam ob rem? nísi si id est,
quod súspicor:

250 Áliquíd monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí 15
potest,

Ítur ad me. MY. Orátio haec me míseram exani-
mauít metu.

PA. Nam quíd ego dicam dé patre? ah,

Tantámne rem tam néclegenter ágere! praeteriéns
modo

Mi ápod forum 'uxor tibi ducendast, Pámphile,
hodie' inquit: 'para,

255 Ábi domum.' id mihi úsust dicere 'ábi cito ac 20
suspende te.'

Óbstipui. censén me uerbum pótuisse ullum pró-
loqui? [aut]

Vllam causam, inéptam saltem, fálsam iniquam?
obmútui.*

Quód si ego rescíssem id prius, quid fácerem,
si quis [nunc] mé roget:

Áliquíd facerem, ut hóc ne facerem. séd nunc
quid primum éxsequar?

260 Tót me inpediunt cúrae, quae meum ánimum 25
diuorsaé trahunt:

Amor, mísericordia húius, nuptiárum sollicitátio,
Tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus est
animo úsque adhuc,

Quae meó quomque animo lúbitumst facere. ein
égo ut aduorser? eí mihi!

Incértumst quid agam. MY. Mísera timeo, 'in-
cértumst' hoc quorsum áccidat.

265 Sed núnc peropus est, aut hunc cum ipsa aut de 30
ílla me aduorsum hunc loqui:

Dum in dúbiost animus, paúlo momento húc uel
illuc inpéllitur.

PA. Quis hic lóquitur? Mysis, sálue. MY. O salue,
Pámphile. PA. Quid agit?
MY. Rogas?

Labórat e dolóre, atque ex hoc mísera sollicitást
die,

Quia ólim in hunc sunt cóstitutae núptiae. tum
autem hóc timet,

35 Ne déseras se. PA. [Hem] Egon ístuc conarí queam? 270
Egon própter me illam decípi miserám sinam,
Quae míhi suom animum atque ómnem uitam
crédidit,

Quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábue-
rim?

40 Bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam
Coáctum egestate íngenium inmutárier? 275

Non fáciam. MY. Haud uerear, si ín te sit soló
situm;

Sed uim út queas ferre. PA. Ádeon me ignauóm
putas,

45 Adeón porro ingratum aút inhumanum aút ferum,
Vt néque me consuetúdo neque amor néque pudor
Commóueat neque commóneat, ut seruém fidem? 280

MY. Vnum hóc scio, meritam ésse, ut memor essés sui.

PA. Memor ésses? o Mysis Mýsis, etiam núnc míhi
Scripta illa dicta súnt in animo Chrýsidis
De Glýcerio. iam férme moriens mé uocat:

50 Accéssi; uos semótæ; nos soli: incipit 285

‘Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém uides,
Nec clám te est, quam illi núnc utraeque inútiles
Et ad pudicitiam ét ad rem tutandám sient.

Quod pér ego te hanc *nunc* dextram oro et geniúm
tuom,

55 Per tuám fidem perque húius solitúdinem 290

Te obtéstor, ne abs te hanc ségreges neu déseras.
Si te ín germani frátris dilexí loco

Siue haéc te solum sémper fecit máxumi
Seu tíbi morigera fúit in rebus ómnibus,

60 Te istí uirum do, amícum tutorém patrem; 295

Bona nóstra haec tibi permítto et tuae mandó
fide.'

Hanc mi ín manum dat; mórs continuo ipsam óc-
cupat.

Accépi: acceptam séruabo. MY. Ita speró quidem.

PA. Sed quór tu abis ab illa? MY. Óbstetricem ac-
cérso. PA. Propera. atque
aúdin?

300 Verbum únun caue de núptiis, ne ad mórbun⁶⁵
hoc etiam. MY. Téneo.

ACTVS III.

CHARINVS BYRRIA PAMPHILVS
ADVLESCENS SERVOS ADVLESCENS

CH. Quíd aïs, Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie II,1
núptum? BY. Sic est.

CH. Quí scis? BY. Apud forúm modo e Dauo audiui.
CH. Vae miseró mihi!

Vt ánimus in spe atque ín timore usque ántehac
attentús fuit,

Ita, póstquam adempta spés est, lassus cúra con-
fectús stupet.

305 BY. Quaéso edepol, Charíne, quoniam nón potest id 5
fieri quod uis,

Íd uelis quod póssit. CH. Nil uolo áliud nisi
Philúmenam. BY. Ah,

Quánto satiust te íd dare operam, qui ístum amo-
rem ex ánimo amoueas,

Quam íd loqui, quo mágis lubido frústra incen-
datúr tua!

CH. Facile ómnes, quom ualémus, recta cónsilia aegro-
tís damus.

310 Tu si híc sis, aliter séntias. BY. Age age, út 10
lubet. CH. Sed Pámphilum

Video. ómnia experíri certumst prius quam pereó.
BY. Quíd hic agit?

CH. Hunc ipsum orabo, huic supplicabo, amorem
huic narrabo meum:

Credo impetrabo, ut aliquod saltem nuptiis prodāt
dies:

Interea fiet aliquid, spero. BY. Id 'aliquid' nil
est. CH. Býrria,

15 Quid tibi uidetur? aedeon ad eum? BY. Quid ni? 315
si nil impetres,

Vt te arbitretur sibi paratum moechum, si illam
duxerit.

CH. Ábin hinc in malam rem cum suspicione istac,
scelus?

PA. Charinum uideo. salue. CH. O salue, Pámphile:
Ad te aduenio spem salutem auxilium consilium
expetens.

20 PA. Néque pol consili locum habeo néque ad auxilium 320
copiam.

Séd istuc quid namst? CH. Hódie uxorem dúcis?

PA. Aiunt. CH. Pámphile,

Si id facis, hodié postremum mé uides. PA. Quid
ita? CH. Eí mihi,

Vereor dicere: huic dic quaeso, Býrria. BY. Ego
dicám. PA. Quid est?

BY. Spónsam hic tuam amat. PA. Né iste haud mecum
séntit. eho dum dic mihi:

25 Núm quid nam ampliús tibi cum illa fuit, Charine? 325

CH. Ah, Pámphile,

Níl. PA. Quam uellem! CH. Núnc te per amicitiam
et per amorem óbsecro,

Principio ut ne dúcas. PA. Dabo equidem operam.

CH. Sed si id nón potest

Aút tibi nuptiae haéc sunt cordi, PA. Córdi? CH.
saltem aliquod dies

Prófer, dum proficiscor aliquo, né uideam. PA.

Audi núnciam:

30 Égo, Charine, ne útiquam officium liberi esse 330
hominis puto,

Quom is nil mereat, póstulare id grátiae adponí
sibi.

Núptias effúgere ego istas málo quam tu apíscier.

CH. Réddidisti animúm. PA. Nunc si quid pótes aut
tu aut hic Býrria,

Fácite fingite inuenite effícite, qui detúr tibi;

335 Égo id agam, mihi quí ne detur. CH. Sát habeo. 35

PA. Dauom óptume

Vídeo, quoius consílio fretus sum. CH. Át tu
hercle haud quicquám mihi,

Nísi ea quae nil ópus sunt sciri. fúgin hinc? Br.

Ego uero ác lubens.

DAVOS CHARINVS PAMPHILVS
SERVOS ADVLESCENTES II

DA. Dí boni, boní quid porto? séd ubi inueniam II,2
Pámphilum,

Vt metum in quo núnc est adimam atque éx-
pleam animum gaúdio?

340 CH. Laétus est nescío quid. PA. Nil est: nón dum
haec rescuiút mala.

DA. Quem égo nunc credo, sí iam audierit síbi para-
tas núptias,

CH. Aúdin tu illum? DA. tóto me oppido éxanima- 5
tum quaérere.

Séd ubi quaeram aut quó nunc primum inténdam?

CH. Cessas ádloqui?

DA. Hábeo. PA. Daue, adés, resiste. DA. Quís homost,
qui me . . ? o Pámphile,

345 Te ípsum quaero. euge, ó Charine! ambo óppor-
tune: uós uolo.

PA. Dáue, perii. DA. Quín tu hoc audi. PA. Intérii.

DA. Quid timeás, scio.

CH. Méa quidem hercle cértó in dubio uítast. DA. Et 10
quid tú, scio.

PA. Núptiae mi DA. Etsí scio? PA. hodie DA. Ob-
túndis, tam etsi intéllego?

Íd paues, ne dúcas tu illam; tu aútem, ut ducas.

CH. Ré m tenes.

350 PA. Ístuc ípsum. DA. Atque ístuc ípsum nil periclist:
mé uide.

PA. Óbsecro te, quám primum hoc me líbera miserúm
metu. DA. Em,

- 15 Líbero: uxorém tibi non dat iam Chremes. PA.
 Qui scís? DA. Scio.
 Túos pater modo méprehendit: aít tibi uxorém
 dare
 Hódie, item alia múlta, quae nunc nón est narrandí
 locus.
 Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut 355
 dicam haéc tibi.
 Vbi te non inuénio, ibi ascendo ín quendam ex-
 celsúm locum.
- 20 Círcumspicio: núsquam. forte ibi húius uideo
 Býrriam;
 Rógo: negat uidísse. mihi moléstum; quid agam
 cógito.
 Rédeunti interea éx ipsa re mi incidit suspicio
 ‘hem,
 Paúlulum obsoni; ípsus tristis; de ínprouiso 360
 núptiae:
 Nón cohaerent.’ PA. Quórsum nam istuc? DA.
 Égo me continuo ád Chremem.
- 25 Quom illo aduenio, sólitudo ante óstium: iam id
 gaúdeo.
 CH. Récte dicis. PA. Péрге. DA. Maneo. intérea
 intro ire néminem
 Vídeo, exire néminem; matrónam nullam in
 aédibus,
 Níl ornati, níl tumulti: accéssi; intro aspexí. PA. 365
 Scio:
 Mágnum signum. DA. Núm uidentur cónuenire
 haec núptiis?
- 30 PA. Nón opinor, Dáue. DA. ‘Opinor’ nárras? non
 recte áccipis:
 Céрта res est. étiam puerum inde ábiens conuení
 Chremi:
 Hólera et pisciculós minutos férre obolo in cenám
 seni.
 CH. Liberatus sum hódie, Daue, túa opera. DA. Ac 370
 nullús quidem.
 CH. Quíd ita? nempe huic prórsus illam nón dat. DA.
 Ridiculúm caput,

Quási necessus sít, si huic non dat, té illam uxo- 35
rem dúcere,

Nisi uides, nisi sénis amicos óras, ambis. CH.

Béne mones:

Íbo, etsi hercle saépe iam me spés haec frustra-
tást. uale.

PAMPFILVS DAVOS

ADVLESCENS SERVOS

375 PA. Quid igitur sibi uólt pater? quor símulat? DA. II,3

Ego dicám tibi.

Si id suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém

Chremes,

Prius quam tuom ut sese hábeat animum ad
núptias perspéxerit:

Ípsus sibi esse iniúrius uideátur, neque id iniúria.

Séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tráns- 5
feret:

380 Túm illae turbae ffent. PA. Quiduis pátiar. DA.

Pater est, Pámphile:

Díficilest. tum haec sólast mulier. díctum [ac]
factum inuénierit

Áliquam causam, quam ób rem eíciat óppido.

PA. Eiciát? DA. Cito.

PA. Cédo igitur, quid fáciam, Daue? DA. Díc te ductu-
rum. PA. Hérm. DA. Quid est?

PA. Egon dicam? DA. Quor non? PA. Númquam 10
faciam. DA. Né nega.

385 PA. Suadére noli. DA. Ex eá re quid fiát, uide.

PA. Vt ab illa excludar, hóc concludar. DA. Nón
itast.

Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem

‘Ducás uolo hodie uxórem’; tu ‘ducam’ inquires:

Cedo quíd iurgabit técum hic? reddes ómnia, 15

390 Quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út
sient,

Sine omní periclo. nam hóc haud dubiumst, quín
Chremes

Tibi nón det gnatam; néc tu ea causa minueris
Haec quacé facis, ne is mútet suam senténtiam.

- 20 Patri dic uelle, ut, quóm uelit, tibi iúre irasci
nón queat.
Nam quód tu speres 'própulsabo fácile uxorem 395
his móribus;
Dabit némo': inueniet inopem potius, quám te
corrumpí sinat.
Sed sí te aequo animo férre accipiet, néclegentem
féceris;
Aliam ótiosus quaéret: interea áliquid acciderít
boni.
- 25 PA. Itan crédis? DA. Haud dubium íd quidemst. PA.
Vide quó me inducas. DA.
Quín taces?
- PA. Dicám. puerum autem né resciscat mi ésse ex 400
illa, caútiost;
Nam póllicitus sum súsepturum. DA. O fácinus
audax! PA. Hánc fidem
Sibi me óbsecrauit, quí se sciret nón deserturum,
út darem.
- DA. Curábitur. sed páter adest. caue te ésse tristem
séntiat.

SIMO DAVOS PAMPHILVS
SENX SERVOS ADVLESCENS

- II,4 SI. Reuíso quid agant aut quid captent cónsili.
DA. Hic núnc non dubitat, quín te ducturúm neges. 405
Venít meditatús álicunde ex soló loco:
Orátionem spérat inuenísse se,
5 Qui differat te: proín tu fac apud te út sies.
PA. Modo ut póssim, Daue. DA. Créde inquam hoc
mihi, Pámphile,
Numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem 410
Vnum ésse uerbum, sí te dices dúcere.

BYRRIA SIMO DAVOS PAMPHILVS
SERVOS SENEX SERVOS ADVLESCENS

- II,5 BY. Erus mé relictis rébus iussit Pámphilum
Hodie óbseruare, ut quíd ageret de núptiis,
Scirem: íd propterea núnc hunc uenientém se-
quor.

415 Ipsum ádeo praesto uideo cum Dauo: hóc agam.
 Si. Vtrúmque adesse uideo. DA. Em, serua. Si. 5
 Pámphile.

DA. Quasi de ínprouiso réspice ad eum. PA. Ehém,
 pater.

DA. Probe. Si. Hódie uxorem dúcas, ut dixí, uolo.

By. Nunc nóstrae timeo párti, quid hic respóndeat.

420 PA. Neque istic neque alibi tibi erit usquam in mé
 mora. By. Hem.

DA. Obmútuit. By. Quid dixit? Si. Facis ut té 10
 decet,

Quom istúc quod postulo ímpetro cum grátia.

DA. Sum uérus? By. Erus, quantum aúdio, uxore
 éxcidit.

Si. I núnciam intro, ne in mora, quom opus sít. sies.

425 PA. Eó. By. Nullane in re ésse quoiquam hominí
 fidem!

Verum illud uerbumst, uólgo quod dici solet, 15

Omnís sibi malle mélius esse quam áleri.

Ego illam uidi: uirginem formá bona

Meminí uideri: quo aéquior sum Pámphilo,

430 Si sé illam in somnis quam illum amplecti máluit.

Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum. 20

DAVOS SIMO
 SERVOS SENEX

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam 11,6
 Portáre et ea me hic réstitisse grátia.

Si. Quid Dáuos narrat? aéque quicquam núnc qui-
 dem?

435 Nilne? hém. DA. Nil prorsus. Si. Átqui expecta-
 bám quidem.

DA. Praetér spem euenit, séntio: hoc male habét 5
 uirum.

Si. Potin és mihi uerum dicere? DA. Nil fácilis.

Si. Num illí molestae quídpian haec sunt nuptiae
Eius própter consuetúdinem huiusce hópitaes?

440 DA. Nil hércle; aut, si adeo, bíduist aut trídui
 Haec sóllicitudo: nósti? deinde désinet. 10
 Etenim ípsus secum eám rem reputauít uia.

- SI. Laudó. DA. Dum licitumst éi dumque aetás tulit,
Amáuit; tum id clam: cáuit, ne umquam infámiae
Ea rés sibi esset, út uirum fortém decet. 445
- 15 Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.
SI. Subtrístis uisus ést esse aliquantúm mihi.
DA. Nil própter hanc rem, séd est quod suscensét tibi.
SI. Quid námst? DA. Puerilest. SI. Quid *id* est? DA.
Nil. SI. Quin dic, quid est?
DA. Ait nímium parce fácere sumptum. SI. Méne? 450
DA. Te.
- 20 ‘Vix’ inquit ‘drachmís ést obsonatúm decem:
Non filio uidétur uxorem dare.
Quem’ inquit ‘uocabo ad cénam meorum aequá-
lium,
Potíssimum nunc?’ ét, quod dicendum híc siet,
Tu quóque perparce, nímium: non laudó. SI. Tace. 455
- 25 DA. Commóni. SI. Ego istaec récte ut fiant uídero.
Quid nam hóc est rei? quid híc uolt ueteratór
sibi?
Nam si híc malist quicquam, ém illic est huic rei
caput.

MYSIS SIMO DAVOS LESBIA (GLYCERIVM)
ANCILLA SENEX SERVOS OBSTETRIX VIRGO

- III,1 MY. Ita pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:
Fidélem haud ferme múlieri inueniás uirum. 460
SI. Ab Ándriast ancilla haec? DA. Quid narrás? SI.
Itast.
MY. Sed híc Pámphilus SI. Quid dicit? MY. firmáuit
fidem. SI. Hem.
- 5 DA. Vtinam aut híc surdus aut haec muta fácta sit!
MY. Nam quód peperisset, iússit tolli. SI. O Iúppiter,
Quid ego aúdio? actumst, síquidem haec uera 465
praédicat.
- LE. Bonum ingénium narras ádulescentis. MY. Óptu-
mum.
Sed séquere me intro, ne ín mora illi sis. LE.
Sequor. —
- 10 DA. Quod rémedium nunc huic malo inueniám? SI.
Quid hoc?

- Adeóne est demens? éx peregrina? iám scio: ah,
 470 Vix tándem sensi stólidus. DA. Quid hic sensísse aít?
 SI. Haec primúm adfertur iám mi ab hoc fallácia:
 Hanc símulant parere, quó Chremetem abstérreant.
 (GL.) Inú Lucina, fér opem, serua me, óbsecro. 15
 SI. Hui, tám cito? ridiculum: postquam ante óstium
 475 Me audiuit stare, adpróperat. non sat cómmode
 Diúisa sunt tempóribus tibi, Daue, haée. DA.
 Mihin?
 SI. Num inmémores discipuli? DA. Égo quid narres
 néscio.
 SI. Hicíne me si inparátum in ueris núptiis 20
 Adórtus esset, quós mihi ludos rédderet!
 480 Nunc huíus periclo fit, ego in portu náuigo.

LESBIA SIMO DAVOS
 OBSTETRIX SENEX SERVOS

- LE. Adhúe, Archylís, quae adsolént quaeque opórtent^{III, 2}
 Signa ésse ad salútem, omnia huíc esse uideo.
 Nunc primúm fac ísta ut lauét; post dēinde,
 Quod iússi ci darí bibere et quántum imperáui,
 485 Date; móx ego huc reuórtor. 5
 Per ecástor scítus púer est natus Pámphilo.
 Deos quaéso ut sit supérstes, quandoquidem ípsest
 ingenió bono,
 Quomque huíc est ueritus óptumae adulescénti
 facere iniúriam. —
 SI. Vel hoc quis non credat, quí te norit, ábs te esse
 ortum? DA. Quíd nam id est?
 490 SI. Non ímperabat córam, quíd opus fácto esset 10
 puérperae,
 Sed póstquam egressast, illis quae sunt íntus
 clamat dé uia.
 O Dáue, itane contémnor abs te? aut itane tan-
 dem idóneus
 Tibi uídeor esse, quém tam aperte fállere incipiás
 dolis?
 Saltem áccurate, ut métui uidear cérte, si rescúerim.
 495 DA. Certe hérele nunc hic se ípsus fallit, haúd ego. 15
 SI. Edixí tibi,

Intérminatus súm, ne faceres: núm ueritu's? quid
ré tulit?

Credón tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pám-
philo?

DA. Teneó quid erret, ét quid agam habeo. Si. Quíd
taces?

DA. Quid crédas? quasi non tibi renuntiáta sint haec
síc fore.

20 SI. Mihin quisquam? DA. Eho, an tute intéllexti hoc 500
ádsimulari? Si. Inrídeor.

DA. Renúntiatumst; nám qui tibi istaec incidit suspício?

SI. Qui? quía te noram. DA. Quási tu dicas fáctum
id consilió meo.

SI. Certe énim scio. DA. Non sátis me pernosti étiam,
qualis sím, Simo.

SI. Egon té? DA. Sed si quid tibi narrare occépi,
continuó dari

25 Tibi uérba censes. SI. Fálso! DA. Itaque hercle 505
níl iam muttire aúdeo.

SI. Hoc égo scio unum, néminem peperisse hic. DA.
Intelléxti: *ítast*.

Sed nilo setiús mox puerum huc déferent ante
óstium.

Id égo iam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut
sís sciens,

Ne tu hóc [mihí] posterius dicas Daui fáctum con-
silio aut dolis.

30 Prórsus a me opiúionem hanc tuam ésse ego 510
amotám uolo.

SI. Vnde id scis? DA. Audiui et credo: múlta con-
currúnt simul,

Quí coniecturam hánc nunc facio. iám prius haec
se e Pámphilo

Gráuidam dixit ésse: inuentumst fálsum. nunc,
postquám uidet

Núptias domi ádparari, míssast ancilla ilico

35 Óbstetricem accérsitum ad eam et púerum ut ad- 515
ferrét simul.

Hóc nisi fit, puerum út tu uideas . . . [nihil mo-
uentur nuptiae.]

- SI. Quid aīs? quom intelléxeras
 Íd consilium cápere, quor non dixi extemplo
 Pámphilo?
- DA. Quis igitur cum ab illa abstraxit nisi ego? nam
 omnes nós quidem
- 520 Scímus, quam misere hánc amarit: núnc sibi uxo- 40
 rem éxpetit.
 Póstremo id mihi dá negoti; tú tamen idem has
 núptias
 Pérge facere ita út facis, et id spéro adiuturós
 deos.
- SI. Ímmo abi intro: ibi me ópperire et quód parato
 opus ést para. —
- Non ínpulit me, haec núnc omnino ut créderem;
 525 Atquí haúd scio an quae díxit sint uera ómnia. 45
 Sed páruí pendo: illúd mihi multo máxumumst,
 Quod mihi pollicitust ípsus gnatus. núnc Chremem
 Conuéniam, orabo gnáto uxorem: [íd] si ímpetro,
 Quid álias malim quam hódie has fieri núptias?
- 530 Nam gnátus quod pollicitust, haud dubiúmst mihi, 50
 Si nólit, quin eum mérito possim cógere.
 Atque ádeo in ipso témpore eccum ipsúm [obuiam]
 Chremem.

S I M O C H R E M E S
 S E N E S I I

- SI. Iubeó Chremetem . . . CH. O te ípsum quaerebam. 111,3
 SI. Et ego te: optato áduenis.
- CH. Aliquód me adierunt, éx te auditum qui aibant,
 hodie filiam
- 535 Meam núbere tuo gnáto: id uiso túne an illi in-
 sániant.
- SI. Auscúlta paucis: [et] quíd ego te uelim ét tu quod
 quaerís scies.
- CH. Auscúlto: loquere quíd uelis. 5
- SI. Per té deos oro et nóstram amicitíam, Chremes,
 Quae incépta a paruís cum aétate adcreuít simul,
 540 Perque únicam gnatám tuam et gnatúm meum,
 Quoius tibi potestas súmma seruandí datur,
 Vt me ádiuues in hác re atque ita uti núptiae 10

Fueránt futurae, fiant. CH. Ah, ne me óbseca:
 Quasi hóc te orando a me ímpetrare opórteat.
 Alium ésse censes núnc me atque olim quóm 545
 dabam?

Si in rémst utrique ut fiant, accersi iube;
 15 Sed si éx ea re plús malist quam cómmodi
 Vtríque, id *ego* te oro ín commune ut cónsulas,
 Quasi illa tua sit Pámphilique ego sím pater.
 SI. Immo íta uolo itaque póstulo ut fiát, Chremes, 550
 Neque póstulem abs te, ni ípsa res moneát. CH.
 Quid est?

20 SI. Iraé sunt inter Glýcerium et gnatum. CH. Aúdio.
 SI. Ita mágnae, ut sperem pósse auelli. CH. Fábulae!
 SI. Profécto sic est. CH. Síc hercle ut dicám tibi:
 Amántium irae amóris integrátios. 555
 SI. Em, id te óro ut ante eámus, dum tempús datur
 25 Dumque eíus lubido occlúsast contuméliis,
 Prius quam hárum scelera et lácrumae confictaé
 dolis

Reddúcut animum aegrótum ad misericórdiam,
 Vxórem demus. spéro consuetúdi[n]e [et] 560
 Coniúgio liberáli deuinctúm, Chremes,
 30 Dein fácile ex illis sése emersurúm malis.
 CH. Tibi ita hóc uidetur; át ego non posse árbitror,
 Neque illum hánc perpetuo habére neque me
 pérpeti.

SI. Qui scís ergo istuc, nísi periculum féceris? 565
 CH. At istuc periculum in filia fieri grauest.
 35 SI. Nempe íncommoditas dénique huc omnis redit,
 Si euéniat, quod di próhibeant, discéssio.
 At sí corrigitur, quód commoditatés, uide:
 Príncipio amico filium restítueris, 570
 Tibi génerum firmum et filiae inueniés uirum.

40 CH. Quid istic? si ita istuc ánimum inducti esse útile
 Noló tibi ullum cómmodum in me claúdiar.
 SI. Meritó te semper máximi feci, Chremes.
 CH. Sed quíd aís? SI. Quid? CH. Qui scís eos nunc 575
 díscordare intér se?
 SI. Ipsús mihi Dauos, qui íntumust eorúm consiliis,
 díxit;

Et is mihi suadet nuptias quantum queam ut 45
maturem.

Num censes faceret, filium nisi sciret eadem haec
uelle?

Tute adeo iam eius uerba audies. heus, euocate
huc Dauom.

580 Atque eccum uideo ipsum foras exire.

DAVOS SIMO CHREMES
SERVOS SENES II

DA. Ad te ibam. SI. Quid namst? III, 4

DA. Quor uxor non accersitur? iam aduersperascit. SI.
Audin?

Ego dudum non nil ueritus sum, Daue, abs te,
ne faceres idem,

Quod uolgens seruorum solet, dolis ut me de-
luderet

Propterea quod amat filius. DA. Egon istuc 5
facere? SI. Credidi,

585 Idque adeo metuens uos celauit, quod nunc dicam.
DA. Quid? SI. Scies;

Nam propemodum habeo iam fidem. DA. Tan-
dem cognosti qui siem?

SI. Non fuerant nuptiae futurae, DA. Quid? non? SI.
sed ea gratia

Simulauit, uos ut pertemptarem. DA. Quid ais?
SI. Sic res est. DA. Vide:

Numquam istuc quivi ego intellegere. uah con- 10
siliu callidum!

590 SI. Hoc audi: ut hinc te intro ire iussi, oportune hic
fit mi obuiam. DA. Hem,

Num nam perimus? SI. Narro huic, quae tu
dudum narrasti mihi.

DA. Quid nam audio? SI. Gnatam ut det oro, uix-
que id exoro. DA. Occidi.
SI. Hem,

Quid dixisti? DA. Optume inquam factum. SI. Nunc
per hunc nullast mora.

CH. Domum modo ibo, ut adparetur dicam, atque huc 15
renuntio. —

SI. Nunc te óro, Daue, quóniam solus mi éffecisti has 595
núptias,

DA. Ego uéro solus. SI. gnátum mi corrigere porro
enitere.

DA. Faciam hércle seduló. SI. Potes nunc, dum áni-
mus inritátus est.

DA. Quiéscas. SI. Age igitúr, ubi nunc est ípsus?

DA. Mirum ní domist.

20 SI. Ibo ad eum atque eadem haec, tibi quae dixi, dicam
itidem illi. — DA. Núllus sum.

Quid caúsaest, quin hinc in pistrinum récta pro- 600
ficiscár uia?

Nil ést preci loci relictum: iám perturbauí ómnia:
Erúm fefelli; in núptias coniéci erilem fílium;
Feci hódie ut fierent, ínsperante hoc átque inuito
Pámphilo.

25 Em astútias! quod sí quiessem, níl euenissét mali.
Sed éccum uideo ípsun: óccidi. 605

Vtinam mi esset áliquíd hic, quo núnc me prae-
cipitém darem!

PAMPHILVS DAVOS
ADVLESCENS SERVOS

III, 5 PA. Vbi ille est scelus, qui pérdidit me? DA. Périi.

PA. Atque hoc confíteor iure

Mi óbtigisse, quándoquidem tam inérs, tam nulli
cónsili sum.

Séruon fortunás meas me cómmisisse fútili!

Ego prétium ob stultitiám fero: sed inúltum num- 610
quam id aúferet.

5 DA. Posthác incolumem sát scio fore mé, [nunc] si de-
uito hóc malum.

PA. Nam quíd ego nunc dicám patri? negábon uelle
mé, modo

Qui sún pollicitus dúcere? qua *audácia* id facere
aúdeam?

Nec quíd me nunc faciám scio. DA. Nec me
équidem, atque id ago sédulo.

Dicam áliquíd me inuentúrum, ut huic malo áliquam 615
productém moram. PA. Oh!

- DA. *Vísus sum.* PA. *Eho dum, bóne uir, quid aís? 10*
uíden me tuis consiliis miserum
Ínpeditum esse? DA. Át iam expediam. PA. Ex-
pédies? DA. Certe, Pámphile.
- PA. *Nempe út modo.* DA. *Immo mélius spero. PA. Oh,*
tibi ego ut credam, fúrcifer?
Tu rem ínpeditam et pérditam restítuas? em quo
fretus sim,
- 620 *Qui me hódie ex tranquillissima re cóniecisti in*
núptias.
An non dixi esse hóc futurum? DA. Díxti. PA. 15
Quid meritú's? DA. Crucem.
Séd sine paululum ad me redeam: iam áliquíd
dispiciam. PA. Eí mihi,
Quóm non habeo spátium, ut de te súmam suppli-
cium, út uolo!
Námque hoc tempus praécauerni míhi me, haud
te ulcisci sinit.

ACTVS IV.

CHARINVS PAMPHILVS DAVOS
 ADVLESCENTES II SERVOS

- 625 CH. *Hócine [est] crédibile aut memorábile, IV,1*
Tánta uecórdia innáta quoiquam út siet,
Út malis gaúdeant átque ex incómmodis
Álteriús sua ut cómparent cómmoda? ah,
Ídnest uerum? ímmo id est péssimum hominúm 5
genus,
- 630 *Dénegandí modo quis pudor paúlum adest;*
Póst ubist témpus promíssa iam pérfici,
Túm coactí necessáριο se áperiunt.
[Et timent et tamen res premit denegare.]
- 635 *Ibi tum eorum ínpudentíssima orátios 10*
‘Quis tú 's? quis mi 's? quor meám tibi?
Heus, próxumus sum egomét mihi.’
At támen ‘ubi fidés?’ si rogés, nil pudéñt hic,

- Vbi ópus est; illi úbi nil opúst, ibi ueréntur.
 15 Séd quid agam? adeamne ad eum et cum eo in-
 iúriam hanc expóstulem?
 Íngeram mala múlta? atque aliquis dicat 'nil pro- 640
 móueris':
 Multúm: molestus cérte ei fuero atque ánimo
 morem géssero.
 PA. Charíne, et me et te inprúdens, nisi quid dí re-
 spiciunt, pérdidi.
 CH. Ítane 'inprudens'? tándem inuentast caúsa: so-
 luísti fidem.
 20 PA. Quid 'tandem'? CH. Etiam núnc me ducere
 ístis dictis póstulas?
 PA. Quid istuc est? CH. Postquám me amare dixi, 645
 complacitást tibi.
 Heú me miserum, quí tuom animum ex ánimo
 spectauí meo!
 PA. Fálsum's. CH. Nonne tibi sat esse hoc uísum
 sólídumst gaúdium,
 Ní me lactassés amantem et fálsa spe prodú-
 ceres?
 25 Hábeas. PA. Habeam? ah, néscis quantis ín malis
 uorsér miser,
 Quantásque hic consiliís suis [mihi] confláuit sol- 650
 licitúdines,
 Meus cárnufex. CH. Quid istúc tam mirumst, dé
 te si exemplúm capit?
 PA. Haud istuc dicas, si cognoris uél me uel amorém
 meum.
 CH. Scio: cúm patre altercásti dudum, et ís nunc
 propterea tibi
 30 Suscénset nec te quiúit hodie cógere illam ut
 dúceres.
 PA. Immo étiam, quom tu mínus scis aerumnás meas, 655
 Haec núptiae non adparabantúr mihi,
 Nec póstulabat núnc quisquam uxorém dare.
 CH. Scio: tú coactus tuá uoluntate és. PA. Mane:
 35 Non dúm scis. CH. Scio equidem illam ducturum
 ésse te.
 PA. Quor me énicas? hoc aúdi: numquam déstitit 660

Instáre, ut dicerém me ducturúm patri;
Suadére, orare usque ádeo donec pérpulis.

CH. Quis homo istuc? PA. Dauos. CH. Dáuos? [PA.
Interturbat. CH.] quam ob
rem? PA. Néscio;

Nisi mi deos [satis scio] fuisse irátos, qui auscul- 40
táuerim.

665 CH. Factum hóc est, Daue? DA. Fáctum. CH. Hem,
quid aís? ó scelus!

At tibi di dignum fáctis exitiúm duint!

Eho, díe mi, si omnes húnec coniectum in núptias
Inimíci uellent, quód nisi consilium hóc darent?

DA. Decéptus sum, at non défetigátus. CH. Scio. 45

670 DA. Hac nón successit, ália adgrediemúr uia:

Nisi íd putas, quia primo processít parum,
Non pósse iam ad salútem conuorti hóc malum.

PA. Immo étiam; nam satis crédo, si aduigiláueris,
Ex únis geminas míhi conficies núptias. 50

675 DA. Ego, Pámphile, hoc tibi pró seruitio débeo,

Conári manibus pédibus noctisque ét dies,
Capítis periculum adíre, dum prosím tibi;
Tuomst, sí quid praeter spem éuenit, mi ignóscere.
Parúm succedit quód ago; at facio sédulo. 55

680 Vel mélius tute réperi, me missúm face.

PA. Cupió: restitue quem á me accepistí locum.

DA. Faciam. PA. Át iam hoc opust. DA. Hem... séd
[mane] concrepuit húnec a Gly-
cerio óstium.

PA. Nil ád te. DA. Quaero. PA. Hem, núncin demum?

DA. At iam hóc tibi inuentúm
dabo.

MYSIS PAMPHILVS CHARINVS DAVOS

ANCILLA ADVLESCENTES II SERVOS

MY. Iam ubi úbi erit, inuentúm tibi curábo et mecum^{IV,2}
addúctum

685 Tuom Pámphilum: modo tu, ánime mi, nolí te
maceráre.

PA. Mysis. MY. Quis est? ehem Pámphile, mihi te
óptume offers. PA. Quid *id* est?

MY. Oráre iussit, sí se ames, era, iám ut ad sese
uénias:

5 Vidére aít te cúpere. PA. Vah, perii: hóc malum
integráscit.

Sicíne me atque illam operá tua nunc míseros
sollicitári!

Nam idcírco accersor, núptias quod mi ádparari 690
sénsit.

CH. Quibus quídem quam facile pótuerat quiésci, si
hic quiéssset!

DA. Age, si híc non insanít satis sua spónte, instiga.

MY. Atque édepol

10 Ea rés est, proptereaúque nunc misera ín macrorest.

PA. Mýsis,

Per omnis tibi adiuró deos numquam eám me
desertúrum,

Non, sí capiundos míhi sciam esse inimícos omnis 695
hómínes.

Hanc mi éxpétini: cóntigit; conuéniant mores:
uáleant

Qui inté nos discidiúm uolunt: hanc nísi mors
mi adimet némo.

15 MY. Resipísco. PA. Non Apóllinis magis uérum atque
hoc respónsumst.

Si póterit fieri, ut né pater per mé stetisse
crédat,

Quo mínus haec fierent núptiae, uoló; sed si id 700
non póterit,

Id fáciam, in procliuí quod est, per mé stetisse ut
crédat.

Quis uídeor? CH. Miser, aequé átque ego.

DA. Consílium quaero. PA.

Fórtis!

20 Scio, quód conere... DA. Hoc égo tibi profécto
effectum réddam.

PA. Iam hoc ópus est. DA. Quin iam habeo. CH. Quid

est? DA. Huic, nón tibi habeo,
ne érres.

CH. Sat habeo. PA. Quid faciés? cedo. DA. Dies 705
híc mi ut satís sit, uéreor

Ad agendum: ne uocúom [esse] me nunc ád
narrandum crédas:

Proinde hinc uos amolimini; nam mi inpedimento
éstis.

PA. Ego hanc uísam. — DA. Quid tu? quo hinc te ²⁵
agis? CH. Verúm uis dicam?

DA. Immo étiam:

Narrátionis incipit mi inítium. CH. Quid me fiet?

710 DA. Eho tu inprudens, non sátis habes, quod tibi die-
culam áddo,

Quantum huic promoueo núptias? CH. Daue, át
tamen DA. Quid érgo?

CH. Vt dúcam. DA. Ridículum. CH. Húc fac ad me
ut uénias, si quid póteris.

DA. Quid uéniam? nil habeo. CH. Át tamen, si quid. ³⁰

DA. Age ueniam, sí quid.

CH. Domi éro. DA. Tu, Mysis, dum éxeo, parúmper
me opperire hic.

715 MY. Quaprópter? DA. Ita factóst opus. MY. Matúra.

DA. Iam inquam hic ádero.

MYSIS DAVOS

ANCILLA SERVOS

MY. Nilne ésse proprium quoíquam! di uostrám fidem! ^{IV,3}

Summúm bonum esse eraé putauí hunc Pám-
philum,

Amícum, amatorém, uirum in quouís loco

Parátum; uerum ex eó nunc misera quém capit

720 Labórem! facile hic plús malist quam illic boni. ⁵

Sed Dáuos exit. mí homo, quid istuc óbsecrost?

Quo pórtas puerum? DA. Mýsis, nunc opus ést tua

Mihi ad hánc rem exprompta málitia atque astútia.

MY. Quid nam incepturu's? DA. Áccipe a me hunc
ócius

725 Atque ánte nostram iánuam adpone. MY. Ób- ¹⁰
secro,

Humíne? DA. Ex ara hinc súme uerbenás tibi

Atque eás substerne. MY. Quam ób rem id tute
nón facis?

DA. Quia, sí forte opus sit ád erum iurató mihi

Non ádposisse, ut líquido possim. *MY.* Intéllego:
 15 Noua núnc religio in te istaec incessít. cedo. 730

DA. Moue ócius te, ut quíd agam porro intéllegas.
 Pro Iúppiter! *MY.* Quid est? *DA.* Spónsae pater
 intéruenit.

Repúdio quod consílium primum inténderam.

MY. Nescío quid narres. *DA.* Égo quoque hinc ab
 déxtera

20 Veníre me adsimulábo: tu ut subséruias 735
 Orátioni, ut quómque opus sit, uerbís uide.

MY. Ego quíd agas nil intéllego; sed sí quid est,
 Quod méa opera opus sit uóbis, ut tu plús uides,
 Manébo, ne quod uóstrum remorer cómodum.

C H R E M E S M Y S I S D A V O S
 S E N E X A N C I L L A S E R V O S

14,4 *CH.* Reuórtor, postquam quae ópus fuere ad núptias 740
 Gnataé parauí, ut iúbeam accersi. séd quid hoc?
 Puer hérclest. mulier, tu ádposísti hunc? *MY.*
 Vbi illic est?

CH. Non míhi respondes? *MY.* Núsquam est. uae
 miseraé mihi!

5 Relíquit me homo atque ábiit. *DA.* Di uostrám
 fidem,
 Quid túrbaest apud forúm! quid illi hominum 745
 litigant!

Tum annóna carast. quíd dicam aliud, néscio.

MY. Quor tu óbsecro hic me sólam? *DA.* Hem, quae
 haec est fábula?

Eho Mýsis, puer hic úndest? quisue huc áttulit?

10 *MY.* Satin sánu's, qui me id rógites? *DA.* Quem igitúr
 rogem,
 Qui hic néminem alium uídeam? *CH.* Miror, 750
 únde sit.

DA. Dictúra es quod rogo? *MY.* Aú! *DA.* Concede
 ad déxteram.

MY. Delíras: non tute ípse . . ? *DA.* Verbum sí mihi
 Vnúm praeter quam quód te rogo faxís: caue!

15 Male dícis? undest? díc clare. *MY.* A nobis.
DA. Hahae!

- 755 Mirúm uero, impudénter mulier sí facit
Meretríx! CH. Ab Andriást [ancilla] haec, quan-
tum intéllego.
- DA. Adeón uidemur uóbis esse idónei,
In quíbus sic inludátis? CH. Veni in témpore.
- DA. Propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua. 20
- 760 Mané: caue quoquam ex ístoc excessis loco!
- MY. Di te éradicent! ita me miseram térritas.
- DA. Tibi égo dico an non? MY. Quid uis? DA. At
etiám rogas?
Cedo, quóium puerum hic ádposisti? díe mihi.
- MY. Tu néscis? DA. Mitte id quód scio: dic quód rogo. 25
- 765 MY. Vostri. DA. Quoius nostri? MY. Pámphili. CH.
Hem. DA. Quid? Pámphili?
- MY. Eho, an nó n est? CH. Recte ego sémper fugi
has nuptias.
- DA. O fácinus animum aduórtendum! MY. Quid
clámitas?
- DA. Quemne égo heri uidi ad uós adferri uésperi?
- MY. O hóminem audacem! DA. Vérum: uidi Cántha- 30
ram
- 770 Suffárcinatam. MY. Dis pol habeo grátiam,
Quom in páriundo aliquod ádfuerunt liberae.
- DA. Ne illa illum haud nouit, quóius causa haec ín-
cipit:
‘Chremés sí puerum pósitum ante aedis uiderit,
Suam gnátam non dabit’: tanto hercle mágis 35
dabit.
- 775 CH. Non hércle faciet. DA. Núnc adeo, ut tu sí s
sciens,
Nisi púerum tollis, iám ego hunc in mediám uiam
Prouóluam teque ibídem peruoluam ín luto.
- MY. Tu pól homo non es sóbrius. DA. Fallácia
Alia áliam trudit: iám susurrari áudio, 40
- 780 Ciuem Átticam esse hanc. CH. Hé m. DA. ‘Coactus
légibus
Eam uxórem ducet.’ MY. Eho, óbsecro, an non
ciuis est?
- CH. Ioculárium in malum insciens paene incidi.
- DA. Quis hic lóquitur? o Chremés, per témpus áduenis:

- 45 Ausculta. CH. Audiui iam ómnia. DA. An tu
haec ómnia?
CH. Audiui, inquam, a princípio. DA. Audistin, ób- 785
secre? em
Scelera: hánc iam oportet in cruciatum hinc ábripi.
Hic est ille: non te crédas Dauom hídere.
MY. Me míseram! nil pol fálsi dixi, mí senex.
50 CH. Noui ómnem rem. est Simo íntus? DA. Est. —
MY. Ne me áttigas,
Sceléste. si pol Glýcerio non ómnia haec . . . 790
DA. Eho inépta, nescis quíd sit actum? MY. Qui
sciam?
DA. Hic sócer est. alio pácto haud poterat fieri,
Vt scíret haec quae uólumus. MY. Hem, prae-
díceres.
55 DA. Paulum ínteresse cénses, ex animo ómnia,
Vt fért natura, fácias an de indústria? 795

CRITO MYSIS DAVOS
SENEX ANCILLA SERVOS

- IV,5 CR. In hác habitasse plátea dictunst Chrýsidem,
Quae sése inhoneste optáuit parere hic dítiás
Potiús quam in patria honéste pauper uíueret:
Eius mórte ea ad me lége redierúnt bona.
5 Sed quós perconter uídeo: saluete. MY. Óbseco, 800
Quem uídeo? estne hic Critó sobrinus Chrýsidis?
Is ést. CR. O Mysis, sálue! MY. Saluos síis, Crito.
CR. Itan Chrýsis? hem. MY. Nos quídem pol míseras
pérdidit.
CR. Quid uós? quo pacto hic? sátine recte? MY.
Nósne? sic:
10 Vt químus, aiunt, quándo ut uolumus nón licet. 805
CR. Quid Glýcerium? iam hic suós parentis répperit?
MY. Vtinam! CR. Án non dum etiam? haud aúspicato
huc me áttuli;
Nam pól, si id scissem, núnquam huc tetulissém
pedem.
Sempér enim dictast ésse haec atque habitást
soror;
15 Quae illíus fuerunt, póssidet: nunc me hópitem 810

Litis sequi, quam id mihi sit facile atque útile,
Aliórum exempla cómmonent. simul árbitror,
Iam aliquem ésse amicum et défensorem ei; nám
fere

815 Grandícula iam proféctast illinc: clámitent
Me sýcphantam, heréditatem pérsequi 20
Mendicum. tum ipsam déspoliare nón lubet.

MY. O óptume hospes! pól, Crito, antiquom óbtines.

CR. Duc me ad eam, quando huc uéni, ut uideam.

MY. Máxume.

DA. Sequar hós: me nolo in témpore hoc uideát senex.

ACTVS V.

CHREMES SIMO

SENES II

820 CH. Sátis iam satis, Simó, spectata ergá te amicitíast v,1
mea;

Sátis pericli incépi adire: orándi iam finém face.
Dúm studeo obsequí tibi, paene inlúsi uitam
filiae.

SI. Ímmo enim nunc quom máxume abs te póstulo
atque oró, Chremes,

Út beneficium uérbis iníutum dúdum nunc re cóm- 5
probes.

825 CH. Víde quam iniquos sis prae studio: dúm id efficias
quód cupis,

Néque modum benígnitatis néque quid me ores
cógitas;

Nám si cogités, remittas iám me onerare iniúriis.

SI. Quíbus? CH. At rogitas? pérpulisti me, út homini
adulescéntulo

830 Ín alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória, 10
Fíliam ut darem ín seditionem átque in incertas
núptias,

Eíus labore atque eíus dolore gnáto ut medicarér
tuo.

Ímpetrasti: incépi, dum res tétulit. nunc non fért:
feras.

Íllam hinc ciuem esse áiunt; puer est nátus: nos
missós face.

15 SI. Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimum inducas
crédere,

Quíbus id maxume útilest, illum ésse quam detér- 835
rumum.

Núptiarum grátia haec sunt fácta atque incepta
ómnia.

Úbi ea causa, quam ób rem haec faciunt, érit
adempta his, désinent.

CH. Érras: cum Dauo égomet uidi iúrgantem an-
cillám. SI. Scio.

20 CH. Véro uoltu, quom íbi me adesse neúter tum prae-
sénserat.

SI. Crédo, et id factúras Dauos dúdum praedixít 840
mihi;

Ét nescio qui tibi sum oblitus hódie, ac uolui,
dicere.

DAVOS CHREMES SIMO DROMO
SERVOS SENES II LORARIUS

v,2 DA. Ánimo nunciam ótioso esse impero. CH. Em
Dauóm tibi!

SI. Únde egreditur? DA. Meó praesidio atque hóspi-
tis. SI. Quid illúd malist?

DA. Égo commodiorem hómínem, aduentum, témpus
non uidí. SI. Scelus,

Quém nam hic laudat? DA. Ómnis res est iam 845
ín uado. SI. Cesso ádloqui?

5 DA. Érus est: quid agam? SI. O sálue, bone uir.
DA. Éhem Simo, o nostér
Chremes,

Ómnia adparáta iam sunt íntus. SI. Curastí
probe.

DA. Úbi uoles, accérse. SI. Bene sane; íd enim uero
hinc núnc abest.

Étiam tu hoc respónde, quid istic tibi negotist?
DA. Míhine? SI. Ita.

- 850 DA. Mihin? SI. Tibi ergo. DA. Egó modo intro ii.
SI. Quasi [ego] quam dudúm
rogem.
- DA. Cúm tuo gnato una. SI. Ánne est intus Pám- 10
philus? cruciór miser!
Ého, non tu dixti ésse inter eos inimicitias, cár-
nufex?
- DA. Súnt. SI. Quor igitur híc est? CH. Quid illum
cénses? cum illa lítigat.
- DA. Ímmo uero indignum, Chremes, iam fácinus faxo
ex me aúdiés.
- 855 Néscio qui senéx modo uenit, éllum, confidéns
catus:
Quóm faciem uideás, uidetur ésse quantiuís preti: 15
Trístis ueritás inest in uóltu atque in uerbís fides.
- SI. Quid nam adportas? DA. Nil equidem, nisi quód
illum audiui dicere.
- SI. Quid aít tandem? DA. Glycerium se scíre ciuem
esse Átticam. SI. Hem,
- 860 Drómo, Dromo. DA. Quid ést? SI. Dromo.
DA. Audi. SI. Vérbum si ad-
diderís . . ! Dromo.
- DA. Audi óbsecro. DR. Quid uís? SI. Sublimen intro 20
hunc rape, quantúm potest.
- DR. Quem? SI. Dáuom. DA. Quam ob rem? SI. Quía
lubet. rape inquam. DA. Quid
feci? SI. Rape.
- DA. Si quícquam inuenies mé mentitum, occídito.
SI. Nil aúdio:
Egó iam te commótum reddam. DA. Támen etsi
hoc uerúmst? SI. Tamen.
- 865 Cura ádseruandum uinctum, atque audin? quá-
drupedem constríngito.
- Age núnciam: ego pol hódie, si uiuó, tibi 25
Osténdam, erum quid sít pericli fállere,
Et illí patrem. CH. Ah, ne saéui tanto opere.
SI. Ó Chremes,
Pietátem gnati! nóne te miserét mei?
870 Tantúm laborem cápere ob talem filium!
Age Pámphile, exi Pámphile: cequid té pudet? 30

PAMPHILVS SIMO CHREMES
ADVLESCENS SENES II

- v,3 PA. Quis mé uolt? perii, páter est. Si. Quid ais, óm-
nium . .? CH. Ah,
Rem pótius ipsam dic ac mitte mále loqui.
- Si. Quasi quícquam in hunc iam gráuius dici póssiet.
Ain tándem, cuius Glýceriumst? PA. Ita praé- 875
dicant.
- 5 Si. 'Ita praédicant'? o ingéntem confidéntiam!
Num cógitat quid dicat? num facti piget?
Vide num éius color pudóris signum usquam ín-
dicat.
- Adeo ínpotenti esse ánimo, ut praeter ciuium
Morem átque legem et sui uoluntatém patris 880
10 Tamen hánc habere stúdeat cum summó probro!
- PA. Me míserum! Si. Hem, modone id démum sensi,
Pámphile?
- Olim ístuc, olim, quom íta animum induxti tuom,
Quod cúperes aliquo pácto efficiundúm tibi,
Eodém die istuc uérbum uere in te áccidit. 885
- 15 Sed quíd ego? quor me excrúcio? quor me má-
cero?
- Quor meám senectutem huius sollicito améntia?
An ut pro huius peccatis égo supplicium súffe-
ram?
- Immo hábeat, ualeat, uiuat cum illa. PA. Mí
pater!
- Si. Quid 'mí pater'? quasi tu huius indigeás patris. 890
20 Domus, úxor, liberi ínuenti inuitó patre;
Addúcti qui illam hinc ciuem dicant: uiceris.
- PA. Patér, licetne paúca? Si. Quid dicés mihi?
- CH. Tamén, Simo, audi. Si. Ego aúdiam? quid aúdiam,
Chremés? CH. At tandem dicat. Si. Age dicát, sino. 895
- 25 PA. Égo me amare hanc fáteor; si id peccárest, fateor
íd quoque.
- Tíbi, pater, me dédo: quiduis óneris inpone,
ímpera.
- Vís me uxorem dúcere? hanc nis mittere? ut
poteró, feram.

Hóc modo te obsecro, út ne credas á me adlegatum hunc senem:

900 Sine me expurgem atque illum huc coram adducam. SI. Adducas? PA. Sine, pater.

CH. Aéquom postulát: da ueniam. PA. Sine te hoc exorém. SI. Sino.

Quíduis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chremes.

CH. Pró peccato mágno paulum súpplici satis ést patri.

CRITO CHREMES SIMO PAMPHILVS
SENES III ADVLESCENS

CR. Mítte orare. una hárum quaeuis caúsa me ut faciám monet,

905 Vél tu uel quod uérumst uel quod ipsi cupio Glýcerio.

CH. Ándrium ego Critónem uideo? cérte is est. CR. Saluos sís, Chremes.

CH. Quíd tu Athenas insolens? CR. Euenit. sed hicinést Simo?

CH. Híc. CR. Simo, men quaéris? SI. Eho tu, Glýcerium hinc ciuem ésse aís?

CR. Tú negas? SI. Itan húc paratus áduenis? CR. Quaré? SI. Rogas?

910 Túne inpune haec fácias? tune hic hómínes adulescéntulos

Ínperitos rérum, eductos libere, in fraudem ílicis?

Sóllicitando et póllicitando eorum ánimos lactas? CR. Sánun es?

SI. Ác meretriciós amores núptiis conglútinás? 10

PA. Périi, metuo ut súbstet hospes. CH. Sí, Simo, hunc noris satis,

915 Nón ita arbitrére: bonus est híc uir. SI. Híc uir sí bonus?

Ítane adtemperáte euenit, hódie in ípsis núptiis Vt ueniret, ántehac numquam? est uéro huic credundúm, Chremes.

15 PA. Ni metuam patrem, hábeo pro illa re illum quod moneám probe.

SI. Sýcophanta. CR. Hem. CH. Sic, Crito, est hic: mitte. CR. Videat qui siet.

Si mihi perget quae uolt dicere, éa quae non 920 uolt aúdiét.

Égo istaec moueo aut cúro? non tu tuóm malum aequo animó feras?

Nam égo quae dico, uéra an falsa audierim, iam sciri potest.

20 Átticus quidam ólim nauí frácta ad Andrum eiéctus est

Ét istaec una párua uirgo. túm ille egens forte ádplicat

Primum ad Chrysidis patrem se. SI. Fábulam 925 inceptát. CH. Sine.

CR. Ítane uero obtúrbat? CH. Perge tu. CR. Ís mihi cognatús fuit,

Qui eúm recepit. ibi ego audiui ex illo sese esse Átticum.

25 Ís ibi mortuóst. CH. Eius nomen? CR. Nómen tam citó tibi? PA. Hem,

Perii! CR. Verum hercle opinor fuisse Phániam; hoc certó scio,

Rhamnúsium se aíbat esse. CH. O Iúppiter! 930 CR. Eadem haéc, Chremes,

Multi álii in Andro audiuere. CH. Vtinam id sít, quod spero! eho, dic mihi,

Quid eám tum? suamne esse aíbat? CR. Non. CH. Quoiam ígitur? CR. Fratris filiam.

30 CH. Certé meast. CR. Quid aís? SI. Quid tu aís? PA. Árrige auris, Pámphile!

SI. Qui crédis? CH. Phania illic frater méus fuit. SI. Noram ét scio.

CH. Is béllum hinc fugiens méque in Asiam pérsequens 935 proficíscur:

Tum illám relinquere híc est ueritus. póstid nunc primum aúdio

Quid illó sit factum. PA. Vix sum apud me: ita
ánimus commotúst metu

Spe gaúdio, mirándo tanto tám repentino hóc 35
bono.

SI. Ne istám multimodis tuam ínueniri gaúdeo. PA.
Credó, pater.

940 CH. At scrúpulus mi etiam úuus restat, qui me male
habet. PA. Dígnum es

Cum tuá religione, ódium . . ! nodum in scirpo
quaeris. CR. Quid istud est?

CH. Nomén non conuenit. CR. Fuit hercle huic áliud
paruae. CH. Quód, Crito?

Num quid meministi? CR. Id quaéro. PA. Egon 40
huius mémoriam patiár meae
Voluptáti obstare, quóm ego possim in hác re
medicari mihi?

945 Heus, Chrèmes, quod quaeris, Pásibulast. CH.
Pásibula? Ipsást. CR. East.

PA. Ex ipsa miliéns audiui. SI. Omnis nos gaudere
hóc, Chremes,

Te crédo credere. CH. Íta me di ament, crédo.
PA. Quod restát, pater . . .

SI. Iam dúdum res reddúxit me ipsa in grátiam. PA. 45
O lepidúm patrem!

De uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes? CH.
Causa óptumast;

950 Nisi quid pater aít áliud. PA. Nempe id? SI.
Scilicet. CH. Dos, Pámphile, est

Decém talenta. PA. Accípio. CH. Propero ad
filiam. eho mecúm, Crito;

Nam illám me credo haud nósse. — SI. Quor non
illam huc transferri iubes?

PA. Recte ádmones: Dauo égo istuc dedam íam negoti. 50
SI. Nón potest.

PA. Qui? SI. Quia habet aliud mágis ex sese et máius.
PA. Quid nam? SI. Vinctus est.

955 PA. Patér, non recte uinctust. SI. Haud ita iússi.
PA. Iube solui, óbsecro.

SI. Age fiat. PA. At matúra. SI. Eo intro. PA. O
faústum et felicém diem!

CHARINVS PAMPHILVS DAVOS
ADVLESCENTES II SERVOS

- v,5 CH. Prouiso quid agat Pámphilus. atque éccum. PA.
Aliquis fors [itan] mé putet
Nón putare hoc uérum, at mihi nunc síc esse hoc
uerúm lubet.
Égo deorum uítam eapropter sémpiternam esse
árbitor,
Quód uoluptates eórum propriae súnt; nam mi 960
inmortálitás
- 5 Pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercésse-
rit. Séd quem ego mihi potíssimum optem, quói nunc
haec narrém, dari?
- CH. Quid illud gaudist? PA. Dáuom uideo. némost,
quem malim ómnium;
Nam hunc scio mea sólide solum gaúisurum gaúdia.
- v,6 DA. Pámphilus ubi nam híc est? PA. Daue. DA. Quis 965
homost? PA. Ego sum. DA. O
Pámphile.
- PA. Néscis quid mi obtígerit. DA. Certe; séd quid
mí obtigerít scio.
- PA. Ét quidem ego. DA. More hóminum euenit, út
quod sim nanctús mali
Prius resciscerés tu, quam ego illud quód tibi
euenít boni.
- 5 PA. Glycérium mea suós parentis répperit. DA. Factúm
bene. CH. Hem.
- PA. Páter amicus súmmus nobis. DA. Quis? PA. 970
Chremes. DA. Narrás probe.
- PA. Néc mora ullast, quín eam uxorem dúcam. CH. Num
ille sómniat
Éa quae uigilans uóluit? PA. Tum de púero,
Daue . . . DA. Ah, désine!
Sólus es quem diligant di. CH. Sáluos sum, si
haec uéra sunt.
- 10 Cónloquar. PA. Quis homóst? Charine, in tém-
pore ipso mi áduenis.
- CH. Béne factum. PA. Audisti? CH. Ómnia. age, 975
me in tuís secundis réspice.

Túos est nunc Chremés: facturum quae uoles scio
esse ómnia.

PA. Mémini: atque adeo lóngumst illum me éxpectare
dum éxeat.

Séquere hac me *intro*: intús apud Glyceriúmst
nunc. tu, Daue, ábi domum,

Própera, accerse hinc qui aúferant eam. quid 15
stas? quid cessás? DA. EO.

980 Ne éxpectetis dum éxeant huc: íntus despondébitur;
Íntus transigétur, si quid ést quod restet. CANTOR.
Plaúдите!

ALTER EXITVS SVPPOSITICIVS.

P AMPHILVS CHARINVS CHREMES DAVOS
ADVLESCENTES II SENEX SERVOS

PA. Te éxpectabam: est dé tua re, quód agere ego tecúm uolo.
Óperam dedi, ne me ésse oblitum dicas tuae gnatae
áalterae:

Tíbi me opinor ínuenisse dígnum te atque illá uirum.

CHA. Périi, Daue: dé meo amore ac uíta *nunc* sors tóllitur.

5 CHR. Nón noua istaec míhi condiciost, sí uoluissém, Pámphile. 5

CHA. Óccidi, Daue. DA. *Ah*, mane. CHA. Perii. CHR. Id quam
ób rem non uolui, éloquar.

Nón idcirco, quód eum omnino adfínem míhi nollem, CHA.
Hém. DA. Tace.

CHR. Séd amicitia nóstra quae est a pátribus nostris trá dita,
Nón aliquam partém, *sed* studíi adaúctam tradi liberis.

10 Nunc quom copia ac fortuna utríque, ut obsequerér dedit, 10
Détur. PA. Bene factum. DA. Ádi atque age homini
grátias. CHA. Salué, Chremes,

Meórum amicorum ómnium mí aequíssime.

Quid *múlta uerba*? míhi non minus est gaúdio,

Me répperisse, ut hábitus antehac fúí tibi,

15 Quam *mí éuenire nunc* id quod *ego* abs te éxpeto. 14

CHR. Animúm, Charine, quócumque adplicáueris,
Stúdium éxinde ut erit, túte existimáueris.

PA. Id ita ésse facere cóniecturam ex mé licet.

CHA. Aliénus abs te, támen qui esses nóueram.

20 CHR. Ita rés est. gnatam tíbi meam Philúmenam 20
Vxórem et dotis séx talenta spóndeo.

HEAVTON TIMORVMENOS.

INCIPIIT	HEAVTON TIMORVMENOS		
		TERENTI	
ACTA	LVDIS	MEGALENSIB·	
L·CORNELIO	LENTVLO	L·VALERIO FLACCO	
AEDILIB·	CVRVLIB·		
EGIT	AMBIVIVS	TVRPIO	5
MODOS	FECIT	FLACCVS CLAVDI	
ACTA	PRIMVM	TIBÍS INPARIB·	
DEINDE	DVABVS	DEXTRIS	
GRAECA	MENANDRV		
FACTA	II·		10
M·IVVENTIO	TI·SEMPRONIO	COS·	

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

In mílitiam proficisci gnatum Clíniam
Amántem Antiphilam cómpulit durús pater,
Animíque sese angébat facti paénitens.
Mox út reuersust, clám patrem deuórtitur
5 Ad Clítiphonem. is amábat scortum BÁCchidem.
Cum arcésseret cupítam Antiphilam Clínia,
Vt éius Bacchis uénit amica ac séruolae
Habitúm gerens Antíphila: factum id quó patrem
Suám celaret Clítipho. hic technis Syri
10 Decém minas meretriculae aufert á sene.
Antíphila Clitiphónis reperitúr soror:
Hanc Clínia, aliam Clítipho uxorem áccipit.

PERSONAE.

[PROLOGVS]
CHREMES SENEX
MENEDEMVS SENEX
CLITIPHO ADVLESCENS
CLINIA ADVLESCENS
SYRVS SERVOS
DROMO SERVOS
BACCHIS MERETRIX
ANTIPHILA VIRGO
SOSTRATA MATRONA
NVTRIX [CANTHARA]
PHRYGIA ANCILLA
CANTOR

PROLOGVS.

L. AMBIVIVS

	Ne quói sit uostrum mírum, quor partis seni Poëta dederit, quae sunt adulescéntium,	
3	Id primum dicam, deinde quod ueni éloquar.	3
11	Orátorem esse uóluit me, non prólogum: Vostrúm iudicium fécit, me actorém dedit, Si hic áctor tantum póterit a facúndia, Quantum ille potuit cógitare cómmode,	11
15	Qui orátionem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.	15
4	Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam Hodié sum acturus Heaúton timorúmenon:	4
6	[Duplex quae ex argumento facta est simplici.]	6
	* * * * * *	
16	Nam quód rumores dístulerunt máliuoli, Multás contaminásse Graecas, dúm facit Paucás Latinas: id esse factum hic nón negat, Neque sé pigere et deinde facturum aúumat.	16

Vulgatus ordo versuum (ed. Fl.):

	Nequói sit uostrum mírum, quor partis seni Poëta dederit, quae sunt adulescéntium: Id primum dicam, deinde quod ueni éloquar. Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam	
5	Hodié sum acturus Heaúton timorúmenon. [Duplex quae ex argumento facta est simplici.] Nouam ésse ostendi et quae ésset: nunc qui scrípsit Et quóia Graeca sít, ni partem máxumam Existumarem scíre uostrum, id dícerem.	5
10	Nunc quam óbrem has partis dídicerim paucís dabo. Orátorem esse uóluit me, non prólogum: Vostrúm iudicium fécit: me actorém dedit, Si hic áctor tantum póterit a facúndia, Quantum ille potuit cógitare cómmode,	10
15	Qui orátionem hanc scrípsit, quam dictúrus sum. Nam quód rumores dístulerunt máliuoli q. s.	15

- 20 Habét bonorum exéplum, quo exépló sibi 20
 Licére id facere quód illi fecerúnt putat.
 Tum quód maliuolus uétus poëta dicitat,
 Repénte ad studium hunc se ádplicasse músicum,
 Amícum ingenio frétum, haud naturá sua:
- 25 Arbítrium uostrum, uóstra existumátio 25
 Valébit. qua re omnis uos oratós uolo,
 Ne plús iniquom póssit quam aequom orátio.
 Facite aéqui sitis, dáte crescendi cópiam,
 Nouárum qui spectándi faciunt cópiam
- 30 Sine útiis. ne ille pró se dictum existumet, 30
 Qui núper fecit séruo currenti in uia
 Decesse populum: quór insano séruiat?
 De illíus peccatis plúra dicet, quóm dabit
 Aliás nouas, nisi finem maledictís facit.
- 35 Adéste aequo animo, dáte potestatém mihi 35
 Statáriam agere ut liceat per siléntium,
 Ne sémpser seruos cúrrens, iratús senex,
 Edáx parasitus, sýcophanta autem ínpudens,
 Auárus leno adsídue agendi sint mihi
- 40 Clamóre summo, cúm labore máxumo. 40
 Mea caúsa causam hanc iústam esse animum indúcite,
 Vt áliqua pars labóris minuatúr mihi.
 Nam núnc nouas qui scribunt, nil parcúnt seni:
 Si quaé laboriósast, ad me cúrritur;
- 45 Si lénis est, ad álium defertúr gregem. 45
 In hác est pura orátio. experimini,
 In utrámque partem ingénium quid possit meum.
 Si númquam auare prétium statui artí meae
 Et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
- 50 Quam máxume seruire uostris cómmodis: 50
 Exéplum statuíte in me, ut adulescéntuli
 Vobís placere stúdeant potius quám sibi.

ACTVS I.

CHREMES MENEDEMVS

SENES

II

- I, 1 CH. Quamquam haec inter nos nuper notitia ad-
modumst
(Inde adeo quom agrum in proximo hic mer-
catus es)
- Nec rei fere sane *hoc* amplius quicquam fuit: 55
Tamén uel uirtus tua me uel uicinitas,
5 Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,
Facit ut te audacter moneam et familiariter,
Quod mihi uidere praeter aetatem tuam
Facere et praeter quam res te adhortatur tua. 60
Nam pro deum atque hominum fidem, quid uis
tibi?
- 10 Quid quaeris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conicio; [agrum] in his regionibus
Melio^{rem} agrum neque preti maioris nemo habet;
Seruos compluris: proinde quasi nemo siet, 65
Ita attente tute illorum officia fungere.
- 15 Numquam tam mane egrerior neque tam uesperis
Domum reuortor, quin te in fundo conspicer
Fodere aut arare aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus neque te respicis. 70
Haec non uoluptati tibi esse satis certo scio.
- 20 'Enim' dices 'quantum hic operis fiat paenitet.'
Quod in opere faciundo operae consumis tuae,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
- ME. Chremes, tantumne ab re tuast otii tibi, 75
Aliena ut cures ea quae nil ad te attinent?
- 25 CH. Homo sum: humani nil a me alienum puto.
Vel me monere hoc uel percontari puta:
Rectumst, ego ut faciam; non est, te ut deteream.

- 80 ME. Mihi sic est usus; tibi ut opus factóst, face.
 CH. An quóquamst usus hómini, se ut cruciét? ME.
 Mihi.
- CH. Si quíd laborist, nóllem. sed quid istúc malist? 30
 Quaesó, quid de te tántum *commeruísti*? ME.
 Eheu!
- CH. Ne lácruma, atque istuc, quídquid est, fac me út
 sciam:
- 85 Ne rétice, ne uerére, crede inquám mihi:
 Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúuero.
- ME. Scire hóc uis? CH. Hac quidem caúsa qua dixí 35
 tibi.
- ME. Dicétur. CH. At istos rástros intereá tamen
 Adpóne, ne labóra. ME. Minume. CH. Quám
 rem agis?
- 90 ME. Sine mé, uociuom témpus ne quod dém mihi
 Labóris. CH. Non sinam, inquam. ME. Ah, non
 aequóm facis.
- CH. Hui, tám grauis hos, quaésó? ME. Sic meritúmst 40
 meum.
- CH. Nunc lóquere. ME. Filium únicum adulescéntulum
 Habeo. ah, quid dixi? habére me? immo habuí,
 Chremes;
- 95 Nunc hábeam necne incértumst. CH. Quid ita
 istúc? ME. Scies.
- Est é Corinθο hic áduena anus paupércula;
 Eius filiam ille amáre coepit pérdite, 45
 Prope [iam] út pro uxore habéret: haec clam me
 ómnia.
- Vbi rém rescui, coépi non humánitus
- 100 Neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli
 Tractáre, sed ui et uía peruolgatá patrum.
 Cottídie accusábam: 'hem, tibine haec diútius 50
 Licére speras fácere me uiuó patre,
 Amícam ut habeas própe iam in uxorís loco?
- 105 Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.
 Ego té meum esse díci tantispér uolo,
 Dum quód te dignumst fácies; sed si id nón facis, 55
 Ego quód me in te sit fácere dignum inuénero.
 Nulla ádeo ex re istuc fit nisi ex nimio ótio.

Ego istúc aetatis nón amori operám dabam, 110
 Sed in Ásiam hinc abii própter pauperiem
 átque ibi

60 Simúl rem et gloriam ármis belli répperi.
 Postrémo adeo res rédiit: adulescéntulus
 Saepe éadem et grauitér aúdiendo uictus est;
 Aetáte me putáuit et sapiéntia 115

Plus scíre et prouidére quam se ipsúm sibi:
 65 In Ásiam ad regem militatum abiit, Chremes.
 CH. Quid aís? ME. Clam me proféctus mensis trís abest.

CH. Ambo áccusandi; etsi illud inceptúm tamen
 Animíst pudentis sígnum et non instrénui. 120

ME. Vbi cómperi ex eis, qui fuere ei cóncií,
 70 Domúm reuortor maéstus atque animó fere
 Pertúrbato atque incérto prae aegritúdine.
 Adsído: adcurrunt sérui, soccos détrahunt;
 Video álios festináre lectos stérnere, 125

Cenam ádparare: pró se quisque sédulo
 75 Faciébant, quo illam míhi lenirent míseriam.
 Vbi uideo, haec coepi cógitare 'hem, tót mea
 Solius solliciti snt causa, ut me unum éxpleant?
 Ancíllae tot me uéstiant? sumptús domi 130

Tantós ego solus fáciam? sed gnatum únicum,
 80 Quem páriter uti his décuit aut etiam ámplius,
 Quod illa aetas magis ad haéc utenda idóneast,
 Eum ego hinc eieci míserum iniustitiá mea!
 Maló quidem me quóuis dignum députem, 135
 Si id fáciam. nam usque dum ille uitam illám colet

85 Inopém, carens patria ób meas iniúrias,
 Intérea usque illi dé me suppliciúm dabo
 Labórans, parcens, quaérens, illi séruiens.'
 Ita fácio prorsus: níl relinquo in aédibus, 140
 Nec uás nec uestiméntum: conrasi ómnia.

90 Ancíllas, seruos, nísi eos qui opere rústico
 Faciúndo facile sumpsum exercirént suom,
 Omnis produxi ac uéndidi. inscripsi ilico
 Aedis mercede. quási talenta ad quíndecim 145
 Coëgi: agrum hunc mercátus sum: hic me exérceo.

95 Decréui tantispér me minus iniúriae,
 Chremés, meo gnato fácere, dum fiám miser;

- Nec fás esse ulla mé uoluptate híc frui,
 150 Nisi ubi ille huc saluos rédierit meus párticeps.
 CH. Ingénio te esse in líberos lení puto,
 Et illum óbsequentem, sí quis recte aut cómmode 100
 Tractáret. uerum néc tu illum satis nóueras,
 Nec te ille; hoc *quod* fit, úbi non uere uiuitur.
 155 Tu illúm numquam ostendisti quanti pénderes,
 Nec tibi illest credere aúsus quae est aequóm
 patri.
 Quod si ésset factum, haec núnquam euenissént 105
 tibi.
- ME. Ita rés est, fateor: péccatum a me máximumst.
 CH. Menedéme, at porro récte spero et illúm tibi
 160 Saluom ádfuturum esse híc confido própediem.
 ME. Vtinam ita di faxint! CH. Fácient. nunc si cóm-
 modumst,
 Dionýsia híc sunt hódie: apud me síis uolo. 110
 ME. Non póssum. CH. Quor non? quaéso tandem ali-
 quántulum
 Tibi párcce: idem absens fácere te hoc uolt fílius.
 165 ME. Non cónuenit, qui illum ád laborem *hinc* pépu-
 lerim,
 Nunc me ípsum fugere. CH. Sícine est senténtia?
 ME. Sic. CH. Béne uale. ME. Et tu. — CH. Lácrumas 115
 excussít mihi
 Miserétque me eius. séd ut diei témpus est,
Tempúst monere me húncc uicinum Phániam,
 170 Ad cénam ut ueniat: íbo, uisam sí domist. —
 Nil ópus fuit monitóre: iam dudúm domi
 Praesto ápud me esse aiunt. égomet conuiuás 120
 moror.
 Ibo ádeo hinc intro. séd quid crepuerúnt fores?
 [Hinc a me? quis nam egreditur? huc concessero.]

CLITIPHO CHREMES
 ADVLESCENS SENEX

- 175 CL. Níl adhuc est quód uereare, Clínia: haud qua- 1, 2
 quam étiam cessant,
 Ét illam simul cum núnctio híc tibi ádfuturam
 hodié scio.

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quae te ex-
cruciat, mittas.

CH. Quicum loquitur filius?

5 CL. Pater adest, quem uolui: adibo. pater, opportune
aduenis.

CH. Quid id est? CL. Hunc Menedemum nostin 180
nostrum uicinum? CH. Probe.

CL. Huic filium scis esse? CH. Audiui esse: in Asia.

CL. Non est, pater:

Apud nos est. CH. Quid ais? CL. Aduenientem,
e nauis egredientem ilico

Abduxi ad cenam; nam mihi magna cum eo iam
inde [usque] a pueritia

10 Fuit semper familiaritas. CH. Voluptatem magnam
nuntias.

Quam uellem Menedemum inuitatum, ut nobis- 185
cum esset, amplius,

Vt hanc laetitiam necopinanti primus obicerem ei
domi!

Atque etiam nunc tempus est. CL. Caue faxis:
non opus est, pater.

CH. Quapropter? CL. Quia enim incertumst etiam,
quid se faciat. modo uenit;

15 Timet omnia, patris iram et animum amicae se
erga ut sit suae.

Eam misere amat; propter eam haec turba atque 190
abitio euenit. CH. Scio.

CL. Nunc seruolum ad eam in urbem misit, et ego
nostrum una Syrum.

CH. Quid narrat? CL. Quid ille? se miserum esse.
CH. Miserum? quem minus
crederes?

Quid reliquist quin habeat, quae quidem in homine
dicuntur bona?

20 Parentis, patriam incolumem, amicos, genus,
cognatos, ditias.

Atque haec perinde sunt ut illius animus qui ea 195
possidet:

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte,
mala.

CL. Immo ille fuit senex inportunus sémper, et nunc
níl magis

Vereór quam ne quid in illum iratus plús satis
faxit, pater.

CH. Illícine? sed reprimám me; nam in metu esse²⁵
hunc illist útile.

200 CL. Quid túte tecum? CH. Dicam: ut ut erat, mán-
sum tamen opórtuit.

Fortásse aliquantum iníquior erat praéter eius
lubídinem:

Paterétur; nam quem férret, si paréntem non
ferrét suom?

Huncíne erat aequom ex illius more an illum ex
huius úiuere?

Et quód illum insimulat dúrum, id non est; nám³⁰
parentum iniúriac

205 Vniús modi sunt férme, paulo qui ést homo tolerá-
bilis:

Scortári crebro nólunt, nolunt crébro conui-
uárier,

Praebént exigue sumpum; atque haec sunt támen
ad uirtutem ómnia.

Verum ánimus ubi semél se cupiditáte deuinxit
mala,

Necésses, Clitiphó, consilia cónsequi consímilia.³⁵

210 Scitúmst periculum ex áliis facere, tibi quod ex
usú siet.

CL. Ita crédo. CH. Ego ibo hinc íntro, ut uideam
nóbis quid cenaé siet.

Tu, ut témpus est diéi, uide sis né quo hinc
abeas lóngius.

CLITIPHO

ADVLESCENS

CL. Quam iníqui sunt patrés in omnis ádulescentis II,1
iúdice!

Qui aequom esse censent nós a pueris ilico nascí
senes

215 Neque illárum adfinis esse rerum, quas fert adu-
lescéntia.

EX suá lubidiné moderantur, núnc quae est, non
quae olím fuit.

5 Mihi si úmquam filiús erit, ne ille fácili me ute-
túr patre;

Nam et cógnoscendi et ignoscendi dábitur peccatí
locus:

Non út meus, qui mihi per alium osténdit suam
senténtiam.

Perii! is mi, ubi adbibít plus paulo, súa quae 220
narrat fácinora!

Nunc aít 'periculum ex áliis facito, tibi quod ex
usú siet':

10 Astútus. ne ille haud scít, quam mihi nunc súrdo
narret fábulam.

Magis núnc me amicae dicta stimulant 'dá mihi'
atque 'adfér mihi':

Quoi quód respondeám nil habeo; néque me quis-
quamst míserior.

Nam hic Clínia, etsi is quóque suarum rérum sat 225
agitát, tamen

Habét bene et pudíce eductam, ignáram artis
meretriciae.

14 Meast ímpotens, procáx, magnífica, sumpuosa,
nóbilis.

Tum quód dem ei, 'recte' est; nám nil esse mihi
religiosu dicere.

Hoc égo mali non pridem inueni, néque etiam
dum scít pater.

ACTVS II.

CLINIA CLITIPRO
ADVLESCENTES II

11,2 CLIN. Si mihi secundae rés de amore meo éssent, iam 230
dudúm scio

Venissent; sed uereór, ne mulier me ábsente hic
corrúpta sit,

Concurrunt multae opinionem res quae mi animo
exaúgeant:

Occásio, locus, aétas, mater quóius sub imperióst
mala,

Quoi nil iam praeter pretium dulcest. CLIT. Clinia. 5
CLIN. Ei miseró mihi!

235 CLIT. Etiám caues, ne uideat forte hic te á patre aliquis
éxiens?

CLIN. Faciám; sed nescio quíd profecto mi ánimus prae-
sagit mali.

CLIT. Pergin istuc prius diiudicare, quam scis quid ueri
siet?

CLIN. Si nil mali esset, iam hic adessent. CLIT. Iam
áderunt. CLIN. Quando istuc
'iam' erit?

CLIT. Non cógitas hinc longule esse? et nósti mores 10
múlierum:

240 Dum móliuntur, dúm conantur, ánnus est. CLIN. O
Clítipho,

Timeó. CLIT. Respira: eccúm Dromonem cúm
Syro una: adsúnt tibi.

SYRVS DROMO CLINIA CLITIPHO
SERVI II ADVLESCENTES II

SY. Ain tu? DR. Sic est. SY. Vérum interea, dúm II,3
sermones caédimus,

Íllae sunt relictæ. CLIT. Mulier tibi adest. audin,
Clínia?

CLIN. Égo uero audió nunc demum et uideo et ualeo,
Clítipho.

245 DR. Mínime mirum: adeo inpeditæ súnt: ancillarúm
gregem

Dúcunt secum. CLIN. Périi, unde illi súnt an- 5
cillae? CLIT. Mén rogas?

SY. Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum! CLIN. Ei
mihi!

SY. Aúrum, uestem; et uésperascit, ét non nouerúnt
uiam.

Fáctum a nobis stúltest. abi dum tú, Dromo, illis
óbuiam.

- Própera: quid stas? CLIN. Vaé misero mi, quánta 250
de spe déciði!
- 10 CLIT. Quid istuc? quae res té sollicitat aútem? CLIN.
Rogitas quid siet?
Viden tu? ancillas aúrum uestem, quám ego cum
una ancíllula
Híc reliqui, unde *ei* ésse censes? CLIT. Váh, nunc
demum intéllego.
- Sy. Di boni, quid túrbaest! aedes nóstrae uix capiént,
scio.
Quid comedent! quid ébibent! quid séne erit 255
nostro míserius?
- 15 Séd eccos uideo quós uolebam. CLIN. O Iúppiter,
ubi námst fides?
Dum ego própter te errans pátria careo démens,
tu intereá loci
Conlócupletasti te, Antiphila, et me in hís de-
seruísti malis,
Proptér quam in summa infámia sum et meó patri
minus sum óbsequens:
Quoius núnc pudet me et míseret, qui harum 260
móres cantabát mihi,
- 20 Monuísse frustra néque eum potuisse úmquam ab
hac me aspéllere.
Quod támen nunc faciam; túm, quom gratum
míhi esse potuit, nólui.
Nemóst miserior me. Sy. Híc de nostris uérbis
errat uidelicet,
Quae hic súmus locuti. Clínia, aliter túom amo-
rem atque est, áccipis:
Nam et uítast eadem et ánimus te erga ídem ác fuit, 265
Quantum éx ipsa re cóniecturam fécimus.
- 25 CLIN. Quid est óbsecro? nam míhi nunc nil rerum
ómniúmst
Quod málim quam me hoc fálso suspicárier.
- Sy. Hoc prímum, ut ne quid huíus rerum ignorés: anus,
Quae est dícta mater ésse ei antehac, nón fuit; 270
Ea úbiit mortem. hoc ípsa in itinere álterae
Dum nárrat, forte audíui. CLIT. Quae namst
áltera?
- 30

Sy. Mane: hóc quod coepi primum enarrem, Clípho:
Post ístuc ueniam. CLIT. Próspera. Sy. Iam pri-
mum ómnium,

275 Vbi uéntum ad aedis ést, Dromo pultát fores;
Anus quaédam prodit; haéc ubi aperit óstium, 35
Contínuo hic se coniécit intro, ego cónsequor;
Anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit.

280 Hic scíri potuit aut nusquam alibi, Clínia,
Quo stúdio uitam suám te absente exégerit,
Vbi de ínprouisost ínteruentum múlieri. 40

Nam ea rés dedit tum exístumandi cópiam
Cottídianae uítae consuetúdinem,
Quae quóiusque ingenium ut sít declarat máxume.

285 Texéntem telam stúdiosè ipsam offéndimus,
Mediocriter uestítam ueste lúgubri 45
(Eius ánuis causa opínor quae erat mórtua),
Sine aúro; tum ornatam íta uti quae ornantúr
sibi,

290 Nullá mala re os éxpólitam múliebri;
Capillus pexus, prólixè circúm eaput
Reiéctus, neclegénter, pax. CLIN. Syre mi, ób- 50
secro,

Ne me ín laetitiam frústra coniciás. Sy. Anus
Subtémen nebat. praétereá una ancíllula
Erat; éa texebat úna, pannis óbsita,
295 Neclécta, inmunda inlúuie. CLIT. Si haec sunt,
Clínia,

Vera, íta uti credo, quis te est fortunátior? 55
Scin, hánc quam dicit sórdidatam et hórridam,
Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse
extra nóxiam,

300 Quom eiús tam neclegúntur internúntii.
Nam disciplinast eís demunerárier
Ancíllas primum, ad dóminas qui adfectánt uiam. 60

CLIN. Perge, óbsecro te, et cáue ne falsam grátiam
Studeás inire. quíd aít, ubi me nóminas?

305 Sy. Vbi dícimur redisse te et rogáre uti
Veníret ad te, múlier telam désinit
Contínuo et laerumis ópplet os totúm sibi, 65
Ut fáciie scires désiderio id fieri.

CLIN. Prae gaudio, ita me di ament, ubi sim nescio:

Ita tñui. CLIT. At ego nil esse scibam, Clinia.

Age dùm uicissim, Syre, dic quae illast áltera? 310

70 SY. Addúcimus tuam BÁCchidem. CLIT. Hem, quid?
BÁCchidem?

Ého sceleste, quó illam ducis? SY. Quó ego illam?
ad nos scílicet.

CLIT. Ád patremne? SY. Ad eum ípsum. CLIT. O
hominis ínpudentem audáciam!

SY. Heus,

Nón fit sine períclo facinus mágnum nec memo-
rábile.

CLIT. Hóc uide: in mea uíta tu tibi laúdem is quae- 315
túm, scelus?

75 Vbi si paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.
Quid illo facias? SY. Át enim . . CLIT. Quid 'enim'?

SY. Si sinas, dicám. CLIN. Sine.

CLIT. Síno. SY. Ita res est haéc nunc, quasi quom . . CLIT.
Quás malum ambagés mihi

Nárrare occipit? CLIN. Syre, uerum hic dicit:
mitte, ad rém redi.

SY. Énim uero reticére nequeo: múltimodis iniúrius, 320

80 Clítipho, es neque férri potis es. CLIN. Aúdiun-
dum hercle ést, tace.

SY. Vis amare, uís potiri, uís quod des illi éffici;

Túom esse in potiundó periculum nón uis: haud
stulté sapis;

Siquidem id saperest, uéllere te id quod nón potest
contíngere.

Aút haec cum illis súnthabenda, aut illa cum 325
his mitténda sunt.

85 Hárum duarum cóndicionum núnc utram malís
uide;

Étsi consiliúm quod cepi réctum esse et tutúm scio.

Nam ápud patrem tua amíca tecum síne metu ut
sit cópiast.

Túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac
inueniám uia,

Quód ut efficerem orándo surdas iam aúris reddi- 330
derás mihi.

Quid aliud tibi uis? CLIT. Siquidem hoc fit. SY. Si- 90
quidem? experiundó scies.

CLIT. Áge age, cedo istuc tuóm consilium: quid id
est? SY. Adsimulábimus

Túam amicam huius ésse amicam. CLIT. Púlchre:
quid faciét sua?

Án ea quoque dicétur huius, si úna haec dede-
coríst parum?

335 SY. Ímmo ad tuam matrem ábducetur. CLIT. Quid co?
SY. Longumst, Clitipho,

Sí tibi narrem, quam ób rem id faciam: uéra 95
causast. CLIT. Fábulae:

Níl satis firmi uideo, quam ób rem accipere hunc
mi expediát metum.

SY. Máne, habeo aliud, si istuc metuis, ámbo quod
fateámini

Sine periclo esse. CLIT. Huius modi obsecro
áliquid reperi. SY. Máxume:

340 Ibo óbuiam huic, dicam út reuertatúr domum.
CLIT. Hem,

Quid dixti? SY. Ademptum tibi iam faxo omném 100
metum,

In aúrem utramuis ótiose ut dórmias.

CLIT. Quid ágo nunc? CLIN. Tune? quód boni CLIT.
Syre! dic modo.

SY. Verum áge modo: hodie séro ac nequiquám
uoles.

345 CLIN. Datúr, fruare dúm licet; nam néscias,

CLIT. Syre ínquam! SY. Perge: pórro tamen . .! 105
istúc ago.

CLIN. Eius sít potestas pósthac an numquám tibi.

CLIT. Verum hércle istuc est. Síre, Syre inquam,
heus heús, Syre!

SY. Concáluit. quid uis? CLIT. Rédi, redi! SY. Adsum:
dic quid est?

350 Iam hoc quóque negabis tibi placere. CLIT. Immó,
Syre,

Et me ét meum amorem et fámam permittó 110
tibi.

Tu es iúdex: ne quid áccusandus sís uide.

- SY. Ridiculumst [te] istuc me ádmonere, Clítipho,
 Quasi ístic mea res mínor agatur quám tua.
 Hic sí quid nobis fórte aduorsi euénerit, 355
- 115 Tíbi erúnt parata uérba, huic homini uérbera:
 Quaprópter haec res ne útiquam neclectúst mihi.
 Sed istúnc exora, ut súam esse adsimulet. CLIN.
 Scílicet
- Factúrum me esse; in eúm iam res rediit locum,
 Vt sit necessus. CLIT. Mérito te amo, Clínia. 360
- 120 CLIN. Verum illa ne quid títubet. SY. Perdoctást probe.
 CLIT. At hóc demiror, qui tam facile pótuertis
 Persuádere illi, quae solet quos spérnere!
- SY. In témpore ad eam uéni, quod rerum ónnumst
 Primúm. nam quendam misere offendi ibi mílitem 365
- 125 Eius nóctem orantem; haec árte tractabát uirum,
 Vt illius animum cúpidum inopia incénderet
 Eadémque ut esset ápud te hoc quam gratíssimum.
 Sed heús tu, uide sis né quid imprudéns ruas!
 Patrém nouisti ad hás res quam sit pérspicax; 370
- 130 Ego te aútem noui quam ésse soleas ínpotens:
 Inuérsa uerba, euérsas ceruicís tuas,
 Gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.
 CLIT. Laudábis. SY. Vide sis. CLIT. Tútimet mirábere.
 SY. Sed quám cito sunt cósecutae múlieres! 375
- 135 CLIT. Vbi súnt? quor retines? SY. Iám nunc haec non
 ést tua.
 CLIT. Scio, ápud patrem; at nunc ínterim. SY. Niló
 magis.
 CLIT. Sine. SY. Nón sinam inquam. CLIT. Quaéso
 paulispér. SY. Veto.
 CLIT. Saltém salutem. SY. Ábeas si sapiás. CLIT. Eo.
 Quid ístic? SY. Manebit. CLIT. Hóminem felicem! 380
 SY. Ámbula.

BACCHIS ANTIPHILA CLINIA SYRVS
 MERETRIX MULIER ADVLESCENS SERVOS

- π,4 BA. Édepol te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam
 iú dico,
 Íd quom studuisti, ísti formae ut móres consimilés
 forent;

Mínimeque, ita me di ament, miror sí te sibi quis-
que éxpetit.

Nám mihi, quale ingénium haberes, fúit indicio
orátio:

385 Ét quom egomet nunc mécum in animo uítam 5
tuam considéro

Ómniumque adeó uostrarum, uólgus quae ab se
ségregant,

Ét uos esse istíus modi et nos nón esse haud
mirábilest.

Nam éxpedit bonas ésse uobis; nós, quibuscum
est res, nón sinunt:

Quíppe forma inpúlsi nostra nós amatorés co-
lunt;

390 Haéc ubi inminútast, illi súom animum alio cón- 10
ferunt:

Nísi si prospectum ínterea aliquid ést, desertae
uíuimus.

Vóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst
uíro,

Quoíus mos maxumést consimilis uóstrum, hi se
ad uos ádplicant.

Hóc beneficio utríque ab utrisque uéro deuincí-
mini,

395 Vt numquam ulla amóri uostro incidere possit 15
cálamitas.

AN. Néscio alias: mé quidem semper scio fecisse
sédulo,

Vt ex illius cómodo meum cómpararem cóm-
modum. CL. Ah,

Ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me
in patriám facis;

Nam dum ábs te absom, omnes míhi labores
fuére quos cepi leues,

400 Praetér quam tui caréndum quod erat. Sy. Crédo. 20
CL. Syre, uix súffero:

Hocíne me miserum nón licere meó modo in-
geníum frui!

Sy. Immo út patrem tuom uídi esse habitum, díu
etiam durás dabit.

BA. Quis nam híc adulescens ést, qui intuitur nós?

AN. Ah, retine me, óbsecro!

BA. Amábo quid tibíst? AN. Disperii, périi misera!

BA. Quid stupes?

25 CL. Antíphila. AN. Videon Clíniam an non? BA. Quém 405
uides?

CL. Salue, ánime mi. AN. O mi Clínia, salue. CL. Vt
uales?

AN. Saluóm uenisse gaúdeo. CL. Teneóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?

SY. Ite íntro; nam uos iám dudum expectát senex.

ACTVS III.

CHREMES MENEDEMVS

SENES

II

- III,1 CH. Luciscit hoc iam. céssó pultare óstium 410
Vicini, primum e me út sciat sibi filium
Redisse? etsi adulescéntem hoc nolle intélego.
Verúm quom uideam míserum hunc tam ex-
cruciárier
- 5 Eius ábitu, celem tam ínsperatum gaúdium,
Quom illí pericli níl ex indició siet? 415
Haud fáciam; nam quod pótero adiutabó senem.
Item ut filium meum amíco atque aequali suo
Video ínseruire et sócium esse in negótiis,
- 10 Nos quóque senes est aéquom senibus óbsequi.
- ME. Aut égo profecto ingénio egregio ad míserias 420
Natús sum, aut illud fálsumst, quod uolgo aúdio
Dicí, diem adimere aégritudinem hómínibus;
Nam míhi quidem cottídie augescít magis
- 15 De filio aegritúdo, et quanto díutius
Abést, magis cupio tánto et magis desidéro. 425
- CH. Sed ípsum foras egréssum uideo: ibo, ádloquar.
Menedéme, salue: núnctium adportó tibi,
Quoius máxume te fieri participém cupis.
- 20 ME. Num quíd nam de gnató meo audistí, Chremes?

430 CH. Valet átque uiuit. ME. Vbi namist quaeso? CH.
Apud mé domi.

ME. Meus gnátus? CH. Sic est. ME. Vénit? CH. Certe.
ME. Clínia

Meus uénit? CH. Dixi. ME. Eámus: duc me ad
eum, óbsecro.

CH. Non uólt te scire sé redisse etiam, ét tuom
Conspéctum fugitat: própter peccatum hóc timet, 25
435 Ne túa duritia antiqúua illa etiam adaúcta sit.

ME. Non tu illi dixti ut éssem? CH. Non. ME. Quam
ob rém, Chremes?

CH. Quia péssume istuc ín te atque in illum cónsulis,
Si té tam leni et uícto esse animo osténderis.

ME. Non póssum: satis iam, sátis pater durús fui. 30
CH. Ah,

440 Veheméns in utramque pártem, Menedeme, és
nimis,

Aut lárgitate nímia aut parsimónia:

In eándem fraudem ex hác re atque ex illa ín-
cides.

Primum ólim potius quá́m paterere filium

Commétare ad muliérculam, quae paúlulo 35

445 Tum erát contenta quoiqúe erant grata ómnia,
Protérruisti hinc. éa coacta ingrátis

Postilla coepit uíctum uolgo quaérere.

Nunc quóm sine magno intérrimento nón potest

Habéri, quiduis dáre cupis. nam ut tú scias, 40

450 Quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém
siet,

Primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,

Onerátas ueste atque aúro: satrapa sí siet

Amátor, numquam súfferre eius sumptús queat;

Nedúm tu possis. ME. Éstne ea intus? CH. Sit 45
rogas?

455 Sensí. nam unam eí cénam atque eius cómitibus
Dedí; quod si iterum mihi sit danda, actúm siet.

Nam ut ália omittam, pýtissando módo mihi

Quid uíni absumpsit 'sic hoc' dicens; 'ásperum,

Pater, hóc est: aliud lénius sodés uide'! 50

460 Reléui dolia ómnia, omnis sérias.

Omnis sollicitos hábuit, atque haec úna nox.

Quid té futurum cénses, quem adsidue éxedent?

Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,

55 Menedéme, fortunárum. ME. Faciat quidlibet:

Sumát consumat pérdat, decretúmst pati, 465

Dum illúm modo habeam mécum. CH. Si cer-
túmst tibi

Sic fácere, illud permágni re ferre árbitor,

Vt né scientem séntiat te id síbi dare.

60 ME. Quid fáciam? CH. Quiduis pótius quam quod
cógitas:

Per álium quemuis út des, falli té sinas 470

Techínis per seruolum; étsi subsensi id quoque,

Illós ibi esse, id ágere inter se clánculum.

Syrus cum illo uostro cónsussurrant, cónferunt

65 Consília ad adulescéntis; et tibi pérdere

Taléntum hoc pacto sátius est quam illó minam. 475

Non nunc pecunia ágitur, sed illud quó modo

Minumó periclo id démus adulescéntulo.

Nam sí semel tuom ánimum ille intelléxerit,

70 Prius próditurum té tuam uitam ét prius

Pecúniám omnem, quam ábs te amittas filium: hui, 480

Quantám fenestram ad néquitiam pateféceris,

Tibi aútem porro ut nón sit suaue úuere!

Nam déteriores ómnes sumus licéntia.

75 [Quod quoique quomque inciderit in mentem,
uolet,

Neque id putabit prauom an rectum sit: petet.] 485

Tu rém perire et ípsium non poterís pati:

Dare dénegarís: íbit ad illud ílico,

Quo máxume apud te sé ualere séntiet:

80 Abitúrum se abs te esse ílico minábitur.

ME. Vidére uera atque íta uti res est dícere. 490

CH. Somnum hércle ego hac nocte óculis non uidi
meis,

Dum id quaéro, tibi qui filium restítuerem.

ME. Cedo dextram: porro té idem oro ut faciás,
Chremes.

85 CH. Parátus sum. ME. Scin quid nunc facere té
uolo?

- 495 CH. Dic. ME. Quód sensisti illós me incipere fállere,
 Id út maturent fácere: cupio illí dare
 Quod uólt, cupio ipsum iám uidere. CH. Operám
 dabo.
- Paulúm negoti mi óbstat: Simus ét Crito
 Vicíni nostri hic ámbigunt de finibus; 90
- 500 Me cépere arbitrum: íbo ac dicam, ut díxeram
 Operám daturum me, hódie non posse eís dare.
 Continuo hic adsum. ME. Ita quaéso. — dí uostrám
 fidem,
- Ita cómparatam esse hómínium naturam ómnium,
 Aliéna ut melius uídeant et diiúdicent 95
- 505 Quam súa! an eo fit, quía in re nostra aut gaúdio
 Sumus praépediti nímio aut aegritúdine?
 Hic míhi nunc quanto plús sapit quam egomét
 mihi!
- CH. Dissólui me, otíósus operam ut tibi darem.
 Syrus ést prendendus átque adhortandús mihi. 100
- 510 A mé nescio quis éxit: concede hinc domum,
 Ne nós inter nos cóngruere *illi* séntiant.

S Y R V S C H R E M E S
 S E R V O S S E N E X

- SY. Hac illac circumcúrsa; inueniundúmst tamen III,2
 Argéntum: intendenda ín senemst fallácia.
- CH. Num mé fefellit hósce id struere? uidelicet
 515 Ille *ádulscntis* séruos tardiúsculust;
 Idéirco huic nostro tráditast prouíncia. 5
- SY. Quis hic lóquitur? perii. nún nam haec audiuit?
 CH. Syre. SY. Hem.
- CH. Quid tu ístic? SY. Recte equidém; sed te mirór,
 Chremes,
 Tam máne, qui heri tántum biberis. CH. Níl
 nimis.
- 520 SY. 'Níl' nárras? uisa uérost, quod dici solet,
 Aquilaé senectus. CH. Heía. SY. Mulier cóm- 10
 moda,
 Facéta haec meretrix. CH. Sáne. SY. Idem uisást
 tibi?
 Et quidem hercle forma lúculenta. CH. Síe, satis.

- Sy. Ita nón ut olim, séd uti nunc, sané bona;
 Minuméque miror, Clínia hanc si déperit. 525
- 15 Sed habét patrem quendam áuidum misere atque
 áridum,
 Vicínium hunc: nostin? át quasi is non dítiis
 Abúndet, gnatus eíus profugit ínopia.
 Scis ésse factum ut dico? CH. Quid ego ní sciam?
 Hominém pistrino dígnum. Sy. Quem? CH. Istunc 530
 séruolum
- 20 Dico ádulescentis, Sy. Síre, tibi timuí male!
 CH. Qui pássus est id fíeri. Sy. Quid facerét?
 CH. Rogas?
 Aliquíd reperiret, fingeret fallácias,
 Vnde éssset adulescénti, amicae quód daret,
 Atque hunc díffícilem ínuitum *uorsarét* senem. 535
- 25 Sy. Garrís. CH. Haec facta ab illo oportebát, Syre.
 Sy. Eho quaéso laudas, quí eros fallunt? CH. Ín loco
 Ego uéro laudo. Sy. Récte sane. CH. Quippe qui
 Magnárum saepe id rémedium aegritúdinumst:
Vel iam huíc mansisset únicus gnatús domi. 540
- 30 Sy. Iocóne an serio ille haec dicat néscio;
 Nisi míhi quidem addit ánimum, quo lubeát
 magis.
 CH. Et núnc quid expectát, Syre? an dum hic dénuo
 Abeát, quom tolerare illius sumptus nón queat?
 Nonne ad senem aliquam fábricam fingit? Sy. 545
 Stólidus est.
- 35 CH. At te ádiutare opórtet adulescéntuli
 Causá. Sy. Facile equidem fácere possum, sí
 iubes;
 Etením quo pacto id fíeri soleat, cálleo.
- CH. Tanto hércle melior. Sy. Nón est mentirí meum.
 CH. Fac érgo. Sy. At heus tu, fácito dum eadem 550
 haec mémineris,
- 40 Si quíd huius simile fórte aliquando euénerit,
 Vt súnť humana, túos ut faciat filius.
- CH. Non úsus ueniet, spéro. Sy. Spero hercle égo
 quoque,
 Neque eó nunc dico, quó quicquam illum sénserim;
 Sed sí quid, ne quid. quaé sit eius aetás, uides; 555

Et ne égo te, si usus uéniat, magnificé, Chremes, ⁴⁵
Tractáre possim. CH. De istoc, quom usus uénerit,
Vidébimus quid ópus sit: nunc istúc age. —

560 SY. Numquám commodius úmquam erum audiui loqui,
Nec quóm male facere créderem mi inpúnus
Licére. quis nam a nóbis egreditúr foras? 50

CHREMES CLITIPHO SYRVS
SENEX ADVLESCENS SERVOS

CH. Quid istuc quaeso? qui istic mos est, Clitipho? ^{III, 3}
itane fieri oportet?

CL. Quid ego feci? CH. Vidin ego te módo manum
in sinum huic meretrici

Íngerere? SY. Acta haec rés est: perii. CL. Méne?
CH. Hisce oculis, né nega.

565 Facis ádeo indigne iniúriam illi, qui non abstinence
manum.

Nam istaéc quidem contuméliast, ⁵
Hóminem amicum récipere ad te atque eius amicam
súbigitare.

Vél heri in uino quam ínmodestus fuisti, SY. Fac-
tum. CH. quám molestus!

Vt equidem, ita me dí ament, metui, quid futurum
dénique esset!

570 Núi ego amanti: ánimu aduortunt gráuitér
quae non cénseas.

CL. At míhi fides apud hunc est, nil me istíus factu- ¹⁰
rúm, pater..

CH. Ésto, at certe ut hinc concedas áliquo ab ore eorum
áliquantisper.

Múlta fert lubído: ea facere próhibet tua prae-
séntia.

Dé me facio cóniecturam: némost meorum amíco-
rum hodie,

575 Ápud quem expromere ómnia mea occúlta, Cliti-
pho, aúdeam.

Apud álium prohibet dígnitas; apud álium ipsius ¹⁵
facti pudet,

Ne inéptus, ne protéruos uidear: quód illum fácere
crédito.

Sed nóstrumst intellégere, ut quomque atque úbi
quomque opus sit óbsequi.

Sy. Quid iste narrat! CL. Périi. Sy. Clitipho, haéc
ego praecipió tibi?

Hóminis frugi et témperantis fúntu's officiúm? 580
CL. Tace sodes.

20 Sy. Récte sane. CH. Síre: pudet me. Sy. Crédo:
neque id iniúria; quin

Mihi molestumst. CL. Pérdis hercle. Sy. Vérum
dico quód uidetur.

CL. Nón accedam ad illos? CH. Eho quaeso, úlla ac-
cedundi uiast?

Sy. Áetumst: hic prius se índicarit quám ego argen-
tum effécero.

Chremés, uin tu homini stúlto mi auscultáre? CH. 585
Quid faciám? Sy. Iube hunc

25 Abire hinc aliquo. CL. Quó ego hinc abeam?
Sy. Quó lubet: da illis locum:

Abi deámbulatum. CL. Deámbulatum? quó?
Sy. Valh, quasi desit locus.

Abi sáne istac, istórsum, quouis. CH. Récte dicit,
cénseo.

CL. Di te éradicent, quí me hinc extrudís, Syre!

Sy. At tú pol tibi istas pósthac comprimitó manus! — 590

30 Cénsen uero? quíd illum porro crédas facturúm,
Chremes,

Nisi eum, quantum tibi opis di dant, séruas casti-
gás mones?

CH. Égo istuc curabo. Sy. Átqui nunc, ere, tibi istic
adseruándus est.

CH. Fiet. Sy. Si sapiás; nam mihi iam minus minus-
que obtémperat.

CH. Quid tu? ecquid de illó quod dudum técum egi 595
egistí, Syre?

35 Répperisti tibi quod placeat án non? Sy. De
fallácia

Dicis? est: inuéní nuper quándam. CH. Frugi
es. cédo quid est?

Sy. Dicam, uerum ut áliud ex alio incidit. CH. Quid
nám, Syre?

- Sy. Péssuma haec est méretrix. CH. Ita uidétur.
 Sy. Immo sí scias.
- 600 Váh, uide quod incéptat facinus. fuit quaedam
 anus Corinthia
 Híc: huic drachumarum haec argenti mille de- 40
 derat mútuom.
- CH. Quid tum? Sy. Ea mortuást: reliquit filiam
 adulescéntulam.
 Éa relicta huic árrabonist pro illo argento. CH. In-
 téllego.
- Sy. Hánc secum huc addúxit, ea quae est núnc apud
 uxorém tuam.
- 605 CH. Quid tum? Sy. Cliniam órat, sibi uti id núnc
 det: illam illi tamen
 Póst daturam: mille nummum póscit. CH. Et 45
 possit quidem? Sy. Hui,
 Dúbium id est? ego sic putauí. CH. Quid nunc
 facere cógitas?
- Sy. Égone? ad Menedemum ibo: dicam hanc ésse
 captam ex Cária,
 Ditem et nobilém; si redimat, mágnum inesse in
 eá lucrum.
- 610 CH. Érras. Sy. Quid ita? CH. Pró Menedemo núnc
 tibi ego respódeo
 ‘Nón emo’: quid ágis? Sy. Optata lóquere. CH. 50
 Qui? Sy. Non ést opus.
- CH. Nón opus est? Sy. Non hércle uero. CH. Quí
 istuc, miror. Sy. Iám scies.
- CH. Máne, mane, quid est quód tam a nobis gráuitér
 crepuerúnt fores?

SOSTRATA CHREMES [CANTHARA?] SYRVS

MVLIER

SENEC

NVTRIX

SERVOS

- So. Nisi me ánimus fallit, híc profectost ánulus, quem 4V,1
 ego súspicor,
- 615 Is quícum expositast gnáta. CH. Quid uolt sibi,
 Syre, haec orátio?
- So. Quid est? isne tibi uidétur? Nv. Dixi equidem,
 úbi mi ostendisti, ilico

Eum esse. So. At ut satis cóntemplata módo sis,
mea nutritrix. Nv. Satis.

5 So. Abi núnciam intro, atque illa si iam láuerit, mihi
núntia. —

Hic égo uirum interea ópperibor. Sv. Té uolt:
uideas quíd uelit.

Nescio quíd tristis ést: non temerest: timeo quíd 620
sit. Ch. Quíd siet?

Ne ista hércle magno iám conatu mágnas nugas
dixerit.

So. Ehem, mí uir. Ch. Ehem, mea úxor. So. Te ipsum
quaéro. Ch. Loquere quíd uelis.

10 So. Prímum hoc te oro, né quíd credas me áduorsum
edictúm tuom

Fácere esse ausam. Ch. Vín me istuc tibi, etsi
íncredibilest, crédere?

Crédo. Sv. Nescio quíd peccati pórtat haec pur- 625
gátio.

So. Méministin me gráuidam et mihi te máxumo
opere edicere,

Sí puellam párerem, nolle tólli? Ch. Scio quíd
féceris:

15 Sústulisti. Sv. Sic est factum: dómina ego, erus
damno aúetus est.

So. Mínime; sed erat híc Corinthia ánus hand in-
pura: ei dedi

Éxponendam. Ch. O Iúppiter, tantam ésse in 630
animo inscítiam!

So. Périi: quíd ego féci? Ch. Rogitas? So. Sí pec-
caui, mí Chremes,

Ínsciens feci. Ch. Íd equidem ego, si tú neges,
certó scio,

20 Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere
ómnia:

Tót peccata in hác re ostendis. nám iam prímum,
sí meum

Ímperium exsequí uoluisses, ínteremptam opór- 635
tuit,

Nón simulare mórtem uerbis, re ipsa spem uitae
dare.

Át id omitto: mísericordia, ánimus maternús:
sino.

Quám bene uero abs té prospectumst, quód uoluisti, ²⁵
cógita:

Némpe anu illi pródita abs te filiaſt planís-
sune,

640 Pér te uel uti quaéſtum faceret uél uti uenirét
palam.

Crédo, id cogitáſti: ‘quiduis sátis est, dum uiuát
modo.’

Quíd cum illis agás, qui neque ius néque bonum
atque aequóm ſciunt?

Mélius peius, próſit obſit, níl uident niſi quód ³⁰
lubet.

So. Mí Chremes, peccáui, fateor: uíncor. nunc hoc
te óbſecro,

645 Quánto tuos est ánimus [natu] grauior, éo ſis
ignoscéntior,

Út meae ſtultitiae ín iuſtitia tuá ſit aliquid praé-
ſidi.

Ch. Scílicet equidem íſtuc factum ignóſcam; uerum,
Sóſtrata,

Mále docet te méa facilitas múlta. ſed íſtuc quíd- ³⁵
quid est,

Quá hoc oceptumſt caúſa, loquere. So. Út ſtúltae
et miſerae omnés ſumus

650 Réligioſae, quom éxponendam dó illi, de digito
ánulum

Détraho et eum díco ut una cúm puella ex-
póneret:

Sí moreretur, ne éxpers partis éſſet de noſtris
bonis.

Ch. Íſtuc recte: cónſeruáſti te átque illam. So. Is ⁴⁰
hic est ánulus.

Ch. Únde habes? So. Quam BÁCCHIS ſecum addúxit
aduleſcéntulam, Sx. Hen,

655 Quíd illa narrat? So. éa lauatum dum ít, ſeruan-
dum mihi dedit.

Ánimum non aduórti primum; ſéd poſtquam
aspexi, ilico

Cógnoui, ad te exilui. CH. Quid nunc súspicare
aut ínuenis

45 De illa? So. Nesció, nisi ex ipsa quaéras, unde
hunc hábuerit,

Si potis est reperíri. SY. Interii: plús spei uideo
quám uolo:

Nóstrast, si itast. CH. Viuitne illa, quói tu de- 660
deras? So. Néscio.

CH. Quid renuntiáuit olim? So. Fécisse id quod
iússeram.

CH. Nómen mulierís cedo quid sit, út quaeratur. So.
Phíltera.

50 SY. Ípsast. mirum ní illa saluast ét ego perii. CH. Sós-
trata,

Séquere hac me intro. So. Vt praeter spem
euénit! quam timuí male,

Né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó, 665
Chremes!

CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út uolt, si res
nón sinit.

Núnc ita tempus fért, mi ut cupiam filiam: olim
nil minus.

S Y R V S

SERVOS

iv,2 SY. Nisi me ánimus fallit múltum, haud multum a me
áberit infortúnium:

Ita hác re in angustum óppido nunc meaé coguntur
cópiae;

Nisi áliquíd uideo, ne ésse amicam hanc gnáti 670
resciscát senex.

Nam quód de argento spérem aut posse póstulem
me fállere,

5 Nil ést: triumpho, si licet me látere tecto abscédere.
Cruciór bolum mihi tántum ereptum tám desubito
e faúcibus.

Quid agam? aút quid comminíscar? ratio de ín-
tegro ineundást mihi.

Nil tám difficilest, quín quaerendo inuéstigari 675
póssiet.

Quid si hóc nunc sic incípiam? nil est. quíd, sic?
tantundem égero.

At sic opinor: nón potest. immo óptime. euge ¹⁰
habeo óptumam.

Retraham hércle opinor ídem illud ad me fúgitiuom
argentúm tamen.

CLINIA SYRVS
ADVLESCENS SERVOS

CL. Nullá mihi res posthác potest iam intéruenire^{iv,3}
tánta,

680 Quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia
obórtast.

Dedó patri me núnciam, ut frugálior sim quáni
uolt.

Sy. Nil mé fefellit: cógnitast, quantum aúdio huius
uérba.

Istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor. ⁵

CL. O mí Syre, audisti óbsecro? Sy. Quid ní? qui
usque una adfúerim.

685 CL. Quoiquam aéque audisti cómmode quicquam éue-
nisse? Sy. Núlli.

CL. Atque íta me di ament, út ego nunc non tám
meapte caúsa

Laetór quam illius; quam égo scio esse honóre
quouis dígnam.

Sy. Ita crédo. sed nunc, Clínia, age, dá te mihi ¹⁰
uicíssim;

Nam amíci quoque res ést uidenda in túto ut con-
locétur,

690 Ne quíd de amica núnc senex. CL. O Iúppiter!
Sy. Quiésce.

CL. Antíphila mea nubét mihi. Sy. Sicíne mi inter-
loquére?

CL. Quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé. Sy. Fero
hércle uéro.

CL. Deórum uitam aptí sumus. Sy. Frustra óperam ¹⁵
opinor súmo.

CL. Loquere: aúdio. Sy. At iam hoc nón agis. CL.
Agám. Sy. Videndumst, inquam,

Amici quoque res, Clínia, tui in túto ut con- 695
locétur.

Nam sí nunc a nobis abis et BÁCchidem hic
relínquis,

Senéx resciscet ílico esse amicam hanc Cliti-
phónis;

20 Si abdúxeris, celábitur, itidem út celata adhúc est.

CL. At enim ístoc nil est mágis, Syre, meis núptiis
aduórsum.

Nam quo óre appellabó patrem? tenés quid dicam? 700

Sy. Quid ni?

CL. Quid dicam? quam causam ádferam? Sy. Quin
nólo mentiáre:

Apérte ita ut res sése habet narráto. CL. Quid
aís? Sy. Iúbeo:

25 Illám te amare et uéllé uxorem, hanc ésse Cliti-
phónis.

CL. Bonam átque iustam rem óppido imperás et factu
fácilem.

Et scílicet iam me hóc uoles patrem éxorare ut 705
célet

Senem uóstrum? Sy. Immo ut rectá uia rem narret
ordine ómnem. CL. Hem,

Satin sánus es aut sóbrius? tu quídem illum plane
pérdis.

30 [Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi.]

Sy. Huíc equidem consílio palmam do: híc me magni-
fice écfero,

Quí uim tantam in me ét potestatem hábeam tantae 710
astútiae,

Véra dicendo út eos ambos fállam: ut quom narrét
senex

Vóster nostro esse ístam amicam gnáti, non credát
tamen.

35 CL. Át enim spem ístoc pácto rursum núptiarum
omnem éripis;

Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón
committet filiam.

Tú fors quid me fiat parui péndis, dum illi cón- 715
sulas.

Sy. Quid malum me aetátem censes uélle id adsimulárier?

Vnus est diés, dum argentum erípio: pax: nil ámplius.

CL. Tántum sat habes? quíd tum quaeso, si hóc pater ⁴⁰ rescíuerit?

Sy. Quid si redeo ad illos qui aiunt 'quíd si nunc caelúm ruat?'

720 CL. Métuo quid agam. Sy. Métuis? quasi non éa potestas sí tua,

Quó uelis in témpore ut te exsóluas, rem faciás palam.

CL. Áge age, traducátur Bacchis. Sy. Óptume ipsa exit foras.

BACCHIS CLINIA SYRVS DROMO PHRYGIA
MERETRIX ADVLESCENS SERVI II ANCILLA

BA. Satis pól proterue mé Syri promíssa huc in-IV,4 duxérunt,

Decém minas quas mihi dare pollicitust. quod si is núnc me

725 Decéperit, saepe óbsecrans me ut uéniam frustra uéniet;

Aut quóm uenturam díxero et constítuero, quom is cérte

Renúntiarit, Clítipho quom in spé pendebit ánimi: 5
Decípíam ac non ueniám, Syrus mihi térgo poenas péndet.

CL. Satis scíte promittit tibi. Sy. Atqui tu hánc iocari crédis?

730 Faciét nisi caueo. BA. Dórmíunt: ego pól istos commouébo.

Mea Phrygia, audisti, módo iste homo quam uíllam demonstráuit

Charíni? PH. Audiui. BA. Próxumam esse huic 10 fúndo ad dextram? PH. Mémini.

BA. Currículo pereurre: ápuđ eum milés Dionysia ágitat:

Sy. Quid incéptat? BA. díe me hic óppido esse in- uítam atque adseruári,

Verum áliquo pacto uérba me his datúram esse 735
et uentúram.

Sy. Perii hércle. Bacchis, máne, mane: quo míttis
istam quaéso?

15 Iube máneat. BA. I. Sy. Quin ést paratum ar-
géntum. BA. Quin ego máneo.

Sy. Atquí iam dabitur. BA. Vt lubet. num ego ínsto?
Sy. At scin quid sódes?

BA. Quid? Sy. Tránseundumst núnc tibi huc ad
Ménedemum et tua pómpa

Eo tráducendast. BA. Quám rem agis, scelus? 740

Sy. Égon? argentum cúdo,

Quod tibi dem. BA. Dignam mé putas, quam
inlúdas? Sy. Non est témere.

20 BA. Etiámne tecum hic rés mihist? Sy. Minumé:
tuom tibi réddo.

BA. Eátur. CL. Sequere hac. — Sy. Heús, Dromo.

DR. Quis mé uolt? Sy. Syrus.

DR. Quid ést rei?

Sy. Ancillas omnis BÁCchidis tradúce huc ad uos pró-
pere.

DR. Quam ob rém? Sy. Ne quaeras: écferant quae 745
sécum huc attulérunt.

Sperábit sumptum síbi senex leuátum esse harunc
ábitu:

25 Ne ille haúd scit, hoc paulúm lucri quantum éi
damni adpórtet.

Tu néscies quod scís, Dromo, si sápies. DR. Mu-
tum dices.

ACTVS IV.

CHREMES SYRVS

SENEX SERVOS

IV,5 CH. Ita mé di amabunt, út nunc Menedemí uicem
Miserét me, tantum déuenisse ad eúm mali. 750
Illáncine mulierem álere cum illa familia!

Etsi scio, hosce aliquod dies non sentiet:

Ita magno desiderio fuit ei filius.

5

Verum ubi uidebit tantos sibi sumptus domi

755

Cotidianos fieri nec fieri modum,

Optabit rursus ut abeat ab se filius.

Syrum optume eccum. SY. Cesso hunc adoriri?

CH. Syre. SY. Hem.

CH. Quid est. SY. Te mi ipsum iam dudum optabam 10
dari.

CH. Videre egisse iam nescio quid cum sene.

760 SY. De illo quod dudum? dictum [ac] factum reddidi.

CH. Bonam fide? SY. Bona hercle. CH. Non possum pati,

Quin tibi caput demulceam: accede huc, Syre:

Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens. 15

SY. At si scias quam scite in mentem uenerit.

765 CH. Vah, gloriare euénisse ex sententia?

SY. Non hercle uero: uerum dico. CH. Dic quid est?

SY. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem

Menedemo dixit Clinia, et ea gratia 20

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

770 CH. Probé. SY. Dic sodes. CH. Nimum, inquam.

SY. Immo si scias.

Sed porro ausculta, quod superest fallaciae:

Sese ipse dicit tuam uidisse filiam;

Eius sibi complacitam formam, postquam aspexerit; 25

Hanc cupere uxorem. CH. Modone quae inuentast?

SY. Eam:

775 Et quidem iubebit posci. CH. Quam ob rem istuc, Syre?

Nam prorsum nihil intellego. SY. Vah, tardus es.

CH. Fortasse. SY. Argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum atque uestem qui . . . tenesne? CH. Com- 30
paret?

SY. Id ipsum. CH. At ego illi neque do neque despondeo.

780 SY. Non? quam ob rem? CH. Quam ob rem? me rogas?
homini . . .? SY. Ut lubet.

Non égo dicebam in pérpetuom ut illam illí dares,
Verum út simulares. CH. Nón meast simulátio:

35 Ita tu istaec tua miscéto, ne me admisceas.

Egon quoi daturus nón sum, ut ei despóndeam?

· SY. Credébam. CH. Minume. SY. Scíte poterat fieri; 785

Et ego hóc, quia dudum tú tanto opere suáseras,
Eo coépi. CH. Credo. SY. Céterum equidem istúc,

Chremes,

40 Aequi bonique fácio. CH. Atqui quam máxume
Volo té dare operam ut fiat, uerum aliá uia.

SY. Fiát, quaeratur áliquíd. sed illud quód tibi 790

Dixí de argento, quód ista debet BÁCchidi,

Id núnc reddendumst illi: neque tu scílicet

45 Illúc confugies: 'quíd mea? num míhi datumst?

Num iússi? num illa oppígnerare filiam

Meám me inuito pótuit?' uerum illúd, Chremes, 795

Dicúnt: 'ius summum saépe summast málitia.'

CH. Haud fáciam. SY. Immo aliis sí licet, tibi nón
licet:

50 Omnés te in lauta *esse* ét bene *aucta ré* putant.

CH. Quin égomet iam ad eam déferam. SY. Immo
filium

Iube pótius. CH. Quam ob rem? SY. Quía enim 800
in eum suspíciost

Transláta amoris. CH. Quíd tum? SY. Quia
uidébitur

Magis uéri simile id ésse, quom hic illí dabit;

55 Et símul conficiam fácilíus ego quód uolo.

Ipse ádeo adest: abi, écfer argentum. CH. Écfero.

CLITIPHO SYRVS
ADVLESCENS SERVVS

1V,6 CH. Nullást tam facilis rés, quin difficílis siet, 805

Quom inuitus facias. uél me haec deambulátio,

Quam nón laboriósa, ad languorém dedit.

Nec quícquam magis nunc métuo quam ne dénuo

5 Miser áliquo extrudar hínc, ne accedam ad BÁC-
chidem.

Vt té quidem di deaéque omnes quantúmst, 810
Syr,

Cum istóc inuento cúmque incepto pérduint!
 Huiús modi mi res sémper comminiscere,
 Vbi me éxcarnufices. SY. Íbín hinc quo dignus es?
 Quam paéne tua me pérdidit protéruitas! 10

815 CL. Vellem hércle factum, ita méritu's. SY. Meritus?
 quó modo?

Ne me ístuc ex te prius audisse gaúdeo,
 Quam argéntum haberes, quód daturus iám fui.

CL. Quid igitur dicam tibi uis? † abisti mihi
 Amícam adduxti, quám non licitumst tángere. 15

820 SY. Iam nón sum iratus. séd scin ubi nunc sit tibi
 Tua BÁCchis? CL. Apud nos. SY. Nón. CL. Vbi
 ergo? SY. Apud Cliniam.

CL. Perii. SY. Bono animo es: iam árgentum ad eam
 déferes,

Quod eí pollicitu's. CL. Gárris. unde? SY. A
 tuó patre.

CL. Ludis fortasse me? SY. Ípsa re experibere. 20

825 CL. Ne ego hómo sum fortunátus: deamo té, Syre.
 SY. Sed páter egreditur. cáue quícquam admirátus
 sis,

Qua caúsa id fiat; óbsecundato ín loco;
 Quod ímperabit fácito; loquitor paúcula.

CHREMES CLITIPHO SYRVS
 SENEX ADVLESCENS SERVOS

CH. Vbi Clítipho hic est? SY. 'Éccum me' inque. IV, 7
 CL. Eccum híc tibi.

830 CH. Quid rei ésset dixti huic? SY. Dixi pleraque
 ómnia.

CH. Cape hóc árgentum ac défer. SY. I: quid stás,
 lapis?

Quin áccipis? CL. Cedo sáne. SY. Sequere hac
 me ócius.

Tu hic nós, dum eximus, ínterea opperibere;
 Nam níl est illic quód moremur díutius. — 5

835 CH. Minás quidem iam décem habet a me filia,
 Quas pró alimentis ésse nunc ducó datas;
 Hasce órnaméntis cónsequentur álterac;
 Porro haéc talenta dótis adposcúnt duo. 10

Quam mólta iniusta ac práva fiunt móribus!
 Mihi núnc relictis rébus inueniúndus est 840
 Aliquís, labore inuénta mea quoi dém bona.

MENEDEMVS CHREMES

SENES

II

- IV, 8 ME. Multo ómnium nunc mé fortunatíssimum
 Factúm puto esse, quóm te, gnate, intéllego
 Resipísse. CH. Vt errat! ME. Te ípsum quaere-
 bám, Chremes:
 Seruá, quod in te est, filium et me et fámiliam. 845
- 5 CH. Dic quíd uis faciam? ME. Inuénisti hodie filiam.
 CH. Quid tum? ME. Hánc uxorem síbi dari uolt
 Clínia.
- CH. Quaeso quid tu hominis és? ME. Quid est? CH.
 Iamne oblítus es,
 Intér nos quid sit díctum de fallácia,
 Vt eá uia abs te argéntum auferretúr? ME. Scio. 850
- 10 CH. Ea rés nunc agitur ípsa. ME. Quid narrás,
 Chremes?
 Immo haéc quidem quae apúd me est, Clitiphónis
 est
 Amíca: ita aiunt. CH. Ét tu credis ómnia.
 Et illum áiunt uelle uxórem, ut quom despón-
 derim,
 Des qui aúrum ac uestem atque ália quae opus 855
 sunt cómparet.
- 15 ME. Id ést profecto: id amícae dabitur. CH. Scílicet
 Datúrur. ME. Ah, frustra sum ígitur gauisús
 miser.
 Quiduís tamen iam málo quam hunc amíttere.
 Quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chremes,
 Ne séntiat me sénsisse atque aegré ferat? 860
- 20 CH. Aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés. ME.
 Sine:
 Incéptumst: perface hóc mi perpetuó, Chremes.
 CH. Dic cónuenisse, egisse te de núptiis.
 ME. Dicám. quid deinde? CH. Mé facturum esse
 ómnia,
 Generúm placere; póstre mo etiam, sí uoles, 865

Despónsam quoque esse dicito. ME. Em, istuc ²⁵
uólueram.

CH. Tanto ócius te ut póscat et tu, id quód cupis,
Quam ocíssime ut des. ME. Cúpio. CH. Ne tu
própediem,

Vt istám rem uideo, istíus obsaturábere.

870 Sed haéc uti sunt, caútím et paulatím dabis,
Si sápies. ME. Faciam. CH. Abi íntro: uide quid ³⁰
póstulet.

Ego dómi ero, si quid mé uoles. ME. Sané uolo.
Nam té scientem fáciam, quidquid égero.

ACTVS V.

MENEDEMVS CHREMES

SENES

II

ME. Égo me non tam astútum neque tam pérspicacem ^{v,1}
esse íd scio;

875 Séd hic adiutor méus et monitor ét praemonstratór
Chremes

Hóc mihi praestat: ín me quiduis hárum rerum
cónuenit,

Quaé sunt dicta ín stúlto, caudex, stípes, asinus,
plúmbeus;

Ín illum nil potést: exsuperat eíus stultitia haec ⁵
ómnia.

CH. Óhe, desiste inquám deos, uxor, grátulando ob-
túndere,

880 Túam esse inuentam gnátam; nisi illos éx tuo in-
genio iúdicas,

Vt nil credas íntelligere, nísi idem dictumst cén-
tiens.

Séd interim quid illíc iam dudum gnátus cessat
cúm Syro?

ME. Quós aís hominés, Chremes, cessáre? CH. Ehem, ¹⁰
Menedeme, áduenis?

Dic mihi, Cliniaé quae dixi nuntiastin? ME.

Ómnia.

CH. Quid aít? ME. Gaudere ádeo coepit, quasi qui 885
cupiunt nuptias.

CH. Háhahae. ME. Quid risisti? CH. Serui uenere
in mentém Syri

Cálliditates. ME. Ítane? CH. Voltus quoque
hominum fingit scelus.

15 ME. Gnátus quod se adsimulat lactum, id dicis? CH. Id.
ME. Idem istúc mihi

Vénit in mentém. CH. Veterator. ME. Mágis, si
magis norís, putes

Íta rem esse. CH. Ain tu? ME. Quín tu auscultas. 890
CH. Máne *dum*, hoc prius scire
éxpeto,

Quíd perdidideris. nam úbi desponsam nuntiasti
filio,

Cóntinuo iniecísse uerba tíbi Dromonem sci-
licet,

20 Spónsae uestem aurum átque ancillas ópus esse:
argentum út dares.

ME. Nón. CH. Quid? non? ME. Non inquam. CH.
Neque ipse gnátus? ME. Nil
prorsúm, Chremes.

Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónciantur 895
nuptiae.

CH. Míra narras. quíd Syrus meus? ne ís quidem
quicquám? ME. Nihil.

CH. Quam ób rem, nescio. ME. Équidem miror, qui
ália tam plané scias.

25 Séd ille tuom quoqué Syrus eisdem míre finxit
fílium,

Út ne paululúm quidem subolat ésse amicam hanc
Clíniae.

CH. Quid agit? ME. Mitto iam ósculari atque ám- 900
plexari: id níl puto.

CH. Quid est quod ampliús simuletur? ME. Váh.
CH. Quid est? ME. Audí modo.

Ést mi in ultimís conclaue *hiscé* aédibus quoddám
retro:

Húc est intro látus lectus, uéstimentis strátus 30
est.

CH. Quid postquam hoc est fáctum? ME. Dictum
fáctum huc abiit Clitipho.

905 CH. Sólus? ME. Solus. CH. Tímeo. ME. Bacchis
cónsecutast ilico.

CH. Sóla? ME. Sola. CH. Périi. ME. Vbi abiere intro,
operuere óstium. CH. Hem,
Clínia haec fieri uidebat? ME. Quid ni? mecum
uná simul.

CH. Filist amica BÁCchis: Menedeme, óccidi. 35

ME. Quam ob rém? CH. Decem diérum uix mi est
fámilia.

910 ME. Quid? istúc times quod ille óperam amico dát
suo?

CH. Immó quod amicae. ME. Si dat. CH. An dubium
íd tibist?

Quemquámne animo tam cómi esse aut leni putas,
Qui sé uidente amicam patiatúr suam . . ? 40

ME. Quid ní? quo uerba fácilius dentúr mihi.

915 CH. Derídes merito. mihi nunc ego suscénseo:
Quod rés dedere, ubi póssem persentiscere,
Ni essém lapis! quae uídi! uae miseró mihi!
At né illud haud inúltum, si uiuó, ferent! 45

Nam iám . . ME. Non tu te cóhibes? non te
réspicis?

920 Non tibi ego exempli sátis sum? CH. Prae ira-
cúndia,

Menedéme, non sum apúd me. ME. Tene istúc
loqui!

Nonne id flagitiumst, te áliis consiliúm dare,
Foris sápere, tibi non pósse te auxiliárier? 50

CH. Quid fáciam? ME. Id quod me fécissee aiebás
parum.

925 Fac té patrem esse séntiat; fac ut aúdeat
Tibi crédere omnia, ábs te petere et pós cere,
Ne quam áliam quaerat cópiam ac te déserat.

CH. Immo ábeat potius málo quouis géntium, 55
Quam hic pér flagitium ad inopiam redigát
patrem.

Nam si illi pergo súppeditare súmptibus, 930
Menedéme, mi illaec uéro ad rastros rés ređit.

ME. Quod incómoditates hác re accipies, nísi caues!
60 Difficilem te esse osténderes et ignoscés tamen
Post, ét id ingratum. CH. Ah néscís, quam
doleam. ME. Vt lubet.

Quid hoc quód rogo, ut illa núbat nostro? nísi 935
quid est,

Quod mágis uis. CH. Immo et géner et adfinés
placent.

ME. Quid dótis dicam té dixisse filio?
65 Quid óbticuisti? CH. Dótis? ME. Ita dico. CH. Áh.
ME. Chremes,

Ne quíd uereare, sí minus: nil nos dós mouet.

CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreuí 940
satis;

Séd ita dictu opus ést, si me uis sáluom esse et
rem et filium,

Mé mea omniá bona doti dixisse illi. ME. Quám
rem agís?

70 CH. Íd mirari té simulato et illum hoc rogitató
simul,

Quam ób rem id faciam. ME. Quín ego uero
quam ób rem id facias néscio.

CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et 945
lascíuia

Díffluit, retúndam, redigam, ut quó se uortat
nésciat.

ME. Quíd agís? CH. Mitte: síne me in hac re géneré
mihi morém. ME. Sino:

75 Ítane uis? CH. Ita. ME. Fíat. CH. Ac iam
uxórem ut accersát paret. —

Híc ita ut liberós est aequom díctis confutá-
bitur.

Séd Syrum quidem égone si uiuo ádeo exornatúm 950
dabo,

Ádeo depexum, út dum uiuat méminerit sempér
mei;

Quí sibi me pro déridiculo ac délectamentó
putat.

Nón, ita me di amént, auderet fácere haec uiduae 80
múlieri,

Quae ín me fecit.

CLITIPHO MENEDEMVS CHREMES SYRVVS
ADVLESCENS SENES II SERVOS

CL. Ítane tandem quaéso, Menedeme? v, 2
út pater

955 Tam ín breui spatio ómnem de me eiécerit animúm
patris?

Quód nam ob factum? quíd ego tantum scéleris
admisí miser?

Vólgo faciunt. ME. Scío tibi esse hoc gráuius
multo ac dúrius,

Quoi fit; uerum ego haúd minus aegre pátiór, id 5
qui néscio

Néc rationem cápio, nisi quod tibi bene ex animó
uolo.

960 CL. Híc patrem esse aiébas. ME. Eccum. CH. Quid
me incusas, Clitipho?

Quídquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiaé
tuae.

Vbi te uidi animo ésse omisso et suáuiá in prae-
séntia

Quae éssent, prima habére neque consúlere in 10
longitúdinem:

Cépi rationem, út neque egeres néque ut haec
posses pérdere,

965 Vbi quoi decuit primo, tibi non licuit per te mihi
dare,

Ábii ad proxumúm tibi qui erat: eí commisi et
crédidi.

Íbi tuae stultítiae semper érit praesidium, Clí-
tipho,

Victus, uestitús, quo ín tectum té receptes. CL. Eí 15
mihi!

CH. Sátius est quam te ípso herede haec pósidere
Báechidem.

970 SY. Dísperii: sceléstus quantas túrbas conciui ín-
sciens!

CL. Émori cupió. CH. Prius quaeso dísce, quid sit
úiuere.

Úbi scies, si displicebit úíta, tum istoc úitor.

20 SY. Ére, licetne? CH. Lóquere. SY. At tuto. CH. Ló-
quere. SY. Quae istast práuitas
Quaéue amentíást, quod peccaui égo, id obesse
huic? CH. Ílicet.

Né te admisce: némo accusat, Síre, te: nec tu 975
arám tibi

Néc precatorém pararis. SY. Quid agis? CH. Nil
suscénseo

Néc tibi nec tibi; nec uos est aéquom quod
fació mihi.

CLITIPHO SYRVS
ADVLESCENS SERVOS

25 SY. Ábiit? uah, rogásse uellem, CL. Quid? SY. unde
mi peterém cibum:

Íta nos alienáuit. tibi iam esse ád sororem in-
télego.

CL. Adeón rem rediisse, út periculum etiam á fame 980
mihi sít, Syre!

SY. Modo liceat uiuere, ést spes CL. Quae? SY. nos
ésuriturós satis.

CL. Inrídes in re tánta neque me cónsilio quicquam
ádiuuas?

30 SY. Immo ét ibi nunc sum et úsque id egi dúdum,
dum loquitúr pater;

Et quántum ego intellégere possum, CL. Quid?
SY. non aberit lóngius.

CL. Quid [id] érgo? SY. Sic est: nón esse horum 985
te árbitor. CL. Quid istúc,
Syre?

Satin sánus es? SY. Ego dicam, quod mi in mén-
temst: tu diiúdicá.

Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delec-
tátio,

35 Quae própíor esset, te índulgebant, tibi dabant;
nunc flia

Postquámst inuenta uéra, inuentast caúsa qua te expéllerent.

990 CL. Est uéri simile. SY. An tu ób peccatum hoc ésse illum iratúm putas?

CL. Non árbitror. SY. Nunc áliud specta: mátres omnes filiis

In péccato adiutrices, auxilio ín paterna iniúria Solent ésse: id non fit. CL. Vérum dicis. quíd ⁴⁰ ergo nunc faciám, Syre?

SY. Suspicionem istánc ex illis quaére, rem profér palam.

995 Si nón est uerum, ad mísericordiam ámbos adducés cito;

Aut scíbis quoius sis. CL. Récte suades: fáciam. — SY. Sat recte hóc mihi

In méntem uenit; nán quam maxume huíc uana haec suspíció

Erit, tám facillumé patris pacem in léges con- ⁴⁵ ficiét suas.

Etiam haúd scio an *iam* uxórem ducat: át Syro nil grátiae!

1000 Quid hoc aútem? senex exít foras: ego fúgio. adhuc quod fáctumst,

Mirór non continuo [hunc] ábripi iusse: ad Menedemum hunc pérgam.

Eum míhi precatorém paro; seni nóstro nil fidei hábeo.

S O S T R A T A C H R E M E S

M V L I E R S E N E X

So. Profécto nisi caués tu homo, aliquid gnáto con- ^{v,3} ficiés mali;

Idque ádeo miror, quó modo

1005 Tam inéptum quicquam tibi uenire in méntem, mi uir, pótuerit.

CH. [Oh,] Pérgin mulier ésse? nullamne égo rem umquam in uitá mea

Voluí, quin tu in ea ré mi fueris áduorsatrix, ⁵ Sóstrata?

At sí rogem iam, quíd est quod peccen, aut
quam ób rem hoc facias:
néscias,

In quá re nunc tam cónfidenter réstas, stulta.
So. Ego néscio?

CH. Immó scis potius, quá́m quidem redeat íntegra 1010
eadem orátio. So. Oh,

Iníquos es, qui mé tacere dé re tanta pós-
tules.

10 CH. Non póstulo iam: lóquere: nilo mínus ego hoc
faciám tamen.

So. Fácies? CH. Verum. So. Nón uides quantúm
mali ex ea re éxcites?

Súbditum se súspicatur. CH. 'Súbditum' ain tu?
So. Síc erit,

Mí uir. CH. Confitére? So. Au, te obsecro, ístuc 1015
inimicís siet.

Égon confitear meúm non esse filium, qui sít
meus?

15 CH. Quid? métuis ne non, quóm uelis, conuincas esse
illúm tuom?

So. Quod filiaſt inuénta? CH. Non: sed quód [magis
credundum siet

Id quod est consimilis moribus.

Conuincas facile ex te natum; nam] tui similis ést 1020
probe;

Nám illi nil uitíst relictum, quín sit idem itidém
tibi.

20 [Tum praeterea talem nisi tu nulla pareret
filium.]

Séd ipse egreditur, quá́m seuerus! rém quom
uideas, cénseas.

CLITIPHO S O S T R A T A C H R E M E S

ADVLESCENS

MVLIER

SENEX

v,4 CL. Si úmquam ullum fuit témpus, mater, quom égo
uoluptatí tibi

Fúerim, dictus filius tuos uóstra uoluntate: ób- 1025
secro,

Eíus ut meminerís atque inopis núnc te misere-
scát mei:

Quód peto aut quod uólo, parentis meós ut con-
monstrés mihi.

So. Óbsecro, mi gnáte, ne istuc ín animum inducás 5
tuom,

Álienum esse té. CL. Sum. So. Miseram me,
hócine quaesisti, óbsecro?

1030 Íta mihi atque huic síis superstes, út ex me atque
ex hoc nátus es;

Ét caue posthac, sí me amas, unquam ístuc uer-
bum ex te aúdiam.

CH. Át ego, si me métuís, mores cáue in te esse istos
séntiam.

CL. Quós? CH. Si scire uís, ego dicam: gérró, iners, 10
fraus, hélluo,

Gáneó, damnósus. crede, et nóstrum te esse
crédito.

1035 CL. Nón sunt haec paréntis dicta. CH. Nón, si ex
capite síis meo

Nátus, item ut aiúnt Mineruam esse éx Ioue, ea
causá magis

Pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem
fieri.

So. Dí istaec prohibeánt! CH. Deos nescio: égo, 15
quod potero, sédulo.

Quaerís id quod habés, parentis; quód abest non
quaerís, patri

1040 Quó modo obsequáre et ut serues quód labore in-
uénérit.

Nón mihi per fallácias addúcere ante oculós . .
pudet

Dícere hac praesénte uerbum túrpe; at te id
nulló modo.

Fácere puduit. CL. Éheu, quam nunc tótus dis- 20
pliceó mihi,

Quám pudet! neque quód principium cápiam ad
placandúm scio.

MENEDEMVS CHREMES SOSTRATA CLITIPHO
 SENES II MVLIER ADVLESCENS

v,5 ME. Énim uero Chremés nimis grauiter crúciat adules- 1045
 céntulum

Nímisque inhumane: éxéo ergo ut pácem con-
 ciliem. óptume

Ípsos uideo. CH. Ehém, Menedeme, quór non
 accersí iubes

Fíliam et quod dótis dixi fírmas? So. Mi uir,
 te óbsecro

5 Né facias. CL. Pater, óbsecro mi ignóscas. ME. Da
 ueniám, Chremes:

Síne te exorent. CH. Méa bona ut dem Bác- 1050
 chidi donó sciens?

Nón faciam. ME. At id nos nón sinemus. CL. Sí
 me uiuom uís, pater,

Ígnosce. So. Age, Chremés mi. ME. Age
 quaeso, né tam offirma té,
 Chremes.

CH. Quid istic? uideo nón licere ut coéperam hoc
 perténdere.

10 ME. Fácis, ut te decét. CH. Ea lege hoc ádeo faciam,
 sí facit

Quód ego hunc aequom cénseo. CL. Pater, 1055
 ómnia faciam: ímpera.

CH. Vxorem ut ducás. CL. Pater . .! CH. Nil
 aúdio. So. Ad me récipio:

Fáciet. CH. Nil etiam aúdio ipsum. CL. Périi.
 So. An dubitas, Clitipho?

CH. Ímmo utrum uolt. So. Fáciet omnia. ME. Haéc
 dum incipias, gráuiasunt,

15 Dúmque ignores; úbi cognoris, fácilia. CL. Fa-
 ciám, pater.

So. Gnáte mi, ego pol tibi dabo illam lépidam, quam 1060
 tu fáciie ames,

Fíliam Phanócratae nostri. CL. Rúfamne illam
 uírginem,

Caésiam, sparso óre, adunco náso? non possúm,
 pater.

CH. Heía, ut elegáns est! credas ánimum ibi esse.

So. Aliám dabo.

CL. Ímmo, quandoquidém ducendast, égomet habeo ²⁰
própemodum

1065 Quám uolo. CH. Nunc laúdo, gnate. CL. Ar-
chónidi huius filiam.

So. Sátis placet. CL. Pater, hóc nunc restat. CH.

Quíd? CL. Syro ignoscás uolo,

Quaé mea causa fécit. CH. Fiat. CANTOR. Vós
ualete et plaúдите!

EVNVCHVS.

INCIPIIT	EVNVCHVS	TERENTI	
ACTA	LVDIS	MEGALENSIB·	
L·POSTVMIO	ALBINO	L·CORNELIO MERVLA	
AEDILIB·	CVRVLIB·		
EGIT	AMBIVIVS	TVRPIO	5
[L·HATILIVS	PRAENESTINVS]		
MODOS	FECIT	FLACCVS CLAVDI	
TIBIS	DVABVS	DEXTRIS <i>TOTA</i>	
GRAECA	MENANDRV		
FACTA	<i>III·</i>		10
M·VALERIO	C·FANNIO	COS·	

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Sorórem falso díctitatam Tháïdis
Id ípsum ignorans míles aduexít Thraso
Ipsíque donat. érat haec ciuis Áttica.
Eïdem eunuchum, quem émerat, tradí iubet
5 Tháïdis amator Phaédria ac rus ípse abit
Thrasóni oratus bíduum concéderet.
Ephébus frater Phaédriae puéllulam
Cum déperiret dóno missam Tháïdi,
Ornátu eunuchi indúitur (suadet Pármeno):
10 Intro úi iit, uitiat uírginem. sed Átticus
Ciuís repertus fráter eius cólocat
Vitiátam ephebo; Phaédriam exorát Thraso.

PERSONAE.

[PROLOGVS]
PHAEDRIA ADVLESCENS
PARMENO SERVOS
THAIS MERETRIX
GNATHO PARASITVS
CHAEREA ADVLESCENS
THRASO MILES
PYTHIAS ANCILLA
CHREMES ADVLESCENS
ANTIPHO ADVLESCENS
DORIAS ANCILLA
DORVS EVNVCHVS
SANGA SERVOS
SOPHRONA NVTRIX
SENEX [DEMEA seu LACHES?]
CANTOR

PROLOGVS.

Si quisquamst, qui placere se studeat bonis
 Quam plurimis et minime multos laedere,
 In his poeta hic nomen proficitur suum.
 Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
 5 Existumavit esse, sic existumet, 5
 Responsum, non dictum esse, quia laesit prior,
 Qui bene uortendo et eisdem scribendo male
 Ex Graecis bonis Latinas fecit non bonas.
 Idem Menandri Phasma [nunc] nuper perdidit
 10 Atque in Thensauro scripsit, causam dicere 10
 Prius unde petitur, aurum qua re sit suum,
 Quam illic qui petit, unde is sit thensaurus sibi
 Aut unde in patrium monumentum peruenerit.
 Dehinc ne frustretur ipse se aut sic cogitet
 15 'Defunctus iam sum, nil est quod dicat mihi': 15
 Is ne erret moneo et desinat lacessere.
 Habeo alia multa, quae nunc condonabitur,
 Quae proferentur post, si perget laedere,
 Ita ut facere instituit. quam nunc acturi sumus
 20 Menandri Eunuchum, postquam aediles emerunt, 20
 Perfecit sibi ut inspicundi esset copia.
 Magistratus quom ibi adesset, oceptast agi.
 Exclamat furem, non poetam fabulam
 Dedisse et nil dedisse uerborum tamen:
 25 Colacem esse Naeui et Plaui, ueterem fabulam; 25
 Parasiti personam inde ablatam et militis.
 Si id est peccatum, peccatum imprudentiast
 Poetae, non quo furtum facere studuerit.

- Id ita ésse uos iam iúdicare póteritis.
- 30 Coláx Menandrist: in east parasítus colax 30
 Et míles gloriósus: eas se nón negat
 Persónas transtulisse in Eunuchúm suam
 Ex Graéca; sed eas *áb aliis* factás prius
 Latínas scisse sése, id uero pérnegat.
- 35 Quod sí personis *eisdem* huic uti nón licet: 35
 Qui mágis licet curréntem seruom scribere,
 Bonás matronas fácere, meretricés malas,
 [Parasitum edacem, gloriosum militem]
 Puerúm supponi, fálli per seruóm senem,
- 40 Amáre, odisse, súspicari? dénique 40
 Nullúmst iam dictum, quód non sit dictúm prius.
 Qua re aéquomst uos cognóscere atque ignóscere,
 Quae uéteres factitárunt si faciúnt noui.
 Date óperam, cum siléntio animum atténdite,
- 45 Vt pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús uelit. 45
-

ACTVS I.

PHAEDRIA PARMENO
ADVLESCENS SERVOS

- 1, 1 PH. Quid igitur faciam? nón eam ne núnc quidem,
Quom accérsor ultro? an pótius ita me cóm-
parem,
Non pérpeti meretrícum contumélias?
Exclúsit; reuocat: rédeam? non, si me óbsecret.
- 5 PA. Siquidem hércle possis, níl prius neque fórtius. 50
Verúm si incipies néque pertendes gnáuitér
Atque, úbi pati non póteris, quom nemo éx-
petet,
Infécta pace ultro ád eam uenies indicans
Te amáre et ferre nón posse: actumst, ílicet,
10 Perísti: eludet, úbi te uictum sénsérít. 55
Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam
cógita,
Ere: quae res in se néque consílium néque
modum
Habet úllum, eam consílio regere nón potes.
In amóre haec omnia insunt uitia: iniúriae,
15 Suspíciones, inimicitiae, indútia, 60
Bellúm, pax rursus: incérta haec si tu póstules
Ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
Quam sí des operam ut cúm ratione insánias.
Et quód nunc tute técum iratus cógitas
20 'Egon illam, quae illum, quae me, quae non . .! 65
sine modo,
Morí me malim: séntiet qui uír siem':
Haec uérba una mehércle falsa lácrimula,
Quam oculós terendo mísere uix ui expréssérít,
Restínguet, et te ultro áccusabit, ét dabis

- 70 Vltró supplicium. PH. O indignum facinus! núnc ²⁵
ego
Et illám scelestam esse ét me miserum séntio:
Et taédet et amore árdeo, et prudéns sciens,
Viuós uidensque péreo, nec quid agám scio.
- PA. Quid agás? nisi ut te rédimas captum quám
queas
- 75 Minumó; si nequeas paúlulo, at quantí queas; ³⁰
Et né te adffictes. PH. Ítane suades? PA. Sí
sapis.
Neque praéter quam quas ípse amor moléstias
Habet áddas, et illas quás habet recté feras.
Sed eccam ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas;
- 80 Nam quód nos capere opórtet, haec intércipit. ³⁵

THAIS PHAEDRIA PARMENO
MERETRIX ADVLESCENS SERVOS

- TH. Miserám me, uereor ne illud grauius Phaédria ^{1, 2}
Tulerít neue aliorsum átque ego feci accéperit,
Quod heri íntro missus nón est. PH. Totus,
Pármeno,
Tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. PA.
Bóno animo es:
- 85 Accéde ad ignem hunc, iám calesces plús satis. ⁵
- TH. Quis hic lóquitur? ehem, tun híc eras, mi
Phaédria?
Quid stábas hic? quor nón íntro ibas? PA. Cé-
terum
De exclúsióne uérbum nullum? TH. Quíd taces?
PH. Sané quia uero haec mihi patent sempér fores
- 90 Aut quía sum apud te primus. TH. Missa istaéc ¹⁰
face.
- PH. Quid 'míssa'? o Thais, Tháis, utinam essét
mihi
Pars aéqua amoris técum ac pariter fieret,
Vt aút hoc tibi doléret itidem ut mihi dolet,
Aut égo istuc abs te fáctum nili pénderem!
- 95 TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mi, *mi* Phaédria. ¹⁵
Non pól, quo quemquam plús amem aut plus dí-
ligam,

Eo féci; sed ita erát res, faciundúm fuit.

PA. Credo, út fit, misera praé amore exclusti hunc
foras.

TH. Sicine agis, Parmeno? áge; sed huc qua grátia
20 Te accérsi iussi, auscúta. PH. Fiat. TH. Dic 100
mihi

Hoc primum, potin est híc tacere? PA. Egon?
óptume.

Verum heús tu, hac lege tibi meam adstringó
fidem:

Quae uéra audiui, táceo et contineo óptume;
Sin fálsum aut uanum aut finctumst, continuo
palamst:

25 Plenús rimarum sum, hác atque illac pérfluo. 105
Proin tú, tacere sí uis, uera dícito.

TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.

PA. Potést taceri hoc. TH. Íbi tum matri pár-
uolam

Puéllam dono quídam mercatór dedit

30 Ex Áttica hinc abréptam. PH. Ciuemne? TH. Ár- 110
bitror;

Certúm non scimus: mátris nomen ét patris
Dicébat ipsa; pátriam et signa cétera
Neque scíbat neque per aétatem etiam pótis
erat.

Mercatór hoc addébat: e praedónibus,

35 Vnde émerat, se audísse abreptam e Súnio. 115

Matér ubi accepit, coépit studiose ómnia

Docére, educere, ita uti si esset filia.

Sorórem plerique ésse credebánt meam.

Ego cum illo, quocum tum úno rem habebam
hóspite

40 Abii húc: qui mihi reliquit haec quae habeo 120
ómnia.

PA. Vtrúmque hoc falsumst: écfluet. TH. Qui istúc?
PA. Quia

Neque tu úno eras conténta neque solús dedit;

Nam hic quóque bonam magnámque partem ad
te áttulit.

TH. Itást; sed sine me péruenire quó uolo.

- 125 Intérea miles, qui me amare occéperat, 45
 In Cáriamst proféctus; te interea loci
 Cognóui. tute scís postilla quam intumum
 Habeám te et mea consilia ut tibi credam ómnia.
PA. Ne hoc quídem tacebit Pármeno. *TH.* Oh, dubi-
 úmne id est?
- 130 Hoc ágite, amabo. máter mea illic mórtuast 50
 Nupér: eius frater áliquantum ad rem est áui-
 dior.
 Is ubi *esse* hanc forma uidet honesta uírginem
 Et fidibus scire, prétium sperans ílico
 Producit, uendit. fórte fortuna ádfuit
- 135 Hic méus amicus: émit eam donó mihi, 55
 Inprúdens harum rérum ignarusque ómni-
 um.
 Is uénit: postquam sénsit me tecúm quoque
 Rem habére, fingit caúsas ne det sédulo:
 Ait, sí fidem habeat se íri praepositúm tibi
- 140 Apúd me, ac non id métuat, ne, ubi ac- 60
 céperim,
 Sesé relinquam, uéllé se illam míhi dare;
 Verum id uereri. séd ego quantum súspicor,
 Ad uírginem animum adiécit. *PH.* Etiamne ám-
 plius?
- TH.* Nil; nám quaesiui. núnc ego eam, mi Phaédria,
 145 Multaé sunt causae quam ób rem cupio ab- 65
 dúcere:
 Primúm quod soror est dicta; praeterea út suis
 Restítuam ac reddam. sóla sum; habeo hic né-
 minem
 Neque amicum neque cognátum: quam ob rem,
 Phaédria,
 Cupio áliquos parere amicos benefició meo.
- 150 Id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius: 70
 Sine illúm priores pártis hosce aliquód dies
 Apúd me habere. nil respondes? *PH.* Péssuma,
 Egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
- PA.* Eu, nóster, laudo: tándem perdoluit: uir es.
- 155 *PH.* At égo nescibam, quórsum tu ires: 'páruola 75
 Hinc ést abrepta; edúxit mater pró sua;
 Soror dictast; cupio abdúcere, ut reddám suis':

Nempe ómnia haec nunc uérba huc redeunt
dénique:

Ego exclúdor, ille récipitur. qua grátia?

80 Nisi si illum plus quam mé amas et istam núnc 160
times,

Quae aduécst, ne illum tálem praeripiát tibi.

TH. Ego id tímeo? PH. Quid te ergo áliud sollicitát?
cedo.

Num sólus ille dóna dat? numcúbi meam

Benignitatem sénsisti in te cláudier?

85 Nonne úbi mi dixti cúpere te ex Aethíopia 165

Ancillulam, relictis rebus ómnibus

Quaesíui? porro eunúchum dixti uéllere te,

Quia sólae utuntur hís reginae: répperi,

Heri minas uiginti pro ambobús dedi.

90 Tamén contemptus ábs te haec habui in mé- 170
moria:

Ob haéc facta abs te spérnor! TH. Quid istic,
Phaédria?

Quamquam illam cupio abdúcere atque hac re
árbitror

Id fieri posse máxume, uerúm tamen

Potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut
iússeris.

95 PH. Vtinam istuc uerbum ex ánimo ac uere díceres. 175
'Potiús quam te inimicum hábeam'! si istuc cré-
derem

Sincére dici, quíduis possem péрпи.

PA. Labáscit uictus úno uerbo quám cito!

TH. Ego nó ex animo mísera dico? quám ioco

100 Rem uóluiſti a me tándem, quin perféceris? 180

Ego impetrare néqueo hoc abs te, bíduom

Saltem út concedas sólum. PH. Siquidem bí-
duom:

Verúm ne fiant ísti uiginti dies.

TH. Profécito non plus bíduom aut . . PH. 'Aut' níl
moror.

105 TH. Non fiet: hoc modo síne te exorem. PH. Scílicet 185
Faciúndumst quod uis. TH. Mérito te amo, béne
facis.

PH. Rus ibo: ibi hoc me mácerabo bíduom.

[Ita facere certumst: mos gerundust Thaïdi.]

Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. PA. Máxume.

190 PH. In hoc bíduom, *mea* Tháís, uale. TH. Mi Phaédria, 110
Et tú. num quid uis áliud? PH. Egone quíd
uelim?

Cum mílite isto praésens absens út sies;

Diés noctisque mé ames, me desíderes,

Me sómnies, me expéctes, de me cógites,

195 Me spéres, me te oblécetes, mecum tóta sis: 115

Meus fác sis postremo ánimus, quando ego súm
tuos. —

TH. Me miseram, forsítán mi hic paruam habeát
fidem

Atque éx aliarum ingyénis nunc me iúdicet.

Ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,

200 Neque mé finxisse fálsi quicquam néque meo 120

Cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria.

Et quídquid huius féci, causa uírginis

Fecí; nam me eius spéro fratrem própemodum

Iam répperisse, aduléscentem adeo nóbilem;

205 Et is hódie uenturum ád me constituit domum. 125

Concédam hinc intro atque éxpectabo, dúm
uenit.

•

ACTVS II.

PHAEDRIA PARMENO
ADVLESCENS SERVOS

PH. Fác, ita ut iussi, déducantur ísti. PA. Faciam. II, 1

PH. At díligenter.

PA. Fiet. PH. At matúre. PA. Fiet. PH. Sátine hoc
mandatúmst tibi? PA. Ah,

Rogítare, quasi dífficile sit!

210 V́tinam tam aliquid ínuenire fácile possis, Phaédria,

- 5 Quam hóc peribit. PH. Égo quoque una péreo,
quod mi est cárius:
Ne istúe tam iniquo pátiare animo. PA. Mínime:
quin factúm dabo.
Sed núm quid aliud ímperas?
- PH. Múnus nostrum ornáto uerbis, quód poteris, et
istum aémulum,
Quod póteris, ab ea péllito. 215
- 10 PA. Mémini, tam etsi núllus moneas. PH. Égo rus
ibo atque íbi manebo.
- PA. Cénseo. PH. Sed heús tu. PA. Quid uis? PH.
Cénsen posse me óffirmare
Pérpeti, ne rédeam interea? PA. Téne? non hercle
árbitror;
Nam aut iám reuortere, aut mox noctu te ádiget
horsum insómnia.
- PH. Opus fáciam, ut defetiger usque, ingrátis ut dór- 220
miam.
- 15 PA. Vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. Ábi, nil
dicis, Pármeno.
Eíciunda hercle haec ést mollities ánimi; nimis
me indúlgeo.
Tandém non ego illam cáream, si sit ópus, uel
totum tríduom? PA. Hui,
Vniuorsum tríduom? uide quíd agas. PH. Stat
senténtia. —
- PA. Dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines in- 225
mutárier
- 20 Éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc
nemó fuit
Mínus ineptus, mágis seuerus quisquam nec magis
cóntinens.
Séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, hic qui-
demst parasitús Gnatho
Militis: ducit secum una uirginem dono huíc.
papae,
Fácie honesta! mírum ni ego me túrpiter hodie 230
híc dabo
- 25 Cúm meo decrepito hóc cunucho. haec súperat
ipsam Tháidem.

GNATHO PARMENO
PARASITVS SERVOS

- GN. Di inmortales, hómini homo quid praestat? stulto 11,2
intéllegens
Quíd interest? hoc ádeo ex hac re uénit in men-
tém mihi:
Cónueni hodie aduéniens quendam méi loci hinc
atque órdisis,
235 Hóminem haud impurum, ítidem patria qui áb-
ligurrierát bona:
Video sentum squálidum aegrum, pánnis annis- 5
que óbsitum.
'Quíd istuc' inquam 'ornátist?' "quoniam miser
quod habui pérdidi, em
Quó redactus sum. ómnes noti me átque amiei
déserunt."
Híc ego illum contépsi prae me: 'quíd homo'
inquam 'ignauíssime?
240 Ítan parasti te, út spes nulla rélicua in te sit tibi?
Símul consilium cúm re amisti? uíden me ex eodem 10
ortúm loco?
Quí color, nitór, uestitus, quae habitudost cór-
poris!
Ómnia habeo, néque quicquam habeo; níl quom
est, níl defit tamen.'
"Át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás
pati
245 Póssum." 'quid? tu his rébus credis fieri? tota
errás uia.
Ólim isti fuit géneri quondam quaéstus apud sae- 15
clúm prius:
Hóc nouomst aucúpium; ego adeo hane primus
ínuení uiam.
Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium
rerúm uolunt,
Néc sunt: hos conséctor; hisce ego nón paro me
ut rídeant,
250 Séd eis ultro adrídeco et eorum ingenia admirór
simul.

20 Quidquid dicunt, laúdo; id rursus sí negant,
laudo id quoque;

Négat quis: nego; aüt: áio; postremo íperauí
egomét mihi

Ómnia adsentári. ís quaestus núnc est multo
ubérrimus.'

PA. Scítum hercle hominem! hic hómínes prorsus ex
stúltis insanós facit.

GN. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum 255
ubi aduentámus,

25 Concúrrunt laeti mi óbuiam cuppédinarii ómnes,
Cetárii, lanií, coqui, fartóres, piscatóres,
Quibus ét re salua et pérđita profúeram et pro-
sum saépe:

Salútant, ad cenám uocant, aduéntum gratu-
lántur.

Ille úbi miser famélicus uidet mi ésse tantum ho- 260
nórem,

30 Tam fáciie uictum quaérete: [ibi] homo coépit me
obsecráre,

Vt síbi liceret díscere id de mé: sectari iússi,
Si pótis est, tamquam philosophorum habent dí-
ciplínae ex ípsis

Vocábula, parasíti ita ut Gnathónici uocéntur.

PA. Viden ótium et cibus quíd facit aliénus? GN. Sed 265
ego céssó

35 Ad Tháidem hanc dedúcere et rogáre ad cenam
ut uéniat?

Sed Pármenonem ante óstium *hoc astáre* tristem
uídeo,

Riuális seruom: sálua res est. ní mirum homines
frígent.

Nebulónem hunc certumst lúdere. PA. Hisce hoc
múnere arbitrántur

Suam Tháidem esse. GN. Plúrima salúte Par- 270
menónem

40 Summúm suom ínpertít Gnatho. quíd ágitur?
PA. Statur. GN. Vídeo.

Num quíd nam hic quod nolís uides? PA. Te.
GN. Crédo; at num quíd áliud?

PA. Qui dúm? GN. Quia tristí's. PA. Nil quidem.
 GN. Ne sí's; sed quid uidétur
 Hoc tibi mancupium? PA. Nón malum hercle.
 GN. Vro hómínem. PA. Vt falsus
 ánimist.

275 GN. Quam hoc múnus gratum Tháídi arbitráre esse?
 PA. Hoc nunc dícis
 Eiectos hinc nos: ómnium rerum, heús, uicissi- 45
 túdost.

GN. Sex égo te totos, Pármeno, hos mensís quietum
 réddam,
 Ne súrsum deorsum cúrsites neue úsque ad lucem
 nígiles.
 Ecquíd beo te? PA. Mén? papae. GN. Sic sóleo
 amicos. PA. Laúdo.

280 GH. Detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras.
 PA. Nusquám. GN. Tum tu igitur paúlulum da mi 50
 óperae: fac ut admíttar
 Ad illam. PA. Áge modo, i: nunc tibi patent
 fores haéc, quia istam dúcis.

GN. Num quem éuocari hinc uís foras? PA. Sine
 bíduom hoc praetéreat:
 Qui míhi nunc uno dígitulo fores áperis fortunátus,
 285 Ne tu istas faxo cálcibus saepe ínsultabis frústra.
 GN. Etiám nunc tu hic stas, Pármeno? [eho] num 55
 nam híc relictu's cústos,
 Ne quis forte internúntius clam a mílite ad istam
 cúrset?

PA. Facéte dictum: míra uero míliti quae pláceant. —
 Sed uídeo erilem filium minórem huc adueníre.
 290 Mirór, quid ex Píraeo ábierit; nam ibi cústos
 publice ést nunc.
 Non témerest; et properáns uenit: nescío quid 60
 circumspéctat.

CHAEREA
 ADVLESCENS

PARMENO
 SERVOS

CH. Óccidi!

II, 3

Neque uírgost usquam néque ego, qui illam a cón-
 spectu amisí meo.

Vbi quaeram, ubi inuestigem, quem percónter,
quam insistám uiam,

Incértus sum. una haec spés est: ubi ubi est, 295
diu celari nón potest.

5 O faciém pulchram! déleo omnis dehinc ex animo
múlieres:

Taedét cottidiánarum harum fórmarum. PA. Ecce
autem álterum!

Néseio quid de amóre loquitur: o ínfortunatúm
senem!

Hic uérost, qui si occéperit,
Ludúm iocumque dícet fuisse illum álterum, 300

10 Praeut húius rabies quae dabit.

CH. Vt illúm di deaeque sénium perdant, qui me hodie
remorátus est;

Meque ádeo, qui restíterim; tum autem qui illum
flocci fécerim.

Séd eecum Parmenónem. salue. PA. Quid tu es
tristis? quídue es alaeris?

Vnde is? CH. Egone? néseio herele, néque unde 305
eam neque quórsum eam:

15 Ita prórsus oblitus súm mei.

PA. Qui quaéso? CH. Amo. PA. Hem. CH. Nunc, Pár-
meno, te osténderis qui uír sies.

Scis té mihi saepe póllicitum esse 'Chaérea, ali-
quid ínueni

Modo quód ames: in ea re útilitatem ego faciám
ut cognoseás meam',

Quom in célula ad te pátris penum omnem 310
eóngerebam clánculum.

20 PA. Age, inépte. CH. Hoc hercle fáctumst. fac sis
núnc promissa adpáreant:

Est ádeo digna rés [est], ubi tu néruos intendás
tuos.

Haud símilis uirgost uirginum nostrárum, quas
matrés student

Demíssis umeris ésse, uincto péctore, ut gracilae
sient.

Si quae ést habitior paulo, pugilem esse aiunt, 315
deducúnt cibum:

Tam etsi bonast natúra, reddunt cúratura iúnceam: 25
Itaque érgo amantur. PA. Quid tua istaec? CH.

Nóua figura orís. PA. Papae.

CH. Color uérus, corpus sólídum et suci plénum. PA.
Anni? CH. Anni? sédecim.

PA. Flos ípse. CH. *Nunc* hanc tú mihi uel ui uél clam
uel precáριο

320 Fac trádas: mea nil ré fert, dum potiár modo.

PA. Quid? uírgo quoiast? CH. Nescio hercle. PA. Vn- 30
dést? CH. Tantundem. PA. Vbi
hábitat?

CH. Ne id quídem. PA. Vbi uidisti? CH. Ín uia.
PA. Qua rátióne amisísti?

CH. Id équidem adueniens mécum stomachabár modo,
Nec quémquam ego esse hominem árbitror, quoi
mágis bonae

325 Felicitates ómnes aduorsaé sient.

Quid hóc est sceleris! périi. PA. Quid factúmst? 35
CH. Rogas?

Patris cognatum atque aéqualem Archidémidem
Nouístin? PA. Quid ni? CH. Is, dum hánc sequor,
fit mi óbuiam.

330 PA. Incómmode hercle. CH. Immo énim uero infeliciter;
Nam incómmoda alia súnť dicenda, Pármeno.

Illúm liquet mihi déierare his ménsibus 40
Sex séptem prorsum nón uidisse próxumis,
Nisi núnc, quom minume uéllem minumeque ópus
fuit.

Eho, nónne hoc monstri símilest? quid aís? PA.
Máxume.

335 CH. Contínuo adcurrit ad me, quam longé quidem,
Incúruos, tremulus, lábiis demissís, gemens: 45

‘Heus heús, tibi dico, Chaérea’ inquit. réstiti.
‘Scin quíd ego te uolébam?’ “dic.” ‘cras ést mihi
Iudiciúm.’ “quid tum?” ‘ut diligenter núnťies
Patri, áduocatus máne mi esse ut méminerit.’

340 Dum haec dicit, abiit hóra. rogo num quíd uelit. 50
‘Recte’ inquit. abeo. quom húc respicio ad uír-
ginem,

Illa sése interea cómodum huc aduórterat

In hanc nóstram plateam. PA. Mírum ni hanc
dicit, modo

Huic quae datast dono. CH. Húc quom aduenio, 345
núlla erat.

55 PA. Comités secuti scilicet sunt uírginem?

CH. Verúm: parasitus cum ancilla. PA. Ipsast: ilicet.
Desíne; iam conclamátumst. CH. Alias rés agis.

PA. Istúc ago equidem. CH. Nóstin quae sit? dic
mihi,

Vidístin? PA. Vidi, nóui: scio quo abdúcta sit. 350

60 CH. Eho Pármeno mi, nóstin et scis úbi siet?

PA. Húc deductust ad meretricem Tháidem: ei donó
datast.

CH. Quis is est tam poténs cum tanto múnere hoc?
PA. Milés Thraso,

Phaedriae riuális. CH. Duras frátris partis praé-
dicas.

PA. Immo si sciás quod donum huic dono contra com- 355
paret,

65 Mágis id dicas. CH. Quód nam quaeso hercle?

PA. Eúnuchum. CH. Illumne
óbsecro

.ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri,
senem múlierem?

PA. Ístunc ipsum. CH. Homó quatietur cérte cum
donó foras.

Séd istam Tháidem non sciui nóbis uicinam.

PA. Haúd diust.

CH. Périi, numquamne étiam me illam uídisse! eho 360
dum dic mihi:

70 Éstne, ut fertur, fórma? PA. Sane. CH. At nil
ad nostram hanc? PA. Ália res.

CH. Óbsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. PA. Fa-
ciam sédulo;

Dábo operam, adiuuábo: nun quid me áliud? CH.

Quo nunc ís? PA. Domum,

Út mancupia haec, ita uti iussit fráter, ducam ad
Tháidem.

CH. Ó fortunatum ístum eunuchum, qui quidem in 365
hanc detúr domum!

- PA. Quid ita? CH. Rogitas? sùmma forma sémper 75
conseruám domi
Vidébit, conloquétur, aderit úna in unis aédi-
bus;
Cibúm non numquam cápiet cum ea; intérdum
propter dórmiet.
- PA. Quid si nunc tute fórtunatus fias? CH. Qua re,
Pármeno?
- 370 Respónde. PA. Capias [tu] illius uestem. CH.
Véstem? quid tum póstea?
- PA. Pro illó te deducam. CH. Aúdio. PA. Te esse 80
illum dicam. CH. Intéllego.
- PA. Tu illis fruare cómmodis, quibus tú illum dicebás
modo:
Cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter
dórmias;
Quandóquidem illarum néque te quisquam nóuit
neque scit qui sies.
- 375 Praetérea forma et aétas ipsast, fáciie ut pro eu-
nuchó probes.
- CH. Dixísti pulchre: núnquam uidi mélius consiliúm 85
dari.
Age eámus intro núnquam: orna me, ábduc, duc,
quantúm potest.
- PA. Quid agís? iocabar équidem. CH. Garris. PA.
Péris, quid ego egí miser!
- Quo trúdis? perculeris iam tu me. tibi equidem
dicó, mane.
- 380 CH. Eámus. PA. Pergin? CH. Cértumst. PA. Vide ne
nimum calidum hoc sí modo.
- CH. Non ést profecto: sine. PA. At enim istaec in me 90
cudetúr faba. CH. Ah.
- PA. Flagítium facimus. CH. Án id flagitiumst, si
in domum meretríciam
Dedúcar et illis crúcibus, quae nos nóstramque
adulescéntiam
Habent déspicatam et quae nos semper ómnibus
cruciánt modis,
- 385 Nunc réferam gratiam átque eas itidem fállam,
ut ab illis fállimur?

95 An pótius haec patri aequomst fieri, ut á me
ludatúr dolis?

Quod qui rescierint, cúlpent; illud mérito factum
omnés putent.

PA. Quid istíc? si certumst fácere, faciam; uérum ne
post cónferas

Culpam in me. CH. Non faciám. PA. Iubesne?

CH. Iúbeam? cogo atque ím-
pero:

Numquám defugiam auctóritatem. PA. Séquere: 390
di uortánt bene!

ACTVS III.

THRASO GNATHO PARMENO

MILES

PARASITVS

SERVOS

III,1 TH. Magnás uero agere grátias Thaïs mihi?

GN. Ingéntis. TH. Ain tu, laétast? GN. Non tam
ipsó quidem

Donó, quam abs te datum esse: id uero sério

Triúmphant. PA. Hoc prouiso ut, ubi tempús siet,

5 Dedúcam. sed eccum militem. TH. Est istúc 395
datum

Profécto, ut grata mihi sint quae facio ómnia.

GN. Aduórti herele animum. TH. Vél rex semper
máxumas

Mihi agébat quidquid féceram: aliis nón item.

GN. Labóre alieno mágno partam glóriam

10 Verbis saepe in se trásmouet, qui habét salem; 400

Quod in té est. TH. Habes. GN. Rex te érgo in
oculis TH. Scilicet.

GN. Gestáre. TH. Vero: crédere onnem exércitum,

Consília. GN. Mirum. TH. Túm sicubi eum
sátietas

Hominum aut negoti sí quando odium céperat,

15 Requiéscere ubi uolébat, quasi . . nostín? GN. 405

Scio:

Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animó,
 TH. Tenes.

Tum mé conuiuam sólum abducebát sibi. GN. Hui,
 Regem élegantem nárras. TH. Immo síc homost:
 Perpaúcorum hominum. GN. Ímmo nullorum,
 árbitor,

410 Si técum uiuit. TH. Ínuidere omnés mihi, 20
 Mordére clanculum: égo non flocci péndere:
 Illi inuidere mísere; uerum unús tamen
 Inpénse, elephantis quem Índicis praefécerat.
 Is úbi molestus mágis est, 'quaeso' inquám
 'Strato,

415 Eon és ferox, quia hábes imperium in béluas?' 25
 GN. Pulchré mehercle díctum et sapientér. papae,
 Iuguláras hominem. quid ille? TH. Mutus ílico.
 GN. Quid ni ésset? PA. Di uostrám fidem, hominem
 pérditum

Miserúmque et illum sácrilegum! TH. Quid illúd,
 Gnatho,

420 Quo pácto Rhodium tétigerim in conuiuio, 30
 Numquám tibi dixi? GN. Númquam; sed narra
 óbsecro.

Plus míliens audíui. TH. Vna in conuiuio
 Erat híc, quem dico, Rhódus adulescéntulus.
 Forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere

425 Et me ínridere. 'quid aís' inquám homini 'ín- 35
 pudens?

Lepus túte es, pulpaméntum quaeris?' GN.
 Háhahaha.

TH. Quid ést? GN. Facete, lépide, laute, níl supra.
 Tuomne, óbsecro te, hoc díctum erat? uetus cré-
 didi.

TH. Audíeras? GN. Saepe, et fértur in primis. TH.
 Meumst.

430 GN. Dolet dictum inprudenti ádulescenti et libero. 40
 PA. At té di perdant! GN. Quid ille quaeso? TH.
 Pérditus:

Risu ómnes qui aderant émoriri. dénique
 Metuébant omnes iám me. GN. Non iniúria.

TH. Sed heús tu, purgon égo me de istac Tháidi,

45 Quod eám me amare súspicatast? GN. Nil minus. 435
Immo aúge magis suspícionem. TH. Quór? GN.
Rogas?

Scin, sí quándo illa méntionem Phaédriae
Facit aút si laudat, te út male urat? TH. Séntio.

GN. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio:

50 Vbi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam 440
Contínuo; si quando illa dicet 'Phaédriam
Intró mittamus cómissatum', Pámphilam
Cantátum prouocémus; si laudábit haec

Illius formam, tu húius contra. déniq̄ue
55 Par pró pari reférto, quod eam mórdeat. 445

TH. Siquidém me amaret, tum istuc prodessét, Gnatho.

GN. Quando illud quod tu dás expectat átque amat,
Iam dúdum te amat, iám dudum illi fácile fit
Quod dóleat; metuit sémper, quem ipsa núnc
capit

60 Fructúm, ne quando irátus tu alio cónferas. 450

TH. Bene dixti, ac mi istuc nóñ in mentem uénerat.

GN. Ridículum; non enim cógitaras. céterum
Idem hoc túte melius quánto inuenissés, Thraso!

THAIS THRASO GNATHO PARMENO PYTHIAS

MERETRIX MILES PARASITVS SERVOS ANCILLA

III, 2 TH. Audíre uocem uísa sum modo militis.

Atque éccum. salue, mí Thraso. TH. O Thais 455
mea,

Meum sáuium, quid ágitur? ecquid nós amas
De fidicina istac? PA. Quám uenuste! quód
dedit

5 Príncípium adueniens! TH. Plúrimum meritó tuo.

GN. Eámus ergo ad cénam. quid stas? PA. Em ál-
terum:

Ex hóm̄ine hunc natum dicas? TH. Vbi uis, nóñ 460
moror.

PA. Adibo atque adsimulábo quasi nunc éxeam.

Itúran, Thais, quópiam es? TH. Ehem, Párm̄eno:

10 Bene fécisti hodie; itúra . . PA. Quo? TH. Quid,
hunc nóñ uides?

- PA. Video ét me tacdet. úbi uis, dona adsúnt tibi
 465 A Phaédria. THR. Quid stámus? quor non ímus
 hinc?
- PA. Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,
 Dare huíc quae uolumus, cónuenire et cónloqui.
- THR. Perpúlehra credo dóna aut nostri similia. 15
- PA. Res índicabit. heús iubete istós foras
 470 Exire, quos iussi, ócius. procéde tu huc:
 Ex Aéthiopiast úsque haec. THR. Hic sunt trés
 minae.
- GN. Vix. PA. Vbi tu es, Dore? accéde huc. em eu-
 nuchúm tibi,
 Quam liberali fácie, quam aetate íntegra! 20
- TH. Ita mé di ament, honéstust. PA. Quid tu aís,
 Gnatho?
- 475 Num quíd habes quod contémnas? quid tu autém,
 Thraso?
- Tacént: satis laudant. fác periculum in litteris,
 Fac in palaestra, in músicis: quae liberum
 Scire aéquomst adulescéntem, sollertém dabo. 25
- THR. Ego illum eunuchum, si opus sit, uel sóbrius . . !
- 480 PA. Atque haéc qui misit, nón sibi soli póstulat
 Te uiuere et sua caúsa excludi céteros,
 Neque púgnas narrat néque cicatricés suas
 Osténtat neque tibi óbstat, quod quidám facit; 30
 Verum úbi molestum nón erit, ubi tú uoles,
 485 Vbi témpus tibi erit, sát habet, si tum récipitur.
- THR. Adpáret seruom hunc ésse domini paúperis
 Miseríque. GN. Nam hercle némo posset, sát scio,
 Qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti. 35
- PA. Tace tú, quem ego esse infra ínfumos omnis
 puto
 490 Hominés; nam qui adsentári huic animum in-
 dúxeris,
 E flámma petere té cibum posse árbitror.
- THR. Iamne ímus? TH. Hos prius íntro ducam et quae
 uolo
 Simul ímperabo: póst huc continuo éxeo. 40
- THR. Ego hinc ábeo: tu istanc ópperire. PA. Haud
 cónuenit

Vna ire cum amica imperatorem in uia. 495

THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

GN. Hahahaé. THR. Quid rides? GN. Istuc quod dixti modo;

45 Et illud de Rhodio dictum quom in mentem uenit.

Sed Thais exit. THR. Ábi prae, cura ut sint domi

Parata. GN. Fiat. — TH. Diligenter, Pythias, 500

Fac cúres, si Chremés hoc forte aduenerit,

Vt óres, primum ut rédeat; si id non cómmo- dumst,

50 Vt máneat; si id non póterit, ad me addúcito.

Py. Ita fáciam. TH. Quid? quid aliud uolui dicere? 505

Ehem, cúrate istam diligenter uirginem:

Domi adsitis facite. THR. Eámus. TH. Vos me séquimini.

CHREMES PYTHIAS

ADVLESCENS ANCILLA

III,3 CH. Profécto quanto mágis magisque cógito,
Ni mírum dabit haec Thais mihi magnúm malum;
Ita mé uideo ab ea astúte labefactárier,
Iam túm quom primum iússit me ad se accérsier. 510
5 Roget quis 'quid rei tibi cum illa?' ne norám
quidem.

Vbi uéni, causam, ut ibi manerem, répperit:

Ait rém diuinam fécisse et rem sériam

Velle ágere mecum. iám tum erat suspício 515
Doló malo haec fieri ómnia. ipsa adcúmbere

10 Mecúm, mihi sese dáre, sermonem quaérere.

Vbi fríget, huc euásit, quam pridém pater

Mihi et máter mortui éssent. dico, iám diu.

Rus écquod habeam Súni et quam longe á mari.

Credo eí placere hoc: spérat se a me auéllere. 520

15 Postrémo, ccqua inde párua periússét soror;

Ecquis cum ea una; quíd habuisset, quóm perit;

Ecquis eam posset nóscere. haec quor quaéritet?

Nisi si illa forte quae ólim periit páruola

Soror, hánc se intendit ésse, uti est audácia. 525

CHAEREA ANTIPHO
ADVLESCENTES II

- III,5 CH. Núm quis hic est? némost. num quis hinc me sequitur? némo homost.
Iámne erumpere hóc lieet mi gaúdiúm? pro Iúp- 550
piter,
Nunc ést profecto, intérfici quom péрпи me pós-
sum,
Ne hoc gaúdiúm contáminet uita aégritudine
áliqua.
- 5 Sed néminemne cúriusum intéruenire núnc mihi,
Qui mé sequatur quóquo eam, rogitádo ob-
tundat, énicet,
Quid géstiam aut quid laétus sim, quo pérgam, 555
unde emergam, úbi siem
Vestítum hunc nactus, quíd mi quaeram, sánus
sim anne insániam!
- AN. Adibo atque ab eo grátiam hanc, quam uideo
uelle, iníbo.
- 10 Chaérea, quid est quód sic gestis? quíd sibi hic
uestítus quaerit?
Quíd est quod laetus és? quid tibi uis? sátine
sanu's? quíd me adspéctas?
Quíd taces? CH. † O festús dies [hominis]! amíce, 560
salue! *hominum ómnium*
Nemóst, quem ego nunciám magis cuperém uidere
quám te.
- AN. Narra ístuc quaeso quíd sit. CH. Immo ego te
óbsecro hercle ut aúdias.
- 15 Nostín hanc, quam amat fráter? AN. Noui: némpé,
opinor, Tháïdem.
- CH. Istam ípsam. AN. Sic commémíneram. CH. Quac-
dam hódie est ei donó data
Virgó: quid ego eius tibi nunc faciem praédicem 565
aut laudem, Ántipho,
Quom ipsús me noris quam élegans formárum
spectatór siem?
In hác commotus sum. AN. Aín tu? CH. Primam
díces, scio, si uideris.

- Quid mólta uerba? amáre coepi. fórte fortuná 20
domi
- Erat quídam eunuchus, quém mercatus fúerat
frater Tháidi,
- 570 Neque ís deductus étiam dum ad eam. súbmonuit
me Pármeno
- Ibi séruos, quod ego arrípui. AN. Quid id est?
CH. Tácitus citius aúdiēs:
- Vt uéstem cum eo mútem et pro illo iúbeam me
illoc dúcier.
- AN. Pro eunúchon? CH. Sic est. AN. Quid ex ca re 25
tándem ut caperes cómmodi?
- CH. Rogás? uiderem, audírem, essem una quácum
cupiebam, Ántipho.
- 575 Num párua causa aut práua ratiost? tráditus sum
múlteri.
- Illa ílico ubi me accépit, laeta uéro ad se abducit
domum;
- Comméndat uirginém. AN. Quoi? tibine? CH.
Míhi. AN. Satis tutó tamen?
- CH. Edicit ne uir quisquam ad eam adeat, ét mihi ne 30
abscedam imperat;
- In intériore párte ut maneam sólus cum sola.
ádnuo
- 580 Terram íntuens modéste. AN. Miser. CH. 'Ego'
ínquit 'ad cenam hinc eo'.
- Abducit secum ancillas; paucae, quae circum illam
essént, manent
- Nouíciae puéllae. continuo haéc adornant út
lauet.
- Adhórtor properent. dum ádparatur, uirgo in 35
conclauí sedet
- Suspéctans tabulam quándam pictam: ibi ínerat
pictura haéc, Iouem
- 585 Quo pácto Danaae mísisse aiunt quóndam in
gremium ímbrem aúrcum.
- Egomét quoque id spectáre coepi, et quía consi-
mílem lúserat
- Iam olim ille ludum, inpéndio magis ánimus gau-
debát mihi,

- 40 Deum sése in hominem cónuortisse atque in alie-
nas téguas
Venisse clanculúm per inpluuium fúcum factum
múlieri.
At quém deum! qui témpa caeli súmma sonitu 590
cóncutit.
Ego hóc homunció non facerem? ego illud uero
ita [feci] ác lubens.
Dum haec mécum reputo, accérsitur lauátum in-
terea uirgo:
- 45 Iit, láuit, rediit; deinde eam in lecto illae con-
locáruunt.
Sto expéctans, si quid mi imperent. uenit úna,
'heus tu' inquit 'Dóre,
Cape hóc flabellum, uéntulum huic sic fácito, dum 595
lauámus;
Vbi nós lauerimus, sí uoles, lauáto'. accipio
trístis.
- AN. Tum equidem ístuc os tuom ínpudens uidére ni-
mium uellem,
- 50 Qui essét status, flabéllulum tenére te asinum
tántum.
- CH. Vix élocutast hóc, foras simul ómnes pro-
ruónt se,
Abeúnt lauatum, péstrepunt, ita út fit, domini 600
ubi ábsunt.
Intérea somnus uirginem opprimít. ego limis
spécto
Sic pér flabellum clánculum; simul ália circum-
spécto,
- 55 Satin éplorata sint. uideo esse. péssulum ostio
óbdó.
- AN. Quid túm? CH. Quid 'quid tum', fátue? AN. Fateor.
CH. Án ego occasiónem
Mi osténtam, tantam, tám breuem, tam optátam, 605
tam ínsperátam
Amíterem? tum pól ego is essem uéro, qui simu-
lábar.
- AN. Sane hércle ut dicis. séd interim de sýmbolis
quid áctumst?

CH. Parátumst. AN. Frugi es: úbi? domin? CH. Immo 60
ápuđ libertum Díscum.

AN. Perlóngest, sed tanto ócius properémus: muta
uéstem.

610 CH. Vbi mútem? perii; nám domo exuló nunc: metuo
frátrem

Ne intús sit; porro autém pater ne rúre redierit
iam.

AN. Eámus ad me, ibi próxumumst ubi mútes. CH.
Recte dícis.

Eámus; et de istác simul, quo pácto porro póssim 65
Potiri, consiliúm uolo capere úna tecum. AN. Fíat.

ACTVS IV.

D O R I A S

ANCILLA

615 Íta me di ament, quántum ego illum uídi, non 1V,1
nil tímeo misera,

Né quam ille hodie insánus turbam fáciat aut uim
Tháidi.

Nam póstquam iste aduenít Chremes aduléscens,
frater uírginis,

Militem rogat út illum admitti iúbeat: ille con-
tínuo irasci,

Néque negare audére; Thaïs porro instare ut hó- 5
minem inuitet.

620 Íd faciebat rétinendi illius caúsa, quia illa quae
cupiebat

Dé sorore eius índicare, ad eám rem tempus nón
erat.

Inúitat tristis: mánsit. ibi illa cum illo sermonem
ílico;

Míles uero sibi putare addúctum ante oculos aé-
mulum;

Vóluit facere cóntra huic aegre: 'heus' inquit 10
'puere, Pámphilam

Áccerse, ut deléctet hic nos.' illa [exclamat] 'mi- 625
nume géntium:

Ín coniuuium illam?' miles téndere: inde ad iúr-
gium.

Ínterea aurum síbi clam mulier démit, dat mi ut
aúferam.

Hóc est signi: ubi prímu[m] poterit, se illinc sub-
ducét scio.

PHAEDRIA DORIAS
ADVLESCENS ANCILLA

- IV,2 Dum rús eo, coepi égomet mecum inté[r] uias,
Ita út fit, ubi quid ín animost moléstiae, 630
Aliám rem ex alia cógitare et ea ómnia
Peiórem in partem. quíd opust uerbis? dum haéc
puto,
5 Praetérii inprudens uíllam. longe iam ábieram,
Quom sénsi: redeo rúrsum, male ueró me habens.
Vbi ad ípsu[m] ueni déuorticulum, cónstiti: 635
Occépi mecum cógitare 'hem, bíduom hic
Manéndumst soli síne illa? quid tum póstea?
10 Nil ést. quid? nil? si nón tangendi cópiast,
Eho, né uidendi quídem erit? si illud nón licet,
Saltem hóc licebit. céрте extrema línea 640
Amáre haud nil est.' uíllam praetereó sciens.
Sed quíd hoc, quod tímida súbito egreditur
Pýthias?

PYTHIAS DORIAS PHAEDRIA
ANCILLAE II ADVLESCENS

- IV,3 PY. Vbi ego illum scelerósum misera atque ípium
inueniam? aút ubi quaeram?
Hócine tam audax fácinus facere esse aúsum!
PH. Perii: hoc quíd sit uereor.
PY. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdicatust 645
uírginem,
Vestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám
capillo cónscidit.
5 PH. Hem. PY. Quí nunc si detúr mihi,

Vt ego únguibus facile illi in oculos ínuolem
uenéfico!

PH. Nésccio quid profécto absente nóbis turbatúmst
domi.

650 Adibo. quid istuc? quíd festinas? aut quem quae-
ris, Pýthias?

PY. Ehem Phaédria, ego quem quaeram? in' hinc quo
dígu's cum donís tuis

Tam lépidis? PH. Quid istuc ést reï? 10

PY. Rogás me? eunuchum quem dedisti nóbis quas
turbás dedit!

Quám erae dono déderat miles, uírginem uitiáuit.

PH. Quid aïs?

655 PY. Périi. PH. Temulénta's. PY. Vtinam síc sint qui
mihí mále uolunt!

Do. Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam mon-
strúm fuit?

PH. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? PY. Ego 15
illum nésccio

Qui fúerit; hoc quod fécit, res ipsa índicat.

Virgo ípsa lacrumat néque, quom rogites, quíd sit
audet dícere.

660 Ille autem bonus uir núsquam adparet. étiam hoc
misera súspicor,

Aliquíd domo abeuntem ábstulisse. PH. Néqueo
mirarí satis,

Quo ille *hinc* abire ignáuos possit lóngius, nisi sí 20
domum

Forte ad nos rediit. PY. Víse amabo, núm sit.

PH. Iam faxó scies. —

Do. Perii, óbsecro! tam infándum facinus, méa tu, ne
audiuí quidem.

665 PY. At pól ego amatorés audieram múlierum esse eos
máxumos,

Sed nil potesse; uérum miserae nón in mentem
uénérat;

Nam illum áliquo conclusíssem neque illi cóm- 25
mísissem uírginem.

PHAEDRIA DORVS PYTHIAS DORIAS
ADVLESCENS EVNVCHVS ANCILLAE II

- IV,⁴PH. Exí foras, sceléste. at etiam réstitas,
Fugitiue? prodi, mále conciliate. Do(RVS). Ób-
secro. PH. Oh,
Illúd uide, os ut sibi distorsit cárnufex! 670
Quid huc tibi reditios? uéstis quid mutátios?
5 Quid nárras? paulum sí cessassem, Pýthias,
Domi nón offendissem, íta iam adornarát fugam.
PY. Haben hómínem, amabo? PH. Quid ni habeam?
PY. O factúm bene.
DOR(IAS). Istúc pol uero béne. PY. Vbist? PH. Ro- 675
gitas? nón uides?
PY. Videam? óbsecro quem? PH. Hunc scílicet. PY.
Quis hic ést homo?
10 PH. Qui ad uós deductus hódíest. PY. Hunc oculis
suis
Nostrárum numquam quisquam uidit, Phaédria.
PH. Non uidit? PY. An tu hunc crédidisti esse, ób-
secro,
Ad nós deductum? PH. Námque alium habui 680
néminem. PY. Au,
Ne cómparandus híc quidem ad illumst: ille
erat
15 Honésta facie et liberali. PH. Ita uísus est
Dudúm, quia uaria uéste exornatús fuit.
Nunc tibi uidetur foédus, quia illam nón habet.
PY. Tace óbsecro: quasi uéro paulum intérsiet. 685
Ad nós deductus hódíest adulescéntulus,
20 Quem tú uidere uéro uelles, Phaédria.
Hic ést uietus uétus ueternosús senex,
Colóre mustelíno. PH. Hem, quae haec est
fábula?
Eo rédiges me, ut quid égerim egomet nésciam? 690
Eho tu, émin ego te? Do. Emísti. PY. Iube mi
dénuo
25 Respóndeat. PH. Roga. PY. Vénisti hodie ad nós?
negat.
At ille álter uenit ánnos natus sédecim,

- Quem sécum adduxit Pármeno. PH. Age dum
hoc mi éxpedi
- 695 PH. Primum: ístam quam habes únde habes uestém?
taces?
Monstrum hóminis, non dictúru's? DO. Venit
Chaérea:
- PH. Fratérne? DO. Ita. PH. Quando? DO. Hódie. 30
PH. Quam dudúm? DO. Modo.
- PH. Quicúm? DO. Cum Parmenóne. PH. Norasne eúm
prius?
- DO. Non. [nec quis esset umquam audieram dicier.]
700 PH. Vnde [igitur] fratrem méum esse scibas?
DO. Pármeno
Dicébat eum esse. is míhi dedit hanc. PH. Óc-
cidi.
- DO. Meam ipse índuit: post úna ambo abierúnt foras.
PY. Iám satis credis sóbriam esse me ét nil mentitám 35
tibi?
- Iám satis certumst uírginem uitiátam esse? PH. Age
nunc, bélua.
- 705 CRÉDIS huic quod dícat? PY. Quid isti crédam?
res ipsa índicat.
- PH. Cóncede istuc paúlulum: audín? étiam nunc pau-
lúm: sat est.
Dic dum hoc rursus: Chaérea tuam uéstem de-
traxít tibi?
- DO. Fáctum. PH. Et eamst indútus? DO. Factum. 40
PH. Et pró te huc deductúst?
DO. Ita.
- PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem ho-
minem! PY. Vaé mihi:
- 710 ÉTIAM non credés indignis nós esse inrisás modis?
PH. Mírurum ni tu credís quod iste dícat. quid agam
néscio.
Heús negato rúrsum. possumne égo hodie ex te
excúlpere
Vérurum? uidistíne fratrem Chaéream? DO. Non. 45
PH. Nón potest
Sine malo fatéri, uideo: séquere hac. modo aít
módo negat.

Óra me. Do. Obsecró te uero, Phaédria. ΠΗ. I 715
intro núnciam.

Do. Oieĩ. ΠΗ. Alio pácto honeste quó modo hinc
abeam néscio.

Áctumst, siquidem tú me hic etiam, nébulo, ludi-
ficábere. —

50 PY. Pármemonis tám scio esse hanc téchinam quam
me uiuere.

DOR. Sic est. PY. Inueniám pol hodie, párem ubi
referam grátiam.

Séd nunc quid faciúndum censes, Dórias? DOR. 720
De istác rogas

Vírgine? PY. Ita, utrum praédicemne an táceam?

DOR. Tú pol, sí sapis,

Quód scis nescis, néque de eunucho néque de
uitio uírginis.

55 Hác re et te omni túrba euolues ét illi gratum
féceris.

Íd modo dic, abísse Dorum. PY. Ita fáciam.
Dor. Sed uideón Chremem?

Tháís iam aderit. PY. Quíd ita? Dor. Quia, quom 725
inde ábeo, iam tum incéperat

Túrba inter eos. PY. Aúfer aurum hoc. égo
scibo ex hoc, quíd siet.

CHREMES PYTHIAS

ADVLESCENS ANCILLA

1V,5 CH. Attát data hercle uérba mihi sunt: uicit uinum
quód bibi.

At dum ádcubabam, quám uidebar míhi pulchre
esse sóbrius!

Postquám surrexi, néque pes neque mens sátis
suom officiúm facit.

PY. Chremés. CH. Quis est? ehem Pýthias: uah, 730
quánto nunc formónsior

5 Vidére mihi quam dúdum! PY. Certo tú quidem
pol multo hílarior.

CH. Verbum hercle hoc uerum erít 'sine Cerere et
Líbero frigét Venus'.

Sed Tháís multo ante uenit? PY. Án abiit iam
a milite?

CH. Iam dúdum, aetatem. lítes factae súnť inter eos
máxumae.

735 PY. Nil díxit, tu ut sequerere sese? CH. Nil, nisi
abiens mi ínuit.

PY. Eho, nóne id sat erat? CH. Áť nescibam id dí- 10
cere illam, nísi quia

Corréxit miles, quód intellexi mínus; nam me ex-
trusít foras.

Sed eccam ípsam: miror úbi ego huic anteuórterim.

THAIS	CHREMES	PYTHIAS
MERETRIX	ADVLESCENS	ANCILLA

TH. Crédo equidem illum iam ádfuturum esse, út illam 10,6
a me eripiát: sine ueniat.

740 Áťqui si illam dígito attigerit úno, oculi ilico éc-
fodientur.

Úsque adeo [ego] illius férre possum inéptiam et
magnífica uerba,

Vérba dum sint; uérum enim si ad rem cónferen-
tur, uápulabit.

CH. Tháís, ego iam dúdum hic adsum. TH. O mí 5
Chremes, te ipsum éxpectabam.

Scín tu turbam hanc própter te esse fáctam? et
adeo ad te áttinere hanc

745 Ómnem rem? CH. Ad me? quí quaeso istuc?
TH. Quía, dum tibi sorórem

studeo

Réddere ac restítuere, haec atque huíus modi sum
múlta passa.

CH. Úbi east? TH. Domi apud me. CH. Hém. TH. Quid
est?

Éducta ita uti téque illaque dignumst. CH. Quid 10
áis? TH. Íd quod res est.

Hanc tibi do donó neque repeto pro illa quicquam
abs té preti.

750 CH. Et habétur et referétur, Tháís, [tibi] íta uti meri-
ta's grátia.

- TH. *At enim caue, ne prius quam hanc a me accipias amittas, Chremes;*
 Nam haec east, quam miles a me uí nunc ereptum uenit.
- 15 ABI tú, cistellam, Pýthias, domo éfer cum monumentis.
- CH. *Viden tu illum, Thaïs, PY. Vbi sitast? TH. In ríscio: odiosa céssas.*
- CH. *Militem secum ad te quantas copias adducere? 755*
Attat. TH. Num formidulosus obsecro es, mi homo? CH. Apage sis:
Egon formidulosus? nemo est hominum qui uiuat, minus.
- 20 TH. *Atque ita opust. CH. Ah, metuo qualem tu me esse hominem existumes.*
- TH. *Immo hoc cogitato: quicum res tibi, peregrinus est;*
 Minus potens quam tu, minus notus, minus amico- 760
 rum hic habens.
- CH. *Scio istuc. sed tu quod cauere possis, stultum admittere est.*
 Malo ego nos prospicere quam hunc ulcisci accepta iniuria.
- 25 TÚ abi atque obsera ostium intus, dum ego hinc transcurro ad forum:
 Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. TH. *Mane.*
- CH. *Melius est. TH. Omitte. CH. Iam adero. TH. 765*
Nil opus est istis, Chremes.
 Hoc modo dic, sororem illam tuam esse et te paruam uirginem
 Amisisse, nunc cognosse. signa ostende. PY. *Ad-
 sunt. TH. Cape.*
- 30 SÍ uim faciet, in ius ducito hominem: intellextin?
 CH. *Probe.*
- TH. *Fac animo haec praesenti dicas. CH. Faciam.*
 TH. *Attolle pallium.*
 Perii, huic ipsist opus patrono, quem defensorum 770
 paro.

THRASO GNATHO SANGA CHREMES THAIS
MILES PARASITVS SERVOS ADVLESCENS MERETRIX

THR. Hancíne ego ut contuméliam tam insignem in meiv,7
accipiám, Gnatho?

Mori me satiust. Simalio, Donáx, Syrisce, séqui-
mini.

Primum aédís expugnábo. GN. Recte. THR. Virgi-
nem eripiám. GN. Probe.

THR. Male múlcabo ipsam. GN. Púlchre. THR. In me-
dium huc ágmen cum uectí,
Donax;

775 Tu, Simalio, in sinístrum cornum; tú, Syrisce, in 5
déterum.

Cedo álios: ubi centúriost Sanga et mánipulus
furum? SA. Éccum adest.

THR. Quid ignáue? peniculón pugnare, qui ístum huc
portes, cógitas?

SA. Egon? imperatorís uirtutem nóueram et uim mí-
litum;

Sine ságuine hoc non pósse fieri: qui ábstergerem
uólnera?

780 THR. Vbi álii? SA. Qui malum 'álii'? solus Sánnio 10
seruát domi.

THR. Tu hosce instrue; ego ero póst principia: inde
ómniibus signúm dabo.

GN. Illúc est sapere: ut hósce instruxit, ípse sibi ca-
uít loco.

THR. Idem hóc iam Pyrrus fáctitauit. CH. Viden tu,
Thaïs, quam híc rem agit?

Ni mírum, consilium illud rectumst de óccludendis
aédibus.

785 TH. Sané quod tibi nunc uír uideatur ésse hic, nebulo 15
mágnus est:

Ne métuas. THR. Quid uidétur? GN. Fundam
tibi nunc nimis uellém dari,

Vt tu illos procul hinc éx occulto caéderes: face-
rént fugam.

THR. Sed éccam Thaïdem ipsam uideo. GN. Quám mox
inruimús? THR. Mane:

Ómnia prius éxperiri quam ármis sapientém
deceat.

20 Quí scis an quae iúbeam sine ui fáciat? GN. Di 790
uostrám fidem,

Quántist sapere! númquam accedo, quín abs te
abeam dóctior.

THR. Tháïs, primum hoc míhi responde: quóm tibi do
istam uírginem,

Díxtin hos diés mihi soli dáre te? TH. Quid tum
póstea?

THR. Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem
adduxít tuom

25 TH. Quid cum illoc agás? THR. et cum eo té clam 795
subduxít mihi?

TH. Lúbuit. THR. Pamphilam érgo huc redde, nísi
ui mauis éripi.

CH. Tibi illam reddat aut tu eam tangas, ómnium . . ?
GN. Ah, quid agís? tace.

THR. Quíd tu tibi uis? égo non tangam meám? CH.
Tuam autem, fúrcifer?

GN. Cáue sis: nescis quóí male dicas núnc uiro. CH.
Non tu hinc abis?

30 Scín tu ut tibi res se hábeat? si quicquam hódie 800
hic turbae coéperis,

Fáciam ut huius loci dieique meíque semper mé-
mineris.

GN. Míseret tui me, qui hunc tantum hominem fácias
inimicúm tibi.

CH. Dínuam ego tibi caput hodie, nísi abis. GN.
Ain ueró, canis?

Sícine agis? THR. Quis tú homo es? quid tibi
uís? quid cum illa reí tibist?

35 CH. Scíbis: principio éam esse dico liberam. THR. Hem. 805
CH. Ciuem Átticam. THR. Hui.

CH. Meám sororem. THR. Os dúrum. CH. Miles, núnc
adeo edicó tibi,

Né uim facias úllam in illam. Tháïs, ego eo ad
Sóphronam

Nútricem, ut eam addúcam et signa osténdam
haec. THR. Tun me próhibeas,

- Meám ne tangam? **CH.** Próhibebo inquam. **GN.**
 Audín tu? hic furti se ádligat:
 810 **Sát** hoc tibist. **THR.** Idem hóc tu, **Thais?** **TH.** 40
 Quaére qui respóndeat. —
THR. Quid nunc agimus? **GN.** Quín redeamus: haéc
 tibi iam aderit súpplicans
Últro. **THR.** Credin? **GN.** Ímmo certe: nóui inge-
 nium múlierum:
Nólunt ubi uelís, ubi nolis cúpiunt ultro. **THR.**
 Béne putas.
GN. Iám dimitto exércitum? **THR.** Vbi uis. **GN.** Sánga,
 ita uti fortís decet
 815 **Milites,** domí focique fác uicissim ut mémineris. 45
SA. Iám dudum animus ést in patinis. **GN.** Frúgi es.
THR. Vos me hac séquimini.

ACTVS V.

THAIS **PYTHIAS**
MERETRIX **ANCILLA**

- TH.** Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui? **V, 1**
 ‘Scio, néscio, abiit, áudiui, ego non ádfui.’
 Non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quídquid est?
 820 **Virgó** conscissa uéste lacrumans óbticet;
Eunúchus abiit: quam ób rem aut quíd factúmst? 5
 taces?
Py. Quid tibi ego dicam mísera? illum eunuchúm
 negant
 Fuisse. **Th.** Quis fuit ígitur? **Py.** Iste Chaérea.
Th. Qui Chaérea? **Py.** Iste ephébus frater Phaédriae.
 825 **Th.** Quid aís, uenéfica? **Py.** Átqui certe cómperi.
Th. Quid is óbsecro ad nos? quam ób rem ad- 10
 ductust? **Py.** Néscio;
 Nisi amásse credo Pámphilan. **Th.** Hem, mísera
 óccidi,
 Infélix, siquidem tu ístae uera praédicas.

- Num id lácrumat uirgo? PY. Id opínor. TH.
 Quid aís, sácrilega?
 Istútcine intermináta sum hinc abiéns tibi? 830
 15 PY. Quid fácerem? ita ut tu iústi, soli créditoast.
 TH. Scelésta, ouem lupo cómmisisti. dispudet
 Sic míhi data esse uérba. quid illud hómínis
 est?
 PY. Era méa, tace tace óbsecro, saluaé sumus:
 Habémus hominem ipsum. TH. Vbi is est? PY. 835
 Em ad sinísteram.
 20 Viden? TH. Vídeo. PY. Conprendí iube, quan-
 túm potest.
 TH. Quid illó faciemus, stúlta? PY. Quid faciás,
 rogas?
 Vide amábo, si non, quom áspicias, os ín-
 pudens
 Vidétur! non est? [tum] quae éius confidénciast!

CHAEREA THAIS PYTHIAS
 ADVLESCENS MERETRIX ANCILLA

- v,2 CH. Apud Ántiphonem utérque, mater ét pater, 840
 Quasi dédita opera dómi erant, ut nulló modo
 Intro íre possem, quín uiderent me. ínterim
 Dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbuiam
 5 Venít. ubi uidi, ego me ín pedes quantúm queo
 In ángiportum quóddam desertum, índé ítem 845
 In áliud, índé ín áliud: ita misérrumus
 Fui fugitando, né quis me cognósceret.
 Sed éstne haec Thaís, quám uideo? ipsast. haéreo
 10 Quid fáciám. quid mea aútem? quid faciét mihi?
 TH. Adeámus. bone uír Dóre, salue: díe mihi, 850
 Aufúgístin? CH. Era, fáctum. TH. Satine id tibi
 placet?
 CH. Non. TH. Crédin te ínpune hábiturum? CH. Vnam
 hanc nóxiam
 Amítte: si aliam admísero umquam, occídito.
 15 TH. Num meám saeuítiam uéritus es? CH. Non. TH.
 Quid igitur?
 CH. Hanc métui ne me críminaretúr tibi. 855

TH. Quid féceras? CH. Paulúm quiddam. PY. Eho
‘paulum’, impudens?

An paúlum hoc esse tibi uidetur, uirginem
Vitiáre ciuem? CH. Cónseruam esse crédidi.

860 PY. Conséruam? uix me cóntineo quin inuolem 20
Monstro in capillum: etiam últro derisum ad-
uenit.

TH. Abin hinc, insana? PY. Quid ita uero? débeam,
Credo, isti quicquam fúrcifero, si id fécerim;
Praesértim quom se séruom fateatúr tuom.

865 TH. Missa haéc faciamus. nón te dignum, Chaérea, 25
Fecísti; nam si ego digna hac contumélia
Sum máxume, at tu indignus qui facerés tamen.
Neque édepol quid nunc cónsili capiám scio
De uirgine istac: ita conturbastí mihi
Ratiónes omnis, út eam non possím suis 30

870 Ita ut aéquom fuerat átque ut studui trádere,
Vt sólidum parerem hoc mí beneficium, Chaérea.

CH. At núnc dehinc spero aetérnam inter nos grátiam
Fore, Tháïs. saepe ex huius modi re quápiam
Maló principio mágna familiáritas 35

875 Conflátast. quid si hoc quispiam uoluít deus?

TH. Equidém pol in eam pártem accipioque ét uolo.

CH. Immo ita quaeso. unum hoc scíto, contumélie
Non mé fecisse caúsa, sed amorís. TH. Scio,
Et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi. 40

880 Non ádeo inhumano ingenio sum, Chaérea,
Neque ita inperita, ut quíd amor ualeat nésciam.

CH. Te quóque iam, Tháïs, ita me di bene amént,
amo.

PY. Tum pól tibi ab istoc, éra, cauendum intéllego.

CH. Non aúsim. PY. Nil tibi quicquam credo. TH. 45
Désinas.

885 CH. Nunc égo te in hac re mí óro ut adiutrix sies,
Ego mé tuae comméndo et committó fide,
Te mihi patronam cápio, Tháïs, te óbsecro:
Emóriar, si non hánc uxorem dúxero.

TH. Tamen sí pater quid . . ? CH. Ah uolet, certó 50
scio,

890 Ciuís modo haec sit. TH. Paúlulum opperirier

Si uís, iam frater ipse hic aderit uirginis;
Nutricem accersitum iit, quae illam aluit páruo-
lam:

In cógnosendo túte ipse aderis, Chaérea.

55 CH. Ego uéro maneo. TH. Vín interea, dúm uenit,
Domi ópperiamur pótius quam hic ante óstium? 895

CH. Immó percupio. PY. Quám tu rem actura óbse-
cro es?

TH. Nam quíd ita? PY. Rogitas? hunc tu in aedis
cógitas

Recípere posthac? TH. Quór non? PY. Credo
hoc meaé fide,

60 Dabit hic pugnam aliquam dénuo. TH. Au, tace
óbsecro.

PY. Parúm perspexisse eíus uidere audáciam. 900

CH. Non fáciam, Pythiás. PY. Non credo, Chaérea,
Nisi sí commissum nón erit. CH. Quin, Pýthias,
Tu mé seruato. PY. Néque pol seruandúm tibi

65 Quicquám dare ausim néque te seruare: ápage te.

TH. Adest óptume ipse fráter. CH. Perii hercle: ób- 905
secro

Abeámus intro, Tháïs: nolo me in uia

Cum hac uéste uideat. PY. Quam ób rem tan-
dem? an quía pudet?

CH. Id ípsum. PY. Id ipsum? uirgo uero! TH. I
praé, sequor.

70 Tu istíc mane, ut Chremem íntro ducas, Pýthias.

PYTHIAS CHREMES SOPHRONA
ANCILLA ADVLESCENS NVTRIX

v, 3 PY. Quid, quíd uenire in méntem nunc possit mihi, 910

Quid nám, qui referam sácrilego illi grátiam,
Qui hunc súpposuiit nóbis? CH. Moue te oro
ócíus,

Mea nútrix. So. Moueo. CH. Vídeo, sed nil
prómoues.

5 PY. Iamne óstendisti signa nutrici? CH. Ómnia.

PY. Amábo, quid aít? cógnoscitne? CH. Ac mé- 915
moriter.

Py. Probe édepol narras; nam illi faueo uírgini.
 Ite íntro: iam dudum éra uos expectát domi. —
 Virúm bonum eccum Pármenonem incédere
 Videó: uide ut otíósus it! si díis placet, 10
 920 Speró me habere, qui húnce meo ex cruciém
 modo.
 Ibo íntro, de cognítione ut certúm sciam:
 Post éxibo atque hunc pérterrebo sácrilegum.

P A R M E N O P Y T H I A S
 S E R V O S A N C I L L A

PA. Reuísio, quíd nam Chaérea hic rerúm gerat. 4
 Quod si ástu rem tractáuit, díi uostrám fidem,
 925 Quantam ét quam ueram laúdem capiet Pár-
 meno!
 Nam ut míttam, quod eí amórem difficíllumum,
 Caríssumum, a meretríce auara uírginem 5
 Quam amábat, eum conféci sine moléstia,
 Sine súmptu, sine dispéndio: tum hoc álterum,
 930 Id uérost quod ego míhi puto palmárium,
 Me répperisse, quó modo adulescéntulus
 Meretrícum ingenia et móres posset nóscere, 10
 Matúre ut quom cognórit, perpetuo óderit.
 Quae dúm foris sunt, níl uidetur mún dius,
 935 Nec mágis compositum quícquam nec magis éle-
 gans:
 [Quae cum amatore suo cum cenant ligurriunt]
 Harúm uidere inlúuiem sordes ínopiam, 15
 Quam inhonéstae solae sínt domi atque auidaé cibi,
 Quo pácto ex iure hestérno panem atrúm uorent,
 940 Nosse ómnia haec salútiíst adulescéntulis.
 Py. Ego pól te pro istis fáctis et dictis, scelus,
 Vléciscar, ut ne impúne in nos inlúseris. 20
 Pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adu-
 lescéntulum!
 Ó scelestum Pármenonem, qui ístum huc adduxít!
 PA. Quid est?
 945 Py. Míseret me: itaque ut né uiderem, mísera huc
 ecfugí foras,

Quaé futura exémpła dicunt in eum indigna.

PA. O Iúppiter,

25 Quaé illaec turbast? núm nam ego perii? adibo.
quid istuc, Pýthias?

Quíd ais? in quem exémpła fiend? PY. Rógitas,
audacíssume?

Pérdidisti istúm quem adduxti pro eúnucho adu-
lescéntulum,

Dúm studes dare uérba nobis. PA. Quíd ita? 950
aut quid factúmst? cedo.

PY. Dicam: uirginem ístam, Tháidi hódie quae donó
datast,

30 Scís eam hinc ciuem ésse? et fratrem eius ésse
adprime nóbilem?

PA. Néscio. PY. Atqui síc inuentast: éam istic uitiauit
miser.

Ílle ubi id rescíuit factum fráter uiolentíssimus,

PA. Quíd nam fecit? PY. cónligauit prímu eum 955
miserís modis.

PA. Cónligauit? PY. Ét quidem orante, út ne id
faceret, Tháide.

35 PA. Quíd ais? PY. Nunc minátur porro sése id quod
moechlís solet:

Quód ego numquam uídi fieri néque uelim. PA.
Qua audácia

Tántum facinus aúdet? PY. Quíd ita 'tán-
tum'? PA. An non hoc máxu-
mumst?

Quís homo pro moeche úmquam uidit in domo 960
meretrícia

Préndi quemquam? PY. Néscio. PA. At ne hoc
nésciatis, Pýthias:

40 Dico, edico uóbis nostrum esse illum erilem filium.
PY. Hem,

Óbsecro, an is est? PA. Né quam in illum Tháís
uim fieri sinat!

Átque adeo autem quór non egomet íntro eo?
PY. Vide, Párimeno,

Quíd agas, ne neque illi prosis ét tu pereas; nam 965
hóc putant,

Quidquid factumst, éx te esse ortum. PA. Quid igitur faciám miser?

Quidue incipiam? ecce autem uideo rúre redeun- 45
tém senem.

Dícam huic an non *dícam*? dicam hercle; étsi mihi magnúm malum

Scío paratum; séd necessest, huic ut subueniám.

PR. Sapis.

970 Ego abeo intro: tú isti narra omne órđine, ut factúm siet.

[D E M E A seu L A C H E S ?] P A R M E N O

SENEX

SERVOS

SE. Ex meó propinquo rúre hoc capio cómmodi: v, 5

Neque agrí neque urbis ódium me umquam pér-
cipit.

Vbi sátias coepit fieri, commutó locum.

Sed estne ille noster Pármeno? et certe ípsus est.

975 Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium? 5

PA. Quis homóst? ehem, saluom te áduenire, ere,
gaúdeo.

SE. Quem praéstolare? PA. Périi: lingua haerét metu.

SE. Quid ést quod trepidas? sátine salue? díe mihi.

PA. Ere, primum te arbitrári id quod res ést uelim:

980 Quidquid huius factumst, cúlpa non factúmst mea. 10

SE. Quid? PA. Récte sane intérogasti: opórtuit

Rem praénarrasse me. émit quendam Phaédria

Eunúchum, quem dono huic daret. SE. Quoi?

PA. Tháidi.

SE. Emít? perii hercle. cuánti? PA. Vigintí minis.

985 SE. Actúmst. PA. Tum quandam fidicinam amat hinc 15
Chaérea.

SE. Hem, quíd? amat? an scit iam ille quid meretríx
siet?

An in ástu uenit? áliud ex alió malum!

PA. Ere, né me spectes: me ímpulsore haec nón facit.

SE. Omitte de te dicere. ego te, fúrcifer,

990 Si uiuo . . ! sed istuc, quidquid est, primum éx- 20
pedi.

PA. Is pro illo eunucho ad Tháidem hanc dedúctus est.

SE. Pro eunúchon? PA. Sic est. hunc pro moecheo
póstea

Conpréndere intus ét constrinxere. SE. Óc-
cidi.

PA. Audáciam meretricum specta. SE. Núm quid
est

25 Aliúd mali damniue quod non díxeris, 995
Relicuom? PA. Tantumst. SE. Césso huc intro
rúmpere? —

PA. Non dúbiumst quin mi mágnum ex hac re sit
malum;

Nisi, quía necessus fúit hoc facere, id gaúdeo
Proptér me hisce aliquid ésse euenturúm mali.

30 Nam iám diu aliquam caúsam quaerebát senex, 1000
Quam ob rem ínsigne aliquid fáceret eis: nunc
répperit.

PYTHIAS PARMENO
ANCILLA SERVOS

v,6 PY. Numquam édepol quicquam iám diu quod mágis
uellem eueníre,

Mi euénit, quam quod módo senex intro ad nos
uenit érrans.

Mihi sólae ridiculó fuit, quae quid timeret
scíbam.

PA. Quid hoc aútemst? PY. Nunc id pródeo ut con- 1005
uéniam Parmenónem.

5 Sed ubi óbsecro est? PA. Me quaérit haec. PY. At-
que éccum uideo: adíbo.

PA. Quid ést, inepta? quid tibi uis? quid rídes? per-
gin? PY. Périi:

Deféssa iam sum mísera te ridéndo. PA. Quid
ita? PY. Rógitas?

Numquám pol hominem stúltiorem uídi nec
uidébo. ah,

Non póssum satis narráre, quos ludós praebueris 1010
íntus.

10 At étiam primo cállidum et disértum credidi
hóminem.

Quid? ilícone crédere ea quae díxi oportuít te?

An paénitebat flágití, te auctóre quod fecisset
Aduléscens, ni miserum însuper etiám patri in-
dicáres?

1015 Nam quíd illi credis túm animi fuísse, ubi uestem
uídít

Illam ésse eum indutúm pater? quíd? iám scis¹⁵
te perísse?

PA. Hem, quíd dixisti, péssuma? an mentíta es? etiam
rídes?

Itan lépidum tibi uisúmst, scelus, nos ínridere?
PY. Nímium.

PA. Siquidem istuc inpune hábueris . . ! PY. Ve-
rúm? PA. Reddam herele. PY.
Crédo:

1020 Sed ín diem istuc, Pármeno, est fortásse, quod
mináre.

Tu iám pendebis, ádulescentulum ístum qui no-²⁰
bilitas

Flagítiis et eundem índicas: utérque in te exempla
édent.

PA. Nullús sum. PY. Hic pro illo múnere tibi honós
est habitus: ábeo.

PA. Egomét meo indició miser quasi sórex hodie
périi.

GNATHO
PARASITVS

THRASO
MILES

PARMENO
SERVOS

1025 GN. Quíd nunc? qua spe aut quó consilio huc ímus? v,7
quíd coeptás, Thraso?

TH. Egone? ut Thaídi me dedam et fáciam quod
iubeát. GN. Quíd est?

TH. Quí minus quam Herculés seruiuit Ómphalae?
GN. Exemplúm placet.

Útinam tibi conmitigari uídeam sandalió caput!
Séd fores crepuérunt ab ea. TH. Périi: quíd⁵
hoc autémst mali?

1030 Húnc ego numquam uíderam etiam: quíd nam
hic properans prósilít?

CHAEREA PARMENO GNATHO THRASO
ADVLESCENS SERVOS PARASITVS MILES

- v,8 CH. Ó populares, écquis me hodie úiuit fortunátior?
Nemo hércle quisquam; nam in me plane dí
potestatém suam
Omnem óstendere, quói tam subito tót congrue-
runt cómmoda.
- PA. Quid hic laétus est? CH. O Pármeno mi, o meá-
rum uoluptatum ómnium
- 5 Inuéntor inceptór perfector, scís me in quibus 1035
sim gaúdiis?
Scís Pámphilam meam inuéntam ciuem? PA. Au-
díui. CH. Scís sponsám mihi?
- PA. Bene, ita me di ament, fáctum. GN. Audin tu,
hic quíd aít? CH. Tum autem
Phaédriae
Meo frátri gaudeo ésse amorem omnem in tran-
quillo: unást domus;
Tháís patri se cómmendauit, in clientelam ét
fidem
- 10 Nobís dedit se. PA. Frátris igitur Tháís totast? 1040
CH. Scílicet.
- PA. Iam hoc áliud est quod gaúdeamus: miles pelle-
túr foras.
- CH. Tu fráter ubi ubi est fác quam primum haec aúdiat.
PA. Visám domum. —
- TH. Num quíd, Gnatho, tu dúbitas quin ego núnc
perpetuo périerim?
- GN. Sine dúbio opinor. CH. Quíd commemorem prí-
mum aut laudem máxume?
- 15 Illúmne qui mihi dédit consilium ut fácerem, an 1045
me qui id aúsus sim
Incípere, an fortunám conlaudem, quae guber-
natríx fuit,
Quae tót res tantas tam ópportune in únum con-
clusít diem,
An meí patris festiuitatem et fáclitatem? o Iúp-
piter,
Serua óbsecro haec bona nóbis!

PHAEDRIA CHAEREA THRASO GNATHO
ADVLESCENTES II MILES PARASITVS

- PH. Di uostrám fidem, incredíbilía
1050 Pármeno modo quae narrauit. séd ubist frater? 20
CH. Praesto adest.
- PH. Gaúdeo. CH. Satis crédo. nil est Tháide hac,
fratér, tua
Dignius quod amétur: ita nostrae ómnist faulrix
fámiliae.
- PH. Mihi illam laudas? TH. Périi, quanto mínus spei
est, tanto mágis amo.
Óbsecro, Gnatho, in te spes est. GN. Quid uis
faciam? TH. Pérfice hoc
1055 Précibus pretio, ut haéream in parte áliqua tan- 25
dem apud Tháidem.
- GN. Díficilest. TH. Si quíd conlubitumst, nóui te.
hoc si efféceris,
Quóduis donum praémium a me optáto: id opta-
tum aúferes.
- GN. Ítane? TH. Sic erít. GN. Si efficio hoc, póstulo
ut mihi túa domus
Té praesente absénte pateat, inuocato ut sí
locus
1060 Sémpér. TH. Do fidém futurum. GN. Adcingar. 30
PH. Quem ego hic aúdio?
Ó Thraso. TH. Saluète. PH. Tu fortásse quae
facta híc sient
Néscis. TH. Scio. PH. Quor érgo in his te cón-
spicor regiónibus?
- TH. Vóbis fretus. PH. Scín quam fretus? miles, edicó
tibi,
Sí te in platea offéndero hac post úmquam, quod
dicás mihi
1065 ‘Álium quae rebam, íter hac habui’: périisti. 35
GN. Heia, haud síc decet.
- PH. Díctumst. GN. Non cognóscó uostrum tám super-
bum . . PH. Sic ago.
- GN. Prius audite paúcis: quod quom díxero, si plá-
cuerit,

Fácitote. CH. Audiámus. GN. Tu concéde paulum
istúe, Thraso.

Príncipio ego uos ámbos credere hóc mihi uemen-
tér uelim,

40 Me húius quidquid fácio id facere máxume causá 1070
mea;

Vérum si idem uóbis prodest, uós non facere
inscítiast.

PH. Quid id est? GN. Militem égo riualem récipiun-
dum cónseo. PH. Hem,

Récipiundum? GN. Cógita modo: tu hércle cum
illa, Phaédria,

45 Vt lubenter uíuis (etenim béne lubenter uíctitas),
Quód des paulumst, ét necesseset múltum ac- 1075
cipere Tháidem.

Vt tuo amori súppeditare póssint sine sumptú tuo
Ómnia haec, magis ópportunus néc magis ex
usú tuo

Némost. princípio ét habet quod det, ét dat
nemo lárgius.

Fátuos est, insúlsus, tardus, stértit noctis ét
dies:

50 Néque istum metuas né amet mulier: fáciie pellas 1080
úbi uelis.

CH. Quid agimus? GN. Praetérea hoc etiam, quód
ego uel primúm puto,

Áccipit homo némo melius prórsus neque pro-
líxius.

CH. Mírur ni illoc hómine quoquo pácto opust. PH.
Idem ego árbitor.

GN. Récte facitis. únum etiam hoc uos óro, ut me
in uostrúm gregem

55 Récipiatis: sátis diu hoc iam sáxum uorso. PH. 1085
Récipimus.

CH. Ác lubenter. GN. Át ego pro isto, Phaédria et
tu Chaérea,

Húnc comedendum uóbis propino ét deridendúm.
CH. Placet.

PH. Dígnum est. GN. Thraso, úbi uis accede. TH.
Óbsecro te, quíd agimus?

GN. Quid? isti te ignorábant: postquam eis móres
ostendí tuos

1090 Ét conlaudauí secundum fácta et uirtutés tuas, 60
Ímpetraui. TH. Béne fecisti: grátiam habeo
máxumam.

Númquam etiam fui úsquam, quin me omnés
amarent plúrimum.

GN. Dixin ego in hoc ésse uobis Átticam elegántiam?

PH. Níl praeter promissum est. ite hac. CANTOR. Vós
ualete et plaúдите!

PHORMIO.

INCIPIIT	TERENTI	PHORMIO	
ACTA	LVDIS	ROMANIS	
L·POSTVMIO	ALBINO	L·CORNELIO MERVLA	
AEDILIB·	CVRVLIB·		
EGIT	L·AMBIVIVS	TVRPIO	5
[L·HATILIVS	PRAENESTINVS]		
MODOS	FECIT	FLACCVS CLAVDI	
TIBIS	INPARIB·	TOTA	
GRAECA	APOLLODORV	EPIDICAZOMENOS	
FACTA	III·		
C·FANNIO	M·VALERIO	COS·	10

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Chremétis frater áberat peregre Démipho
Relicto Athenis Ántiphone filio.
Chremés clam habebat Lémni uxorem et filiam,
Athénis aliam cóniugem et amantem únice
5 Gnatúm fidicinam. máter e Lemno áduenit
Athénas; moritur; uírgo sola (aberát Chremes)
Funús procurat. íbi eam cum uisam Ántipho
Amáret, opera párasiti uxorem áccipit.
Pater ét Chremes reuérsti fremere. dein minas
10 Trigínta dant parasíto, ut illam cóniugem
Habéret ípse: argénto hoc emitur fidicina.
Vxórem retinet Ántipho a patruo ádgnitam.

PERSONAE.

[PROLOGVS]
DAVOS SERVOS
GETA SERVOS
ANTIPHO ADVLESCENS
PHAEDRIA ADVLESCENS
DEMIPHO SENEX
PHORMIO PARASITVS
HEGIO }
CRATINVS } ADVOCATI
CRITO }
DORIO LENO
CHREMES SENEX
SOPHRONA NVTRIX
NAVSISTRATA MATRONA
CANTOR

PROLOGVS.

- Postquám poëta uétus poëtam nón potest
 Retráhere a studio et tránsdere hominem in ótium,
 Maledíctis deterrére ne scribát parat;
 Qui ita díctitat, quas ántehac fecit fábulas,
 5 Tenui ésse oratióne et scripturá leui: 5
 Quia núsquam insanum scripsit adulescéntulum
 Ceruám uidere fúgere et sectarí canes
 Et eám plorare, oráre ut subueniát sibi.
 Quod si íntellegeret, quóm stetit olim noua,
 10 Actóris opera mágis stetisse quám sua, 10
 Minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet.
 Nunc sí quis est, qui hoc dicat aut sic cógitet:
 ‘Vetus sí poëta nón laccessissét prior,
 Nullum ínuenire prólogum possét nouos’:
 15 [Quem diceret, nisi haberet cui male diceret:] 15
 Is síbi responsum hoc hábeat, in medio ómnibus
 Palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
 Ille ad famem hunc a stúdio studuit réicere:
 Hic réspendere uóluit, non lacéssere.
 20 Benedictis si certásset, audissét bene: 20
 Quod ab illo adlatumst, [id] sibi esse rellatúm putet.
 De illó iam finem fáciam dicundí mihi,
 Peccándi quom ipse dé se finem nón facit.
 Nunc quíd uelim animum atténdite: adportó nouam
 25 Epídicaomenon quám uocant comoédiam 25
 Graecí, Latini Phórmionem nóminant,
 Quia prímas partis qui aget, is erit Phórmio
 Parasítus, per quem rés geretur máxumé,
 Volúntas uostra si ad poëtam accésserit.
 30 Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium, 30
 Ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus
 Quom pér tumultum nóster grex motús locost:
 Quem actóris uirtus nóbis restituit locum
 Bonitásque uostra adiútans atque aequánimitas.
-

ACTVS I.

D A V O S

SERVOS

- 35 Amicus summus meus et popularis Geta I, 1
 Heri ad me uenit. erat ei de ratiuncula
 Iam pridem apud me relicuom paucillulum
 Nummorum: id ut conficerem. confeci: adfero.
 Nam erilem filium eius duxisse audio 5
- 40 Vxorem: ei credo munus hoc conraditur.
 Quam inique comparatumst, ei qui minus habent
 Vt semper aliquid addant ditioribus!
 Quod ille unciatim uix de demensó suo
 Suom defrudans genium conpersit miser, 10
- 45 Id illa uniuorsum abripiet, haud existumans
 Quanto labore partum. porro autem Geta
 Ferietur alio munere, ubi era pepererit;
 Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies;
 Vbi initiabunt. omne hoc mater auferet: 15
- 50 Puer causa erit mittendi. sed uideon Getam?

G E T A D A V O S

SERVI

II

- GE. Si quis me quaeret rufus . . DA. Praestost, de-1, 2
 sine. GE. Oh,
 At ego obuiam conabar tibi, Daue. DA. Accipe, em:
 Lectumst; conueniet numerus quantum debu.
- GE. Amó te, et non necléxisse habeo grátiam.
- 55 DA. Praesertim ut nunc sunt mores: adeo res redit: 5
 Si quis quid reddit, magna habendast grátia.
 Sed quid tu es tristis? GE. Égone? nescis quo
 in metu,
 Quanto in periclo simus! DA. Quid istuc est?
 GE. Scies,

- Modo út tacere póssis. DA. Abi sis, insciens:
 10 Quoius tú fidem in pecúnia perspéxeris, 60
 Verére uerba ei crédere? ubi quid mihi lucríst
 Te fállere? GE. Ergo auscúta. DA. Hanc operam
 tibi dico.
- GE. Senis nóstri, Daue, frátrem maiorém Chremem
 Nostín? DA. Quid ní? GE. Quid? éius gnatum
 Phaédriam?
- 15 DA. Tam quám te. GE. Euenit sénibus ambobús 65
 simul
 Iter illi in Lemnum ut ésset, nostro in Ciliciam
 Ad hóspitem antiquom. ís senem per epístulas
 Pelléxit, modo non móntis auri póllicens.
- DA. Quoi tánta erat res ét supererat? GE. Désinas:
 20 Sic ést ingenium. DA. Oh, régem me esse 70
 opórtuit.
- GE. Abeúntes ambo hic túm senes me filiis
 Relinquont quasi magístrum. DA. O Geta, pro-
 uínciam
 Cepísti duram. GE. Mi úsus uenit, hóc scio:
 Memíní relinqui mé deo irató meo.
- 25 Coepi áduorsari primo: quid uerbis opust? 75
 Sení fidelis dúm sum, scapulas pérdidi.
- DA. Venére in mentem mi ístae: namque inscítiaíst,
 Aduórsum stimulum cálces. GE. Coepi eis ómnia
 Facere, óbsequi quae uéllent. DA. Scísti utí
 foro.
- 30 GE. Nostér mali nil quícquam primo; hic Phaédria 80
 Continuo quandam náctus est puéllulam
 Citharístriam, hanc amáre coepit pérdite.
 Ea séruiebat lénoni impuríssumo,
 Neque quód daretur quícquam; id curaránt patres.
- 35 Restábat aliud níl nisi oculos páscere, 85
 Sectári, in ludum dúcere et reddúcere.
 Nos ótiosi operám dabamus Phaédriae.
 In quo haéc discibat lúdo, exaduorsum ílico
 Tonstrína erat quaedam: híc solebamús fere
 40 Plerúmque eam opperíri, dum inde irét domum. 90
 Intérea dum sedémus illi, intéruenit
 Aduléscens quídam lácerumans. nos miráriér;

Rogámus quid sit. ‘númquam aequé’ inquit ‘ác modo

Paupértas mihi onus uisumst et miserum ét graue.

95 Modo quándam uidi uírginem hic uicíniae 45

Miserám suam matrem lámementari mórtuam.

Ea síta erat exaduórsum, neque illi béniuolus

Neque nótus neque cognátus extra unam ániculam

Quisquam áderat, qui adiutáret funus: míseritumst.

100 Virgo ípsa facie egrégia.’ quid uerbís opust? 50

Commórat omnis nós. ibi continuo Ántipho

‘Voltísne eamus uisere?’ alius ‘cénseo:

Eámus: duc nos sódes.’ imus, uénimus,

Vidémus. uirgo púlchra, et quo magis díceres,

105 Nil áderat adiuménti ad pulchritúdinem: 55

Capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,

Lacrumaé, uestitus túrpis: ut, ni uís boni

In ípsa inesset fóрма, haec formam extínguerent.

Ille qui íllam amabat fídicinam, tantúm modo

110 ‘Satis’ inquit ‘scitast’; nóster uero . . DA. Iám 60

scio:

Amáre coepit. GE. Scín quam? quo euadát uide.

Postrídie ad anum récta pergit: óbsecrat,

Vt sibi eius faciat cópíam. illa enim sé negat

Neque eum aéquom aít facere: íllam ciuem esse

Átticam,

115 Bonám bonis prognátam: sí uxorém uelit, 65

Lege íd licere fácere; sin alitér, negat.

Nostér quid ageret néscire: et íllam dúcere

Cupíébat et metuébat absentém patrem.

DA. Non, sí redisset, eí pater ueniám daret?

120 GE. Ille índotatam uírginem atque ignóbilem 70

Daret illi? numquam fáceret. DA. Quid fit

dénique?

GE. Quid fiat? est parasítus quídam Phórmio,

Homó confidens: qui íllum di omnes pérduint!

DA. Quid is fécit? GE. Hoc consílium quod dicám

dedit:

125 ‘Lex ést ut orbae, quí sint genere próxumi, 75

Eis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.

Ego té cognatum dicám et tibi scribám dicam;

Patérnum amicum me ádsimulabo uirginis:

Ad iúdiceſ ueniémus: qui fuerit pater,

80 Quae máter, qui cognáta tibi ſit, ómnia haec 130

Confingam: quod erit mihi bonum atque cóm-
modum,

Quom tu hórum nil refélles, uincam ſcilicet.

Pater áderit: mihi parátæ lites: quíd mea?

Illá quidem noſtra erit.' DA. Iocularem audá-
ciam.

85 GE. Persuásumſt homini: fáctumſt: uentumſt: uínci- 135
mur:

Duxít. DA. Quid narras? GE. Hóc quod audis.

DA. Ó Geta,

Quid té futurumſt? GE. Néſcio hercle; unum hóc
ſcio,

Quod fórs feret, ferémus aequo animó. DA.
Placet:

Em, iſtúc uirist officium. GE. In me omnis ſpés
mihist.

90 DA. Laudo. GE. Ád precatorem ádeam credo, qui 140
mihi

Sic óret: 'nunc amítte quaeso hunc; céterum
Poſthác ſi quicquam, nil precor.' tantúm modo
Non áddit: 'ubi ego hinc ábiero, uel occídito.'

DA. Quid paédagogus ille, qui cithariſtriam?

95 Quid reí gerit? GE. Sic, ténuiter. DA. Non 145
múltum habet

Quod déť fortasse? GE. Ímmo nil niſi ſpém
meram.

DA. Pater éius rediit án non? GE. Non dum. DA.
Quíd? ſenem

Quoad éxpectatis uóſtrum? GE. Non certúm ſcio,
Sed epíſtulam ab eo adlátam eſſe audiuí modo

100 Et ad pórtitores éſſe delatam: hánc petam. 150

DA. Num quíd, Geta, aliud mé uiſ? GE. Vt bene ſit
tibi.

Puer, heús. nemon hoc pródit? cape, da hoc
Dórcio.

ACTVS II.

ANTIPHIO PHAEDRIA
ADVLESCENTES II

- AN. Ádeon rem redísse, ut qui mi cónsultum optumé 1, 3
uelit esse,
Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi ín mentem
eius aduénti ueniat!
- 155 Quód ni fuísem incógitans, ita [eum] éxpectarem,
ut pár fuit.
- PH. Quid istúc est? AN. Rogitas, quí tam audacis
fácínoris mihi cónsciú's [sis]?
Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem 5
incidisset
Neú me cupidum eo ínpulisset, quód mihi princi-
piúmst mali!
Nón potitus éssem: fuisset tum illos mi aegre
aliquód dies,
- 160 At nón cottidiána cura haec ángeret animum,
PH. Aúdio.
- AN. Dum expécto quam mox uéniat qui adimat hánc
mihi consuetúdinem.
- PH. Aliís quia defit quód amant aegrest; tibi quia 10
superést dolet:
Amóre abundas, Ántipho.
Nam túa quidem hercle cérto uita haec éxpetenda
optándaque est.
- 165 Ita mé di bene ament, út mi liceat tám diu quod
amó frui,
Iam dépecisci mórte cupio: tú conicito cétera,
Quid ego éx hac inopiá nunc capiam, et quíd tu 15
ex istac cópia;
Vt ne áddam, quod sine súmptu ingenuam, libera-
lem náctus es,
Quod habés, ita ut uoluísti, uxorem sine mala
famá palam:

Beátus, ni unum désit, animus qui modeste istaéc 170
ferat.

Quod sí tibi res sit cum eó lenone quó mihist,
tum séntias.

20 Ita plérique omnes súmus ingenio: nóstri nosmet
paénitet.

AN. At tú mihi contra núnc uidere fórtunatus, Phaédria.

Quoi de íntegro est potéstas etiam cónsulendi,
quíd uelis:

Retinére amorem an mittere; ego in eum incidi 175
infelíx locum,

Vt néque mihi eius sit ámittendi néc retinendi cópia.

25 Sed quíd hoc est? uideon égo Getam curréntem
huc aducnire?

Is est ípsus. ei, timeó miser, quam hic míhi nunc
nuntiét rem.

GETA ANTIPHO PHAEDRIA

SERVOS ADVLESCENTES II

1, 4 GE. Núllus es, Getá, nisi iam aliquod tibi consilium
célere reperis:

Íta nunc inparátum subito tánta te inpendént 180
mala;

Quae néque uti deuitém scio neque quó modo me
inde éxtraham;

4 Nam nóñ potest celári nostra díutius iam audácia.

6 AN. Quid illic commotús uenit?

GE. Tum témporis mihi púñctum ad hanc rem est:
érus adest. AN. Quid illúc
malist?

GE. Quód quom audierit, quód eius remedium ín- 185
ueniam iracúndiae?

Loquárne? incendam; táceam? instigem; púrgem
me? laterém lauem.

10 Heú me miserum! quóm mihi paueo, tum Antípho
me excrúciat animi:

Eius me miseret, eí nunc timeo, is núnc me re-
tinet; nam ábsque eo esset,

Récte ego mihi uidissem et senis essem últus iracúndiam:

190 Áliquíd conuasássem atque hinc me cónicerem pro-
tinam ín pedes.

AN. Quam *nam* híc fugam aut furtúm parat?

GE. Sed ubi Ántiphonem réperiam? aut qua quaérere 15
insistám uia?

PH. Te nóminat. AN. Nescío quod magnum hoc núntio
expectó malum. PH. Ah.

[Sanusne es?] GE. Domum íre pergam: ibi plúri-
mumst. PH. Reuocémus homi-
nem. AN. Sta ílico. GE. Hem,

196 Sátis pro imperio, quisquis es. AN. Geta. GE. Ípsest
quem uolui óbuiam.

AN. Cédo, quid portas, óbsecro? atque id, sí potes,
uerbo éxpedi.

GE. Fáciam. AN. Eloquere. GE. Módo apud portum . . 20
AN. Meúmne? GE. Intellecti.
AN. Óccidi. PH. Hem.

AN. Quid agam? PH. Quid aís? GE. Huíus patrem
uidísse me, [et] patruóm tuom.

200 AN. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium
inueniám miser?

Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs
te ut dístrahar,

Núllast mihi uita éxpetenda. GE. Ergo ístaec
quom ita sint, Ántipho,

Tánto magis te aduúgilare aequomst: fórtis for- 25
tuna ádiuuat.

AN. Nón sum apud me. GE. Atqui ópus est nunc
quom máxume ut sis, Ántipho;

205 Nám si senserít te timidum páter esse, arbitrábitur
Cómmeruisse cúlpan. PH. Hoc uerumst. AN. Nón
possum inmutárier.

GE. Quid faceres, si aliúid quid grauius tibi nunc fa-
ciundúm foret?

AN. Quom hóc non possum, illúd minus possem. GE. 30
Hoc níl est, Phaedria: ílicet.

Quíd hic conterimus óperam frustra? quín abeo? PH.
Et quidem ego? AN. Óbsecro,

- Quid si adsimulo? sátinest? GE. Garris. AN. Vól- 210
tum contemplámini: em,
Sátine sic est? GE. Nón. AN. Quid si sic? GE. Pró-
pemodum. AN. Quid sic? GE.
Sat est:
Ém, istuc serua; et uérbum uerbo, pár pari ut
respóndeas,
35 Né te iratus suis saeuídícis díctis protelét. AN.
Scio.
GE. Ví coactum te ésse inuitum. PH. Lége, iudició.
GE. Tenes?
Séd quis hic est senéx, quem uideo in última 215
platea? ípsus est.
AN. Non póssum adesse. GE. Ah, quíd agis? quo
abis, Ántipho?
Mane ínquam. AN. Egomet me nóui et peccatúm
meum:
40 Vobís commendo Phánium et uitám meam. —
PH. Geta, quíd nunc fiet? GE. Tú iam litis aúdiés;
Ego pléctar pendens, nísi quíd me feféllerit. 220
Sed quód modo hic nos Ántiphonem mónuimus,
Id nósmet ipsos fácere oportet, Phaédria.
45 PH. Aufér mi 'oportet': quín tu quíd faciam ímpera.
GE. Memínistin, olim ut fúerit uostra orátio
In re íncipiunda ad défendendam nóxiam, 225
Iustam íllam causam, fáciilem, uincibilem, óptu-
mam?
PH. Memini. GE. Ém, nunc ípsast ópus, ea aut, si
quíd potest,
50 Melióre et callidióre. PH. Fiet sédulo.
GE. Nunc prior adito tu, égo in insidiis hic ero
Subcénturiatus, sí quíd deficiás. PH. Age. 230

DEMIPHO

PHAEDRIA

GETA

SENEX

ADVLESCENS

SERVUS

- II,1 DE. Ítane tandem uxórem duxit Ántipho iniussú meo?
Néc meum imperium, ac mítto imperium, nón
simultatém meam
Reueréri saltem! nón pudere! o fácinus audax,
ó Geta

- Monitor! GE. Vix tandem. DE. Quid mihi dicent
aut quam causam reperient?
- 235 Demior. GE. Atqui reperiam: aliud cura. DE. An 5
hoc dicet mihi:
'Inuitus feci. lex coegit'? audio, fateor. GE.
Places.
- DE. Verum scientem, tacitum causam tradere aduor-
sariis,
Etiamne id lex coegit? PH. Illud durum. GE. Ego
expediam: sine.
- DE. Incertumst quid agam, quia praeter spem atque
incredibile hoc mi obtigit:
- 240 Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogi- 10
tandum instituere.
Quam ob rem omnis, quom secundae res sunt
maxime, tum maxime
Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam
aerumnam ferant:
[Pericla, damna, exilia peregre rediens semper
cogitet]
Aut filii peccatum aut uxoris mortem aut morbum
filiae;
- 245 Communia esse haec, fieri posse, ut ne quid 15
animo sit nouum;
Quidquid praeter spem eueniat, omne id deputare
esse in lucro.
- GE. O Phaedria, incredibile[st] quantum erum ante
eo sapientia.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, erus
si redierit:
Molendumst in pistrino, uapulandum, habendae
compedes,
- 250 Opus ruri faciendum. horum nil quicquam ac- 20
cidet animo nouum.
Quidquid praeter spem eueniet, omne id deputabo
esse in lucro.
Sed quid cessas hominem adire et blande in prin-
cipio adloqui?
- DE. Phaedriam mei fratris uideo filium mi ire obuiam.
PH. Mi patruae, salue. DE. Salue; sed ubist Antipho?

25 PH. Saluóm uenire . . DE. Crédo; hoc respondé mihi. 255

PH. Valet, híc est; sed satin ómnia ex senténtia?

DE. Vellém quidem. PH. Quid istúc est? DE. Rogi-
tas, Phaédria?

Bonás me absente híc cónfecistis núptias.

PH. Eho, an id suscenses núnc illi? GE. Artificém
probum!

30 DE. Egon illi non suscenseam? ipsum géstio 260

Dari mi in conspectum, núnc sua culpa út sciat
Leném patrem illum fáctum me esse acérrumum.

PH. Atquí nihil fecit, pátrúe, quod suscenseas.

DE. Ecce aútem similia ómnia! omnes cóngruont:

35 VNúm quom noris, ómnis noris. PH. Haúd itast. 265

DE. Hic in nóxiast, ille ad dicendam caúsam adest;
Quom illést, hic praestost: tráduont operas mútuas.

GE. Probe hórum facta inprúdens depinxít senex.

DE. Nam ni haéc ita essent, cum illo haud stares,
Phaédria.

40 PH. Si est, pátrúe, culpam ut Ántipho in se ad- 270
miserit,

Ex quá re minus rei fóret aut famae témperans,
Non caúsam dico quín quod meritus sít ferat.

Sed sí quis forte málitia fretús sua
Insídias nostrae fécit adulescéntiae

45 Ac uícit, nostran cúlpa east an iúdicum, 275

Qui saépe propter ínuidiam adimunt diuiti
Aut própter misericórdiam addunt paúperi?

GE. Ni nóssem causam, créderem uera húnc loqui.

DE. An quisquam iudex ést, qui possit nóscere

50 Tua iústa, ubi tute uérbum non respóndeas, 280

Ita ut ille fecit? PH. Fúctus adulescéntulist

Offícium liberális: postquam ad iúdicés

Ventúmst, non potuit cógitata próloqui;

Ita eúm tum tímídum *illie* obstupéfecit pudor.

55 GE. Laudo húnc. sed cesso adíre quam primúm 285
senem?

Ere, sálue: saluom te áduenisse gaúdeo. DE. Oh,

Bone cústos, salue, cólumen uero fámiliae,

Quoi cómmendaui filium hinc abiéns meum.

GE. Iam dúdum te omnis nós accusare aúdio

- 290 Inmérito, et me horunc ómnium inmeritíssumo. 60
 Nam quíd me in hac re fácere uoluistí tibi?
 Seruom hóminem causam oráre leges nón sinunt,
 Neque téstimoni dictiost. DE. Mitto ómnia.
 Do istúc 'inprudens tímuit adulescéns'; sino
- 295 'Tu séruo's'; uerum sí cognatast máxume, 65
 Non fúit necesse habére; sed id quod léx iubet,
 Dotém daretis, quaéreret aliúm uirum.
 Qua rátióne inopem pótius ducebát domum?
- GE. Non rátió, uerum argéntum deerat. DE. Súmeret
- 300 Alicúnde. GE. Alicunde? nil est dictu fácilius. 70
 DE. Postrémo si nullo álio pacto, faénore. GE. Hui,
 Dixísti pulchre! síquidem quisquam créderet
 Te uiuo. DE. Non, non síc futurumst: nón potest.
 Egon illam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?
- 305 Nil suáue meritumst. hóminem conmonstrárier 75
 Mi istúm uolo, aut ubi hábitet demonstrárier.
 GE. Nempe Phórmionem? DE. Istúm patronum mú-
 lieris.
 GE. Iam fáxo hic aderit. DE. Ántipho ubi nunc ést?
 GE. Foris.
 DE. Abi, Phaédria, eum requíre atque huc addúce.
 PH. EO:
- 310 Rectá uia quidem illuc. GE. Nempe ad Pámphilam. 80
 DE. Ego deós penatis hinc salutatúm domum
 Deuórtar; inde ibo ád forum atque aliquód mihi
 Amicos aduocábo, ad hanc rem qui ádsient,
 Vt ne ínparatus sím, si ueniat Phórmio.

ACTVS III.

PHORMIO GETA
 PARASITVS SERVOS

- 315 PH. Ítane patris aís aduentum uéritum hinc abiisse? II, 2
 GE. Ádmodum.
 PH. Phánium relictam solam? GE. Sic. PH. Et ira-
 túm senem?

- GE. Óppido. PH. Ad te súmma solum, Phórmio, rerúm
redit:
Túte hoc intristí: tibi omnest éxedendum: ac-
cingere.
- 5 GE. Óbsecro te. PH. Si rogabit . . GE. Ín te spes est.
PH. Eccere,
Quíd si reddet? GE. Tu ínpulisti. PH. Síc, opinor. 320
GE. Súbueni.
- PH. Cédo senem: iam instrúcta sunt mi in córde con-
silia ómnia.
- GE. Quíd ages? PH. Quíd uis, nísi uti maneat Phá-
nium atque ex crimine hoc
Ántiphonem erípíam atque in me omnem íram
deriuém senis?
- 10 GE. Ó, uir fortis átque amicu's. uerum hoc saepe,
Phórmio,
Véreor, ne istaec fórtitudo in néruom erumpat 325
dénique. PH. Ah,
Nón itast: factúmst periculum, íám pedum uisást
uía.
Quód me censes hómínes iam deuérberasse usque
ád necem?
[Hospites, tum ciuis? quo magis noui, tanto
saepius.]
- 15 GE. Cédo dum, enumquam iniúriarum audísti mihi
scriptám dicam?
- GE. Quí istuc? PH. Quia non réte accipitri ténnitur 330
neque míluo,
Quí male faciunt nóbis: illis quí nihil faciunt tén-
nitur,
Quía enim in illis frúctus est, in illis opera
lúditur.
Áliis aliunde ést periculum, unde áliquíd abradí
potest:
- 20 Mihi sciunt nil ésse. dices 'dúcent damnatúm
domum':
Álcre nolunt hómínem edacem, et sápiunt mea 335
senténtia,
Pró maleficio sí beneficium súmum nolunt
réddere.

GE. Nón pote satis pro mérito ab illo tibi referri grátia.

PH. Immo enim nemo sátis pro merito grátiam regi refert.

Téne asymbolúm uenire unctum átque lautum e 25
bálineis,

340 Ótiosum ab ánimo, quom ille et cúra et sumptu
absúmitur!

Dúm tibi fit quod pláceat, ille ríngitur: tu rídeas,
Príor bibas, príor decumbas; céna dubia ad-
pónitur.

GE. Quid istuc uerbist? PH. Vbi tu dubites quíd sumas
potíssimum.

Haéc quom rationem íneas quam sint suáuía et 30
quam cára sint,

345 Éa qui praebet, nón tu hunc habeas pláne prae-
sentém deum?

GE. Sénex adest: uide quíd agas: prima cóitíost acér-
ruma.

Si eám sustinuerís, postilla iam, út lubet, ludás
licet.

DEMIPHO HEGIO CRATINVS CRITO PHORMIO GETA
SENEX ADVOCATI III PARASITVS SERVVS

DE. Enúmquam quoiquam cóntumeliósius 11, 3
Audístis factam iniúriam, quam haec ést mihi?

350 Adéste quaeso. GE. Irátus est. PH. Quin tu hóc
age:

Iam ego hunc agitabo. pró deum inmortalium,
Negat Phánium esse hanc síbi cognatam Dé- 5
mipho?

Hanc Démipho negat ésse cognatám? GE. Negat.

PH. Neque cíus patrem se scíre qui fuerit? GE. Negat.

355 DE. Ipsum ésse opinor dé quo agebam: séquimini.

[PH. Nec Stilphonem ipsum scíre qui fuerit? GE.
Negat.]

PH. Quia egéns relictast mísera, ignoratúr parens, 10
Neclégitur ipsa: uide auaritia quíd facit.

GE. Si erum ínsimulabis málitiae, male aúdiés.

360 DE. O audáciam! etiam me últro accusatum áduenit.

- PH. Nam iam ádulescenti nihil est quod suscénseam,
 15 Si illúm minus norat; quíppe homo iam grándior,
 Paupér, quoi in opere uíta erat, rurí fere
 Se cóntinebat; íbi agrum de nostró patre
 Coléndum habebat. saépe interea mihi senex 365
 Narrábat se hunc neclégere cognatúm suom:
 20 At quém uirum! quem ego uíderim in uíta óptu-
 mum.
 GE. Videás te, atque illum [ut] nárras! PH. I in
 malám cruce!
 Nam ni éum esse existumássem, numquam tám
 grauis
 Ob hanc ínimicitias cáperem in uostram fámi- 370
 liam,
 Quam is áspernatur núnc tam inliberáliter.
 25 GE. Pergín ero absentí mále loqui, impuríssume?
 PH. Dignum autótem hoc illost. GE. Aín tamen, carcér?
 DE. Geta.
 GE. Bonórum extortor, légum contortór! DE. Geta.
 PH. Respónde. GE. Quis homost? éhem. DE. Tace. 375
 GE. Absentí tibi
 Te indignas seque dignas contumélias
 30 Numquám cessauit dicere hodie. DE. Désine.
 Aduléscens, primum abs te hóc bona ueniá peto,
 Si tibi placere pótis est, mi ut respóndeas:
 Quem amícum tuom aís fuisse istum, explaná 380
 mihi,
 Et qui cognatum mé sibi esse diceret.
 35 PH. Proinde éxpiscare quási non nosses. DE. Nóssem?
 PH. Ita.
 DE. Ego mé nego: tu qui aís redige in mémoriam.
 PH. Eho tú, sobrinum tuóm non noras? DE. Énicas.
 Dic nómen. PH. Nomen? máxume. DE. Quid 385
 núnc taces?
 PH. Perii hércle, nomen pérdidi. DE. [Hem] Quid
 aís? PH. Geta,
 40 Si méministi id quod ólim dictumst, súbice. hem,
 Non díco: quasi non nóssem, temptatum áduenis.
 DE. Ego autótem tempto? GE. Stílpo. PH. Atque
 adeo quíd mea?

- 390 **Stilpóst.** **DE.** Quem dixti? **PH.** Stilponem inquam nóueras.
- DE.** Neque égo illum noram néque mi cognatús fuit
Quisquam ístoc nomine. **PH.** Ítane? non te horúm 45
pudet?
- At sí talentum rém reliquissét decem,
- DE.** Di tibi malefaciant! **PH.** prímus esses mémoriter
395 **Progéniam** uostram usque áb auo atque atauo
próferens.
- DE.** Ita ut dícis. ego tum quom áduenissem, qui
míhi
Cognáta ea esset, dicerem: itidem tú face. 50
Cedo qui ést cognata? **GE.** Eu, nóster, recte.
heus tú, caue.
- PH.** Dilúcide expediui quibus me opórtuit
400 **Iudícibus:** tum id si fálsum fuerat, filius
Quor nón refellit? **DE.** Filium narrás míhi?
Quoius dé stultitia dící ut dignumst nón potest. 55
- PH.** At tú qui sapiens és magistratús adi,
Iudícium de eadem cáusa iterum ut reddánt tibi,
405 **Quandóquidem** solus régnas et solí licet
Hic de eádem causa bís iudícium apíscier.
- DE.** Etsí míhi facta iniúriast, uerúm tamen 60
Potiús quam litis sécter aut quam te aúdiam,
Itidem út cognata sí sit, id quod léx iubet
410 **Dotís** dare, abduc hánc, minas quinque áccipe.
- PH.** Hahahaé, homo suauis. **DE.** Quid est? num ini-
quom póstulo?
An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públi- 65
cumst?
- PH.** Itan tándem, quaeso, item út meretricem ubi
abúsus sis,
Mercédem dare lex iúbet eĩ atque amittere?
415 An, ut né quid turpe ciuis in se admítteret
Proptér egestatem, próxumo iussást dari,
Vt cum úno aetatem dégeret? quod tú uetas. 70
- DE.** Ita, próxumo quidem; át nos unde? aut quam ób-
rem? **PH.** Ohe,
'Actum' áiunt 'ne agas.' **DE.** Nón agam? immo
haud désinam,

Donéc perfecero hóc. PH. Ineptis. DE. Síne 420
modo.

PH. Postrémo tecum nil rei nobis, Démipho, est:
75 Tuos ést damnatus gnátus, non tu; nám tua
Praetérierat iam ad dúcendum aetas. DE. Ómnia
haec

Illúm putato, quae égo nunc dico, dícere;
Aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó 425
domo.

GE. Irátus est. PH. Tu té idem melius féceris.

80 DE. Itan és paratus fácere me aduorsum ómnia,
Infélix? PH. Metuit híc nos, tam etsi sédulo
Dissímulat. GE. Bene habent tibi principia.

PH. Quím quod est

Ferúndum fers? tuis dígnum factis féceris, 430
Vt amíci inter nos símus. DE. Egon tuam éx-
petam

85 Amícitiam? aut te uísum aut auditúm uelim?

PH. Si cóncordabis cum illa, habebis quae tuam
Senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.

DE. Te oblétet, tibi habe. PH. Mínue uero iram. 435
DE. Hóc age:

Satis iám uerborumst: nísi tu properas múlierem
90 Abdúcere, ego illam eĩciam. dixi, Phórmio.

PH. Si tu íllam attigeris sécus quam dígnumst liberam,
Dicám tibi inpingam grándem. dixi, Démipho.

Si quíd opus fuerit, heús, domo me. GE. In- 440
téllego.

DEMIPHO GETA HEGIO CRATINVS CRITO
SENEX SERVOS ADVOCATI III

II,4 DE. Quantá me cura et sólicitudine ádficit
Gnatús, qui me et se hisce ípediuit núptiis!
Neque mi ín conspectum pródit, ut saltém sciam,
Quid de eá re dicat quídue sit senténtiae.

5 Abi, uíse redierítne iam an non dúm domum. 445

GE. Eó. — DE. Videtis quo ín loco res haéc siet:
Quid ágo? dic, Hegio. HE. Égo? Cratinum cénseo,
Si tibi uidetur. DE. Díc, Cratine. CRA. Méne
uis?

DE. Te. CRA. Ego quae in rem tuam sint ea uelim
facias. mihi

450 Sic hoc uidetur: quod te absente hic filius 10
Egit, restitui in integrum aequomst et bonum,
Et id impetrabis. dixi. DE. Dic nunc, Hégio.

HE. Ego sedulo hunc dixisse credo; uerum itast,
Quod homines tot sententiae: suos quoique mos.

455 Mihi non uidetur quod sit factum legibus, 15
Rescindi posse; et turpe inceptust. DE. Dic,
Crito.

CRI. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magnast. HE. Num quid nos uis? DE. Fecistis
probe:

460 Incertior sum multo quam dudum. — GE. Negant 20
Redisse. DE. Frater est expectandus mihi:
Is quod mihi dederit de hac re consilium, id
sequar.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

GE. At ego Antiphonem quaeram, ut quae acta hic
sint sciat.

Sed eccum ipsum uideo in tempore huc se re-
cipere.

ANTIPHONIS GETA
ADVLESCENS SERVOS

465 AN. Enim uero, Antiphon, multimodis cum istoc animo III, 1
es utuperandus:

Itane te hinc abisse et uitam tuam tutandam aliis
dedisse!

Alios tuam rem credidisti magis quam tete animum
aduorsuros?

Nam ut ut erant alia, illi certe quae nunc tibi
domist consuleres,

470 Ne quid propter tuam fidem decerta poteretur mali; 5
Quoi nunc miserae spes opesque sunt in te uno
omnes sitae.

GE. Et quidem, ere, nos iam dudum hic te absentem
incusamus, qui abieris.

AN. Te ipsum quaerebam. GE. Sed ea causa nihilo
magis defecimus.

AN. Loquere óbsecro, quo nam in loco sunt res et fortunae meae?

10 Num quid patri subolét? GE. Nil etiam. AN. Ecquid spei porrost? GE. Nescio.
AN. Ah.

GE. Nisi Phaédria haud cessáuit pro te eníti. AN. Nil 475
fecit noui.

GE. Tum Phórmio itidem in hác re ut [in] aliis strénuom hominem praebuit.

AN. Quid is fécit? GE. Confutáuit uerbis ádmódu*m* iratúm senem.

AN. Eu, Phórmio. GE. Ego quod pótui porro. AN. Mí Geta, omnis uós amo.

15 GE. Sic habent princípia sese ut dixi: adhuc tranquilla res est,

Mánsurusque pátruom pater est, dum húc adueniat. 480

AN. Quid eum? GE. Vt aibat

De eius consilio sése uelle fácere quod ad hanc rem áttinet.

AN. Quántum metuíst míhi, uidere huc sáluom nunc patruóm, Geta!

Nam pér eius unam, ut aúdio, aut uiuam aut moriar senténtiam.

20 GE. Phaédria tibi adést. AN. Vbi nam? GE. Eccum ab suá palaestra exít foras.

PHAEDRIA DORIO ANTIPHO GETA
ADVLESCENS LENO ADVLESCENS SERVOS

III, 2 PH. Dório,

485

Audi óbsecro. DO. Non aúdio. PH. Parúmper.
Do. Quin omítte me.

PH. Aúdi quod dicam. DO. Át enim taedet iam aúdire eadem miliens.

PH. Át nunc dicam quód lubenter aúdias. DO. Loquere, aúdio.

PH. Nón queo te exoráre ut maneat tríduom hoc? quo nún*c* abis?

5 DO. Mirábar si tu míhi quicquam adferrés noui. 490
AN. Ei,

Metuó lenonem né quid . . . *GE.* Suo suát capiti?
idem ego uéreor.

PH. Non dúm mihi credis? *DO.* Háriolare. *PH.* Sin
fidem do? *DO.* Fábulae.

PH. Faéneratum istúe beneficium púlchre tibi dicés.
DO. Logi.

PH. Créde mihi, gaudébis facto: uérum hercle hoc est.
DO. Sómnia.

495 *PH.* Experire: nón est longum. *DO.* Cántilenam eandém 10
canis.

PH. Tu míhi cognatus, tú parens, tu amícus, tu . .
DO. Garri modo.

PH. Ádeon ingenio ésse duro te átque inexorá-
bili,

Út neque misericórdia neque préceibus molliri
queas!

DO. Ádeon te esse incógitantem atque impudentem,
Phaédria,

500 Út phaleratis dúcas dictis me ét meam ductes 15
grátiis!

AN. Míseritumst. *PH.* Eí, uérbis uincor! *GE.* Quám
uterque est similis sui!

PH. Atque Antípho alia quom óccupatus ésset sollicitú-
dine,

Tum hoc ésse mi obiectúm malum! *AN.* Quid
istúe est autem, Phaédria?

PH. Ó fortunatíssime Antípho. *AN.* Egone? *PH.* Quoi
quod amás domist,

505 Néque cum huius modi umquam úsus uenit út 20
conflictarés malo.

AN. Míhin domist? immo, íd quod aiunt, aúribus teneó
lupum:

[Nam neque quo pacto a me amittam neque uti
retineam scio.]

DO. Ípsum istúe mi in hóc est. *AN.* Heia, né parum
lenó sies.

Núm quid hic confécit? *PH.* Hicine? quód homo
inhumaníssimus:

510 Pámphilam meam uéndidit. *AN.* Quid? uéndidit? 25
GE. Ain? uéndidit?

PH. Véndidit. DO. Quam indignum facinus, ancillam aere emptám meo!

PH. Néqueo exorare út me maneat ét cum illo ut mutét fidem

Tríduom hoc, dum id quód est promissum ab amicis argentum aúfero.

Sí non tum dederó, únám praeterea hóram ne oppertús sics.

30 DO. Óbtundes? AN. Haud lóngumst id quod órat: 515
exorét sine.

Ídem hic tibi, quod bóni promeritus fúeris, conduplicáuerit.

DO. Vérba istaec sunt. AN. Pámphilamne hac úrbe priuari sines?

Túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati?

DO. Néque ego neque tu. GE. Dí tibi omnes id quod es dignús duint!

35 DO. Égo te complurís aduorsum ingénium meum 520
mensís tuli,

Póllicitantem et nil ferentem, fléntem; nunc contra ómnia haec:

Répperi qui dét neque lacrumet: dá locum melióribus.

AN. Cérte hercle, ego si sátis commemini, tibi quidemst olím dies,

Quam ad dares huic, praéstítuta. PH. Fáctum.

DO. Num ego istúc nego?

40 AN. Iam éa praeteriit? DO. Nón, uerum haec eĩ án- 525
tecessit. AN. Nón pudet

Vánitatis? DO. Mínime, dum ob rem. GE. Stérculinum. PH. Dório,

Ítane tandem fácere oportet? DO. Sic sum: si placeo, útere.

AN. Sic hunc decipís? DO. Immo enim uero, Ántipho, hic me decipit:

Nam híc me huius modi scíbat esse, ego hunc esse aliter crédidi;

45 Íste me feféllit, ego isti nilo sum aliter ac fui. 530
Séd ut ut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane argentúm mihi

Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris,
Phaédria,
Meá lege utar, út potior sit, quí prior ad dan-
dúmst. uale.

PHAEDRIA ANTIPHO GETA
ADVLESCENTES II SERVOS

- PH. Quid faciam? unde ego nunc tum subito huic^{11,3}
árgentum inueniám miser,
535 Quoi minus níhilost? quód, hic si pote fuisset
exorárier
Tríduom hoc, promíssum fuerat. AN. Ítane hunc
patiemúr, Geta,
Fieri miserum, quí me dudum, ut díxti, adiuerit
cómiter?
Quín quom opust, beneficium rursus eí experie- 5
mur réddere?
GE. Scío equidem hoc esse aéquom. AN. Age ergo,
sólus seruare hunc potes.
540 GE. Quid faciam? AN. Inueniás argentum. GE. Cúpio;
sed id unde, édoce.
AN. Páter adest hic. GE. Scío; sed quid tum? AN.
Ah, dictum sapientí sat est.
GE. Ítane? AN. Ita. GE. Sane hércle pulchre suádes:
etiam tu hinc abis?
Nón triumpho, ex núptiis tuis sí nil nanciscór 10
mali,
Ni étiam nunc me huius caúsa quaerere in malo
iubeás crucem?
545 AN. Vérum hic dicit. PH. Quid? ego uobis, Géta,
alienus sum? GE. Haúd puto;
Séd parumne est, quod ómnibus nunc nóbis sus-
censét senex,
Ni instigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr
preci?
PH. Álius ab oculis meis illam in ignotum abducét 15
locum? hem:
Tum ígitur, dum licét dumque adsum, lóquimini
mecum, Ántipho,

Cóntemplamini me. AN. Quam ob rem? aut quid 550
nam facturú's? cedo.

PH. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certumst pér-
sequi

Aút perire. GE. Di bene uortant quód agas!
pedetemptim tamen.

20 AN. Vide si quid opis pótes adferre huic. GE. 'Si
quid'? quid? AN. Quaere ób-
secro.

Né quid plus minúsue faxit, quód nos post pigeát,
Geta.

GE. Quaéro: saluos ést, ut opinor; uérum enim metuó 555
malum.

AN. Nóli metuere: úna tecum bóna mala tolerábimus.

GE. Quántum opus est tibi argénti, loquere. PH.
Sólae trigintá minae.

25 GE. Triginta? hui, percárast, Phaedria. PH. Ístaec
uero uilis est.

GE. Áge age, inuentas réddam. PH. O lepidum! GE.
Aufér te hinc. PH. Iam opust.
GE. Iám feres:

Séd opus est mihi Phórmionem ad hánc rem 560
adiutorém dari.

AN. Praéstost: audacíssime oneris quiduis inpone,
écferet;

Sólus est homo amíco amicus. GE. Eámus ergo
ad eum ócius.

30 AN. Núm quid est quod operá mea uobis ópus sit?
GE. Nil; uerum ábi domum

Ét illam miseram, quam égo nunc intus scío esse
exanimatám metu,

Cónsolare. céssas? AN. Nihil est aéque quod 565
faciám lubens.

PH. Quá uia istuc fácies? GE. Dicam in ítinere: hinc
modo te ámoue.

ACTVS IV.

DEMIPHO CHREMES

SENES

II

- DE. Quid? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, ^{IV, 1}
 Chremes,
 Addúxtin tecum filiam? CH. Non. DE. Quid ita
 non?
- CH. Postquám uidet me eius máter esse hic díutius,
 570 Simul autem non manébat aetas uírginis
 Meam néclegentiam: ípsam cum omni fámilia ⁵
 Ad mé profectam esse aíbant. DE. Quid illi
 tám díu
 Quaeso ígitur commorábare, ubi id audieras?
- CH. Pol mé detinuit mórbus. DE. Vnde? aut quí?
 CH. Rogas?
- 575 Senéctus ipsast mórbus. sed uenísse eas
 Saluás audiui ex nauíta qui illas uéxerat. ¹⁰
- DE. Quid gnáto obtigerit me ábsente, audistí, Chremes?
- CH. Quod quídem me factum cónsili incertúm facit.
 Nam hanc cóndicionem sí quoi tulero extrário,
 580 Quo pácto aut unde míhi sit dicundum órdine est.
 Te míhi fidelem esse aéque atque egomet súm ¹⁵
 míhi
 Scibam. ille sí me aliénus adfiném uolet,
 Tacébit, dum intercédet familiáritas;
 Sin spréuerit me, plús quam opus est scitó
 sciet.
- 585 Vereórque ne uxor áliqua hoc resciscát mea:
 Quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár ²⁰
 domo,
 Id réstat; nam ego meórum solus súm meus.
- DE. Scio ita ésse, et istaec míhi res sollicitúdinist,
 Neque défetiscar úsque adeo experírir,
 590 Donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

G E T A D E M I P H O C H R E M E S
S E R V O S S E N E S I I

- IV,2 Ego hóminem callidiórem uidi néminem
Quam Phórmionem. uenio ad hominem, ut dicerem
Argéntum opus esse et id quo pacto fieret.
Vix dúm dimidium díxeram, intelléxerat:
5 Gaudébat, me laudábat, quaerebát senem. 595
Dis grátias agébat, tempus sibi dari,
Vbi Phaédriae *esse* osténderet niló minus
Amícum *sese* quam Ántiphoni. hominem ad forum
Iussi ópperiri: eo me ésse adducturúm senem.
10 Sed eccum ípsum. quis est ultérior? attat, Phaé- 600
driae
Pater uénit. sed quid pértimui autem bélua?
An quía quos fallam pro úno duo sunt mí dati?
Commódius esse opínor duplici spe útier.
Petam hínc unde a primo ínstiti: is si dát, sat est;
15 Si ab eó nil fiet, tum húnc adoriar hóspitem. 605

A N T I P H O G E T A C H R E M E S D E M I P H O
A D V L E S C E N S S E R V O S S E N E S I I

- IV,3AN. Expécto quam mox récipiat sesé Geta.
Sed pátruom uideo cúm patre astantem. eí mihi,
Quam tímeo, aduentus húius quo inpellát patrem!
GE. Adíbo [hosce]: o salue, nóster Chremes. CH. Salué,
Geta.
5 GE. Veníre saluom uólup est. CH. Credo. GE. Quid 610
agitur?
Multa áduenienti, ut fít, noua hic? CH. Complúria.
GE. Ita. de Ántiphone audístin quae facta? CH.
Ómnia.
GE. Tun díxeras huic? fácinus indignúm, Chremes,
Sic círcumiri! CH. Id cum hóc agebam cómmodom.
10 GE. Nam herele égo quoque id quidem ágitans mecum 615
sédulo
Inuéní, opinor, rémedium huic rei. CH. Quid,
Geta?
DE. Quod rémedium? GE. Vt abii ábs te, fit forte
óbuíam

Mihi Phórmio. CH. Qui Phórmio? DE. Is qui
istánc. CH. Scio.

GE. Visúmst mī, ut eius témpntarem senténtiam.
620 Prendo hómīnem solum: 'quór non' inquam, 15
'Phórmio,

Vidés, inter nos síc haec potius cūm bona
Vt cómpōnamus grátia quam cūm mala?

Erus líberalis ést et fugitans lítium;

Nam céteri quidem hércle amici omnés modo

625 Vno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc 20
daret.'

AN. Quid hic coéptat aut quo euádet hodie? GE. 'An
légibus

Datúrum poenas díces, si illam eiécerit?

Iam id éxploratumst: héia, sudabís satis,

Si cum illo inceptas hómīne: ea eloquéntiast.

630 Verúm pono esse uíctum eum; at tandém tamen 25
Non cápitis ei res ágitur, sed pecúniae.'

Postquam hómīnem his uerbis séntio mollírier,

'Solí sumus nunc hic' inquam: 'eho, dic quid
uís dari

Tibi ín manum, ut erus his desístat lítibus,

635 Haec hinc facessat, tú molestus né síes?' 30

AN. Satin illi di sunt própitii? GE. 'Nam sát scio,

Si tu áliquam partem aequi bonique díxeris,

Vt est ille bonus uir, tria non commutábitis

Verba hódie inter uos.' DE. Quis te istaec iussít
loqui?

640 CH. Immó non potuit mélius peruenírier 35

Eo quó nos uolumus. AN. Óccidi! DE. Perge
éloqui.

GE. A prímo homo insaníbat. CH. Cedo quid póstulat?

GE. Quid? nímium quantum. CH. *Quántum?* dic. GE.

Si quis daret

Taléntum magnum. DE. Immó malum hércle: ut
níl pudet!

645 GE. Quod dixi adeo eī: 'quaéso, quid sí filiam 40

Suam únicam locáret? paruí ré tulit

Non súscepisse: inuéntast quae dotém petat.'

Vt ad paúca redeam ac míttam illius inéptias,

- Haec dénique eius fuit postrema oratio:
 45 'Ego' inquit 'a principio amici filiam, 650
 Ita ut aequom fuerat, uolui uxorem ducere;
 Nam mihi uenibat in mentem eius incóm-
 modum,
 In séruitutem pauperem ad ditem dari.
 Sed mi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
 50 Aliquantulum quae adferret, qui dissoluerem 655
 Quae debeo: et etiam nunc, si uolt Démipho
 Dare quantum ab hac accipio, quae sponsast
 mihi,
 Nullam mihi malim quam istanc uxorem dari.'
- AN. Vtrum stultitia facere ego hunc an malitia
 55 Dicam, scientem an imprudentem, incertus sum. 660
- DE. Quid si animam debet? GE. 'Ager oppositus
 pignori
 Ob decem minas est.' DE. Age age, iam ducat:
 dabo.
- GE. 'Aedulae item sunt ob decem alias.' DE. Oici,
 Nimumst. CH. Ne clama: repetito hasce a me
 decem.
- 60 GE. 'Vxori emunda ancillulast; tum pluscula 665
 Supelléctile opus est; opus est sumptu ad nuptias:
 His rebus porro sane pone' inquit 'decem [minas].'
 DE. Sescentas proinde scribito iam mihi dicas:
 Nil do. impuratus me ille ut etiam inridcat?
- 65 CH. Quaeso, ego dabo, quiesce: tu modo filium 670
 Fac ut illam ducat, nos quam uolumus. AN. Ei
 mihi!
 Geta, occidisti me tuis fallaciis.
- CH. Mea causa eicitur: me hoc est aequom amittere.
 GE. 'Quantum potest me certiozem' inquit 'face,
 70 Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem; 675
 Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.'
- CH. Iam accipiat: illis repudium renuntiet;
 Hanc ducat. DE. Quae quidem illi res uortat
 male!
- CH. Opportune adeo argentum nunc mecum attuli,
 75 Fructum quem Lemni uxoris reddunt praedia: 680
 Inde sumam; uxori tibi opus esse dixero.

ANTIPHO GETA
ADVLESCENS SERVOS

- AN. Geta. GE. Hém. AN. Quid egisti? GE. Émunxi^{IV,4}
argentó senes.
- AN. Satin ést id? GE. Nescio hércle: tantum iússus
sum.
- AN. Eho, uérbero, aliud mihi respondes ác rogo?
685 GE. Quid érgo narras? AN. Quid ego narrem? operá
tua
Ad réstim mihi quidéum res redit planíssume. 5
Vt té quidem omnes dí deae, superi ínferi
Malis exemplis pérđant! em, si quíd uelis,
Huic mándes, qui te ad scópulum e tranquillo
aúferat.
- 690 Quid mínus utibile fúit quam hoc ulcus tángere
Aut nóminare uxórem? iniectast spés patri 10
Posse illam extrudi. cédo nunc porro: Phórmio
Dotém si accipiet, úxor ducendást domum:
Quid fiet? GE. Non enim dúcet. AN. Noui.
céterum
- 695 Quom argéntum repetent, nóstra causa scilicet
In néruom potius íbit. GE. Nil est, Ántipho, 15
Quin mále narrando póssit deprauárier:
Tu id quód bonist excérpis, dicis quód malist.
Auí nunc contra: iám si argentum accéperit,
700 Ducendast uxor, út aís, concedó tibi:
Spatiúm quidem tandem ádparandi núptias, 20
Vocándi, sacrificándi dabitur paúlulum.
Intérea amici quód polliciti súnť dabunt:
Inde íste reddet. AN. Quam ób rem? aut quid
dicét? GE. Rogas?
- 705 ‘Quod rés postilla mónstra eucenerúnť mihi!
Intro íit in aedis áter alienús canis; 25
Anguisperinpluuium décidit de tégulis;
Gallína ceciuít; interdixit háriolus:
Harispex uetuit; ánte brumam autém noui
710 Negóti incipere * * * * *
* * * * *’: quae causast iustíssuma. 30

Haec fient. AN. Vt modo fiant! GE. Fient: mé uide.

Pater éxit: abi, dic ésse argentum Phaédriae.

DEMIPHO CHREMES GETA
SENES II SERVOS

IV,5 DE. Quiétus esto, inquam: égo curabo né quid uerborúm duit.

Hoc témere numquam amittam ego a me, quín mihi testis ádhibeam:

Quoi dem ét quam ob rem dem, cómmemorabo. 715
GE. Vt caútus est, ubi níl opust.

CH. Atque ita opus factost: ét matura, dúm lubido eadem haéc manet;

5 Nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos réiciat.

GE. Rem ipsám putasti. DE. Dúc me ad eum ergo.
GE. Nón moror. CH. Vbi hoc égeris,

Transito ad uxorém meam, ut conuéniat hanc prius quam hinc abit.

Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne sus- 720
céuseat;

Et mágis esse illum idóneum, qui ipsí sit familiárior;

10 Nos nóstro officio nón digressos ésse: quantum is uóluerit,

Datum ésse dotis. DE. Quid tua malum id ré fert? CH. Magni, Démipho.

Non sátis est tuom te officium fecisse, id si non fama ádprobat:

Volo ipsíus quoque uoluntáte haec fieri, né se 725
eiectam praédicet.

DE. Idem égo istuc facere póssum. CH. Mulier múlieri magis cónuenit.

15 DE. Rogábo. CH. Vbi illas núnc ego reperire possim, cógito.

SOPHRONA CHREMES
 NVTRIX SENEX

- So. Quid agam? quem mi amicum inueniam misera? v, 1
 aut quo consilia haec referam?
 Aút unde auxiliúm petam?
- 730 Nám uereor, era ne ób meum suasum indigna in-
 iuria ádficiatur:
 Íta patrem adulescéntis facta haec tólerare audió
 uiolenter.
- CH. Nám quae haec anus est, éxanimata a frátre quae 5
 egressást meo?
- So. Quod ut fácerem egestas me ímpulit, quom scirem
 infirmas núptias
 Hasce ésse, ut id consúlerem, interea uíta ut in
 tutó foret.
- 735 CH. Cérte edepol, nisi me ánimus fallit aút parum
 prospiciunt oculi,
 Meaé nutricem gnátae uideo. So. Néque ille in-
 uestigátur, CH. Quid ago?
- So. Qui ést eius pater. CH. Ádeo, maneo, dum haéc 10
 quae loquitur mágis cognosco?
- So. Quód si eum nunc reperíre possim, níhil est quod
 uereár. CH. East ipsa:
 Cónloquar. So. Quis hic lóquitur? CH. Sophrona.
 So. Ét meum nomen nóminat?
- 740 CH. Réspice ad me. So. Di óbsecro uos, éstne hic
 Stílpo? CH. Nón. So. Negas?
- CH. Cóncede hinc a fóribus paulum istórsum sodes,
 Sóphrona.
 Ne me ístoc posthac nómine appellássis. So. Quid? 15
 non óbsecro es
 Quem sémper te esse díctitasti? CH. St'. So. Quid
 has metuís fores?
- CH. Conclúsam hic habeo uxórem saeuam. uérum istoc
 me nómine
- 745 Eo pérperam olim dixi, ne uos fórté imprudentés
 foris
 Effúttiretis átque id porro aliqua úxor mea re-
 scísceret.

- 20 So. Istóc pol nos te hic inuenire miseræ numquam
pótuimus.
- CH. Eho dic mihi, quíd reí tibist cum fámilia hac
unde éxis?
- Vbi illaé sunt? So. Miseram me. CH. Hém, quid
est? uinóntne? So. Viuit gnáta.
Matrem ipsam ex aegritúdine hac miserám mors 750
consecútast.
- CH. Male fáctum. So. Ego autem, quæ éessem anus
desérta egens ignóta,
- 25 Vt pótui nuptum uírginem locáni huic adulescénti,
Harúm qui est dominus aédium. CH. Antiphónin?
So. Em, istic ipsi.
- CH. Quid? duásne uxores hábet? So. Au, obsecro,
únam ille quidem hanc sólam.
- CH. Quid illam álteram quæ dicitur cognáta? So. Haec 755
ergost. CH. Quid aís?
- So. Compósito factumst, quó modo hanc amáns habere
pósset
- 30 Sine dóte. CH. Di uostrám fidem, quam saépe
forte témere
Euéniunt quæ non aúdeas optáre! offendi ad-
uénients
Quocúm uolebam et út uolebam cónlocatam
gnátam:
Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam 760
ut fieret,
Sine nóstra cura, máxuma sua cúra hic solus
fécit.
- 35 So. Nunc quíd opus facto sít uide: pater ádulescentis
uénit
Eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt.
CH. Nil periclist.
Sed pér deos atque hominés meam esse hanc
cáue resciscat quisquam.
- So. Nemo é me scibit. CH. Séquere me: intus cétera 765
audiétis.

ACTVS V.

DEMIPHO GETA
SENEX SERVOS

- DE. Nostrápte culpa fácimus ut malis expediat ésse, v. 2
Dum nímium dici nós bonos studémus et benignos.
Ita fúgias ne praetér casam, quod áiunt. nonne
id sát erat,
Accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumst ultro
obiéctum,
770 Vt sít qui uiuat, dum áliud aliquid flágití con- 5
ficiat.
- GE. Planíssume. DE. Eis nunc praémiumst, qui récta
praua faciunt.
- GE. Veríssume. DE. Vt stultíssume quidem illi rem
gesserímus.
- GE. Modo ut hóc consilio póssiet discédi, ut istam
dúcat.
- DE. Etiámne id dubiumst? GE. Haúd scio hercle, ut
homóst, an mutet ánimum.
- 775 DE. Hem, mútet autem? GE. Néscio; uerúm, si forte, 10
dico.
- DE. Ita fáciam, ut frater cénsuit, ut uxórem eius huc
addúcam,
Cum ista út loquatur. tú, Geta, abi prae, núntia
hanc uentúram. —
- GE. Argéntum inuentumst Phaédriae; de iúrgio silé-
tur;
Prouísiumst, ne in praeséntia haec hinc ábeat:
quid nunc pórró?
- 780 Quid fiet? in eodém luto haesitás; uorsuram sólues, 15
Geta: praeséns quod fuerát malum, in diem ábiit:
plagae créscunt,
Nisi próspicis. nunc hinc domum ibo ac Phánium
edocébo,
Ne quíd uereatur Phórmionem aut huiús oratiónem.

DEMIPHO NAVSISTRATA
SENX MVLIER

- v,3 DE. Age dum, út soles, Nausístrata, fac illa út place-
tur nóbis,
Vt suá uoluntate íd quod est faciúndum faciat. 785
NA. Fáciám.
- DE. Paritér nunc opera me ádiuues, ac ré dudum
opituláta es.
- NA. Factúm uolo. ac pol mínus queo uiri cúlpa, quam
me dígnumst.
- 5 DE. Quid aútem? NA. Quia pol meí patris bene pártá
indiligénter
Tutátur; nam ex eis praédiis talénta argenti
bína
Statím capiebat: uír uiro quid praéstat! DE. 790
Binan quaéso?
- NA. Ac rébus uilióribus multó talenta bína. DE.
Hui.
- NA. Quid haéc uidentur? DE. Scílicet. NA. Virúm
me natum uéllém:
- 10 Ego osténderem, DE. Certó scio. NA. quo pácto . .
DE. Parce sódes,
Vt póssis cum illa, né te adulescens múlíer de-
fetiget.
- NA. Faciam út iubes. sed meúm uírum abs te exíre 795
uideo.

NAVSISTRATA CHREMES DEMIPHO
MVLIER SENES II

- CH. Ehem, Démípho,
Iam illí datumst argéntum? DE. Curauí ílico.
CH. Nollém datum.
- Ei, uideo uxorem: paéne plus quam sát erat.
DE. Quor nollés, Chremes?
- 15 CH. Iam récte. DE. Quid tu? ecquíd locutu's cum ístac
quam ob rem hanc dúcimur?
- CH. Transégi. DE. Quid aít tándem? CH. Abduci nón
potest. DE. Qui nón potest?

- 800 CH. Quia utérque utriquest córdi. DE. Quid istuc
 nóstra? CH. Magni. praéterhac
 Cognátam comperi ésse nobis. DE. Quid? deliras.
 CH. Sic erit.
 Non témere dico: rédii mecum in mémoriam.
 DE. Satin sánus es?
- NA. Au, óbsecro, uide ne in cognatam pécces. DE. Non 20
 est. CH. Né nega:
 Patris nómen aliud díctumst: hoc tu errásti. DE.
 Non norát patrem?
- 805 CH. Norát. DE. Quor aliud díxit? CH. Numquamne
 hódie concedés mihi
 Neque intélleges? DE. Si tú nil narras? CH.
 Pérdis. NA. Miror quíd siet.
 DE. Equidem hércle nesció. CH. Vin scire? at ita me
 seruet Iúppiter,
 Vt própior illi, quám ego sum ac tu, [homo] né- 25
 most. DE. Di uostrám fidem,
 Eámus ad ipsam: una ómnis nos aut scire aut
 nescire hóc uolo. CH. Ah.
- 810 DE. Quid ést? CH. Itan paruam mihi fidem esse apúd
 te! DE. Vin me crédere?
 Vin sátis quaesitum mi istuc esse? age, fiat. quid?
 illa filia
 Amíci nostri quíd futurumst? CH. Récte. DE.
 Hanc igitur míttimus?
- CH. Quid ni? DE. Ílla maneat? CH. Sic. DE. Ire 30
 igitur tibi licet, Nausístrata.
 NA. Sic pól commodius ésse in omnis árbitror, quam
 ut coéperas,
- 815 Manére hanc; nam perlíberalis uísast, quom uidí,
 mihi. —
 DE. Quid istúc negotist? CH. Iámne operuit óstium?
 DE. Iam. CH. O Iúppiter,
 Di nós respiciunt: gnátam inueni núptam cum
 tuo filio. DE. Hem,
 Quo pácto [id] potuit? CH. Nón satis tutus ést 35
 ad narrandum hic locus.
 DE. At tu íntro abi. CH. Heus, ne filii quidem hoc
 nóstri resciscánt uolo.

ANTIPHO
ADVLESCENS

- v, 4 Laetús sum, ut meae res sésé habent, fratri ób- 820
tigisse quód uolt.
Quam scítumst, eius modi ín animo paráre cupidi-
tátes,
Quas, quóm res aduorsae sient, pauló mederi
póssis!
Hic simul argentum répperit, curá sese ex-
pediuit;
5 Ego nullo possum rémedio me euólvere ex his
túrbis,
Quin, si hóc celetur, ín metu, sin pátefit, in pro- 825
bró sim.
Neque mé domum nunc réciperem, ni mi ésset
spes osténta
Huiúsce habendae. séd ubi nam Getam ínuenire
póssim?
[Vt rogem, quod tempus conueniundi patris me
capere suadeat.]

PHORMIO ANTIPHO
PARASITVS ADVLESCENS

- v,5 PH. Argéntum accepi, tráddi lenóni: abduxi múlie-
rem,
Curáui propria ut Phaédria poterétur; nam 830
emissást manu.
Nunc úna mihi res étiam restat quae ést con-
ficiunda, ótium
Ab sénibus ad potándum ut habeam; nam áliquod
hos sumám dies.
5 AN. Sed Phórmios. quid aís? PH. Quid? AN. Quid
nam núnc facturust Phaédria?
Quo pácto satietátem amoris aít se uelle ab-
súmere?
PH. Vicissim partis tuás acturus ést. AN. Quas? PH. 835
Vt fugitét patrem.
Te suas rogauit rúrsum ut ageres, caúsam ut pro
se diceres;

Nam pótaturus ést apud me. ego me íre senibus
Súnium

Dicam ád mercatum, ancillulam emptum dúdum 10
quam dixít Geta:

Ne quom híc non uideant, mé conficere crédant
argentúm suom.

840 Sed óstium concrépuít abs te. AN. Vide quis
egreditúr. PH. Getast.

G E T A A N T I P H O P H O R M I O
SERVOS ADVLESCENS PARASITVS

GE. Ó Fortuna, o Fórs Fortuna, quántis commodi- v, 6
tátibus,

Quám subito meo ero Ántiphoni ope uóstra hunc
onerastís diem!

AN. Quid nam hic sibi uolt? GE. nósque amicos eíus
exonerastís metu!

Séd ego nunc mihi céssó, qui non úmerum hunc
onero pállio

845 Átque hominem propéro ínuenire, ut haéc quae 5
contigerint sciat.

AN. Núm tu intellegís, quid hic narret? PH. Núm tu?
AN. Nil. PH. Tantúndem ego.

GE. Ád lenonem hinc íre pergám: ibi núnc sunt.
AN. Heus, Geta! GE. Ém tibi:

Núm mirum aut nouómst reuocari, cúrsu m quom
institerís? AN. Geta.

GE. Pérgit hercle. númquam tu odio tuó me uinces.
AN. Nón manes?

850 GE. Vápula. AN. Id quidem tibi iam fiet, nísi resistis, 10
uérbero.

GE. Fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatur ma-
lum.

Séd isne est quem quaero án non? ipsust. cón-
gredere actutúm. AN. Quid est?

GE. O ómniu m, quantúmst qui uiuont, hómo hominu m
ornatíssime!

Nám sine controuórsia ab dis sólus diligere, Án-
tipho.

15 AN. Íta uelim; sed qui istuc credam ita ésse mihi dici 855
uelim.

GE. Sátine est si te délibutum gaúdio reddo? AN.
Énicas.

PH. Quín tu hinc pollicitátiones aúfer et quod férs
cedo. GE. Oh,

Tú quoque aderas, Phórmio? PH. Aderam. séd tu
cessas? GE. Áccipe, em:

Vt modo argentúm tibi dedimus ápod forum,
rectá domum

20 Súmus profecti; intérea mittit érus me ad uxorém 860
tuam.

AN. Quam ób rem? GE. Omitto próloqui; nam nil ad
hanc rem est, Ántipho.

Vbi in gynaeceum ire occipio, púter ad me ad-
currít Mida,

Póne prendit pállio, resupínat: respició, rogo

Quam ób rem retineát me: ait esse uétitum intro
ad eram accédere.

25 'Sóphrona modo frátrem huc' inquit 'sénis intro- 865
duxít Chremem';

Eúmque nunc esse íntus cum illis. hóc ubi ego
audiui, ád fores

Súspenso gradú placide ire pérrexi, accessi, ástiti,
Ánimam compressi, aúrem admoui: ita ánimum
coepi atténdere,

Hóc modo sermónem captans. PH. Eú, Geta.
GE. Hic pulhétrimum

30 Fácinus audiui: itaque paene hercle éxclamaui 870
gaúdio.

AI. Quód? GE. Quod nam arbitráre? AN. Nescio.
GE. Átqui mirificíssimum:

Pátruos tuos est páter inuentus Phánio uxori
tuae. AN. [Hem,]

Quíd ais? GE. Cum eius consuéuit olim mátre
in Lemno clánculum.

PI. Sómniun: utine haec ígnoraret suóm patrem?
GE. Aliquid crédito,

35 Phórmio, esse caúsae. sed me cénsen potuisse 875
ómnia

Íntellegere extra óstium, intus quae inter sese
ipsi égerint?

AN. Átque ego quoque inaúdiui illam fábulam. GE. Immo etiám dabo

Quó magis credas: pátruos interea inde huc
egreditúr foras:

Haúd multo post cúm patre idem récipit se intro
dénuo:

880 Áit uterque tibi potestatem éius adhibendac dæri. 40
Dénique ego sum míssus, te ut requirerem atque
addúcerem.

AN. Quin ergo rape mé: quid cessas? GE. Fécero.
AN. O mi Phórmio,

Vále. PH. Vale, Antiphó. bene, ita me dí anent,
factum: gaúdeo.

PHORMIO

PARASITVS

885 Tantám fortunam de ínprouiso esse his datam, v,7
Summa éludendi occásiost mihi núnc senes
Et Phaédriae curam ádimere argentárium,
Ne quoíquam suorum aequálium suppléx siet.
Nam idem hóc argentum, ita út datumst, n- 5
grátiis

890 Ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
Nunc géstus mihi uoltúsque est capiundús nouus.
Sed hinc concedam in ángiportum hoc próximum,
Inde hisce ostendam me, úbi erunt egressí foræ.
Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón 6. 10

DEMIPHO CHREMES PHORMIO

SENES

II

PARASITVS

DE. Dis mágnas merito grátias habeo átque ago, v,8
895 Quando éuenere haec nóbis, frater, próspere.

CH. Estne ita uti dixi liberalis? DE. Óppido. (12)

Quantúm potest, nunc cónueniundust Phórmio

Prius quám dilapidat nóstras trigintá minas

Vt aúferamus. PH. Démiphonem sí domist 5

900 Visam, út quod . . DE. At nos ád te ibamis,
Phórmio.

PH. De eadem hác fortasse caúsa? DE. Ita hercle.

PH. Crédidi:

Quid ad me ibatis? DE. Ridiculum. PH. An
rebámini

Me nón id facere, quód recepissém semel?

10 Heus, quánta quanta haec méa paupertas ést,
tamen

Adhúc curavi unum hóc quidem, ut mi essét fides. 905

13 Idque ádeo uenio núntiatum, Démipho,
Parátum me esse: ubi uóltis, uxorém date.

15 Nam omnis posthabui míhi res, ita uti pár fuit,
Postquam id tanto opere uós uelle animum ad-
uórteram.

DE. At hic dehortatus ést me, ne illam tibi darem: 910

‘Nam qui erit rumor pópuli’, inquit, ‘si id féceris?

Olim quom honeste pótuit, tum non ést data:

20 Nunc uíduam extrudi túrpest’. ferme eadem ómnia,
Quae túte dudum córam me incusáueras.

PH. Satis superbe inlúditis me. DE. Qui? PH. Rogas? 915

Quia ne álteram quidem illam potero dúcere;

Nam quó redibo ore ad eam quam contémpserim?

25 CH. ‘Tum autem Ántiphonem uídeo ab sese amittere
Inuítum eam’ inque. DE. Tum áutem uideo filium
Inuítum sane múlierem ab se amittere. 920

Sed tránsi sodes ad forum atque illúd mihi

Argéntum rursus iúbe rescribi, Phórmio.

30 PH. Quodne égo discripsi pórro illis quibus débui?

DE. Quid igitur fiet? PH. Si uis mi uxorém dare,

Quam déspondisti, dúcam; sin est út uelis 925

Manére illam apud te, dós hic maneat, Démipho.

Nam nón est aequom mé propter uos décipi,

35 Quom ego uóstri honoris caúsa repudium álterae
Remiserim, quae dótis tantundém dabat.

DE. In’ in malam rem hinc cum istac magnificéntia, 930

Fugitiue? etiam nunc crédis te ignorárier

Aut túa facta adeo? PH. Inrítor! DE. Tune hanc
dúceres,

40 Si tibi daretur? PH. Fác periculum. DE. Vt filius
Cum illa hábitet apud te: hoc uóstrum consiliúm
fuit.

- 935 PH. Quaesó quid narras? DE. Quín tu mi argentúm cedo.
- PH. Immo uéro uxorem tú cedo. DE. In ius ámbula.
- PH. Enim uéro si porro ésse odiosi pérgitis . .
- DE. Quid fácies? PH. Egone? uós me indotatis modo 45
Patrócinari fórtasse arbitrámini:
- 940 Etiám dotatis sóleo. CH. Quid id nostrá? PH.
Nihil.
- Hic quándam noram, quoíus uir uxorem CH.
Hém. DE. Quid est?
- PH. Lemni hábuit aliam: CH. Núllus sum. PH. ex
qua filiam
- Suscépit, et eam clam éducat. CH. Sepúltus sum. 50
- PH. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. CH. Óbsecro,
945 Ne fácias. PH. Oh, tune ís eras? DE. Vt ludós
facit!
- CH. Missúm te facimus. PH. Fábulae. CH. Quid uís
tibi?
- Argentum quod habes cóndonamus te. PH. Aúdio.
Quid uós malum ergo mé sic ludificámini 55
Inépti uostra púerili *inconstántia*?
- 950 Noló uolo; uolo nólo rursus; cápe cedo;
Quod díctum, indictumst; quód modo erat ratum,
íritumst.
- CH. Quo pácto aut unde hic haéc rescíuit? DE. Néscio;
Nisi mé dixisse némini certó scio. 60
- CH. Monstri, ita me di ament, símile. PH. Inieci
scrúpulum. DE. Hem,
- 955 Hicíne ut a nobis hóc tantum argenti aúferat
Tam apérte inridens? émori hercle sátius est.
Animó uirili praésentique ut síis para.
Vidés tuom peccátum esse elatúm foras 65
- 960 Neque iam íd celare pósse te uxorem tuam:
Nunc quód ipsa ex aliis aúditura síit, Chremes,
Id nósmet indicáre placabílius est.
Tum hunc ímpuratum póterimus nostró modo
Vlcísci. PH. Attat, nísi mi prospicio, haéreo. 70
Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt uiam.
- 965 CH. At uéreor ut placári possit. DE. Bóno animo es:
Ego redígam uos in grátiam, hoc fretús, Chremes,

Quom e médio excessit únde haec susceptást
tibi.

75 PH. Itan ágitis mecum? sátis astute adgrédimini.
Non hércle ex re istius me instigasti, Démipho.
Ain tu? úbi quae lubitum fúerit peregre féceris 970
Neque huíus sis ueritus féminae primáriae,

Quin nóuo modo eí fáceres contuméliam,
80 Veniás nunc precibus laútum peccátum tuom?
Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,
Vt né restinguas, lácrumis si extilláueris. 975

DE. [Malum quod isti di deaeque omnes duint.]
Tantáne adfectum quémquam esse hominem
audácia!

85 Non hóc publicitus scélus hinc asportárier
In sólas terras! CH. Ín id redactus súm loci,
Vt quíd agam cum illo nésciam prorsum. DE. 980

Égo scio:

In iús eamus. PH. Ín ius? huc, si quíd lubet.

CH. Adséquere, retine, dúm ego huc seruos éuoco.

90 DE. Enim néqueo solus: ádcurre. PH. Vna iniúriast
Tecúm. DE. Lege agito ergo. PH. Álterast
tecúm, Chremes.

CH. Rape hunc. PH. Sic agitis? énim uero uocést 985
opus:

Nausístrata, exi. CH. Os ópprime impurúm: uide
Quantúm ualet. PH. Nausístrata, inquam. DE.
Nón taces?

95 PH. Taceám? DE. Nisi sequitur, púgnos in uentrem
íngere.

PH. Vel óculum exculpe: est úbi uos ulciscár probe.

NAUSISTRATA CHREMES DEMIPHO PHORMIO

MVLIER

SENES

II

PARASITVS

v,9 NA. Qui nóminat me? hem, quíd istuc turbaest, ób- 990
seco,

Mi uír? PH. Ehem, quid nunc óbstipuisti? NA.
Quís hic homost?

Non mihi respondes? PH. Hícine ut tibi respón-
deat,

Qui hercle úbi sit nescit? CH. Cáue isti quicquam
crédias.

PH. Abi, tánge: si non tótus friget, me énica. 5

995 CH. Nil ést. NA. Quid ergo? quíd istic narrat?

PH. Iám scies:

Auscúlta. CH. Pergin crédere? NA. Quid ego
óbsecro

Huic crédam, qui nil dixit? PH. Delirát miser
Timóre. NA. Non pol témerest, quod tu tám
times.

1000 CH. Egon timeo? PH. Recte sáne: quando nil times, 10
Et hoc nil est quod ego dico, tu narrá. DE. Scelus,

Tibi nárrat? PH. Ohe tu, fáctumst abs te sédulo
Pro frátre. NA. Mi uir, nón mihi dices? CH. Át..

NA. Quid 'at'?

CH. Non ópus est dicto. PH. Tibi quidem; at scito
huic opust.

In Lémno NA. Hem, quid aïs? CH. Nón taces? 15

PH. clam te CH. Eí mihi!

1005 PH. Vxórem duxit. NA. Mí homo, di meliús duint!

PH. Sic fáctumst. NA. Perii mísera! PH. Et inde
filiam

Suscépit iam unam, dúm tu dormis. CH. Quid
agimus?

NA. Pro di ímortales, fácinus miserandum ét malum!

PH. Hoc áctumst. NA. An quicquam hódíest factum 20
indígnius?

1010 Qui mi, úbi ad uxores uéntumst, tum fiúnt senes.

Démipho, te appélló: nam cum hoc ípso distaedét
loqui:

Haécine erant itiónes crebrae et mánsiones
diútinae

Lémni? haecine erat éa quae nostros mínuit
fructus uílitas?

DE. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlpani meritum 25
nón nego;

1015 Séd ea quin sit ignoscenda. PH. Vérba fiunt
mórtuo.

DE. Nám neque neclegéntia tua néque odio id fecit
tuo.

Vinolentus fére abhinc annos quíndecim muliér-
culam

Eám compressit, únde haec natást; néque post-
illa umquam áttigit.

30 Éa mortem obiit, é medio abiit, qui fuit in re
hac scrúpulus.

Quam ób rem te oro, ut ália facta túa sunt, 1020
aequo animo hóc feras.

NA. Quid ego aequo animo? cúpio misera in hác re
iam defúngier;

Séd qui id sperem? aetáte porro mínus peccaturúm
putem?

Iám tum erat senéx, senectus sí uerecundós facit.
35 Án mea forma atque aétas nunc magis éxpeten-
dast, Démiphó?

Quid mi hic adfers, quam ób rem expectem aut 1025
spérem porro nón fore?

PH. Éxsequias Chreméti quibus est cómmodum ire,
em témpus est.

Síc dabo: age nunc, Phórmionem qui uolet la-
céssto:

Fáxo tali sit mactatus átque hic est infortúnio.

DE. * * * * *

40 PH. Rédeat sane in grátiam iam: súplici satis ést
mihi.

Hábet haec eĩ quód, dum uiuat, úsque ad aurem 1030
obgánniat.

NA. Át meo merito crédo. quid ego núnc eommemo-
rem, Démiphó,

Singulatim, quális ego in hunc fúerim? DE. Noui
aeque ómnia

Técum. NA. Merito hoc meó uidetur fáctum?
DE. Minime géntium.

45 Vérum iam quando áccusando fíeri infectum nón
potest,

Ígnosce: orat cónfitetur púrgat: quid uis ámplius? 1035

PH. Enim uero prius quam haec dat ueniam, mihi
prospiciam et Phaédriae.

Heús Nausistratá, prius quam huic respóndes
temere, audi. NA. Quid est?

PH. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni 50
dedit.

1040 CH. Hém, quid ais? NA. Adcone indignum hoc tibi
uidetur, filius
Homo adulescens si habet unam amicam, tu
uxores duas?
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde
mihi.

DE. Faciet ut uoles. NA. Immo ut meam iam scias
sententiam,
Neque ego ignosco neque promitto quicumquam 55
neque respondeo

1045 PR. Prius quam gnatum uidero: eius iudicio per-
mitto omnia.
Quod is iubebit faciam. PH. Mulier sapiens es,
Nausistrata.

NA. Satin tibist? DE. Ita. CH. Immo uero pulchre
discedo et probe
Et praeter spem. NA. Tu tuom nomen dic mihi
quid sit. PH. Phormio:
Vestrae familiae hercle amicus et tuo summus 60
Phaedriae.

1050 NA. Phormio, at ego ecaster posthac tibi quod potero,
quod uoles
Faciamque et dicam. PH. Benigne dicis. NA. Pol
meritumst tuom.

PH. Vin primum hodie facere quod ego gaudeam,
Nausistrata,
Et quod tuo uiro oculi doleant? NA. Cupio. PH.
Me ad cenam uoca.

NA. Pol uero uoco. DE. Eamus intro hinc. NA. Fiat. 65
sed ubist Phaedria

1055 Iudex noster? PH. Iam hic faxo aderit. CANTOR.
Vos ualete et plaudite.

HECYRA.

INCIPIT TERENTI HECYRA
ACTA LVDIS MEGALENSIB·
S·IVLIO CAESARE CN·CORNELIO DOLABELLA
AEDILIB· CVRVLIB·
EGIT L·AMBIVIVS TVRPIO 5
MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI
TIBIS PARIBVS TOTA
GRAECA *APOLLODORV*
FACTA V·
[ACTA PRIMO SINE PROLOGO DATA SECVNDO] 10
CN·OCTAVIO T·MANLIO COS·
RELATA EST L·AEMELIO PAVLO
LVDIS FVNERALIB·
NON EST PLACITA TERTIO RELATA EST
Q·FVLVIO L·MARCIO AEDILIB· CVRVLIB· 15

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Vxórem ducit Pámphilus Philúmenam,
Cui quóndam ignorans uírgini uitium óbtulit,
Cuiúsque per uim quém detraxit ánulum
Dederát amicae BÁCchidi meretriculac.
5 Proféctus dein in Ímbrum est: nuptam haud áttigit.
Hanc máter ut eo *ex uítio* grauidam cómperit,
Ut aéggram ad sese tránsfert. reuenit Pámphilus,
Depréndit partum, célat; uxórem tamen
Recípere non uolt. páter ineusat BÁCchidis
10 Amórem. dum se púrgat Bacchis, ánulum
Matér uitiatæ fórte adgnoscit Mýrrina.
Vxórem recipit Pámphilus cum filio.

PERSONAE.

[PROLOGVS]
PHILOTIS MERETRIX
SYRA ANVS
PARMENO SERVOS
LACHES SENEX
SOSTRATA MATRONA
PHIDIPPVS SENEX
PAMPHILVS ADVLESCENS
SOSIA SERVOS
MYRRINA MATRONA
BACCHIS MERETRIX
CANTOR

PROLOGVS (I).

Hecyraést huic nomen fábulae. Hecyra quóm datast
Noua, *eí* nouom interuénit uitium et calamitas,

Vt néque spectari néque cognosci pótuerit:

Ita pópulus studio stúpidus in funámbulo

5 Animum óccuparat. núnc haec planest pró noua, 5

Et ís qui scripsit hánc ob eam rem nóluit

Iterúm referre, ut íterum posset uéndere.

* * * * *

7^a Nouam ésse ostendi et quae ésset: nunc qui scripserit

7^b Et quóia Graeca sit, ní partem máxumam

7^c Existumarem scíre uostrum, id dicerem.

* * * * *

8 Aliás cognostis éius: quaeso hanc nóscite.

PROLOGVS (II).

L. AMBIVIUS

Orátor ad uos uénio ornatu prólogi:

Sinite éxorator sim, eódem ut iure utí senem 10

Liceát, quo iure sum úsus adulescéntior,

Nouás qui exactas féci ut inueteráscerent,

5 Ne cúm poëta scríptura euanésceret.

In eís, quas primum Caécili didicí nouas,

Partím sum earum exáctus, partim uíx steti. 15

Quia scíbam dubiam fórtunam esse scaénicam,

Spe incérta certum míhi laborem sústuli,

10 Easdem ágere coepi, ut áb eodem alias dicerem

Nouás, studiose, né illum ab studio abdúcerem.

Perféci ut spectaréntur: ubi sunt cógnitae, 20

Placitaé sunt. ita poëtam restitui ín locum

Prope iám remotum iniúria aduorsárium

15 Ab stúdio atque ab labóre atque arte música.

- Quod sí scripturam spréuissem in praeséntia
 25 Et in déterrendo uóluissem operam súmere,
 Vt in ótio esset pótius quam in negótio:
 Detérruissem fácile, ne alias scriberet.
 Nunc quíd petam, mea caúsa aequo animo atténdite. 20
 Hecyram ad uos refero, quám mihi per siléntium
 30 Numquam ágere licitumst: ita eam oppressit cálamitas.
 Eam cálamitatem uóstra intellegéntia
 Sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.
 Quom primum eam agere coépi, pugilum glória, 25
 [Funambuli eodem accessit expectatio]
 35 Comitúm conuentus, strépitus, clamor múlierum
 Fecére ut ante témpus exirém foras.
 Vetere in noua coepi úti consuetúdi-
 In éxperiundo ut éssem: refero dénuo. 30
 Primo áctu placeo. quom ínterea rumór uenit
 40 Datum íri gladiatóres, populus cónuolat,
 Tumúltuantur clámant pugnant de loco:
 Ego intérea meum non pótui tutarí locum.
 Nunc túrba non est: ótium et siléntiumst: 35
 Agéndi témpus míhi datumst; uobís datur
 45 Potéstas condecoránda ludos scaénicos.
 Nolíte sinere pér uos artem músicam
 Recidere ad paucos: fácite ut uostra auctóritas
 Meae auctóritati faútrix adiutrixque sit. 40
 [Si numquam auare pretium statui arti meae
 50 Et eum esse quaestum in animum induxi maxumum,
 Quam maxume seruire uostris commodis:]
 Sinite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
 Studiúm suum et se in uóstram commisit fidem, 45
 Ne eum circumentum iníque iniqui inrídeant.
 55 Mea caúsa causam accípite et date siléntium,
 Vt lúbeat scribere áliis mihi-que ut díscere
 Nouás expediat pósthac pretio emptás meo.

ACTVS I.

PHILOTIS SYRA
MERETRIX ANVS

- 1, 1 PH. Per pól quam paucos réperias meretrícibus
Fidélis eueníre amatorés, Syra.
Vel hic Pámphilus iurábat quotiens BÁCchidi, 60
Quam sáncte, ut quiuis fáctle posset crédere,
5 Numquam illa uiua dúcturum uxorém domum!
Em, dúxit. SY. Ergo própterea te sédulo
Et móneo et hortor, né quouisquam mísereat,
Quin spólies mutiles láceres, quemque nácta sis. 65
PH. Vtíne eximium néminem habeam? SY. Néminem:
10 Nam némo illorum quisquam, scito, ad té uenit,
Quin íta paret sese, ábs te ut blanditiís suis
Quam mínimo pretio suám uoluptatem éxpleat.
Hiscíne tu amabo nón contra insidiábere? 70
PH. Tamén pol eandem iniúriumst esse ómnibus.
15 SY. Iniúrium autem est úlcisci aduorsários?
Aut quá uia te cáptent, eadem ipsós capi?
Eheú me miseram, quór non aut istaéc mihi
Aetás et formast aút tibi haec senténtia! 75

PARMENO PHILOTIS SYRA
SERVOS MERETRIX ANVS

- 1, 2 PA. Senéx si quaeret mé, modo isse dícito
Ad pórtum percontátum aduentum Pámphili.
Audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti
Tum dicas; si non quaéret, nullus dixeris,
5 Aliás ut uti póssim causa hac íntegra. 80
Sed uídeon ego Philótium? unde haec áduenit?
Philótis, salue múltum. PH. O salue, Pár-
meno.

Sy. Salué mecastor, Pármeno. PA. Et tu edepól,
Syra.

Dic mi, úbi, Philotis, te óblectasti tám diu?

85 PH. Minume équidem me oblectáui, quae cum milite 10
Corínthum hinc sum profécta inhumaníssimo:
Biémnum ibi perpétuom misera illúm tuli.

PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitror,
Philótium, cepísse saepe et té tuom

90 Consílium contempsísse. PH. Non dici potest, 15
Quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a
milite

Vosque híc uidendi, antiqúae ut consuetúdi-
ne Agitárem inter uos libere conuíuium.

Nam illi haúd licebat nísi praefinitó loqui

95 Quae illí placerent. PA. Haúd opinor cómmode 20
Finém statuisse orátioni mílitem.

PH. Sed quíd hoc negotíst, módo quod narrauit mihi
Hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
Fore, ut ille hac uíua pósset animum indúcere

100 Vxórem habere. PA. Habére autem? PH. Eho 25
tu, an nón habet?

PA. Habét, sed firmæ haec uéreor ut sint núptiae.

PH. Ita dí deaeque fáxint, si in rem est Bécchidis.

Sed qui istuc credam ita ésse, dic mihi, Pár-
meno.

PA. Non ést opus proláto: hoc percontárier

105 Desíste. PH. Nempe ea caúsa, ut ne id fiát 30
palam?

Ita mé dí amabunt, haúd propterea té rogo,

Vt hoc próferam, sed ut tácita mecum gaúdeam.

PA. Numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum
Tuam ín fidem commíttam. PH. Ah noli, Pár-
meno:

110 Quasi tú non multo mális narrare hóc mihi 35
Quam ego quae percontor scíre. PA. Vera haec
praédícat,

Et illúd mihi uitiumst máximum. si míli fidem
Das té tacitúram, dicam. PH. Ad ingeniúm redís.

Fidém do: loquere. PA. Auscúlta. PH. Istic
sum. PA. Hanc Bécchidem

- 40 Amábat, ut quom máxume, tum Pámphilus, 115
 Quom páter uxorem ut dúcat orare óccipit
 Et haéc communia ómnium quae sùnt patrum,
 Sesé senem esse dícere, illum autem únicum:
 Praesídium uelle sé senectutí suae.
- 45 Ille prímo se negáre; sed postquam ácrius 120
 Pater ínstat, fecit ánimi ut incertús foret,
 Pudórín anne amóri obsequeretúr magis.
 Tundéndo atque odio dénique effecít senex:
 Despóndit ei gnatam huius uicini próximi.
- 50 Vsque illud uisumst Pámphilo ne utiquám graue, 125
 Donéc iam in ipsis núptiis, postquám uidet
 Parátas nec moram úllam quin ducát dari,
 Ibi démum ita aegre túlit, ut ipsam BÁCchidem,
 Si adésset, credo ibi éius commiserésceret.
- 55 Vbi quómque datum erat spátium solitúdinis, 130
 Vt cónloqui mecum úna posset: 'Pármeno,
 Períi, quid ego egi! in quód me coniecí malum!
 Non pótero ferre hoc, Pármeno: períi miser.'
- PH. At té di deaeque pérđant cum isto odió, Laches!
- 60 PA. Vt ad paúca redeam, uxórem deducít domum. 135
 Nocte illa prima uirginem non áttigit;
 Quae cónsecutast nóx eam, nihiló magis.
- PH. Quid aís? cum uirgine úna adulescens cúbuerit
 Plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit?
- 65 Non uéri simile dícis nec uerum árbitror. 140
- PA. Credo íta uideri tibi. nam nemo ad té uenit
 Nisi cúpiens tui; ille inuítus illam dúxerat.
- PH. Quid deínde fit? PA. Díebus sane paúculis
 Post Pámphilus me sólum seducít foras
- 70 Narrátque, ut uirgo ab se íntegra etiam túm siet, 145
 Seque ánte quam eam uxórem duxissét domum,
 Sperásse eas toleráre posse núptias.
 'Sed quám decrerim mé non posse díutius
 Habére, eam ludíbrió haberi, Pármeno,
- 76 Neque honéstum mihi neque útile ipsi uirginist, 151
 75 Quin íntegram itidem réddam, ut accepi á suis'. 150
- PH. Pium ác pudicum ingénium narras Pámphili.
- PA. 'Hoc égo proferre incómmodum mi esse árbitror;
 Reddí patri autem, quói tu nil dicás uiti,

- 155 Supérbumst. sed illam spéro, ubi hoc cognóuerit so
Non pösse se mecum ésse, abituram dénique.⁷
- PH. Quid? intérea ibatne ad BÁCCHIDEM? PA. Cot-
tidie.
- Sed út fit, postquam hunc álienum ab sesé uidet,
Máligna multo et mágis procax facta ilico est.
- 160 PH. Non édepol mirum. PA. Atque éa res multo s5
máxume
- Diiúnxit illum ab illa, postquam et ípse se
Et illam et hanc quae dómi erat cognouít satis.
[Ad exemplum ambarum mores earum existimans.]
- 165 Haec, íta uti liberáli esse ingenió decet, 90
Pudéns modesta, incómmoda atque iniúrias
Viri ómnis ferre et tégere contumélias.
Hic ánimí partim uxóris misericórdia
Deuínctus, partim uíctus huius iniúriis
Paulátim elapsust BÁCCHIDI atque huc tránstulit
- 170 Amórem, postquam pár ingenium náctus est. 95
Intérea in Imbro móritur cognatús senex
Horúnc: ea ad hos redíbat lege heréditas.
Eo amántem inuitum Pámphilum extrudít pater.
Relínquit cum matre híc uxorem; nám senex
- 175 Rus ábdidit se, huc ráro in urbem cómmeat. 100
- PH. Quid adhúc habent infirmitatis núptiae?
PA. Nunc aúdiés. primós dies complúsculos
Bene cónuenibat sáne inter eas. ínterim
Mirís modis odísse coepit Sóstratam:
- 180 Neque lítes ullae intér eas, postulátio 105
Numquám. PH. Quid igitur? PA. Sí quando ad
eam accésserat
- Confábulatum, fúgere e conspectu ilico,
Vidére nolle: dénique ubi non quít pati,
Simulát se ad matrem accérsi ad rem diúinam,
abit.
- 185 Vbi illic dies est complúris, accersí iubet: 110
Dixére causam néscio quam tum. íterúm iubet:
Nemó remisit. póstquam accersunt saépius,
Aegram ésse simulant múlierem. nostra ilico
It uísere ad eam: admísit nemo. hoc úbi senex
- 190 Resciuit, heri ea caúsa rure huc áduenit, 115

Patrém continuo cónuenit Philúmenae.

Quid égerint intér se, non dum etiám scio;

Nisi sáne curacst, quórsum euenturum hóc siet.

Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.

120 PH. Et quídem ego; nam constítui cum quodam 195
hóspite

Me esse illum conuentúram. PA. Di uortánt bene

Quod agás! PH. Vale. PA. Et tu béne uale,
Philótium.

ACTVS II.

LACHES SOSTRATA

SENEX MVLIER

II,1 LA. Pro deum átque hominum fidém, quod hoc genus
est, quae haéc est coniurátio!

Vtin ómnes mulierés eadem aeque stúdeant nolint-
que ómnia

Neque déclinatam quícquam ab aliarum ingenio 200
ullam réperias!

[Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt
nurus.]

5 Viris ésse aduorsas aéque studiumst, símilis per-
tináciast,

In eódemque omnes míhi uidentur lúdo doctae
ad málitiam:

Ei lúdo, si ullus ést, magistram hanc ésse satis
certó scio.

So. Me míseram, quae nunc quam ób rem accuser 205
néscio. LA. Hem,

Tu néscis? So. *Nescio*, ita me di ament, mí Laches,

10 Itaque úna inter nos ágere actatem líceat. LA.
Di mala próhibeant.

So. Meque ábs te inmerito esse áccusatam póst modo
resciscés, scio.

- LA. Te inmérito? an quicquam pro ístis factis dignum
te dici potest?
- 210 Quae me ét te et familiám dedecoras, filio luctúm
paras;
Tum autem éx amicis inimici ut sint nóbis adfinés
facis,
Qui illúm decrerunt dignum, suos quoi líberos 15
commítterent.
Tu sóla exorere, quae perturbes haéc tua in-
pudéntia.
- So. Egon? LA. Tu ínquam, mulier, quae me omnino
lápídem, non hominém putas.
- 215 AN, quía ruri crebro ésse soleo, néscire arbitrá-
mini,
Quo quisque pacto hic uítam uostrarum éxi-
gat?
Múlto melius hic quae fiunt quam illi ubi sum 20
adsidué scio.
[Ideo quia, ut domi mihi uos eritis, proinde ego
ero fama foris.]
Iám pridem equidem audiui cepisse ódium tui
Philúmenam,
- 220 Mínumeque adeo est mirúm, et ni id fecisset,
magis mirúm foret;
Séd non credidi ádeo, ut etiam tótam hanc odissét
domum:
Quód si scissem, illa hic maneret pótius, tu hinc 25
issés foras.
Át uide, quam inmeritò aégritudo haec mi ábs
te oriatur, Sóstrata:
Rús habitatum abií, concedens uóbis et rei sér-
uiens,
- 225 Súmptus uostros ótiumque ut nóstra res possét
pati,
Meó labori haud párcens praeter aéquom atque
aetatém meam.
Nón te pro his curásse rebus, né quid aegre essét 30
mihí!
- So. Nón mea opera néque pol culpa euénit. LA. Immo
máxume;

Sóla hic fuisti: in te ómnis haeret cúlpa sola,
Sóstrata.

Quae híc erant curáres, quom ego uos cúris solui 230
céteris.

Cúm puella anúm suscepisse inimicitias nón
pudet?

35 Illius dices cúlpa factum? So. Haud équidem
dico, mí Laches.

LA. Gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúsa; nam de té
quidem

Sátis scio peccádo detriménti nil fieri potest.

So. Quí scis an ea caúsa, mi uir, me ódisse adsimulá- 235
uerit,

Vt cum matre plús una esset? LA. Quid aís?
non signi hóc sat est,

40 Quód heri nemo uóluit uisentem ad eam te intro
admittere?

So. Énim lassam oppidó tum esse aibant: eo ad eam
non admíssa sum.

LA. Tuós esse ego illi móres morbum mágis quam
ullam aliam rem ábitror,

Ét merito adeo; nám uostrarum nállast, quin 240
gnatúm uelit

Dúcere uxorem; ét quae uobis plácitast condició
datur:

45 Vbi duxere inpúlsu uostro, uóstro impulsu easdem
éxigunt.

PHIDIPPVS LACHES SOSTRATA

SENES

II

MVLIER

II,2 PH. Etsi scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut te
cógam

Quae ego íperem faccre, égo tamen patrio
ánimo uictus fáciam,

Vt tibi concedam, néque tuae lubídini aduor- 245
sábor.

LA. Atque éccum Phidippum óptume uideo: hinc iam
scibo hoc quíd sit.

5 Phidippe, [etsi] ego me meis ómnibus scio esse
adprime obscquéntem,

Sed nón adeo ut mea fácilis corrúmpat illorum
ánimos:

Quod tú si idem facerés, magis in rem et uóstram
et nostram id ésset.

250 Nunc uídeo in illarum ésse te potéstate. PH. Heia
uéro.

LA. Adii te heri de filia: ut ueni, ítidem incertum
amísti.

Haud íta decet, si pérpetuam uis ésse adfinitátem 10
hanc,

Celáre te iras. sí quid est peccátum a nobis,
prófer:

Aut éa refellendo aút purgando uóbis cor-
rigémus

255 Te iúdice ipso. sín east causá retinendi apúd
uos,

Quia aégrast: te mi iniúriam facere árbitror,
Phidippe,

Si métuis satis ut meaé domi curétur diligénter. 15

At íta me di ament, haúd tibi hoc concédo, etsi
illi páter es,

Vt tú illam saluam mágis uelis quam ego: id ádeo
gnati caúsa,

260 Quem ego íntellexi illam haúd minus quam se
ípsum magnificáre.

Neque ádeo clam me est, quam ésse eum grauitér
laturum crédam,

Hoc sí rescierit: eó domum studeo haéc prius 20
quam ille ut rédeat.

PH. Lachés, et diligéntiam uostram ét benignitátem
Noui ét quae dicis ómnia esse ut dicis animum
indúco,

265 Et te hóc mihi cupio crédere: illam ad uós redire
stúdeo,

Si fácere possim ulló modo. LA. Quac rés te
facere id próhibet?

Eho, núm quid nam accusát uirum? PH. Minumé. 25
nam postquam atténdi

Magis ét ui coepi cógere ut redíret, sancte ad-
iúrat

Non pösse apud uos Pámphilo se absénte per-
duráre.

Aliúd fortasse aliis uiti est: ego sum ánimo leni 270
nátus:

Non pössum aduorsari meis. LA. Em, Sóstrata.
So. Heu me míseram!

30 LA. Certúmne est istuc? PH. Nunc quidem ut uidé-
tur. sed num quíd uis?

Nam est quód me transire ád forum iam opórtet.
LA. Eo tecum úna.

S O S T R A T A

MVLIER

II,3 So. Édepol ne nos súmus inique aequé ómnes inuisáé
uiris

Própter paucas, quae ómnes faciunt dígnae ut 275
uideamúr malo.

Nam íta me di ament, quód me accusat nunc uir,
sum extra nóxiam.

Séd non facilest éxpurgatu: íta ánimum induxe-
rúnt socrus

5 Ómnis esse iníquas: haud pol mé quidem; nam
numquám secus

Hábui illam ac si ex mé esset nata, nec qui hoc
mi eueniát scio;

Nisi pol filiúm multimodis iam éxpecto ut redeát 280
domum.

ACTVS III.

P AMPHILVS P ARMENO (MYRRINA)

ADVLESCENS

SERVOS

MVLIER

III,1 PAM. Némini ego plura éx amore acérba credo [esse]
homini úmquam oblata

Quám mi. heu me infelicem, hancine ego uítam
parsi pérdere!

Hácline causa ego erám tanto opere cúpidus re-
deundi domum! lui,

Quánto fuerat praéstabilius úbiuis gentium ágere
aetatem

285 Quam húc redire atque haéc ita esse míserum 5
me rescíscere!

Nám nos omnes quíbus est alicunde áliquis ob-
iectús labos,

Ómne quod est intérea tempus priús quam id re-
scitúmst lucrost.

PAR. Át sic citius quí te expedias híscæ aerumnis ré-
perias:

Sí non rediissés, haec irae fáctæ essent multo
ámpliciores.

290 Séd nunc aduentúm tuom ambas, Pámphile, scio 10
réuerituras:

Rém cognosces, íram expedies, rúrsum in gratiám
restitues.

Léuia sunt, quæ tú pergrauia esse ín animum in-
ductí tuom.

PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam gén-
tiumst aequé miser?

Prius quam hánc uxorem dúxi, habebam alibi
ánimum amori déditum:

295 Tamén numquam ausus súm recusare eám quam 16
mi obrudít pater:

Iam in hác re, ut taceam, quoíuis facile scítu est 15
quam fuerím miser.

Vix me íllim abstraxi atque ínpeditum in ea éx-
pediui animúm meum,

Vixque húc contuleram: em, nóua res ortast, pórró
ab hac quæ me ábstrahat.

Tum mátrém ex ea re me aut uxorem in cúlpa in-
uenturum árbitror:

300 Quod quom ita esse inueneró, quid restat nisi 20
porro ut fiám miser?

Nam mátris ferre iniúrias me, Párméno, pietás
iubet;

Tum uxóri obnoxíus sum: ita olim suó me in-
genio pértulit,

Tot meás iniuriás quae numquam in úllo pate-
fecit loco.

Sed mágnum nescio quid necessesit éuenisse, Pár-
meno,

25 Vnde ira inter eas intercessit, quae tam perman- 305
sit diu.

PAR. Aut quídem hercle paruom! sí uis uero ueram
rationem éxsequi,

Non máxumae sunt máxumas quae intérdum iras
iniúriæ

Faciúnt; nam saepe est, quibus in rebus álius ne
iratús quídem est,

Quom de eádem causast iracundus fáctus inimi-
císsumus.

30 Pueri ínter sese quám pro leuibus nóxiis irás ge- 310
runt!

Quaprópter? quia enim qui eós gubernat ánimus
eum infirmúm gerunt.

Ítídem illae mulierés sunt ferme ut púeri leui
senténtia:

Fortásse unum aliquod uérbum inter eas íram
hanc conciuísse, *ere*.

PAM. Abi, Pármeno, intro ac mé uenisse núntia.

PAR. Hem, quid hoc ést? PAM.

Tace.

35 Trepidári sentio ét cursari rúrsum prorsum. PAR. 315

Age dum, ád fores

Accédo propius. ém, sensistin? PAM. Nóli fabu-
lári.

Pro Iúppiter, clamórem audiui. PAR. Túte loqueré,
mé uetas.

(MY.) Tace óbsecro, mea gnáta. PAM. Matris uóx uisast
Philúmenæ.

Nullús sum. PAR. Qui dum? PAM. Périi. PAR. Quam
ob rem? PAM. Nescio quod
magnúm malum

40 Profécto, Parmenó, me celas. PAR. Vxorem Phi- 320
lúmenam

Pauitáre nescio quíd dixerunt; íd si forte est,
nescio.

- PAM. Intérii: quor id mihi non dixti? PAR. Quía non poteram una ómnia.
- PAM. Quid mórbí est? PAR. Nesció. PAM. Quid? nemon médicum adduxit? PAR. Néscio.
- PAM. Cesso hinc ire intro, ut hóc quam primum, quíd-
quid est, certó sciam?
- 325 Quo nám modo, Philúmena mea, núnc te offen- 45
dam adféctam?
Nam sí periculum ullum ín te inest, perísse me
una haud dúbiumst. —
- PAR. Non úsus factost míhi nunc hunc intró sequi;
Nam inuísos omnis nós esse illis séntio:
Heri némo uoluit Sóstratam intro admíttere.
- 330 Si fórte morbus ámplior factús siet, 50
Quod sáne nolim, máxume eri causá mei:
Seruom ílico intro ússe dicent Sóstratae,
Aliquíd tulisse cómmiscentúr mali
Capiti átque aetati illórum, morbus qui aúctus
sit:
- 335 Era in crímen ueniet, égo uero in magnúm malum. 55

S O S T R A T A P A R M E N O P A M P H I L V S
M V L I E R S E R V O S A D V L E S C E N S

- So. Nesció quid iam dudum aúdio hic tumúltuari^{III,2}
mísera:
Male métuo ne Philúmenae magis mórbus ad-
grauéscat:
Quod te, Aésculapi, et té, Salus, ne quíd sit
huius óro.
Nunc ád eam uisam. PAR. Heus, Sóstrata. So. Hem.
PAR. Iterum ístinc excludére.
- 340 So. Ehem Pármeno, tun híc eras? perii, quíd faciam 5
mísera?
Non uísam uxorem Pámphili, quom in próximo
híc sit aégra?
- PAR. Non uísas? ne mittás quidem uiséndi causa quém-
quam.
Nam quí amat quói odio ípsus est, bis fácere
stulte dúco:

Labórem inanem ipsús capit et illi molestiam
ádfert.

10 Tum filius tuos íntro iit uidére, ut uenit, quíd 345
agat.

So. Quid ais? an uenit Pámphilus? PAR. Venít. So.
Dis gratiam hábeo.

Hem, istóc uerbo animus míhi redit et cúra ex
corde excéssit.

PAR. Iam eá te causa máxume nunc hóc intro ire
nólo;

15 Nam sí remittent quídpíam Philúmenae dolóres,
Omném rem narrabit, scio, continuo sola sóli, 350
Quae intér uos interuénerit, unde órtumst initium
írae.

Atque éccum uideo ipsum égredi: quam trístist!
So. O mi gnáte!

PAM. Mea máter, salue. So. Gaúdeo uenísse saluom.
sáluan

Philúmenast? PAM. Meliúsculast. So. Vtinam
istuc ita di fáxint!

20 Quid tu ígitur lacrimas? aut quid es tam trístis? 355
PAM. Recte, máter.

So. Quid fúit tumulti? dic mihi: an dolór repente
inuásit?

PAM. Ita fáctumst. So. Quid morbi ést? PAM. Febris.
So. Cottídiana? PAM. Ita áiunt.

I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. So.
Fiat.

PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obuiam átque eis
onera adiúta.

25 PAR. Quid? nón sciunt ipsí uiam, domúm qua ueniant? 360
PAM. Céssas?

PAMPFILVS

ADVLESCENS

III,3 Néqueo mearum rérum initium ullum ínuenire
idóneum,

Vnde exordiár narrare, quae necopinanti ácci-
dunt;

Pártim quae perspéxi hisce oculis, pártim percepi
aúribus:

365 Quá me propter éxanimatum citius eduxi foras.
Nám modo intro ut mé corripui tímidos, alio 5
súspicans

Mórbo me uisúrum adfectam ac sénsi esse uxorem
(eí mihi):

Póstquam me aspexére ancillae aduénisse, omnes
ílico

Laétae exclamant ‘uénit’, id quod mé repente
aspéxerant.

370 Séd continuo uóltum earum sénsi inmutari ómnium,
Quía tam incommode illis fors obtúlerat aduen- 10
túm meum.

Vna illarum intérea propere praécucurrit núntians
Mé uenisse: ego eíus uidendi cúpidus recta cón-
sequor.

Póstquam intro adueni, éxtemplo eius mórbum
cognouí miser;

375 Nám neque ut celári posset témpus spatium ullúm
dabat,
Néque uoce alia ac rés monebat ípsa poterat 15
cónqueri.

Póstquam aspexi, ‘o fácinus indignum’ inquam et
corripui ílico

Me inde lacrumans, increíblei re átque atroci
pércitus.

Máter consequitúr: iam ut limen éxieram, ad
genua áccidit

Lácrumans misera: míseritumst. profécto hoc sic
est, út puto:

380 Ómnibus nobis út res dant sese, íta magni atque 20
humilés sumus.

Hánc habere orátionem mécum principio ínstitit:
‘Ó mi Pamphile, ábs te quam ob rem haec ábierit
causám uides;

Nám uitiumst oblátum uirgini ólim ab nescio quo
ínprobo.

Núnc huc confugít, te atque alios pártum ut
celarét suom.’

- 25 Séd quom orata huius reminiscor, néqueo quin 385
lacrumém miser.
'Quaéque fors fortúnast' inquit, 'nóbis quae te
hodie óbtulit,
Pér eam te obsecrámus ambae, sí ius, si fas ést, uti
Áduorsa eius pér te tecta tácitaque apud omnis
sient.
Si úmquam erga te animo ésse amico sénsisti
eam, mi Pámphile,
30 Síne labore hanc grátiam te ut síbi des pro illa 390
núnc rogat.
Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem
sít tuam.
Párturire eám nec grauidam esse éx te solus cón-
sciu's:
[Nam aiunt tecum post duobus concubuisse men-
sibus.
Tum, postquam ad te uenit, mensis agitur hic iam
septumus:]
35 Quód te scire ipsa índicat res. núnc si potis est, 395
Pámphile,
Máxume uoló doque operam, ut clam éucniat
partús patrem
Átque adeo omnis. séd si id fieri nón potest quin
séntiant,
Dícam abortum essé: scio nemini áliter suspectúm
fore,
Quín, quod ueri símilest, ex te récte eum natúm
putent.
40 Cóntinuo exponétur: hic tibi níl est quicquam in- 400
cómmodi,
Ét illi miserae indigne factam iniúriam contéxeris.'
Póllicitus sum et séruare in eo cértumst quod
dixí fidem.
Nám de redducénda, id uero ne útiquam hones-
tum esse árbitor,
Néc faciam, etsi amór me grauiter cónsuetudoque
eius tenet.
45 Lácrumo, quae posthác futurast uíta quom in 405
mentém uenit

Sólitudoque. ó fortuna, ut núnquam perpetuo és
bona!

Séd iam prior amór me ad hanc rem exércitatum
réddidit,

Quém ego tum consilio missum féci: idem hunc
operám dabo.

410 Adest Pármeno cum púeris: hunc minumést opus
In hác re adesse; nam ólim soli crédidi, 50
Eá me abstínuisse in principio, quóm datast.
Vereór, si clamorem éius hic crebro aúdiat,
Ne párturire intéllegat. aliquó mihist
Hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.

PARMENO SOSIA PAMPHILVS
SERVI II ADVLESCENS

415 PAR. Ain tú tibi hoc incómmodum euenisse iter? III,4

So. Non hércle uerbis, Pármeno, dici potest
Tantúm, quam re ipsa náuigare incómmodumst.

PAR. Itan ést? So. O fortunáte, nescis quíd mali
Praetérieris, qui núnquam es ingressús mare. 5

420 Nam aliás ut mittam míserias, unam hánc uide:
Diés triginta aut plús eo in nauí fui,
Quom intérea semper mórtem expectabám miser;
Ita úsque aduorsa témpestate usí sumus.

PAR. Odiósum. So. Haud clam me est. dénique hercle 10
aufúgerim

425 Potiús quam redeam, si eó mihi redeundúm sciam.

PAR. Ólim quidem te cáusae impellebánt leues,
Quod núnc minitare fácere, ut faceres, Sósia.
Sed Pámphilum ipsum uideo stare ante óstium:
Ite intro; ego hunc adíbo, si quid mé uelit. — 15

430 Ere, étiam tu hic stas? PAM. Et quidem te ex-
pectó. PAR. Quid est?

PAM. In árcem transcurso ópus est. PAR. Quoi ho-
mini? PAM. Tibi.

PAR. In árcem? quid eo? PAM. Cállidemidem hóspitem
Mycónium, qui mecum úna uectust, cónueni.

PAR. Perii. uouisse hunc dícam, si saluós domum 20
435 Redisset umquam, ut me ámbulando rúmperet?

PAM. Quid cæssas? PAR. Quid uis dicam? an conueniám modo?

PAM. Immo quód constitui me hódie conuentúrum eum, Non pósse, ne me frústra illi expectét. uola.

25 PAR. At nón noui hominis faciém. PAM. At faciam ut nóueris:

Magnús, rubicundus, críspus, crassus, caésius, 440
Cadáuerosa facié. PAR. Di illum pérduint!
Quid, sí non ueniet? máneamne usque ad uéspe-
rum?

PAM. Manéto: curre. PAR. Nón queo: ita deféssus sum. —

30 PAM. Ille ábiit. quid agam infélix? prorsus néscio
Quo pácto hoc celem, quód me orauit Mýrrina, 445
Suæ gnátae partum; nám me miseret múlieris.
Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam;
Nam mé parenti pótius quam amori óbsequi
35 Opórtet. attat éccum Phidippum ét patrem
Video: hórsum pergunt. quíd dicam hisce, in- 450
cértus sum.

LACHES PHIDIPPVS PAMPHILVS
SENES II ADVLESCENS

III,5 LA. Dixtin dudum illám dixisse, se éxpectare filium?

PH. Fáctum. LA. Venisse áiunt: redeat. PA. Quám causam dicám patri,
Quam ób rem non reddúcam? LA. Nescio quém ego hic audiui loqui.

PA. Cértum offirmare ést uiam me quám decreui pérsequi.

5 LA. Ípsus est de quo hóc agebam técum. PA. Salue, 455
mí pater.

LA. Gnáte mi, salué. PH. Bene factum te áduenisse, Pámphile;

Átque adeo, [id] quod máximumst, saluom átque ualidum. PA. Créditur.

LA. Áduenis modo? PA. Ádmodum. LA. Cedo, quíd reliquit Phánia

Cónsobrinus nóster? PA. Sane hercle hómo uoluptati óbsequens

- 460 Fúit, dum uixit; ét qui sic sunt, haúd multum 10
heredém iuuant,
Sibi uero hanc laudém relinquont ‘uixit, dum
uixit, bene.’
- LA. Túm tu igitur nil áttulisti plús una hac sen-
téntia?
- PA. Quidquid est id, quód reliquit, prófuit. LA. Immo
óbfuit;
Nám illum uiuom et sáluom uellem. PH. Inpúne
optare istúce licet:
- 465 Ílle reuiuiscét iam numquam; et támen utrum 15
malís scio.
- LA. Héri Philumenam ád se accersi hic iússit. dic
iússisse te.
- PH. Nóli fodere. iússi. LA. Sed eam iám remittet.
PH. Scilicet.
- PA. Ómnem rem scio út sit gesta: aduéniens audiui
modo.
- LA. Át istos inuidós di perdant, qui haéc lubenter
núntiant.
- 470 PA. Égo me scio cauísse, ne ulla mérito contumélia 20
Fieri a uobis pósset; idque sí nunc memorare híc
uelim,
Quám fideli animo ét benigno in illam et clementí
fui,
Vére possum, ní te ex ipsa haec mágis uelim re-
scíscere;
Námque eo pacto máxume apud te méo erit in-
genió fides,
- 475 Quóm illa, quae nunc in me iniquast, acqua de 25
me dixerit.
Néque mea culpa hóc discidium euénisse, id testór
deos.
Séd quando sese ésse indignam députat, matri
meae
Quae concedat éusque mores tóleret sua mo-
déstia,
- 480 Néque alio pactó componi póttest inter eas grátia:
Ségreganda aut máter a me est, Phídippe, aut 30
Philúmna.

Núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét
sequi.

LA. Pámphile, haud inuíto ad auris sérmō mi accessít
tuos,

Quóm te postputásse omnis res praé parente in-
téllego;

Vérum uide ne inpúlsus ira práue insistas, Pám-
phile.

35 PA. Quibus íris nunc inpúlsus in illam iníquos sim? 485
Quae númquam quicquam ergá me commeritást,
pater,

Quod nóllem, et saepe quód uellem meritám scio;
Amóque et laudo et uémenter desídero.

40 Nam fuisse erga me míro ingenio expértus sum, 490
Illique exopto ut rélicuam uitam éxigat
Cum eó uiro, me quí sit fortunátior,

Quandóquidem illam a me dístralit necéssitas.

PH. Tibi id ín manust ne fiat. LA. Si sanús sies:
Iube illám redire. PA. Nón est consiliúm, pater:
45 Matris seruíbo cómmodis. LA. Quo abís? ades: 495
Mane, ínquam: quo abís? — PH. Quae haéc est
pertinácia?

LA. Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse
eum?

Quam ob rém te orabam, filiam ut remítteres.

PH. Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore.
50 Ita núnc is sibi me súpplicaturúm putat? 500
Si est út uelit reddúcere uxorém, licet;
Sin áliost animo, rénumeret dotem húc, eat.

LA. Ecce aútem tu quoque próterue iracúndus es!

PH. Percóntumax redísti huc nobis, Pámphile!

55 LA. Decédet iam ira haec, étsi merito irátus est. 505

PH. Quia paúlum uobis áccessit pecúniae,
Subláti animi sunt. LA. Étiam mecum lítigas?

PH. Deliberet renúntietque hodié mihi,
Velítne an non: ut álii, si huic non ést, siet.

60 LA. Phidippe, ades, audi paúcis. — abiit. quíd mea? 510
Postrémo inter se tránsigant ipsi, út lubet,
Quandó nec gnatus néque hic mi quicquam ob-
témperant,

Quae dico parui pëndunt. porto hoc iürgium
 Ad uxórem, quouis haec fiunt consilio ómnia,
 515 Atque ín eam hoc omne quód mihi aegrest éuo- 65
 mam.

MYRRINA PHIDIPPVS
 MULIER SENEX

MY. Périi, quid agam? quó me uortam? quíd uiro^{IV,1}
 meo réspondebo
 Misera? nam audiuisse uocem púeri uisust uá-
 gientis:
 Íta corripuit dérepente táctus sese ad filiam.
 Quód si rescierít peperisse eam, id qua causa
 clám me habuisse
 520 Dícam, non edepól scio. 5
 Sed óstium concrépuit. credo ipsum éxire ad
 me: núlla sum.

PH. Vxor ubi me ad filiam ire sénsit, se duxít foras:
 Atque éccam [uideo]. quíd aís, Mýrrina? heus
 tibi dico. MY. Mihine, mí uir?

PH. Vír ego tuos sim? tú uirum me aut hómínem de-
 putás adeo esse?
 525 Nám si utrumuis hórur, mulier, úmquam tibi 10
 uisús forem,
 Nón sic ludibrió tuis factis hábitus essem. MY.
 Quibus? PH. At rogitas?
 Péperit filia: hém, taces? ex quo? MY. Istúc pa-
 trem rogáre est aequom?
 Périi! ex quo censés nisi ex illo quóí datast
 nuptum óbsecro?

PH. Crédo: neque adeo árbitrari pátris est aliter. séd
 demiror,
 530 Quíd sit quam ob rem tánto opere omnis nós 15
 celare uólueris
 Pártum, praesertím quom et recte et témpore suo
 pépererit.
 Ádeon pernicáci esse animo, ut púerum prae-
 optarés perire,
 Éx quo firmiorem inter nos fóre amicitiam pósthac
 scires,

Pótius quam aduorsús lubidinem ánimi tui esset
cum illo nupta!

20 Égo etiam illorum ésse hanc culpam crédidi, quae 535
te ést penes.

MY. Mísera sum. PH. Vtinam scíam ita esse istuc!
séd nunc mi in mentém uenit
De hác re quod locúta es olim, quom illum gene-
rum cépimus:

Nám negabas núptam posse filiam tuam té pati
Cúm eo qui meretricem amaret, qui pernoctarét
foris.

25 MY. Quámuis causam hunc súspicari quam ípsam 540
ueram máuolo.

PH. Múlto prius sciuí quam tu illum habére amicam,
Mýrrina;

Vérum id uitium núnquam decreui ésse ego
adulescéntiae;

Nám id innatumst. át pol iam aderit, sé quoque
etiam quom óderit.

Sed ut ólim te ostendísti, eadem esse níl cessa-
uisti úsque adhuc,

30 Vt filiam ab eo abdúceres neu quód ego egissem 545
essét ratum.

Id nunc res indicium haéc facit, quo pácto factum
uólueris.

MY. Ádeon me esse péruicacem cénses, quói matér siem,
Vt eo essem animo, si éx usu esset nóstro hoc
matrimónium?

PH. Tún prospicere aut iúdicare nóstram in rem quod
sít potes?

35 Aúdisti ex aliquó fortasse, qui uidisse eum diceret 550
Exeuntem aut íntro euntem ad amicam. quid
tum póstea?

Sí modeste ac ráro fecit [haec], nóne ea dis-
simuláre nos

Mágis humanumst quám dare operam id scíre,
qui nos óderit?

40 Nám si is posset ab ea sese dérepente auéllere,
Quácum tot consuésset annos, nó eum hominem 555
dúcerem

Néc uirum satis firmum gnatae. MY. Mitte adu-
lescentem óbsecro

Ét quae me peccásse ais. abi, sólus solum cón-
ueni,

Róga uelitne an nón uxorem: si ést ut dicat
uélle se,

Rédde; sin est autem ut nolit, récte ego consuluí
meae.

560 PH. Siquidem ille ipse nón uolt et tu sénsti in eo 45
esse, Mýrrina,

Péccatum: aderam, quóius consilio pár fuerat ea
próspici.

Quam ób rem incendor íra, esse ausam fácere
hacc te iniussú meo.

Ínterdico ne éxtulisse extra acédis puerum usquám
uelis.

Séd ego stultiór, meis dictis qui parere hanc pos-
tulem.

565 Íbo intro atque edícam seruis, né quoquam ecferrí 50
sinant. —

MY. Nullám pol credo múlicrem me míseriorem uiuere:
Nam ut híc laturus hóc siet, si ipsám rem ut sit
rescíuerit,

Non édepol clam me est, quom hóc quod leuiust
tám animo irató tulit;

Nec quá uia senténtia eius pósit mutari scio.

570 Hoc mi únum ex plurimís miseriis rélicuom fuerát 55
malum,

Si púerum ut tollam cógit, quóius nos qui sit
nescimús pater.

Nam quóm compressast gnáta, forma in ténebris
nosci nón quitast,

Neque détractum eĩ est quícquam, qui post pósit
nosci qui siet;

Iipse éripuit ui, in dígito quem habuit, uírgini
abiens ánulum.

575 Simul uéreor Pamphilúm ne orata nóstra nequeat 60
díutius

Celáre, quom sciét alienum púerum tolli pró suo.

ACTVS IV.

SOSTRATA PAMPHILVS (LACHES)
 MULIER ADVLESCENS SENEX

- IV,2 So. Non clám me est, gnate mí, tibi me esse súspec-
 tam, uxorém tuam
 Proptér meos mores hinc abisse, etsi éa dissimulas
 sédulo.
 Verum íta me di ament ítaque obtingant éx te
 quae exoptó mihi,
 Vt núnquam sciens commérui, merito ut cáperet 580
 odium illám mei.
- 5 Teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmastí
 fidem;
 Nam mi íntus tuos patér narrauit módo, quo
 pacto me hábueris
 Praepósitam amorí tuó: nunc tibi me cértumst
 contra grátiam
 Reférre, ut apud me praémium esse pósito
 pietatí scias.
 Mi Pámphile, hoc et uóbis et meae cómmodum 585
 famae árbitror:
- 10 Ego rús abituram hinc cúm tuo me esse cértó
 decreuí patre,
 Ne méa praesentia óbstat neu causa úlla restet
 rélicua,
 Quin túa Philumena ad te redeat. PA. Quaéso
 quid istuc cónsilist?
 Illius stultitia uícta ex urbe tú rus habitatúm
 migres?
 Haud fácies, neque sinam út qui nobis, máter, 590
 male dictúm uelit,
- 15 Mea pértinacia ésse dicat fáctum, haud tua mo-
 déstia.
 Tum tuás amicas te ét cognatas désereré et
 festós dies

Mea caúsa nolo. So. Nil [pol] iam istae res mihi
uoluptatis ferunt:

Dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum:
satias iám tenet

595 Studiórum istorum. haec mihi nunc curast máxuma,
ut ne quói mea

Longínquitas aetátis obstet mórtemue expectét²⁰
meam.

Hic uideo me esse inuisam inmerito: témpust me
concedere.

Sic óptume, ut ego opínor, omnis caúsas praeci-
dam ómnibus:

Et me hác suspicióne exsoluam et illis morem
géssero.

600 Sine me óbsecro hoc ecfúgere, uolguis quód male
audit múlíerum.

PA. Quam fórtunatus céteris sum rébus, absque una²⁵
hác foret,

Hanc mátrem habens talem, illam autem uxorem!
So. Óbsecro, mi Pámphile,

Non túte incommodám rem, ut quaeque est, in
animum inducés pati?

Si cétera ita sunt út uis itaque uti ésse ego illa
exístumo,

605 Mi gnáte, da ueniam hanc mihi, redduc illam.
PA. Vae miseró mihi!

So. Et mihi quidem; nam haec rés non minus me³⁰
mále habet quam te, gnáte mi.

LACHES SOSTRATA PAMPHILVS

SENEX

MVLIER

ADVLESCENS

LA. Quem cum istoc sermonem hábueris, procul hinc^{IV,3}
stans accépi, úxor.

Ístuc sapere est, qui úbi quomque opus sit áni-
mum possit fléctere.

[Quod faciendum sit post fortasse, idem hoc nunc
si feceris.]

610 So. Fórs fuat pol. LA. Ábi rus ergo hinc: ibi ego te
et tu mé feres.

5 So. Speró mecastor. LA. Í ergo intro et compóne
quae tecúm simul

Ferántur: dixi. So. Ita út iubes faciám.—PA. Pater.

LA. Quid uis, Pamphile? PA. Hinc abire mátrém?
minume. LA. Quid ita *tu* istuc
[uis]?

PA. Quía de uxore incértus sum etiam quid sim fac-
turús. LA. Quid est?

Quid uis facere nísi redducere? PA. Équidem 615
cupio et uix contineor;

10 Séd non minuaní meúm consilium: ex úsu quod
est, id pérsequar:

Non crédo ea gratiá concordés mágis, si reddu-
cám, fore.

LA. Néscio: uerúm tua re fert níl, utrum illaec fé-
cerint,

Quándo haec aberit. ódiosa haec est aétas adu-
lescéntulis.

É medio aequom excédere est: postrémo nos iam 620
fábula

15 Sumus, Pámphile, ‘senex átque anus.’

Sed uídeo Phidippum égređi per témpus: ac-
cedámus.

PHIDIPPVS LACHES PAMPHILVS
SENES II ADVLESCENS

IV,4PH. Tibi quoque edepol sum íratus, Philúmena,
Grauitér quidem; nam hercle fáctumst abs te
túrpiter.

Etsí tibi causast de hác re: mater te ímpulit. 625

Huic uéro nullast. LA. Ópportune té mihi,

5 Phidippe, in ipso témpore ostendís. PH. Quid
est?

PA. Quid réspondebo his? aút quo pacto hoc ópe-
riam?

LA. Dic filiae rus cóncessuram hinc Sóstratam:

Ne réuereatur, mínus iam quo redeát domum. 630

PH. Ah,

Nullám de his rebus cúlpani commeruít tua:

10 A Mýrrina haec sunt méa uxore exorta ómnia.

- PA.* Mutatio fit. *PH.* Éa nos perturbát, Laches.
PA. Dum né redducam, túrbent porro quám uelint.
 635 *PH.* Ego, Pámphile, esse inté nos, si fieri potest,
 Adfinitatem hanc sáne perpetuám uolo;
 Sin ést ut aliter túa *ista sít* senténtia, 15
 Accípias puerum. *PA.* Sénsit peperisse: óccidi.
LA. Puerúm? quem puerum? *PH.* Nátus est nobís
 nepos.
 640 Nam abdúcta a uobis praégnas fuerat filia,
 Neque fuisse praegnatem úmquam ante hunc sciuí
 diem.
LA. Bene, ita me di ament, núntias, et gaúdeo 20
 Natum illum et tibi illam sáluam. sed quid
 múlieris
 Vxórem habes aut quibus moratam móribus?
 645 Nosne hóc celatos tám diu! nequeó satis,
 Quam hoc míhi uidetur fáctum praue, próloqui.
PH. Non tibi illud factum mínus placet quam míhi, 25
 Laches.
PA. Etiám si dudum fúerat ambiguom hóc míhi,
 Nunc nón est, quom eam séquitur alienús puer.
 650 *LA.* Nullá tibi, Pamphile, híc iam consultátio est.
PA. Perii. *LA.* Húnc uidere saépe optabamús diem,
 Quom ex te ésset aliquis, qui te appellarét patrem. 30
 Euénit: habeo grátiam dis. *PA.* Núllus sum.
LA. Reddúce uxorem ac nóli aduorsari míhi.
 655 *PA.* Patér, si ex me illa liberos uellét sibi
 Aut sé esse mecum núptam, satis certó scio,
 Non clám me haberet quód celasse intélego. 35
 Nunc quom éius alienum á me esse animum
 séntiam
 (Nec cónuenturum inté nos posthac árbitror),
 660 Quam ob rém redducam? *LA.* Máter quod suasít
 sua,
 Aduléscens mulier fécit. mirandúmne id est?
 Censén te posse réperire ullam múlierem, 40
 Quae cáreat culpa? an qui non delincúnt uiri?
PH. Vosmét uidete iám, Laches et tu Pámphile,
 665 Remíssan opus sit uóbis, reductán domum:
 Neutra ín re uobis difficultas á me erit. 45

44 Vxor quid faciat, in manu non est mea.
 Sed quid faciemus puero? LA. Ridiculé rogas:
 Quidquid futurumst, huic suom reddas scilicet,
 Vt alámus nostrum. PA. Quem ipse neclexit pater, 670
 Ego alám? LA. Quid dixti? eho an non alemus,
 Pámphile?

50 Prodémus quaeso potius? quae haec améntiast?
 Enim uéro prorsus iam tacere non queo;
 Nam cogis ea quae nolo ut praesente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me? 675
 Aut quid sit id quod sollicitere ad hunc modum?
 55 Primum hanc ubi dixti causam, te propter tuam
 Matrem non posse habere hanc uxorem domi,
 Pollicitast ea se concessuram ex aedibus.
 Nunc postquam ademptam hanc quoque tibi cau- 680
 sam uides,

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
 60 Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
 Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuom,
 Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi!
 Sumptus quos fecisti in eam quam animo aequo 685
 tuli!

Egi atque orauit tecum uxorem ut duceres,
 65 Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
 [Quae tum obsecutus mihi fecisti ut decuerat.]
 Nunc animum rursus ad meretricem adduxisti
 tuom:

[Cui tu obsecutus facis huic adeo iniuriam.] 690
 Nam in eandem uitam te reuolutum denovo
 70 Video esse. PA. Mene? LA. Te ipsum: et facis
 iniuriam:

Confingis falsas causas ad discordiam,
 Vt cum illa uiuas, testem hanc quom abs te amoueris.

Sensitque adeo uxor; nam ei causa alia quae fuit, 695
 Quam ob rem abs te abiret? PH. Plane hic
 diuinat: nam id est.

75 PA. Dabo ius iurandum nil esse istorum mihi. LA. Ah,
 Redduce uxorem, aut quam ob rem non opus sit
 cedo.

- 700 PA. Non ést nunc tempus. LA. Púerum accipias; nam
 ís quidem
 In cúlpa non est: póst de matre uídero.
- PA. Omnibus modis misér sum nec quid agám scio:
 Tot mé nunc rebus míserum concludít pater. 80
 Abibo hinc, praesens quádo promoueó parum.
 Nam púerum iniussu crédo non tollént meo,
- 705 Praesértim in ea re quóm sit mi adiutrix socrus.
 LA. Fugis? hém, nec quicquam cérti respondés mihi? —
 Num tibi uidetur ésse apud sesé? sine: 85
 Puerúm, Phidippe, míhi cedo: ego alam. PH.
 Máxume.
- Non mírum fecit mea úxor, si hoc aegré tulit:
 710 Amárae mulierés sunt, non facile haéc ferunt.
 Proptérea haec irast; nam ípsa narrauí mihi.
 Id ego hóc praesente tibi nolueram dícere, 90
 Neque illí credebam primo: nunc uerúm palamst.
 Nam omníno abhorrere ánimum huic uideo a
 núptiis.
- 715 LA. Quid érgo agam, Phidippe? quid das cónsili?
 PH. Quid agás? meretricem hanc prímum adeundam
 céntseo:
 Orémus, accusémus, grauius dénique 95
 Minitémur, si cum illo hábuerit rem póstea.
- LA. Faciam út mones. eho púere, curre ad BÁCchidem
 hanc
- 720 Vicínam nostram: huc éuoca uerbís meis.
 At te óro porro in hác re adiutor síis mihi. PH. Ah,
 Iam dúdum dixi idémque nunc dicó, Laches: 100
 Manére adfinitátem hanc inter nós uolo,
 Si ulló modo est ut póssit: quod speró fore.
- 725 Sed uín adesse me úna, dum istam cónuenis?
 LA. Immo uéro abi, aliquam púero nutricém para.

BACCHIS LACHES
 MERETRIX SENEX

- BA. Non hóc de nihilost, quód Laches me núnc con- v, 1
 uentam esse éxpedit;
 Nec pól me multum fállit, quin quod súspicor sit
 quód uelit.

- LA. Vidéndumst ne minus própter iram hinc ímpetrem
quam póssiem,
Aut né quid faciam plús, quod post me mínus 730
fecisse sátius sit.
- 5 Adgrédíar. Bacchis, sálue.
- BA. Salué, Laches. LA. Credo édepol te non níl
mirari, BÁCchis,
Quid sit quapropter te húc foras puerum éuocare
iússi.
- BA. Ego pól quoque etiam tímida sum, quom uénit
[mi] in mentem quaé sim,
Ne nómen mihi quaesti óbsiet; nam móres facile 735
tútor.
- 10 LA. Si uéra dicis, níl tibi est a mé pericli, múlier;
Nam ea aetáte iam sum, ut nón siet peccáto mi
ignosci aéquom:
Quo mágis omnis res caútius ne témere faciam
adúro.
Nam sí facis factúraue es, bonás quod par est
fácere:
Inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti iníquom 740
est.
- 15 BA. Est mágnam ecastor grátiam de istác re quod tibi
hábeam;
Nam qui post factam iniúriam se expúrget, parum
mi prósit.
Séd quid istuc est? LA. Meúm receptas fílium
ad te Pámphilum.
- BA. Áh. LA. Sine dicam: [uxorem] hanc prius quam
duxit, uóstrum amorem pértuli.
Máne: non dum etiam díxi id quod *te* uólui. hic 745
nunc uxórem habet:
- 20 Quaére alium tibi firmiorem amicum, dum tibi
témpus [consulendi] est;
Nám neque ille hoc animo érit aetatem néque pol
[tu eadem] ista aetás *tibi*.
- BA. Quís id aít? LA. Socrus. BA. Méne? LA. Te
ipsam: et fíliam abduxít suam,
Púerumque ob eam rém clam uoluit, nátus qui
est, extingueré.

- 750 BA. Si áliud scirem quí firmare méam apud uos pos-
sém fidem,
Sánctius quam iús iurandum, id póllicerer tibi, 25
Laches,
Ségregatum habuisse, uxorem ut dúxit, a me Pám-
philum.
- LA. Lépida es. sed scin, quíd uolo potius sódes facias?
BA. Quíd? cedo.
- LA. Eás ad mulierés huc intro atque ístuc ius iurán-
dum ítem
- 755 Pólliceare illís. exple animum eis téque hoc crimine
épedi.
- BA. Fáciam, quod pol, si éssel alia ex hóc quaestu, 30
haud facerét, scio,
Vt de tali caúsa nuptae múlieri se osténderet.
Séd nolo esse fálsa fama gnátum suspectúm tuom,
Néc leuiorem uóbis, quibus est mínime aequom,
eum uidéri
- 760 Ínmerito; nam méritus de me est, quód queam
illi ut cómmodem.
- LA. Fácilem beniuolúmque lingua túa iam tibi me 35
réddidit:
Nám non sunt solae árbitratae haec; égo quoque
etiam crédidi.
Núnc quam ego te esse praéter nostram opínionem
cómpéri,
Fác eadem ut sis pórró: nostra utére amicitia, út
uoles.
- 765 Áliter si faciés . . reprimam me, ne aégre quic-
quam ex me aúdias.
Vérum hoc te moneo únun, amicus quális sim 40
aut quíd póssiem
Pótius quam inimicús, periculum fácias.

PHIDIPPVS
SENES

LACHES
II

BACCHIS
MERETRIX

PH. Nil apud mé tibi v, 2

Defferi patiar, quín benigne quód opust praebeátur.
Sed quóm tu satura atque ébria eris, ut púer satur
sit fácito.

- LA. Nostér socer, uideó, uenit: pueró nutricem ad- 770
dúcit.
- 5 PHIDIPPE, Bacchis déierat persáncte. PH. Haecine
cast? LA. Haéc est.
- PH. Nec pól istae metuont deós neque has respícere
deos opínor.
- BA. Ancillas dedo: quólubet cruciátu per me exquíre.
Haec rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat
úxor
- Opórtet: quod si périficio, non paénitet me fámae, 775
10 Solám fecisse id quód aliae meretríces facere
fúgitant.
- LA. Phidíppe, nostras múlieres suspéctas fuisse fálsó
Nobís in re ipsa inuénimus: porro hánc nunc ex-
periámur.
Nam sí compererit crímini tua [se uxor] fálsó
credidísse,
Missam íram faciet; sín, ut est, ob eám rem iratus 780
gnátust,
- 15 Quod péperit uxor clam, íd leuest: cito áb eo
haec ira abscédet.
Profécto in hac re nil malist, quod sit discidio
dignum.
- PH. Velím quidem hercle. LA. Exquíre: adest: quod
sátis sit, faciet ipsa.
- PH. Quid mi ístaec narras? án quia non tu ípse dudum
audísti,
De hac re ánimus meus ut sit, Laches? illís modo 785
explete ánimum. —
- 20 LA. Quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es pollicita
tute ut sérues.
- BA. Ob eám rem uin ergo íntro eam? LA. I, [atque]
exple ánimum eis, coge ut
crédant.
- BA. Eo, etsí scio pol eís fore meum cónspectum inui-
sum hódie.
[Nam nupta meretrici hostis est, a uiro ubi segregat-
at.
- LA. At haec amicae erunt, ubi quam ob rem ad- 790
ueneris resciscent:]

LA. At eásdem amicas fóre tibi promítto, rem ubi ²⁵
cognórint;

Nam illás errore et té simul suspicione exsólues.

BA. Perii, pudet Philúmenae. me séquimini intro huc
ámbae. —

LA. Quid est quód mihi malim quám quod huic in-
téllego eueníre,

795 Vt grátiam ineat síne suo dispéndio et mihi
prósit?

Nam si ést ut haec nunc Pámphilum uere áb se ³⁰
segregárit,

[Scit sibi nobilitatem ex eo et rem natam et gloriam
esse:]

Referét gratum eĩ unáque nos sibi ópera amicos
iúnget.

ACTVS V.

PARMENO BACCHIS
SERVOS MERETRIX

PA. Édepol ne meam érus esse operam députat paruí ^{v.3}
preti,

800 Qui ób rem nullam mísit, frustra ubi tótum de-
sedi diem,

Mýconium hospitém dum expecto in árce Callidé-
midem.

Ítaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisque
uénerat,

Áccedebam: ‘aduléscens, dic dum *mí* quaeso, es ⁵
tu Mýconius?’

“Nón sum.” ‘at Callidémides?’ “non.” ‘hóspitem
ecquem Pámphilum

805 Hic habes?’ omnés negabant: néque eum quem-
quam esse árbitor.

Dénique hercle iám pudebat: ábii. sed quid Bác-
chidem

Ab nostro adfines exeuntem uideo? quid huic hic
est rei?

10 BA. Pármeno, opportúne te offers: própere curre ad
Pámphilum.

PA. Quíd eo? BA. Dic me oráre ut ueniat. PA. Ad
te? BA. Immo ad Philúmenam.

PA. Quíd rei est? BA. Tua quód nil re fert, pér- 810
contari désinas.

PA. Níl aliud dicam? BA. Étiam: cognosse ánulum
illum Mýrrinam

Gnátæ suæ fuisse, quem ípsus ólim mi dederát.
PA. Scio.

15 Tántumne est? BA. Tantum: áderit continuo, hóc
ubi ex te audierit.

Séd cessas? PA. Minume équidem; nam hodie
míhi potestas haúd datast:

Íta cursando atque ámbulando tótum hunc con- 815
triuí diem.

BACCHIS

MERETRIX

BA. Quantam óbtuli aduentú meo laetitiam Pamphilo
hódie!

Quod cómmodas res áttuli! quod aútem ademi
cúras!

20 Gnatum eí restituo, quí paene harunc ípsiusque
opera périit;

Vxórem, quam nunquam ést ratus posthác se
habiturum, réddo;

Qua ré suspectus suó patri et Phidíppo fuit, ex- 820
sólui:

Hic ádeo his rebus ánulus fuit ínitium inueniúndis.
Nam mémini abhinc mensís decem fere ad me
nocte práma

25 Confúgere anhelantém domum sine cómite, uini
plénum,

Cum hoc ánulo: extimui flico: 'mi Pámphile,' in-
quam 'amábo,

Quid éxanimatus óbsecro es? [aut] unde ánulum 825
istum náctu's?

Dic mi.' ille alias res ágere se simuláre. post-
quam id uídeo,
Nescío quid suspicárier, magis coépi instare ut
dícat.

Homo sé fatetur ui ín uia nescío quam compres- 30
sisse,

830 Dicítque sese illi ánulum, dum lúctat, detraxísse.
Eum haéc cognouit Mýrrina in dígito modo me
habénte.

Rogat únde sit: narro ómnia haec: inde ést cognitio
fácta,

Philúmenam compréssam esse ab eo et filium
inde hunc nátum.

Haec tót propter me gaúdia illi cóntigisse laétor: 35
Etsi hóc meretrices áliae nolunt; néque enim est
in rem nóstram,

835 Vt quisquam amator núptiis laetétur. uerum ecástor
Numquam ánimum quaesti grátia ad malás ad-
ducam pártis.

Ego dum illo licitumst úsa sum benigno et lepidó
et cómi.

Incómmode mihi núptiis euénit, factum fáteor: 40
At pól me fecisse árbitror, ne id mérito mi eue-
níret.

840 Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda
aequomst férre.

P A M P H I L V S P A R M E N O B A C C H I S
ADVLESCENS SERVOS MERETRIX

PAM. Víde, mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec certa v,4
et clára attuleris,

Né me in breue confícias tempus gaúdio hoc falsó
frui.

PAR. Vísomst. PAM. Certen? PAR. Céрте. PAM. Deus
sum, si hóc itast. PAR. Verum réperies.

PAM. Máne dum sodes: tímeo ne aliud crédam atque
aliud núnities.

845 PAR. Máneo. PAM. Sic te díxe opinor, ínuenisse Mýr- 5
rinam

Bácchidem anulúm suom habere. PAR. Fáctum.

PAM. Eum quem olim eí dedi:
Éaque hoc te mihi núntiare iússit. itane est
fáctum? PAR. Ita, inquam.

PAM. Quís me est fortunátior uenustátisque adeo plénior?
Égone te pro hoc núntio quid dónem? quid? quid?
néscio.

10 PAR. Át ego scio. PAM. Quid? PAR. Nil enim; 850
Nám neque in nuntió neque in me ipso tibi boni
quid sít scio.

PAM. Egon qui ab orco mórtuom me réducem in lucem
féceris,
Sinám sine munere á me abire? ah, nímium me
ingratúm putas.

15 Sed Bácchidem eccam uideo stare ante óstium:
Me expéctat credo: adíbo. BA. Salue, Pámphile. 855

PAM. O Báccchis, o mea Báccchis, seruatrix mea!

BA. Bene fáctum et uolup est. PAM. Fáctis ut credám
facis;

Antiquamque adeo tuám uenustatem óbtines,
Vt uóluptati obitus, sérmo, aduentus túos, quo
quomque aduéneris,

20 Sempér sit. BA. At tu ecástor morem antíquom 860
atque ingenium óbtines,
Vt únus omnium hómo te uiuat núnquam quis-
quam blándior.

PAM. Hahahaé, tun mi istuc? BA. Récte amasti, Pám-
phile, uxorem tuam;

Nam núnquam ante hunc diém meis oculis eám,
quod nossem, uideram:

Perliberalis uísast. PAM. Dic uerum. BA. Íta me
di ament, Pámphile.

25 PAM. Dic mi, hárum rerum nún quid dixti meó patri? 865
BA. Nil. PAM. Néque opus est

Adeó muttito. plácet non fieri hoc ítidem ut in
comoédiis,

Omnia ómnes ubi rescísceunt. hic quos fúerat par
rescísce, re-

Sciúnt; quos non autem aéquomst scire, néque
resciscent néque scient.

- BA. Immo etiam qui hoc occultari fácilis credás dabo.
 870 Mýrrina ita Phidippo dixit iúre iurandó meo 30
 Sé fidem habuisse ét propterea té sibi purgatum.
 PAM. Óptumest:
 Spéroque hanc rem esse éuenturam nóbis ex sen-
 téntia. —
- PAR. Ére, licetne scire ex te hodie, quíd sit quod feci
 boni?
 Aút quid istuc est quód uos agitis? PAM. Nón
 licet. PAR. Tamen súspicor:
 875 Ego hunc ab orco mórtuom quo pácto . .! PAM. 35
 Nescis, Pármeno,
 Quántum hodie profúeris mihi et ex quánta
 aerumna extráxeris.
- PAR. Immo [uero] scio, neque hóc inprudens féci. PAM.
 Ego istuc sátis scio. PAR. Ah,
 Témere quicquam Pármeno praetéreat quod facto
 úsus sit?
- PAM. Séquere me intro, Pármeno. PAR. Sequor. équi-
 dem plus hodié boni
 880 Féci inprudens quám sciens ante hunc diem um- 40
 quam. CANTOR. Plaúдите!
-

ADELPHOE.

INCIPIT TERENTI ADELPHOE
ACTA LVDIS FVNERALIB·
L·AEMELIO PAVLO [QVOS] FECERE
Q·FABIVS MAXVMVS P·CORNELIVS AFRICANVS
EGIT L·AMBIVIVS TVRPIO 5
[L·HATILIVS PRAENESTINVS]
MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI
TIBIS SARRANIS TOTA
GRAECA MENANDRV
FACTA VI· 10
M·CORNELIO CETHEGO L·ANICIO GALLO COS·

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

5 Duós cum haberet Démea adulescéntulos,
Dat Mícioni frátri adoptandum Aéschinum,
Sed Ctésiphonem rétinet. hunc citharístriae
Lepóre captum súb duro ac tristí patre
Fratér celabat Aéschinus; famám reï,
Amórem in sese tránsferebat; dénique
Fidícinam lenoni éripit. uitiauerat
Idem Aéschinus ciuem Átticam paupérculam
Fidémque dederat hánc sibi uxorém fore.
10 Deméa iurgare, gráuité ferre; móx tamen
Vt uéritas patefáctast, ducit Aéschinus
Vitiátam, potitur Ctésípho citharístriam.

PERSONAE.

[PROLOGVS]
MICIO SENEX
DEMEA SENEX
SANNIO LENO
AESCHINVS ADVLESCENS
(MERETRIX [BACCHIS?])
(PARMENO SERVOS)
SYRVS SERVOS
CTESIPHO ADVLESCENS
SOSTRATA MATRONA
CANTHARA ANVS
GETA SERVOS
HEGIO SENEX
(PAMPHILA VIRGO)
DROMO PVER
CANTOR

PROLOGVS.

Postquám poëta sénsit scripturám suam
 Ab iníquis obseruári et aduorsários
 Rapere ín peiorem pártem quam acturí sumus

* * * * * :

- Indicio de se ipse érit, uos eritis iúdice,
 5 Laudín an uitio dúci id factum opórteat. 5
 Synápothnescontes Díphili comoédiast:
 Eam Cómorientis Plaútus fecit fábulam.
 In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
 Meretrícem in prima fábula: eum Plautús locum
 10 Relíquit integrum. eum híc locum sumpsít sibi 10
 In Adélphos, uerbum dé uerbo expressum éxtulit.
 Eam nós acturi súmus nouam: pernóscite
 Furtúmne factum exístumetis án locum
 Reprénsum, qui praetéritus neclegéntiast.
 15 Nam quód isti dicunt máliuoli, homines nóbilis 15
Hunc ádiutare adsídueque una scríbere:
 Quod illi maledictum uéhemens esse exístumant,
 Eam laúdem hic ducit máxumam, quom illis placet,
 Qui uóbis uniuórsis et populó placent,
 20 Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio 20
 Suo quisque tempore úsust sine supérbia.
 Dehinc ne éxpectetis árgumentum fábulæ:
 Senés qui primi uénient, ei partem áperient,
 In agéndo partem osténdent. facite aequánimitas
 * * * * *
- 25 Poëtae ad scribendum aúgeat indústriam. 25

ACTVS I.

MICIO

SENEX

Storáx! — non rediit hác nocte a cena Aéschínus 1, 1
 Neque séruolorum quisquam, qui aduorsum ierant.

Profécto hoc uere dicunt: si absis úspiam

Atque ibi si cesses, éuenire ea sátius est,

30 Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat 5

Iráta, quam illa quae parentes própítii.

Vxór, si cesses, aut te amare cógitat

† Aut tété amari aut † pótare atque animo ób-
 sequi.

[Et tibi bene esse soli, sibi quom sit male.]

35 Ego quía non rediit filius quae cógito! 10

Quibus núnc sollicitor rébus! ne aut ille álserit

Aut úspiam ceciderit ac praefrégerit

Aliquid. uah, quemquamne hómínem in animo
 instituere

Paráre quod sit cárius quam ipse ést sibi!

40 Atque éx me hic natus nó n est, sed ex fratre ést 15
 meo.

Dissímili is studiost iam índe ab adulescéntia:

Ego hánc clementem uítam urbanam atque
 ótium

Secútus sum et, quod fórtunatum istí putant,

Vxórem numquam habui. ille contra haec ómnia:

45 Ruri ágere uitam; sémpér parce ac dúriter 20

Se habére; uxorem dúxit; nati filii

Duo: índe ego hunc maiórem adoptauí mihi;

Edúxi a paruolo, hábui, amaui pró meo;

In eó me oblecto, sólum id est carúm mihi.

50 Ille út item contra me hábeat facio sédulo: 25

Do, praétermitto, nó necesse habeo ómnia

- Pro meó iure agere; póstreño, alii clánculum
 Patrés quae faciunt, quae fert adulescéntia,
 Ea né me celet cónsuefecí filium.
- 30 Nam qui mentiri aut fállere insuerít patrem, 55
 †Aut audebit† tanto mágis audebit céteros.
 Pudóre et liberálitate liberos
 Retinére satius ésse credo quám metu.
 Haec frátri mecum nón conueniunt néque placent.
- 35 Venit ad me saepe clámans ‘quid agis, Mício? 60
 Quor pérdis adulescéntem nobis? quór amat?
 Quor pótat? quor tu his rébus sumptum súggeris,
 Vestítu nimio indúlges? nimium inéptus es.’
 Nimium ípse est durus praéter aequomque ét
 bonum,
- 40 Et érrat longe meá quidem senténtia, 65
 Qui impérium credat gráuius esse aut stábilius,
 Vi quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
 Mea síc est ratio et síc animum inducó meum:
 Maló coactus qui suom officiúm facit,
- 45 Dum id réscítum iri crédit, tantispér pauet; 70
 Si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.
 Ille quém beneficio adiúngas ex animó facit,
 Studet pár referre, praésens absensque ídem erit.
 Hoc pátriumst, potius cónsuefacere ílium
- 50 Sua spónte recte fácere quam alienó metu: 75
 Hoc páter ac dominus ínterest. hoc qui nequit,
 Fateátur nescire ímperare liberis.
 Sed éstne hic ípsus, dé quo agebam? et certe is
 est.
- Nesció quid tristem uideo: credo, iam út solet
 55 Iurgábit. saluom te áduenire, Démea, 80
 Gaudémus.

D E M E A M I C I O

S E N E S

I I

- I, 2 DE. Ehem, opportúne: te ípsum quaérito.
 MI. Quid trístis es? DE. Rogás me? ubi nobis
 Aéschinust?
 Sciét quid trístis égo sim? MI. Dixin hóc
 fore?

Quid fécit? DE. Quid ille fécerit? quem néque
pudet

85 Quicquám nec metuit quémquam neque legém 5
putat

Tenére se ullam. nam illa quae antehac fácta
sunt

Omítto: modo quid díssignauit? MR. Quid nam
id est?

DE. Forés ecfregit átque in aedis ínruit

Aliénas; ipsum dómínium atque omnem fámiliam

90 Mulcáuit usque ad mórtem; eripuit múlierem 10

Quam amábat: clamant ómnes indigníssume

Factum ésse. hoc adueniénti quod mihi, Mício,

Dixére! in orest ómni populo. dénique,

Si cónferendum exémplumst, non fratrem uidet

95 Rei dáre operam, ruri ésse parcum ac sóbrium? 15

Nullum húius simile fáctum. haec quom illi,

Mício,

Dicó, tibi dico: tú illum corrupí sinis.

MR. Homine ímperito núnquam quicquam iniústiust,

Qui nísi quod ipse fécit nil rectúm putat.

100 DE. Quorsum ístuc? MR. Quia tu, Démea, haec male 20
iúdicas.

Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum

Scortári, neque potáre: non est; néque fores

Ecfringere. haec si néque ego neque tu fécimus,

Non siit egestas fácere nos. tu núnc tibi

105 Id laúdi ducis, quód tum fecisti ínopia? 25

Iniúriunst; nam si éssét unde id fieret,

Facerémus. et tu illúm tuom, si essés homo,

Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet,

Potiús quam, ubi te expectátum eiecissét foras,

110 Aliéniore aetáte post facerét tamen. 30

DE. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam!

Non ést flagitium fácere haec adulescéntulum?

MR. Ah,

Auscúlta, ne me optúndas de hac re saépius:

Tuom filium dedísti adoptandúm mihi;

115 Is méus est factus: sí quid peccat, Démea, 35

Míhi péccat; ego illi máxumam partém fero.

Obsónat, potat, ólet unguenta: dé meo;
Amat: dábitur a me argéntum, dum erit cóm-
modum;

Vbi nón erit, fortásse excludetúr foras.

40 Forés ecfregit: réstituentur; díscidit 120

Vestém: resarciétur; et, dis grátia,
Est únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
Postrémo aut desine aut cedo quemuis árbitrum:
Te plúra in hac re péccare ostendam. DE. Eí

mihí,

45 Pater ésse disce ab illis, qui ueré sciunt. 125

MI. Natúra tu illi páter es, consiliis ego.

DE. Tun cónsiliis quiequam? MI. Áh, si pergis,
ábiero.

DE. Sicíne agis? MI. An ego tótiens de eadem re
aúdiam?

DE. Curaést mihi. MI. Et mihi cúraest. uerum,
Démea,

50 Curémus aequam utérque partem: tu álterum, 130

Ego item álterum; nam ambós curare própe-
modum

Repóscere illum est quém dedisti. DE. Ah, Micio!

MI. Mihi síc uidetur. DE. Quid ístic? si tibi ístíc
placet,

Profúndat perdat péreat, nil ad me áttinet.

55 Iam sí uerbum ullum pósthac . . MI. Rursum, 135

Déniea,

Iráscere? DE. An non erédis? repeton quém
dedi?

Aegrést; alienus nón sum; si obsto . . em, désino.

Vnúm uis curem: cúro; et est dis grátia,

Quom ita út uolo est. ísté tuos ipse séntiet

60 Postérius . . nolo in illum grauius dícere. — 140

MI. Nec nil neque omnia haec sunt quae dicít tamen:

Non nil molesta haec súnť mihi, sed osténdere

Me aegré pati illi nólui. nam itást homo:

Quom pláco, aduorsor sédulo et detérreo,

65 Tamen uix humane pátitur; uerum si aúgeam 145

Aut étiam adiutor sim éius iracúndiae,

Insániam profécto cum illo. etsi Aéschinus

Non nŭllam in hac re nŏbis facit iniŭriam.
 Quam hic nŏn amauit mŕetricem? aut quŏi nŏn
 dedit

150 Aliquid? postremo nŭper (credo iam ŏmniŭm 70
 Taedŕbat) dixit uŕlle uxorem dŭcere.
 Sperabam iam defŕuisse adulescŕntiam:
 Gaudŕbam. ecce autem de intŕgro! nisi quid-
 quid est,
 Volo scŕre atque hominem cŏnuenire, si apud
 forumst.

ACTVS II.

SANNIO AESCHINVS (P ARMENO) [BACCHIS?]
 LENO ADVLESCENS SERVOS (MERETRIX)

155 SA. Őbsecro, populáres, ferte misero atque innocŕnti II,1
 auxiliŭm:

Sŭbuenite inopi. AE. Őtiose: nŭnciam ilico hŕc
 consiste.

Quid respectas? nŭl periclist: nŭmquam, dum ego
 adero, hŕc te tanget.

SA. Őgo istam inuitis ŏmniŭs . . !

AE. Quamquámst scelestus, nŏn committet hŏdie um- 5
 quam iterum ut uápulet.

160 SA. Aŕschine, audi, né te ignarum fuŕsse dicas meŏrum
 morum:

Lŕno ego sum. AE. Scio. SA. Át ita, ut usquam
 fuit fide quisquam ŏptuma.

Tú quod te postŕrius purges, hanc iniuriám mihi
 nolle

Fáctam esse, huius non fáciam. crede hoc, ŕgo
 meum ius pŕsequar,

Néque tu uerbis sŏlues umquam, quŏd mihi re 10
 male féceris.

165 Nŏui ego uostra haec 'nŏllem factum: dábitur ius
 iurándum, indignum

Te esse iniuria hác', indignis quom égomet sim
acceptús modis.

AE. Ábi prae strenue ác fores aperi. SA. Céterum
hoc nili facis?

AE. I íntro nunciám tu. SA. Enim non sinam. AE.
Áccede illuc, Pármeno;

15 Nímium istuc abísti: hic propter hunc adsiste:
em, sic uolo.

Caue nunciám oculos á meis oculis quóquam de- 170
inoueás tuos,

Ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo
in mala haéreat.

SA. Istúc uolo ergo ipsum éxperi. AE. Em, sérua.
omite múlierem.

SA. O indignum facinus! AE. Nisi caues, geminábit.
SA. Ei miseró mihi!

20 AE. Non innueram; uerum ín istam partem pótius
peccató tamen.

I nunciám. — SA. Quid hóc reist? regnumne, 175
Aéschine, hic tu pössides?

AE. Si pössiderem, ornátus esses éx tuis uirtúti-
bus.

SA. Quid tibi rei mecumst? AE. Nil. SA. Quid? nostin
quí sim? AE. Non desidéro.

SA. Tetigín tui quicquam? AE. Si áttigisses, férres
infortúnium.

25 SA. Qui tibi magís licét meam habere, pró qua ego
argentúm dedi?

Respónde. AE. Ante aedis nón fecisse erit mélius 180
hic conuícium;

Nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere
átque ibi

Vsque ád necem operiére loris. SA. Lóris liber?
AE. Sic erit.

SA. O hómínem impurum! hícine libertatem áiunt
esse aequam ómnibus?

30 AE. Si sátis iam debacchátus es, leno, aúdi si uis
nunciám.

SA. Egon débacchatus sum aútem an tu in me? AE. 185
Mítte ista atque ad rém redi.

SA. Quam rém? quo redeam? AE. Iámne me uis
dicere id quod ad te áttinet?

SA. Cupio, aéqui modo aliquíd. AE. Vah, leno iníqua
me non uólt loqui.

SA. Lenó sum, perniciés communis, fáteor, adulescén-
tium,

Periúrus, pestis; támen tibi a me núlla ortast in- 35
iúria.

190 AE. Nam hercle étiam hoc restat. SA. Ílluc quaeso
rédi, quo coepisti, Aéschine.

AE. Minís uiginti tú illam emisti (quae res tibi
uortát male!):

Argénti tantum dábitur. SA. Quid? si ego tibi
illam nolo uéndere,

Cogés me? AE. Minume. SA. Námque id metui.
AE. Néque uendundam cénseo,

Quae liberast; nam ego liberali illam ádsero causá 40
manu.

195 Nunc uide utrum uis, argéntum accipere an causam
meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego rédeo, leno. — SA. Pró
supreme Iúppiter,

Mínume miror qui ínsanire occípiunt ex iniúria.

Dómo me eripuit, uérberauit; me inuito abduxít
meam;

Hómini misero plús quingentos cólaphos infregít 45
mihi.

200 Ób malefacta haec tántidem emptam póstulat sibi
trádier.

Vérum enim quando béne promeruit, fiat: suom
ius póstulat.

Áge iam cupio, sí modo argentum réddat. sed
ego hoc háriolor:

Víbi me dixeró dare tanti, téstis faciet ílico,

Véndidisse mé; de argento sómnum: ‘mox; crás 50
redi.’

205 Íd quoque possum férre, modo sí réddat, quam-
quam iniúriumst.

Vérum cogito íd quod res est: quádo cum
quaestum occéperis,

Accipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Séd nemo dabít: frustra egomet mécum has
rationés puto.

SYRVS SANNIO
SERVOS LENO

- 4,2 SY. Tace, égomet conueniam ípsum: cupide accípiat
faxo atque étiam
Bene dícat secum esse áctum. quid istuc, Sán- 210
nio, est, quod te aúdio
Nescío quid concertásse cum ero? SA. Númquam
uidi iníquiis
Certátionem cómparatam, quam haéc hodie inter
nós fuit:
5 Ego uápulando, ille uérberando, usque ámbo de-
fessí sumus.
SY. Tua cúlpa. SA. Quid facerem? SY. Ádulescenti
mórem gestum opórtuit.
SA. Qui pótui melius, quí hodie usque os praébui? 215
SY. Age, scis quíd loquar?
Pecúniam in locó neclegere máximum interdúmst
lucrum. hui,
Metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paúlu-
lum,
10 Aduléscenti esses mórigeratus, hómínium homo
stultíssume,
Ne nón tibi istuc faéneraret. SA. Égo spem pretio
nón emo.
SY. Numquám rem facies: ábi, inescare néscis ho- 220
mines, Sánnio.
SA. Credo ístuc melius ésse; uerum ego númquam
adeo astutús fui,
Quin quídquid possem mállem auferre pótius in
praeséntia.
15 SY. Age nóui tuom animúm: quasi iam usquam tibi
sint uigintí minae,
Dum † huic óbsequare † praétereá autem te áiunt
proficisci Cyprum, SA. Hem.
SY. Coemísse hinc quae illuc uéheres multa, náuem 225
conductam: hóc scio

Animús tibi pendet. úbi illinc spero rédieris
tamen, hóc ages.

SA. Nusquám pedem. perii hércle: hac illi spe hóc
inceperúnt. SY. Timet:

Iniéci scrupulum hómimi. SA. O scelera: illúd 20
uide,

230 Vt in ípso articulo opprésit. emptae múlieres
Complúres et item hinc ália quae portó Cyprum.
Nisi eo ád mercatum uénio, damnum máxu-
mumst.

Nunc si hóc omitto ac túm agam ubi illinc ré-
diero,

Nil ést: refrixerít res: 'nunc demúm uenis?' 25

235 Quor pássu's? ubi eras?' út sit satius pérdere
Quam aut núnc manere tám diu aut tum pér-
sequi.

SY. Iamne énumerasti id quód ad te rediturúm
putes?

SA. Hocine illo dignumst? hócine incipere Aéschi-
num,

Per opprésionem ut hánc mi eripere póstulet? 30

240 SY. Labáscit. unum hoc hábeo: uide si sátis placet:

Potíus quam uenias ín periculum, Sánnio,

Seruésne an perdas tótum, diuiduóm face;

Minás decem conrádet alicunde. SA. Ei mihi,

Etiám de sorte núnc uenio in dubiúm miser? 35

Pudét nil? omnis déntis labefecít mihi,

245 Praetérea colaphis túber est totúm caput:

Etiám insuper defraúdat? nusquam abeo. SY. Vt
lubet:

Num quíd uis quin abeam? SA. Ímmo hercle hoc
quaesó, Syre:

Vt ut haéc sunt acta, potíus quam litis sequar, 40

Meum míbi reddatur, sáltem quanti emptást,
Syre.

250 Scio té non usum antehác amicitíá mea:

Memorém me dices ésse et gratum. SY. Sédulo

Faciám. sed Ctesiphónem uideo: laétus est

De amíca, SA. Quid quod te óro? SY. Paulispér 45
mane,

CTESIPHO SANNIO SYRVS
ADVLESCENS LENO SERVOS

- 11,3 Ct. Abs quíuis homine, quóm est opus, beneficium
accipere gaúdeas;
Verum énim uero id demúm iuuat, si quem 255
aéquamst facere is béne facit.
O fráter frater, quíd ego nunc te laúdem? satis
certó scio:
Numquam íta magnífice quícquam dicam, id uírtus
quin superét tua.
5 Itaque únám hanc rem me habére praeter álios
praecipuam árbitor,
Fratrem hómíni nemini ésse primarum ártium
magis princípem.
Sx. O Ctésipho. Ct. O Syre, Aéschinus ubist? Sx. 260
Éllum, te expectát domi. Ct.
Hem.
Sx. Quid est? Ct. Quid sit? illius ópera, Syre, nunc
uíuo. festiuóm caput,
Qui *quom* ómnia sibi pósit putauit ésse prae meo
cómmodo,
10 Maledícta, famam, meúm laborem et péccatum in
se tránstulit.
Nil póte supra. quid nám foris crepuit? Sx.
Máne, mane: ipse exít foras.

AESCHINVS CTESIPHO SYRVS SANNIO
ADVLESCENTES II SERVOS LENO

- 11,4 Ae. Vbist ille sacrilegús? Sa. Me quaerit. núm quid 265
nam ecfert? óccidi:
Nil uídeo. Ae. Ehem oportúne: te ipsum quaéro:
quid fit, Ctésipho?
In tútost omnis rés: omítte uéro tristitiém tuam.
Ct. Ego illam hércle uero omítto, qui quidem te hábeam
fratrem: o mi Aéschine,
6 O mí germane! ah, uéreor coram in ós te laudare
ámplius,
Ne id ádsentandi mágis quam quo habeam grátum 270
facere existumes.

AE. Age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos, Ctésipho.

Hoc mihi dolet, nos séro rescisse ét rem paene in eúm locum

Redisse, ut si omnes cúperent tibi nil póssent auxiliárier.

CT. Pudébat. AE. Ah, stultitias istaec, nón pudor. 10
tam ob páruolam

275 Rem paéne e patria! túrpe dictu. deós quaeso ut istaec próhibeant.

CT. Peccáui. AE. Quid aít tándem nobis Sánnio?
SY. Iam mítis est.

AE. Ego ád forum ibo, ut húncc absoluam; tu i intro ad illam, Ctésipho.

SA. Syre, ísta. SY. Eamus; námque hic properat in Cyprium. SA. Non tám quidem, Quam úis: etiam maneo ótiosus hic. SY. Red- 15
detur: né time.

280 SA. At ut ómne reddat. SY. Ómne reddet; táce modo ac sequere hác. SA. Sequor. —

CT. Heus heús, Syre. SY. Quid est? CT. Óbsecro te hercle, hómínem istum in-
puríssimum

Quam primum absolutóte, ne, si mágis inritatús siet,

Aliqua ád patrem hoc permánet atque ego túm perpetuo périerim.

SY. Non fiet, bono animo és: tu cum illa te íntus ob- 20
lecta ínterim

285 Et léctulos iube stérni nobis ét parari cétera.
Ego iám transacta ré conuortam mé domum cum obsónio.

CT. Ita quaéso. quando hoc béne successit, hilarem hunc sumamús diem.

ACTVS III.

SOSTRATA CANTHARA

MVLIER

ANVS

- III,1 So. Óbsecro, mea nútrix, quid nunc fiet? CA. Quid
fiát rogas?
Recte édepol spero. módo dolores, méa tu, oc-
cipiunt prímulum:
Iam núnc times, quasi númquam adfueris, núm- 290
quam tute pépereris?
So. Miserám me, neminem hábeo, solae súmus; Geta
autem hic nón adest;
5 Néq. quem ad obstetrícem mittam, néq. qui accersat
Aéschinum.
CA. Pól is quidem iam hic áderit; nam numquam únun-
intermittít diem,
Quin sémp. ueniat. So. Sólus mearum míse-
riarumst rémedium.
CA. É re nata mélius fieri haud pótuit quam factúmst, 295
era,
Quándo uitium oblátumst, quod ad illum áttinet
potíssimum,
10 Tálem, tali *ingénio* atque animo, nátum ex tanta
fámilia.
So. Íta pol est ut dícis: saluos nóbis deos quaeso út
siet.

GETA SOSTRATA CANTHARA

SERVOS

MVLIER

ANVS

- III,2 Ge. Nunc illud est, quom, si ómnia omnes súa con-
silia cónferant
Atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nil ad- 300
ferant,
Quod míhique eraeque filiaeque erílist. uae mi-
seró mihi!

Tot rés repente circumnallant se, únde emergi
nón potest:

Vís egestas íniustitia sólitudo infámia. 5

Hócine saeculum! o scélera, o genera sacrilega, o
hominem ínpium!

305 So. Me míseram, quid nam est quód sic uideo tími-
dum et properantém Getam?

GE. Quem néque fides neque iús iurandum néque
illum misericórdia

Représsit neque refléxit neque quod pártus in-
stabát prope,

Quoi míserae indigne pér uim uitium obtúlerat. 10

So. Non intéllego

Sátis quae loquitur. CA. Própius obsecro ácceda-
mus, Sóstrata. GE. Ah,

310 Me míserum, uix sum cómpos animi, ita árdeo
iracúndia.

Nil ést quod malim quam illam totam fámiliam
dari mi óbuiam,

Vt ego hánc iram in eos éuomam omnem, dum
aégritudo haec ést recens.

[Satis mihi id habeam supplici, dum illos ulciscar 15
modo.]

Seni ánimam primum extínguerem ipsi, qui illud
produxit scelus;

315 Tum autém Syrum ímpulsórem, uah, quibus illum
lacerarém modis!

Sublímen medium arríperem et capite prónum in
terra státuerem,

Vt cérebro dispergát uiam.

Ádulescenti ipsi ériperem oculos, póst haec prae- 20
cipitém darem.

Céteros ruerem ágerem raperem, túnderem et
prostérnerem.

320 Sed céssó eram hoc malo ímpertire própere? So.

Reuocemús: Geta. GE. Hem,

Quísqvis es, sine me. So. Égo sum Sostrata. GE.

Úbi east? te ipsam quaérito,

Te éxpecto; oppido óppórtune te óbtulisti mi ób-
uiam.

- 25 Éra . . So. Quid est? quid trépidas? GE. Ei mi!
 CA. Quid festinas, mi Geta?
 Ánimam recipe. GE. prórsus . . So. Quid istuc
 'prórsus' ergost? GE. périimus.
 Áctumst. So. Eloquere, óbsecro te, quid f'it? GE. 325
 Iam . . So. Quid 'iám', Geta?
 GE. Aéschinus . . So. Quid is érgo? GE. alienus ést
 ab nostra fámilia. So. Hem,
 Périi. qua re? GE. Amáre occepit áliam. So. Vae
 miseraé mihi!
- 30 GE. Néque id occulte fért, a lenone ípsus eripuit
 palam.
 So. Sátine hoc certumst? GE. Cértum. hisce oculis
 égomet uidi, Sóstrata. So. Ah,
 Me miseram! quid iam crédas? aut quoi crédas? 330
 nostrumne Aéschinum,
 Nostrám uítam omnium, in quo nostrae spés
 opesque omnés sitae
 Erant? qui sine hac iurábat se unum núnquam
 uicturúm diem?
- 35 Qui se in sui gremió positurum púterum dicebát
 patris,
 Ita óbsecraturum, út liceret hánc sibi uxorem
 dúcere?
- GE. Era, lácrumas mitte ac pótius quod ad hanc rem 335
 ópus est porro próspice:
 Patiámurne an narrémus quoipiam? CA. Aú au,
 mi homo, sánun es?
 An hoc próferendum tibi uidetur úsquam? GE. Mi
 quidem nón placet.
- 40 Iam prínum illum alieno ánimo a nobis ésse res
 ipsa índicat.
 Nunc si hóc palam próferimus, ille infitias ibit,
 sát scio:
 Tua fáma et gnatae uíta in dubium uéniet. tum 340
 si máxume
 Fateátur, quom amet áliam, non est útile hanc
 illi dari.
 Quaprópter quoquo pácto tacitost ópus. So. Ah,
 mínime géntium;

Non fáciam. GE. Quid ages? So. Próferam. 45

CA. Hem, mea Sóstrata, uide
quám rem agas.

So. Peióre res locó non potis est ésse quam in quo
núnc sitast.

345 Primum índotatast; túm praeterea, quaé secunda
ei dós erat,

Periit: pro uirginé dari nuptum nó n potest. hoc
rélicuomst:

Si infitias ibit, téstis mecum est ánulus quem
amíserat.

Postrémo quando ego cónscia mihi sum á me 50
culpam esse hánc procul

Neque prétium neque rem ullam intécessisse illa
aut me indignám, Geta,

350 Expériar. GE. Quid istic? cédo, ut melius dicis.
So. Tu quantúm potest

Abi atque Hérgioni cógnato eius rem énarrato
omnem órdine;

Nam is nóstro Simuló fuit summus ét nos coluit
máxume.

GE. Nam hercle álius nemo réspicit nos. So. Próperé 55
tu, mea Cánthara,

Curre, óbstericem accérse, ut quom opus sit ne
in mora nobís siet.

DEMEA SYRVS

SENEX SERVOS

355 DE. Dispérii! Ctesiphónem audiui filium 111,3

Vná fuisse in ráptione cum Aéschino.

Id mísero restat míhi mali, si illúm potest,

Qui aliquoi reist etiam, eum ad nequitiam ad-
dúcere.

Vbi ego illum quaeram? crédo abductum in 5
gáneum

360 Aliquó: persuasit ille impurus, sát scio.

Sed eccúm Syrum ire uideo: iam hinc scibo úbi
siet.

Atque hércle hic de grege illost: si me sénserit

Eum quaeritare, nūmquam dicet cárnufex.

10 Non óstendam id me uéllē. SY. Omnem rem
módo seni

Quo pácto haberet, énarramus órdine: 365

Nil quicquam uidi laétius. DE. Pro Iúppiter,
Hominis stultitiam! SY. Cónlaudauit filium;
Mihī, qui id dedissem cónsilium, egit grátias.

15 DE. Disrúmpor! SY. Argentum ádnumerauit ílico;
Dedit praeterea in sump̄tum dimidiúm minae; 370
Id dístríbutum sáne est ex senténtia. DE. Hem,
Huic mándes, si quid récte curatúm uelis.

SY. Ehem Démea, haud aspéxeram te. quíd agitur?

20 DE. Quid agátur? uostram néqueo mirarí satis
Ratiónem. SY. Est herele inépta; ne dicám 375
dolo,

Absúrda. piscis céteros purgá, Dromo;
Gongrum ístum maxumum in aqua sinito lúdere
Tántisper: ubi ego rédiero, exossábitur;

25 Prius nólo. DE. Haecine flagítia? SY. Mi qui-
dem nón placent,

Et clámo saepe. salsamenta haec, Stéphanio, 380

Fae mácerentur púlehre. DE. Di uostrám fidem,
Vtrúm studione id sibi habet an laudí putat
Fore, sí perdiderit gnátum? uae miseró mihi!

30 Vidére uideor iám diem illum, quom hinc egens
Profúgiet aliquo militatum. SY. O Démea, 385

Istúe est sapere, nón quod ante pedés modost
Vidére, sed etiam illa quae futúra sunt
Prospicere. DE. Quid? istaec iám penes uos
psáltríast?

35 SY. Ellam íntus. DE. Eho, an domíst habiturus? SY.
Crédo, ut est

Deméntia. DE. Haecin fieri! SY. Inepta lénitas 390

Patris ét facilitas práua. DE. Fratris mé qui-
dem

Pudét pigetque. SY. Nímiū inter uos, Démea,
(Non quía ades praesens díco hoc) pernimum
ínterest.

40 Tu, quántus quantu's, níl nisi sapiéntia es,
Ille sómniū. *nūm* síneres uero illúm tuom 395

Facere haéc? DE. Sinerem illum? aut nón sex
totis ménsibus

Prius ólfeceissem, quám ille quicquam coéperet?

SY. Vigilántiam tuam tú mihi narras? DE. Sic siet

Modo ut núnc est, quaeso. SY. Vt quisque suom 45
uolt ésse, itast.

400 DE. Quid eúm? uidistin hódie? SY. Tuomne filium?
Abigam húnc rus. iam dudum áliquid ruri agere
árbitor.

DE. Satin scís ibi esse? SY. Oh, qui égomet produxi.

DE. Óptumest:

Metuí ne haereret híc. SY. Atque iratum ád-
modum.

DE. Quid áútem? SY. Adortust iúrgio fratrem ápud 50
forum

405 De psáltria istac. DE. Ain uero? SY. Ah, nil
réticuit.

Nam ut númerabatur fórte argentum, intéruenit
Homo de ínprouiso: coépit clamare ‘o Aéschine,
Haecíne flagitia fácere te! haec te admíttere
Indigna genere nóstro!’ DE. Oh, lacrumo gaúdio! 55

410 SY. ‘Non tu hóc argentum pérdis, sed uitám tuam.’

DE. Saluós sit! spero, est similis maiorúm suom. SY.
Hui.

DE. Syre, praéceptorum plénust istorum ille. SY.
Phy.

Domi hábuit unde disceret. DE. Fit sédulo:

Nil praétermitto; cónsuefacio; déniqúe 60

415 Inspicere tamquam in spéculum in uitas ómnium
Iubeo átque ex aliis súmere exemplúm sibi:

‘Hoc fácito.’ SY. Recte sáne. DE. ‘Hoc fugito.’
Cállide.

DE. ‘Hoc laúdist.’ SY. Istaec rés est. DE. ‘Hoc uitió
datur.’

SY. Probíssume. DE. Porro áútem. . . SY. Non hercle 65
ótiumst

420 Nunc mi áuscultandi. píscis ex senténcia

Nactús sum: ei mihi ne córrumpantur caútiost.

Nam id nóbis tam flagítiumst quam illa, Dé-
mea,

Non fácere uobis, quae modo dixi; et quód queo
 70 Consérui ad eundem ístunc praecipió modum:
 'Hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst 425
 parum;

Illúd recte: iterum sic memento'. sédulo
 Moneó, quae possum pró mea sapiéntia:
 Postrémo tanquam in spéculum in patinas, Dé-
 mea,

75 Inspicere iubeo et móneo quid facto úsus sit.
 Inépta haec esse, nós quae facimus, séntio; 430
 Verúm quid facias? út homost, ita morém geras.
 Num quíd uis? DE. Mentem uóbis meliorém
 dari.

SY. Tu rús hinc ibis? DE. Récta. SY. Nam quid tu
 híc agas,

80 Vbi sí quid bene praecipias, nemo obtémperet? —
 DE. Ego uéro hinc abeo, quádo is, quam ob rem huc 435
 uéneram,

Rus ábiit: illum cúro unum, ille ad me áttinet:
 Quando ita uolt frater, de ístoc ipse uiderit.
 Sed quis illic est, quem uideo procul? estne
 Hégio

85 Tribúlis noster? sí satis cerno, is est hércle. uah,
 Homo amícus nobis iam índe a puero: o dí boni, 440
 Ne illius modi iam nóbis magna cíuium
 Penúriast antiqúana uirtute ác fide!

Haud cíto mali quid órtum ex hoc sit públice.
 90 Quam gaúdeo! ubi etiam húius generis réliquias
 Restáre uideo, uiuere etiam núnc lubet. 445
 Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

HEGIO DEMEA GETA (PAMPHILA)
 SENES II SERVOS VIRGO

III, 4 HE. Pro di inmortalis, fácinus indignúm, Geta,
 Quod nárras! GE. Sic est fáctum. HE. Ex illan
 fámilia

Tam inliberale fácinus esse ortum! o Aéschine,
 Pol haúd paternum ístúc dedisti! DE. Vídelicet 450
 ε De psáltria hac audiuit: id illi núnc dolet

Aliéno, pater eius níli pendit. eí mihi,
Vtinam híc prope adesset álicubi atque audíret
haec!

HE. Nisi fácient quae illos aéquomst, haud sic aúfe-
rent.

455 GE. In té spes omnis, Héegio, nobis sitast:
Te sólum habemus, tú es patronus, tú pater: 10
Illé tibi moriens nós commendauít senex:
Si déseris tu, périimus. HE. Caue díxeris:
Neque fáciam neque me sátis pie posse ár-
bitror.

460 DE. Adibo. saluere Hégiorem plúrimum
Iubeo. HE. Óh, te quarebam ípsum: salue, 15
Démea.

DE. Quid aútem? HE. Maior filius tuos Aéschinus,
Quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
Neque liberalis fúnctus officiúmst uiri.

465 DE. Quid istúc est? HE. Nostrum amícum noras Sí-
mulum
Aequálem? DE. Quid ni? HE. Filiam eius uír- 20
ginem
Vitiáuít. DE. Hem. HE. Mane: nón dum audisti,
Démea,
Quod ést grauissimum. DE. Án quicquam est
etiam ámplius?

HE. Vero ámplius; nam hoc quídem ferundum aliquó
modost:

470 Persuásit nox amór uinum adulescéntia:
Humánumst. ubi scit fáctum, ad matrem uír- 25
ginis

Venit ípsus ultro lácrumans orans óbsecrans
Fidém dans, iurans se illam ducturúm domum.
Ignótumst, tacitumst, créditumst. uirgo éx eo

475 Compréssu grauida fáctast (mensis décumus
est):

Ille bónus uir nobis psáltriam, si díis placet, 30
Paráuit, quicum uíuat; illam déserit.

DE Pro cérton tu istaec dícis? HE. Mater uíriginis
In médiost, ipsa uirgo, res ipsa, híc Geta

480 Praetérea, ut captus ést seruorum, nón malus

35 Neque inérs: alit illas, sólus omnem fámiliam
Susténtat: hunc abdúce, uinci, quaére rem.

GE. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Dé-
mea.

Postrémo non negábit: coram ipsúm cedo.

DE. Pudét: nec quid agam néque quid huic respón- 485
deam

40 Sció. (PA.) Miseram me, differor doloribus!
Iunó Lucína, fér opem! serua me óbsecro! HE.
Hem,

Num nam illa quaeso párturit? GE. Certc, Hégio.
HE. Em,

Illaéc fidem nunc uóstram inplorat, Démea:
Quod uós ius cogit, id uoluntate ímpetret. 490

45 Haec prímu ut fiant deós quaeso, ut uobis
deceat.

Sin áliter animus uóster est, ego, Démea,
Summá ui defendam hánc atque illum mór-
tuom.

Cognátus mihi erat; úna a pueris páruolis
Sumus éducti; una sémper militiae ét domi 495

50 Fuimús; paupertatem úna pertulimús grauem.
Quaprópter nitar, fáciam, experiar, déniqúe
Animám relinqúam pótius quam illas déseram.
Quid mihi respondes? DE. Frátrem conueniam,
Hégio.

55 HE. Sed, Démea, hoc tu fácito cum animo cógites: 500
Quam uós facillume ágitis, quam estis máxume
Poténtes dites fórtunati nóbiles,

Tam máxume uos aéquo animo aequa nóscere
Opórtet, si uos uóltis perhiberí probos.

60 DE. Redíto: fient quae fieri aequomst ómnia. 505

HE. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstra-
tam. —

DE. Non me índicente haec fiunt: utinam hic sít
modo

Defúntum! uerum nímia illaéc licéntia
Profécito euadet in aliquod magnúm malum.

65 Ibo ác requiram frátrem, ut in eum haec éuo- 510
mam.

H E G I O

S E N E X

Bono ánimo fac sis, Sóstrata, et istam quód potes^{III,5}
 Fac cónsolere. ego Micionem, si ápuđ forumst,
 Conuéniam atque ut res géstast narrabo órđine:
 Si est, *ís* facturus út sit officiúm suom,
 515 Faciát; sin aliter de hác re est eius senténtia, 5
 Respóndeat mi, ut quíd agam quam primúm
 sciam.

ACTVS IV.

C T E S I P H O S Y R V S

A D V L E S C E N S S E R V O S

Ct. Aín patrem hinc abisse rus? Sy. Iam dúdum. Ct.^{IV,1}
 Dic sodés. Sy. Apud uillamst:
 Núnc quom maxume óperis aliquid fácere credo.
 Ct. Vtinám quidem!
 Quod cúm salute eius fiat, ita se défetigarit
 uelim,
 520 Vt trídno hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat
 súrgere.
 Sy. Ita fiat, et istoc sí quid potis est réctius. Ct. Ita; 5
 nam hunc diem
 Miséré nimis cupio, ut coépi, perpetuom in lactitia
 dégere.
 Ét illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi
 quia propest:
 Quód si abesset lóngius,
 525 Prius nox oppressisset illi *eum*, quam húc reuorti
 pósset iterum.
 Núnc ubi me illic nón uidebit, iam húc recurret, 10
 sát scio:
 Rogitábit me, ubi fúerim: 'ego hoc te tóto non
 uidí die'.

Quid dicam? *Sy.* Nilne in mentemst? *Ct.* Numquam quicquam. *Sy.* Tanto néquior.

Cliéns amicus hóspes nemost uóbis? *Ct.* Sunt: quid póstea?

Sy. Hisce ópera ut data sit? *Ct.* Quae non data sit? 530
nón potest fieri. *Sy.* Potest.

15 *Ct.* Intérdius; sed si híc pernocto, cáusae quid dicám, *Syre?*

Sy. Vah, quám uellem etiam nóctu amicis óperam mos essét dari!

Quin tu ótiosus ésto: ego illius sénsum pulehre cáleo.

Quom féruit maxumé, tam placidum quási ouem reddo. *Ct.* Quó modo?

Sy. Laudári te lubénter audit: fácio te apud illúm 535
deum?

20 *Virtútes* narro. *Ct.* Meás? *Sy.* Tuas: homini ilico laerumaé cadunt

Quasi púero gaudio. ém tibi autem! *Ct.* Quid nam est? *Sy.* Lupus in fábula.

Ct. Pater ést? *Sy.* *Is* ipsust. *Ct.* *Syre*, quid agimus? *Sy.* Fúge modo intro, ego uídero.

Ct. Si quíd rogabit, núsquam tu me: audístin? *Sy.* Potine ut désinas?

DEMEA	CTESIPHO	SYRVS
SENEX	ADVLESCENS	SERVOS

14,2 *De.* Né ego homo sum infélix: fratrem núsquam inuenio géntium; 540

Praétereá autem, dum illum quaero, a uílla mercennárium

Vídi: is filiúm negat esse rúri. nec quid agám scio.

Ct. *Syre.* *Sy.* Quid est? *Ct.* Men quaérit? *Sy.* Verum. *Ct.* Périi. *Sy.* Quin tu animó bono es.

5 *De.* Quid hoc, malum, infelicitatis? néqueo satis decérnere;

- 545 SY. Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseris.
 Primus sentio mala nostra, primus rescisco omnia;
 Primus porro obnuntio; aegre solus, si quid fit, fero.
- SY. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
- DE. Nunc redeo: si forte frater redierit uisus. CT. 10
 Syre,
- 550 OBsecro, uide ne ille huc prorsus se intrat. SY.
 Etiam taces?
 Ego cauebo. CT. Numquam hercle hodie ego istuc committam tibi;
 Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimumst.
- SY. Age, tamen ego hunc amouebo. — DE. Sed eccum secleratium Syrum.
- SY. Non hercle hic qui uult durare quisquam, si sic 15
 fit, potest.
- 555 SCIRE equidem uolo, quod mihi sint domini: quae haec est miseria!
- DE. Quid ille gannit? quid uult? quid ais, bone uir? est frater domi?
- SY. Quid, malum, 'bone uir' mihi narras? equidem perii. DE. Quid tibist?
- SY. Rogitas? Ctesiphon me pugnis miserum et istam psaltriam
 usque occidit. DE. Hem, quid narras? SY. Em, 20
 uide ut discidit labrum.
- 560 DE. Quam ob rem? SY. Me impulsore hanc emptam esse ait. DE. Non tu eum rus hinc modo
 produxe aibas? SY. Factum; uerum uenit post insanians:
 Nil pepercit. non puduisse uerberare hominem senem!
 Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestauit meis.
- DE. Laudo: Ctesiphon, patricias: abi, uirum te iudico. 25

Sy. Laúdas? ne ille cóntinebit pósthac, si sapiét, ma- 565
nus.

De. Fórtiter. Sy. Perquám, quia miseram múlierem
et me séruolum,

Qui referire nón audebam, uícit: hui, per-
fórtiter.

De. Nón potuit meliús. idem quod ego séntit te esse
huic réi caput.

30 Séd estne frater íntus? Sy. Non est. De. Vbi
illum inueniam cógito.

Sy. Scío ubi sit, uerum hódie numquam mónstrabo. 570
De. Hem, quid aís? Sy. Ita.

De. Dímminetur tíbi quidem iam cérebrum. Sy. At
nomen néscio

Íllius hominis, séd locum noui úbi sit. De. Dic
ergó locum.

Sy. Nóstin porticum ápud macellum hac deórsum?
De. Quid ni nóuerim?

35 Sy. Praéterito hac récta platea súrsus: ubi eo ué-
neris,

Clíuos deorsum uórsus est: hac [te] praécipitato. 575
póstea

Ést ad hanc manúm sacellum: ibi ángiportum
própter est.

De. Quód nam? Sy. Illi ubi etiám caprificus mágna
est. De. Noui. Sy. Hac pérgito.

De. Íd quidem angipórtum non est péruium. Sy.
Verum hércle. uah,

40 Cénsen hominem me ésse? erraui: in pórticum
rursúm redi:

Sáne hac multo própius ibis ét minor est er- 580
rátio.

Scín Cratini huius dítis aedis? De. Scío. Sy.
Vbi eas praetérieris,

Ád sinistram hac récta platea; ubi ád Dianae
uéneris,

Íto ad dextram. prius quam ad portam uénias,
apud ipsúm lacum

45 Ést pistrilla et éxaduorsum fábrica: ibist. De.
Quid íbi facit?

585 SY. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit.

DE. Vbi potetis uós: bene sane. séd cesso ad eum
pérgere? —

SY. Í sane: ego te exércebo hodie, ut dignus es, silicér-
nium.

Aéschinus odióse cessat: prándium corrúmpit-
tur;

Ctésipho autem in amórest totus. égo iam prospici- 50
ciám mihi:

590 Nám iam adibo atque únun quicquid, quód qui-
dem erit bellíssimum,

Cárpam et cyathos sórbilans paulátim hunc pro-
ducám diem.

MICIO HEGIO

SENES

II

MI. Ego in hác re nil repéro, quam ob rem laúderiv,3
tanto opere, Hégio:

Meum officium facio: quód peccatum a nóbis
ortumst córrigo.

Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero,
qui íta putant,

595 Sibi fieri iniuriam últro, si quam fécere ipsi ex-
póstules,

Et últro accusant. íd quia non est á me factum, 5
agis grátias?

HE. Ah, mínime: numquam te áliter atque es *esse*
animum induxí meum.

Sed quaéso ut una mécum ad matrem uírginis
eas, Micio,

Atque istaec eadem quae mihi dixti túte dicas
múlieri:

600 Suspicionem hanc própter fratrem eius ésse et
illam psáltriam

* * * * *

[MI. Si ita aequom censes aut si ita opus est facto, 10
eamus. HE. Bene facis:]

Nam et illi *ita* animum iám releuabis, quae dolore
ac miseria

Tabéscit, et tuom officium fueris fúnctus. sed si
alitér putas,

Egomét narrabo quacé mihi dixi. MI. Ímmo ego
ibo. HE. Béne facis:

Omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis 605
sunt nescio quó modo

15 Suspícosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt
magis:

Proptér suam inpoténtiam se sémpér credunt
lúdiér.

Quaprópter te ipsum púrgare ipsi córam placá-
bílus est.

MI. Et récte et uerum dícis. HE. Sequere me érgo
hac intro. MI. Máxume.

A E S C H I N U S

ADVLESCENS

IV,4 Discrúciór animi: 610^a
Hocíne de inprovisó mali mihi óbici tántum, 610^b
Út neque quíd mé faciam néc quíd agam certúm
sít!

Mémbra metu débilia súnt; animus timóre
5 Óbstipuit; péctore consistere nil cónsili quit.
Vah, quó modo hac me expédiam turba? tánta
nunc

Suspíció de me incidit; 615
Néque ea inmerito: Sóstrata
Crédit mihi me psáltriam hancé emísse; id anus
mi indicium fecit.

10 Nám ut hinc forte ad óbstetricem erat míssa, ubi
eam uidi, ílico

Accédo, rogito, Pámphila quíd agát, iam partus
ádsiet,

Eon óbstetricem accérsat. illa exclámat ‘abi, abi: 620
iam, Aéschine,

Satis diú dedisti uérba: sat adhuc túa nos frus-
tratást fides.’

“Hem, quíd istuc obsecro” inquam “est?” ‘ua-
leas, hábeas illam quacé placet.’

- Scusi ílico id illas súspicari, séd me reprehendi 15
tamen,
Ne quíd de fratre gárrulae illi dicerem ac fierét
palam.
625 Núnc quíd faciam? dicam fratris ésse hanc? quod
minumést opus
Vsqvam ecferrí. ac mító: fieri pótis est ut ne
qua éxeat:
Íd ípsum metuo ut crédant. tot concúrrunt ueri
símilia:
Égomet rapuí ípse; égomet soluí argéntum; ad 20
me abductást domum.
Haéc adeo mea cúlpa fateor fieri. non me hanc
rém patri,
630 Vt ut erat gesta, índicasse! exórassem ut eam
dúcerem.
Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine,
expergíscere!
Núnc hoc primumst: ad illas íbo, ut púrgem me.
accedam ad fores.
Périi: horresco sémpér, ubi pultáre hasce occipió 25
miser.
Heús heus: Aeschínus ego sum. aperite áliquis
actutum óstium.
635 Pródit nescio quís: concedam huc.

MICIO A E S C H I N U S
SENEX ADVLESCENS

MI. Íta uti dixi, Sóstrata, IV, 5

Fácite; ego Aeschínúm conueniam, ut quó modo
acta haec sínt sciat.

Séd quis ostium hóc pultauit? AE. Páter hercle
est: perii. MI. Aéschine,

AE. Quid huic híc negotist? MI. túne has pepulistí
fores?

Tacet. quór non ludo hunc áliquantisper? mélius 5
est,

640 Quandóquidem hoc numquam mi ípse uoluit dí-
cere.

Nil míhi respondes? *AE.* Nón equidem istas, quód sciam.

MI. Ita? nám mirabar, quíd hic negoti essét tibi.

Erúbuit: salua rés est. *AE.* Dic sodés, pater,

10 *Tibi uéro quid istic ést rei? MI.* Nil mí quidem.

Amícus quidam me á foro abduxít modo

645

Huc áduocatum síbi. AE. Quid? *MI.* Ego dicám tibi:

Habitánt hic quaedam múlieres paupérculae;

Vt opínor eas non nósse te, et certó scio;

15 *Neque ením diu huc migrárunt. AE.* Quid tum póstea?

MI. Virgo ést cum matre. *AE.* Pérge. *MI.* Haec 650 uirgo orbást patre;

Hic méus amícus illi genere est próxumus:

Huic léges cogunt núbere hanc. AE. Períi? *MI.* Quid est?

AE. Nil: récte: perge. *MI.* Is uénit ut secum áuehat:

20 *Nam habitát Miletí. AE.* Hem, uírginem ut secum áuehat?

MI. Sic ést. *AE.* Miletum usque óbsecro? *MI.* Ita. 655 *AE.* Animó malest.

Quid ipsaé? quid aiunt? MI. Quid illas censes? nil enim.

Comménta mater ést, esse ex alió uiro

Nescío quo puerum nátum, neque eum nóminat;

25 *Priórem esse illum, nón oportere huíc dari.*

AE. Eho, nóne hacc iusta tibi uidetur póscere?

660

MI. Non. *AE.* Óbsecro, non? án illam hinc abducét, pater?

MI. Quid illám ní abducat? *AE.* Fáctum a uobis dúriter

Inmisericorditérque atque etiam, si ést, pater,

30 *Dicéndum magis apérte, inliberáliter.*

MI. Quam ob rém? *AE.* Rogas me? quíd illi tandem 665 créditos

Fore ánimi misero, qui illa consueuít prior?

Qui infélix haud scio án illam misere núnc amet,

- Quom hanc sibi uidebit praesens praesenti eripi,
 Abdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater! 35
- 670 MI. Qua racióne istuc? quis despondit? quis dedit?
 Quoi cuándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
 Quor dúxit alienam? AE. An sedere opórtuit
 Domi uírginem tam grándem, dum cognátus
 huc
- 675 Illínc ueniret, éxpectantem? haec, mí pater, 40
 Te dícere aequom fúit et id deféndere.
- MI. Ridículum: aduorsumne illum causam dicerem,
 Quoi uéneram aduocátus? sed quid ista, Aéschine,
 Nostra? aút quid nobis cum illis? abeamús. quid
 est?
- 680 Quíd lacrimas? AE. Pater, óbsecro, auscultá. 45
 MI. Aéschine, audiui ómnia
 Ét scio; nam té amo: quo magis quae agis curae
 súnť mihi.
- AE. Íta uelim me prómerentem amés, dum uiuas, mí
 pater,
 Vť me hoc delictum ádmisísse in me, íd mihi
 uehementér dolet
 Ét me tui pudét. MI. Credo hercle; nam ín-
 genium nouí tuom
- 685 Líberale; séd uereor ne indíligenš nimiúm sies. 50
 Ín qua ciuitáte tandem te árbitrare uiuere?
 Vírginem uitiásti, quam te nón ius fuerat tángere.
 Iam íd peccatum prímu magnum, *mágnum*, at
 humanúm tamen:
 Fécere alii saépe item boni. at póstquam id
 euenít, cedo:
- Núm quid circumspéxť? aut num quid túte pro- 55
 spexť tibi,
- 690 Quíd fieret? qua fieret? si te mi ípsu puduit
 próloqui,
 Quá resciscerem? haec dum dubitas, menses abie-
 rúnt decem.
 Pródidisti et te ét illam miseram et gnátum, quod
 quidem in té fuit.
 Quíd? eredebas dórmiēti haec tibi confecturós
 deos?

- 60 *Ét illam sine tua ópera in cubiculum íri de-*
ductúm domum?
Nólim ceterárum rerum té socordem eodém 695
modo.
Bóno animo es, ducés uxorem. AE. Hem. Ml.
Bóno animo es, inquám. AE.
Pater,
Óbsecro, num lúdis [nunc] tu me? Ml. Égo te?
quam ob rem? AE. Néschio:
Quía tam misere hoc ésse cupio uérum, eo uereór
magis.
- 65 *Ml. Ábi domum ac deos cónprecare, ut úxorem ac-*
cersás: abi.
AE. Quid? iam uxorem? Ml. Iám. AE. Iam? Ml. Iam 700
quantúm potest. AE. Di mé,
pater,
Ómnes oderínt, ní magis te quam óculos nunc
ego amó meos.
- Ml. Quid? quam illam? AE. Aeque. Ml. Pérbenigne.*
AE. Quid? ille ubist Milésius?
- Ml. Péríit: abiit, náuem ascendit. séd quor cessas?*
AE. Ábi, pater:
- 70 *Tú potius deos cónprecare; nám tibi eos certó*
scio,
Quó uir melior múlto es quam ego, obtémpera- 705
turós magis.
- Ml. Égo eo intro, ut quae opus súnť parentur: tú fac*
ut dixi, sí sapis. —
- AE. Quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse aut hóc*
est filium ésse?
Si fráter aut sodális esset, qui magis morem
géreret?
- 75 *Hic nón amandus? hícine non gestándus in*
sinúst? hem.
Itaque ádeo magnam mi ínicit sua cómmoditate 710
cúram,
Ne imprúdens faciam fórte quod nolít: sciens
cauébo.
Sed céssó ire intro, né morae meis núptiis egomét
sím?

D E M E A

SENEX

- DE. Deféssus sum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua IV,6
 Monstrátione mágnus perdat Iúppiter!
 715 Perréptauí usque omne óppidum: ad portam, ad
 lacum,
 Quo nón? neque illi fábrica [ulla] erat nec frátrem
 homo
 Vidísse se aibat quísqum. nunc ueró domi 5
 Certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

M I C I O D E M E A

SENES

II

- MI. Ibo, illis dicam nállam esse in nobis moram. IV,7
 720 DE. Sed eccum ípsum. te iam dúdum quaero, Mício.
 MI. Quid nám? DE. Fero alia flágitia ad te in-
 géntia
 Boni illius adulescéntis. MI. Ecce autém! DE.
 Noua,
 Capitália. MI. Ohe iam! DE. Néscis qui uir sít. 5
 MI. Scio.
 DE. O stúlte, tu de psáltria me sómnias
 725 Agere: hóc peccatum in uírginemst ciuém. MI.
 Scio.
 DE. Oho, scís et patere? MI. Quíd ni patiar? DE.
 Dic mihi,
 Non clámas? non insánis? MI. Non: malim
 quidem.
 DE. Puer nátust. MI. Di bene uórtant! DE. Virgo 10
 níl habet.
 MI. Audiui. DE. Et ducenda índotast. MI. Scilicet.
 730 DE. Quid núnc futurumst? MI. Íd enim quod res ípsa
 fert:
 Illinc huc transferétur uirgo. DE. O Iúppiter,
 Istóceine pacto opórtet? MI. Quid faciam ámplius?
 DE. Quid fácias? si non ípsa re tibi istúc dolet, 15
 Simuláre certe est hómínis. MI. Quin iam uír-
 ginem

Despóndi; res compósitast; fiunt núptiae; 735
 Dempsí metum omnem: haec mágis sunt hominis.

DE. Céterum

Placét tibi factum, Mício? MI. Non, sí queam
 20 Mutáre. nunc quom nón queo, animo aequó fero.
 Ita uítast hominum, quási quom ludas tésseris:
 Si illúd quod maxume ópus est iactu nón cadit, 740
 Illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.

DE. Corréctor! nempe tua árte uigintí minae

25 Pro psáltria periére: quae quantúm potest
 Aliquo ábiciundast, sí non pretio, grátiis.

MI. Neque ést neque illam sáne studeo uéndere. 745

DE. Quid ígitur facies? MI. Dómi erit. DE. Pro
 diuóm fidem,

Meretríx et mater fámilias una ín domo?

30 MI. Quor nón? DE. Sanum te crédis esse? MI. Equi-
 dem árbitror.

DE. Ita mé di ament, ut uídeo ego tuam inéptiam,
 Factúrum credo, ut hábeas quicum cántites. 750

MI. Quor nón? DE. Et noua nupta éadem haec discet.
 MI. Scílicet.

DE. Tu intér eas restim dúctans saltabís. MI. Probe.

35 DE. Probe? MI. Ét tu nobiscum úna, si opus sit.
 DE. Eí mihi!

Non te haéc pudent? MI. Iam uéro omítte,
 Démea,

Tuam ístanc iracúndiam, atque ita utí decet 755

Hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis.

Ego hós conuenio: póst huc redeo. — DE. O
 Iúppiter,

40 Hancíne uitam! hoscín móres! hanc deméntiam!

Vxór sine dote uéniet; intus psáltríast;

Domus súmptuosa; aduléscens luxu pérditus; 760

Senéx delirans. ípsa si cupiát Salus,

Seruáre prorsus nón potest hanc fámiliam.

S Y R V S D E M E A
 S E R V O S S E N E X

v,1 Sy. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter
 Lautéque munus áministrastí tuom:

- 765 Abi. séd postquam intus sum ómnium rerúm
satur,
Prodeámbulare huc lúbitumst. DE. Illud sis uide:
Exémplum disciplinae! SY. Ecce autem hic 5
adest
Senex nóster. quid fit? quid tu es tristis? DE.
Óh scelus!
- SY. Ohe iám! tu uerba fúndis hic sapiéntia!
- 770 DE. Tu sí meus esses. . . SY. Dís quidem esses, Dé-
mea,
Ac tuám rem constabilisses. DE. Exemplo ómni-
bus
Curárem ut esses. SY. Quam ób rem? quid feci? 10
DE. Rogas?
In ípsa turba atque ín peccato máxumo,
Quod uix sedatum sátis est, potastí, scelus,
775 Quasi ré bene gesta. SY. Sáne nollem huc éxi-
tum.

D R O M O S Y R V S D E M E A
P V E R S E R V O S S E N E X

- DR. Heus Síre, rogat te Ctésípho ut redcás. SY. v, 2
Abi. —
- DE. Quid Ctésíphonem hic nárrat? SY. Nil. DE. Eho,
cárnufex,
Est Ctésípho intus? SY. Nón est. DE. Quor hic
nóminat?
- SY. Est álius quidam, párasitaster paúlulus:
780 Nostín? DE. Iam scibo. SY. Quíd agis? quo 5
abis? DE. Mítte me.
- SY. Noli inquam. DE. Non manum ábstines, masti-
gia?
An tibi iam mauis cérebrum dispergam hic? SY.
Abit. —
- Edepól comissatórem haud sane cómmodum,
Praesértim Ctesiphóni! quid ego núnc agam?
785 Nisi, dum haéc silescunt túrbæ, interea in án- 10
gulum
Aliquo ábeam atque edormíscam hoc uilli: sic
agam.

M I C I O D E M E A

S E N E S

I I

v, 3 MI. Paráta a nobis súnť, ita ut dixi, Sóstrata:

Vbi uís . . quis nam a me pépult tam grauitér
fores?

DE. Ei míhi, quid faciam? quíd agam? quíd clamem
aút querar?

O caélum, o terra, o mária Neptuni! MI. Ém 790
tibi:

5 Rescúit omnem rem: id nunc clamat scíllicet.
Parátae lites: súccurrendumst. DE. Éccum adest
Commúnis corruptéla nostrum liberum.

MI. Tandém reprime iracúndiam atque ad té redi.

DE. Représsi, redii, mítto maledicta ómnia: 795

10 Rem ipsám putemus. díctum hoc inter nós fuit
(Ex te ádeo est ortum), né tu curarés meum
Neue égo tuom? respónde. MI. Factumst, nón
nego.

DE. Quor núnc apud te pótat? quor recipís meum?

Quor émis amicam, Micio? num qui minus 800

15 Mihi idém ius aequomst ésse quod mecúmst
tibi?

Quando égo tuom non cúro, ne curá meum.

MI. Non aequom dicis. DE. Nón? MI. Nam uetus
uerbum hóc quidemst,

Commúnia esse amicorum inter se ómnia.

DE. Facéte! nunc demum ístacc nata orátioſt. 805

20 MI. Auscúta paucis, nísi molestumst, Démea.

Principio, si id te mórdet, sumptum filii
Quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites:

Tu illós duo olim pró re tollebás tua,
Quod sátis putabas túa bona ambobús fore, 810

25 Et mé tum uxorem crédidisti scíllicet

Ductúrum. eandem illam rátionem antiquam ób-
tine:

Consérua, quaere, párce, fac quam plúrimum
Illis relinquo: glóriam tu istam óbtime.

Mea, quae praeter spem euénere, utantúr sine. 815

30 De súmma nil decédet: quod hinc accésserit,

Id dé lucro putáto esse omne. haec sí uoles
 In ánimo uere cógitare, Démea,
 Et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam.

820 DE. Mittó rem: consuetúdinem amborúm . . MI. Mane:
 Scio: istuc ibam. múlta in homine, Démea, 35
 Signa ínsunt, ex quibus cóniectura fácile fit,
 Duo quóm idem faciunt, saépe ut possis dicere
 'Hoc licet inpune fácere huic, illi nón licet',
 825 Non quó dissimilis rés sit, sed quo is qui facit.
 Quae ego inesse in illis uideo, ut confidám fore 40
 Ita ut uólumus. uideo eos sápere, intellegere, in
 loco

Veréri, inter se amáre: seiris liberum
 Ingénium atque animum: quó uis illos tú die
 830 Reddúcas. at enim métuas, ne ab re sint tamen
 Omíssiores paúlo. o noster Démea, 45
 Ad ómnia alia aetáte sapimus réctius;
 Solum ún timer hoc uitium adfért senectus hómíni-
 bus:

Adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est:
 835 Quod illós sat aetas ácuet. DE. Ne nimiúm
 modo

Bonaé tuae istae nós rationes, Micio, 50
 Et túos iste animus aéquos subuortát. MI. Tace:
 Non fiet. mitte iam istaec; da te hodié mihi:
 Expórge frontem. DE. Scilicet ita témpus fert:
 840 Faciúndumst. ceterum égo rus cras cum filio
 Cum primo luci ibo hinc. MI. De nocte cénseo: 55
 Hodié modo hilarum fác te. DE. Et istam psál-
 triam

Vna illuc mecum hinc ábstraham. MI. Pugná-
 ueris:
 Eo pácto prorsum illi ádligaris filium.
 845 Modo fácito ut illam sérues. DE. Ego istuc
 uídero.

Atque ibi fauillae pléna, fumi ac póllinis 60
 Coquéndó sit faxo ét molendo; praéter haec
 Meridie ipso fáciam ut stipulam cólligat:
 Tam excóctam reddam atque átram quam car-
 bóst. MI. Placet:

Nunc mihi uidere sapere. atque equidem filium 850

65 Tum etiám si nolit cógam ut cum illa uná cubet.

DE. Derídes? fortunátu's, qui isto animó sies.

Ego séntio . . . Mr. Ah, pergísne? DE. Iam iam
désino.

Mr. I ergo íntro, et quoi rei est, eí rei hunc sumamús
diem.

ACTVS V.

D E M E A

SENEX

V, 4 Núnquam ita quisquam béne subducta rátióne ad 855
uitám fuit,

Quín res aetas úsus semper áliquíd adportét
nouí,

Áliquíd moneat: út illa quae te scísse credas
néscias,

Ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut ré-
pudies.

5 Quód nunc mi euenít; nam ego uitam dúram,
quam uixi úsque adhuc,

Própe iam excurso spátio omitto. id quam ób 860
rem? re ipsa répperi

Fácilitate níl esse homini mélius neque cle-
méntia.

Íd esse uerum ex me átque ex fratre quóiuís fa-
cilest nóscere.

10 Ílle suam egit sémper uitam in ótío, in conuíuiis,
Clémens, placidus, núllo laedere ós, adridere óm-
nibus;

Síbi uixit, síbi súmptum fecit: ómnes bene dicúnt, 865
amant.

Égo ille agrestis, saéuos, tristis, párcus, truculen-
tús, tenax

- Dúxi uxorem: quam ibi miseriam uidi! nati filii:
 Ália cura. heia autem, dum studeo illis ut quam
 plúrimum
 Facerem, contriui in quaerendo uitam atque aeta- 15
 tém meam:
 870 Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore ab eis
 fero,
 Odium; ille alter sine labore patria potitur com-
 moda.
 Illum amant, me fugitant; illi credunt consilia
 omnia,
 Illum diligunt, apud illum sunt ambo, ego deser-
 tus sum;
 Illum ut uiuat optant, meam autem mortem ex- 20
 pectant scilicet.
 875 Ita eos meo labore eductos maximo hic fecit
 suos
 Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic
 potitur gaudia.
 Age age nunciam experiamur contra, ecquid ego
 possiem
 Blande dicere aut benigne facere, quando hoc
 prouocat.
 Ego quoque a meis me amari et magni fieri 25
 postulo:
 880 Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores
 feram.
 Derit: id mea minime re fert, qui sum natu
 maxumus.

S Y R V S D E M E A
 S E R V O S S E N E X

- Sy. Heus Demca, orat frater ne abeas longius. v, 5
 De. Quis homo? o Syre noster, salue: quid fit? quid
 agitur?
 Sy. Recte. De. Optumest. iam nunc haec tria primum
 addidi
 885 Praeter naturam: 'o noster, quid fit? quid agi-
 tur?'

5 Seruom haúd inliberálem praebeſ te, ét tibi
Lubéns bene faxim. Sy. Grátiam habeo. DE.
Atquí, Syre,
Hoc uérumſt et ipſa re éxperiere própédíem.

G E T A D E M E A
SERVOS SENEX

v,6 GE. Era, ego húc ad hoſ prouíſo, quam mox uír-
ginem
Accérsant. ſed eccium Démeam. ſaluós ſies. 890
DE. O qui uocare? GE. Géta. DE. Geta, hominem
máxumi
Pretí te eſſe hodie iúdicauí animó meo;
5 Nam íſ mihi profectóſt séruoſ ſpectatúſ ſatiſ,
Quoi dómínuſ curaeſt, íta uti tibi ſenſí, Geta,
Et tibi ob eam rem, ſí quíd uſuſ uénerít, 895
Lubéns bene faxim. médítor eſſe adfábílíſ,
Et béne procedít. GE. Bónuſ eſ, quom haec
exíſtumaſ.
10 DE. Paulátím plebem prímulum fació meam.

A E S C H I N U S D E M E A S Y R V S G E T A
ADVLESCENS SENEX SERVI II

v,7 AE. Occídunt me quídém, dúm níſíſ ſanctáſ núpíatíſ
Student fácere: in adparándo conſumúnt díem. 900
DE. Quid ágítur, Aeſchine? AE. Éhem, pater mí, tu
híc eraſ?
DE. Tuoſ hérele uero et ánimo et naturá pater,
5 Qui té amat plúſ quam hoſce óculoſ. ſed quor
nón domum
Vxórem accerſíſ? AE. Cúpio; uerum hoc míhi
moraeſt,
Tíbícína et hymenaéum qui cantént. DE. Eho, 905
Vín tu huíc ſení auſcultáre? AE. Quid? DE.
Míſſa haéc face,
Hymenaéum turbáſ lámpadaſ tíbícínaſ,
10 Atque hánc in horto máceríam íube díruí
Quantúm poteſt: hac tráſfer; unam fáce domum;

- 910 Tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós.
 AÆ. Placet,
 Patér lepidissime. DE. Eúge, iam lepidús uocor.
 Fratri aédes fient péruiae, turbám domum
 Addúcet, sumptu amíttet multa: quíd mea? 15
 Ego lépidus in eo grátiam. iube núnciam
 915 Dinúmeret ille Bábylo uigintí minas.
 Syre, céssas ire ac fácere? SY. Quid ego? DE.
 Dirue.
 Tu illás abi et tradúce. GE. Di tibi, Démea,
 Bene fáciant, quom te uídeo nostrae fámiliae 20
 Tam ex ánimo factum uélle. DE. Dignos árbi-
 tror. —
 920 Quid tú ais? AÆ. Sic opínor. DE. Multo réctiust
 Quam illám puerperam húc nunc duci pér uiam
 Aegrótam. AÆ. Nil enim uídi melius, mí pater.
 DE. Sic sóleo. sed eccum Micio egreditúr foras. 25

MICIO DEMEA AESCHINVS
 SENES II ADVLESCENS

- MI. Iubet fráter? ubi is est? tún iubes hoc, Démea? v, 8
 925 DE. Ego uéro iubeo et hác re et aliis ómnibus
 Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
 Colere ádiuuare adiúngere. AÆ. Ita quaesó, pater.
 MI. Haud áliter censeo. DE. Immo hercle ita nobis 5
 decet.
 Primum huíus uxorist máter. MI. Est. quid
 póstea?
 930 DE. Proba ét modesta. MI. Ita áiunt. DE. Natu
 grándior.
 MI. Scio. DE. Párrere iam diu haéc per annos nón
 potest;
 Nec qui eám respiciat quisquam est: solast. MI.
 Quam híc rem agit?
 DE. Hanc te aéquomst ducere, ét te operam ut fiát 10
 dare.
 MI. Me dúcere autem? DE. Té. MI. Me? DE. Te
 inquam. MI. Inéptis. DE. Si
 tu sis homo,

- Hic fáciat. AÆ. Mi patér! MÆ. Quid tu autem huic, 935
ásine, auscultas? DÆ. Níl agis:
Fieri áliter non potést. MÆ. Deliras. AÆ. Síne te
exorem, mí pater.
- MÆ. Insánis: aufer. DÆ. Áge, da ueniam filio. MÆ.
Satin sánus es?
- 15 Ego nóuos maritus áнно demum quínto et sexa-
génsumo
Fiam átque anum decrépitam ducam? idne éstis
auctorés mihi?
- AÆ. Fac: prómisi ego illis. MÆ. Prómisti autem? dé 940
te largitór, puer.
- DÆ. Age, quid si quid te máius oret? MÆ. Quási non
hoc sit máximum.
- DÆ. Da uéniam. AÆ. Ne grauére. DÆ. Fac, pro-
mítte. MÆ. Non omíttitis?
- 20 AÆ. Non, nísi te exorem. MÆ. Vís est haec quidem.
DÆ. Áge prolixé, Mício.
- MÆ. Etsi hóc mihi prauom inéptum absurdum atque
álienum a uitá mea
Vidétur: si uos tánto opere istuc uóltis, fiat. AÆ. 945
Béne facis.
- DÆ. Meritó te amo. uerúm . . MÆ. Quid? DÆ. Ego dicam,
hóc quom *confit* quód uolo.
- MÆ. Quid núnc quod restat? DÆ. Hégio est *hic* his
cognatus próximus,
- 25 Adfinis nobis, paúper: bene nos áliquid facere
illí decet.
- MÆ. Quid fácere? DÆ. Agellist híc sub urbe paúlum
quod locitás foras:
Huic démus qui fruátur. MÆ. Paulum id aútemst? 950
DÆ. Si multúmst, tamen
Faciúndumst: pro patre huic est, bonus est,
nóster est, recté datur.
- Postrémo *nunc* meum illud uerbum fácio, quod
tu, Mício,
- 30 Bene ét sapienter dixi dudum: 'uítium commune
ómniumst,
Quod nímium ad rem in senécta attentí súmus':
hanc maculam nós decet

955 Ecfúgere. et dictumst uére et re ipsa fieri oportet.

AE. Mi pater!

MI. Quid istic? dabitur quandoquidem hic uolt. AE.

Gaúdeo. DE. - - -

- - nunc tu mi és germanus páriter animo et cór-
pore.

Suó sibi gladio hunc iúgulo.

85

SYRVS D E M E A M I C I O A E S C H I N V S

SERVOS SENES II ADVLESCENS

SY. Factumst quód iussisti, Démea. V, 9

DE. Frúgi homo's. ergo edepol hodie meá quidem
senténtia

960 Iúdico Syrum fieri esse aequom liberum. MI.
Istunc liberum?

Quód nam ob factum? DE. Múlta. SY. O noster
Démea, edepol uir bonu's!

Égo istos uobis úsque a pueris cúraui ambos 5
sédulo:

Dócui, monui, béne praecepi sémper quae potui
ónnia.

DE. Rés apparet. ét quidem porro haec, óbsonare cúm
fide,

965 Scórtum adducere, ádparare dé die conuíuium:
Nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. SY. O
lepidúm caput!

DE. Póstre mo hodie in psátria ista emúnda hic adiutór 10
fuit,

Híc curauit: pródesse aequomst: áli meliorés erunt.
Dénique hic uolt fieri. MI. Vin tu hoc fieri? AE.

Cupio. MI. Sí quidem

970 Tú uis: Syre, eho accéde huc ad me: liber esto.
SY. Béne facis.

Ómnibus gratiam hábeo, et seorsum tibi praec-
terea, Démea.

DE. Gaúdeo. AE. Et ego. SY. Crédo. utinam hoc 15
perpétuom fiat gaúdium,

Phrygiam ut uxorem meam una mécum uideam
liberam!

DE. Óptumam quidem múlierem. SY. Et quidem tuó
nepoti huius filio

Hódie prima mámmam dedit haec. DE. Hércle 975
uero sério,

Síquidem prima dédit, haud dubiumst quín emitti
aequóm sict.

20 MI. Ób eam rem? DE. Ob eam. póstreño a me
argéntum quantist súmito.

SY. Dí tibi, Demea, ómnes semper ómnia optata
ófferant!

MI. Síre, processisti hódie pulchre. DE. Síquidem
porro, Mício,

Tú tuom officium fácies, atque huic áliquíd pau- 980
lum praé manu

Déderis, unde utátur: reddet tibi cito. MI. Istoc
nílius.

25 AE. Frúgi homost. SY. Reddam hércle, da modo. AE.
Áge, pater! MI. Post cónsulam.

DE. Fáciet. SY. O uir óptume! AE. O patér mi
festiuíssume! —

MI. Quid istuc? quae res tám repente móres mutauít
tuos?

Quód prolubium? quae istaec subitast lárgitas? 985
DE. Dicám tibi:

Vt id ostenderém, quod te isti fácilem et festiuóm
putant,

30 Íd non fieri ex uéra uita néque adeo ex aequo ét
bono,

Séd ex adsentando, indulgendo et lárgiendo,
Mício.

Núnc adeo si ob eám rem uobis méa uita inuisa,
Aéschine, est,

Quía non iusta iniústa prorsus ómnia omnino ób- 990
sequor,

Míssa facio: ecfúndite, emite, fácite quod uobis
lubet.

35 Séd si id uoltis pótius, quae uos própter adulescén-
tiam

Mínus uidetis, mágis inpense cúpitis, consulitís
parum,

Haéc reprehendere ét corrigere me ét secundare
in loco:

995 Ecce me, qui id fáciam uobis. AE. Tibi, pater,
permíttimus:

Plús scis quid factó ópus sit. sed de frátre quid
fiét? DE. Sino:

Hábeat; in istac finem faciat. MI. Ístuc recte. 40
CANTOR. Plaúдите!

CONSPECTUS METRORUM.

I. ANDRIA.

V. 1—174	iambici senarii;	}	prol.; act. I; II sc. 1. 2 (vul. I sc. 1—3) (in initio II sc. 1 [vul. I sc. 2] ¹ can- ticum est mut. mod.)
— 175	iambicus octonarius;		
— 176	iambicus quaternarius;		
— 177	iambicus octonarius;		
— 178. 179	trochaici septenarii;		
— 180. 181	iambici octonarii;		
— 182	trochaicus septenarius;		
— 183—195	iambici octonarii;		
— 196—198	iambici senarii;		
— 199—214	iambici octonarii;		
— 215—226	iambici senarii;		
— 227	iambicus octonarius;		
— 228—233	trochaici septenarii;		
— 234—239	iambici octonarii;		
— 240	iambicus quaternarius;		
— 241. 242	trochaici septenarii;		
— 243	iambicus octonarius;		
— 244	iambicus quaternarius;		
— 245	trochaicus octonarius;		
— 246	trochaicus quaternarius catal.;		
— 247	trochaicus octonarius;		
— 248—251	trochaici septenarii;		
— 252	iambicus quaternarius;		
— 253	iambicus octonarius;		
— 254—260	trochaici septenarii ² ;		
— 261—269	iambici octonarii;		
— 270—298	iambici senarii;		
— 299. 300	iambici septenarii;		
— 301	trochaicus octonarius;		
— 302	trochaicus septenarius;	}	act. III (vul. II) sc. 1—3 (in initio sc. 1 canticum est mut. mod.)
— 303. 304	iambici octonarii;		
— 305	trochaicus octonarius;		
— 306	trochaicus septenarius;		
— 307	trochaicus octonarius;		
— 308	trochaicus septenarius;		
— 309—316	iambici octonarii;		
— 317	trochaicus septenarius (?);		
— 318	iambicus senarius;		
— 319—383	trochaici septenarii;		
— 384—393	iambici senarii;	}	act. III sc. 4—7 (vul. II sc. 4—6; III sc. 1)
— 394—403	iambici octonarii;		
— 404—480	iambici senarii;		

¹ De primis senariis huius scaenae v. Dz. in Jen. LZ. 1877 p. 59.

² Versus 254 et 255 iambici octonarii esse possunt.

V. 481—484	bacchiaci tetrametri;	} act. III sc. 8 (vul. III sc. 2) (in initio canticum est mut. mod.)	
— 485	iambicus quaternarius catal.;		
— 486	iambicus senarius;		
— 487—509	iambici octonarii;		
— 510—523	trochaici septenarii ³ ;		
— 524—532	iambici senarii;		
— 533—536	iambici octonarii;		
— 537	iambicus quaternarius;		
— 538—574	iambici senarii;		} act. III sc. 9. 10 (vul. III sc. 3. 4)
— 575—581	iambici septenarii;		
— 582—604	iambici octonarii;		
— 605	iambicus quaternarius;		
— 606	trochaicus septenarius;		
— 607. 608	trochaici octonarii;		
— 609	trochaicus septenarius;		
— 610—615	iambici octonarii;	} act. III sc. 11 (vul. III sc. 5) (canticum mut. mod.)	
— 616	trochaicus octonarius (?);		
— 617	trochaicus septenarius (?);		
— 618—620	iambici octonarii;		
— 621—624	trochaici septenarii;		
— 625	dactylicus tetrameter;		
— 626—634	cretici tetrametri;		
— 635(?) . 636	iambici quaternarii;		
— 637. 638	bacchiaci tetrametri;		} act. IV sc. 1 (in initio can- ticum est mut. mod.)
— 639. 640	trochaici septenarii;		
— 641. 642	iambici octonarii;		
— 643—649	trochaici septenarii;		
— 650—654	iambici octonarii;		
— 655—681	iambici senarii;		
— 682. 683	iambici octonarii;		
— 684—715	iambici septenarii;	} act. IV sc. 2 act. IV sc. 3—5	
— 716—819	iambici senarii;		
— 820—860	trochaici septenarii ⁴ ;		
— 861—865	iambici octonarii;		} act. V sc. 1—6
— 866—895	iambici senarii;		
— 896—928	trochaici septenarii;		
— 929—957	iambici octonarii;		
— 958—981	trochaici septenarii.		

II. HEAVTON TIMORVMENOS.

V. 1—174	iambici senarii;	} prol.; act. I sc. 1
— 175	trochaicus octonarius;	
— 176	trochaicus septenarius;	} act. I sc. 2. 3; II sc. 1 (vul. I sc. 2; II sc. 1. 2) (in initio I sc. 2 canticum est mut. mod.)
— 177	trochaicus octonarius;	
— 178	trochaicus quaternarius catal.;	
— 179. 180	trochaici septenarii;	
— 181—186	iambici octonarii;	
— 187	trochaicus septenarius;	
— 188—241	iambici octonarii;	

3 Versus 517 vulgo troch. quaternarius catalecticus est.

4 Versus 860 iambicus octonarius esse potest.

V. 242—256	trochaici septenarii;	}	act. II sc. 2 (vul. II sc. 3)
— 257—264	iambici octonarii;		
— 265—311	iambici senarii;	}	act. II sc. 3 (vul. II sc. 4); III sc. 1. 2.
— 312—339	trochaici septenarii;		
— 340—380	iambici senarii;	}	act. III sc. 3 (in initio can- ticum est mut. mod.)
— 381—397	trochaici septenarii;		
— 398—404	iambici octonarii;	}	act. III sc. 4 (vul. IV sc. 1)
— 405—561	iambici senarii;		
— 562. 563	trochaici octonarii;	}	act. III sc. 5 (vul. IV sc. 2)
— 564	trochaicus septenarius;		
— 565	iambicus octonarius;	}	act. III sc. 6 (vul. IV sc. 3)
— 566	iambicus quaternarius;		
— 567—569	trochaici octonarii;	}	act. III sc. 7 (vul. IV sc. 4)
— 570	trochaicus septenarius;		
— 571	iambicus octonarius;	}	act. IV sc. 1—4 (vul. IV sc. 5—8)
— 572	trochaicus octonarius;		
— 573	trochaicus septenarius;	}	act. V sc. 1. 2
— 574	trochaicus octonarius;		
— 575	trochaicus septenarius;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 576—578	iambici octonarii;		
— 579	trochaicus septenarius;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 580—582	trochaici octonarii;		
— 583. 584	trochaici septenarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 585—588	iambici octonarii;		
— 589. 590	iambici senarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 591—613	trochaici septenarii;		
— 614—622	iambici octonarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 623—667	trochaici septenarii;		
— 668—678	iambici octonarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 679—707	iambici septenarii;		
[— 708	iambicus senarius;]	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 709—722	trochaici septenarii;		
— 723—748	iambici septenarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 749—873	iambici senarii;		
— 874—907	trochaici septenarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 908—939	iambici senarii;		
— 940—979	trochaici septenarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 980—999	iambici octonarii;		
— 1000—1002	iambici septenarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 1003	iambicus octonarius;		
— 1004	iambicus quaternarius;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 1005	iambicus octonarius;		
— 1006	trochaicus septenarius (?);	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 1007—1012	iambici octonarii;		
— 1013—1016	trochaici septenarii;	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 1017. 1018, 20	iambici octonarii;		
[— 1019	iambicus quaternarius (?);]	}	act. V sc. 3—5 (in initio sc. 3 canticum est mut. mod.)
— 1020—1067	trochaici septenarii.		

III. EVNVCHVS.

V. 1—206	iambici senarii;	} prol.; act. I sc. 1. 2	
— 207	trochaicus octonarius;		
— 208	trochaicus septenarius;	} act. II sc. 1. 2 (in initio sc. 1 canticum est mut. mod.)	
— 209	iambicus quaternarius;		
— 210. 211	trochaici septenarii;		
— 212	iambicus octonarius;		
— 213	iambicus quaternarius;		
— 214	trochaicus septenarius;		
— 215	iambicus quaternarius;		
— 216. 217	trochaici octonarii;		
— 218	trochaicus septenarius;		
— 219—223	iambici octonarii;		
— 224—254	trochaici septenarii;		
— 255—291	iambici septenarii;		
— 292	trochaicus binarius catal.;		
— 293—297	iambici octonarii;		} act. II sc. 3 (in initio canticum est mut. mod.)
— 298	trochaicus septenarius;		
— 299	iambicus quaternarius;		
— 300	iambicus senarius;		
— 301	iambicus quaternarius;		
— 302. 303	iambici octonarii;		
— 304	trochaicus octonarius;		
— 305	trochaicus septenarius;		
— 306	iambicus quaternarius;		
— 307—319	iambici octonarii;		
— 320	iambicus senarius;		
— 321. 322	iambici septenarii;		
— 323—351	iambici senarii;		
— 352—366	trochaici septenarii;	} act. III sc. 1—3 act. III sc. 4	
— 367—390	iambici octonarii;		
— 391—538	iambici senarii;		
— 539—548	iambici septenarii;		
— 549. 550	trochaici septenarii;		
— 551. 552	iambici septenarii;		
— 553—556	iambici octonarii;		
— 557	iambicus septenarius;		
— 558. 559	trochaici octonarii;		
— 560	trochaicus septenarius(?);		
— 561	iambicus septenarius;		
— 562—591	iambici octonarii;		
— 592—614	iambici septenarii;		
— 615	trochaicus octonarius;		} act. III sc. 5 (in initio canticum est mut. mod.)
— 616	trochaicus septenarius;		
— 617	iambicus octonarius;		
— 618—620	trochaici octonarii;		
— 621	trochaicus septenarius;		
— 622	iambicus octonarius;		
— 623—628	trochaici septenarii;		
— 629—642	iambici senarii;		
		} act. IV sc. 1 (in initio canticum est mut. mod.)	
		} act. IV sc. 2	

V. 643. 644	trochaici octonarii;	}	act. IV sc. 3 (in initio canticum est mut. mod.)
— 645	trochaicus septenarius;		
— 646	iambicus octonarius;		
— 647	iambicus quaternarius;		
— 648	iambicus octonarius;		
— 649	trochaicus septenarius;		
— 650. 651	iambici octonarii;		
— 652	iambicus quaternarius;		
— 653	iambicus octonarius;		
— 654	trochaicus octonarius;		
— 655	trochaicus septenarius;	}	act. IV sc. 4
— 656. 657	iambici octonarii;		
— 658	iambicus senarius;	}	act. IV sc. 5
— 659—667	iambici octonarii;		
— 668—702	iambici senarii;		
— 703—726	trochaici septenarii;		
— 727—737	iambici octonarii;		
— 738	iambicus senarius;		
— 739—746	trochaici octonarii;		
— 747	trochaicus quaternarius catal.;		
— 748	trochaicus octonarius;		
— 749	trochaicus septenarius;		
— 750	iambicus octonarius;	}	act. IV sc. 6 (in initio canticum est mut. mod.)
— 751. 752	trochaici septenarii;		
— 753. 754	iambici septenarii;		
— 755—770	trochaici septenarii;		
— 771—788	iambici octonarii ⁵ ;		
— 789—816	trochaici octonarii;		
— 817—942	iambici senarii;		
— 943—970	trochaici septenarii;		
— 971—1001	iambici senarii;		
— 1002—1024	iambici septenarii;		
— 1025—1031	trochaici septenarii;		
— 1032—1049	iambici octonarii;		
— 1050—1094	trochaici septenarii.		
		}	act. V sc. 1—4
		}	act. V sc. 7. 8 act. V sc. 9 (vul. sc. 8 contin.)

IV. PHORMIO.

V. 1—152	iambici senarii;	}	prol.; act. I sc. 1. 2
— 153. 154	trochaici octonarii;		
— 155	trochaicus septenarius;		
— 156	iambicus octonarius;		
— 157	trochaicus octonarius;		
— 158. 159	trochaici septenarii;		
— 160—162	iambici octonarii;		
— 163	iambicus quaternarius;		
— 164—176	iambici octonarii;		
— 177. 178	iambici septenarii;		

5 Versus 788 trochaicus septenarius esse potest.

V. 179	trochaicus octonarius;	}	act. II sc. 2 (vul. I sc. 4) (in initio canticum est mut. mod.)		
— 180	trochaicus septenarius;				
— 181. 182	iambici octonarii;				
— 183	iambicus quaternarius;				
— 184	iambicus octonarius;				
— 185	trochaicus septenarius;				
— 186	iambicus octonarius;				
— 187. 188	trochaici octonarii;				
— 189. 190	trochaici septenarii;				
— 191	iambicus quaternarius;				
— 192—194	iambici octonarii ⁶ ;	}	act. II sc. 3 (vul. II sc. 1)		
(cum 195)					
— 196—215	trochaici septenarii;				
— 216—230	iambici senarii;				
— 231. 232	trochaici septenarii;				
— 233—251	iambici octonarii;				
— 252. 253	trochaici septenarii;				
— 254—314	iambici senarii;				
— 315—317	trochaici septenarii;				
— 348—464	iambici senarii;			}	act. III sc. 1 (vul. II sc. 2) act. III sc. 2.3 (vul. II sc. 3.4)
— 465—468	trochaici octonarii;				
— 469. 470	trochaici septenarii;	}	act. III sc. 4 (vul. III sc. 1) (canticum est mut. mod.)		
— 471—478	iambici octonarii;				
— 479. 480	trochaici octonarii;				
— 481. 482	trochaici septenarii;				
— 483	iambicus octonarius;				
— 484	trochaicus septenarius;				
— 485	trochaicus binarius catal.;				
— 486	iambicus octonarius;				
— 487—489	trochaici septenarii;				
— 490	iambicus octonarius;			}	act. III sc. 5. 6 (vul. III sc. 2. 3) (in initio sc. 5 [vul. sc. 2] canticum est mut. mod.)
— 491	iambicus septenarius;				
— 492	iambicus octonarius;				
— 493—495	trochaici septenarii;				
— 496	iambicus octonarius;				
— 497—501	trochaici septenarii;				
— 502. 503	iambici octonarii;				
— 504—566	trochaici septenarii;				
— 567—712	iambici senarii;	}	act. IV sc. 1—4 act. IV sc. 5		
— 713—727	iambici octonarii;				
— 728	trochaicus octonarius;	}	act. IV sc. 6; V sc. 1. 2 (vul. V sc. 1—3 dim.) (in initio IV sc. 6 [vul. V sc. 1] canticum est mut. mod.)		
— 729	trochaicus quaternarius catal.;				
— 730. 731	trochaici octonarii;				
— 732	trochaicus septenarius;				
— 733. 734	iambici octonarii;				
— 735—738	trochaici octonarii;				
— 739—741	trochaici septenarii;				
— 742—747	iambici octonarii;				
— 748—794	iambici septenarii;				
— 795—819	iambici octonarii;			}	act. V sc. 3 (vul. sc. 3 dim.) act. V sc. 4
— 820—827	iambici septenarii;				
[— 828	iambicus octonarius (?);]				

6 Versus 194 et 195 hic in unum octonarium iamb. contracti vulgo trochaicus octonarius et troch. binarius catal. sunt.

- V. 829—840 iambici octonarii; act. V sc. 5
 — 841—883 trochaici septenarii; act. V sc. 6
 — 884—1010 iambici senarii; } act. V sc. 7—9
 — 1011—1055 trochaici septenarii.

V. HECYRA.

- V. 1—197 iambici senarii; } prol. I. II; act. I sc. 1. 2
 — 198—204 iambici octonarii; }
 — 205. 206 iambici senarii; } act. II sc. 1
 — 207—216 iambici octonarii; }
 — 217—242 trochaici septenarii; }
 — 243—273 iambici septenarii; } act. II sc. 2
 — 274—280 trochaici septenarii; } act. II sc. 3
 — 281 trochaicus octonarius; }
 — 282. 283 trochaici septenarii; }
 — 284 trochaicus octonarius; }
 — 285—288 trochaici septenarii; } act. III sc. 1 (in initio can-
 — 289—291 trochaici octonarii; } ticum est mut. mod.)
 — 292 trochaicus septenarius; }
 — 293—324 iambici octonarii; }
 — 325. 326 iambici septenarii; }
 — 327—335 iambici senarii; }
 — 336—360 iambici septenarii; } act. III sc. 2
 — 361—408 trochaici septenarii; }
 — 409—450 iambici senarii; } act. III sc. 3. 4
 — 451—484 trochaici septenarii; }
 — 485—515 iambici senarii; } act. III sc. 5
 — 516. 517 trochaici octonarii; }
 — 518 trochaicus septenarius; }
 — 519 trochaicus octonarius; }
 — 520 trochaicus quaternarius catal.; }
 — 521 iambicus octonarius; }
 — 522 trochaicus septenarius; }
 — 523 iambicus septenarius; }
 — 524 trochaicus octonarius; } act. III sc. 6; IV sc. 1 (vul.
 — 525 trochaicus septenarius; } IV sc. 1. 2) (in initio III
 — 526. 527 trochaici octonarii; } sc. 6 [vul. IV sc. 1] can-
 — 528 trochaicus septenarius; } ticum est mut. mod.)
 — 529 trochaicus octonarius; }
 — 530. 531 trochaici septenarii; }
 — 532—534 trochaici octonarii; }
 — 535—543 trochaici septenarii; }
 — 544—546 iambici octonarii; }
 — 547—565 trochaici septenarii; }
 — 566—606 iambici octonarii; }

V. 607	iambicus septenarius;	}	act. IV sc. 2 (vul. sc. 3) (canticum est mut. mod.)
— 608(?)—610	trochaici septenarii;		
— 611	iambicus octonarius(?);		
— 612	iambicus senarius;		
— 613	trochaicus octonarius;		
— 614	trochaicus septenarius;		
— 615	trochaicus octonarius;		
— 616	trochaicus septenarius;		
— 617	iambicus octonarius;		
— 618—620	trochaici septenarii;		
— 621	iambicus quaternarius;		
— 622	iambicus septenarius;		
— 623—726	iambici senarii;		
— 727—730	iambici octonarii;	}	act. IV sc. 4 (vul. V sc. 1)
— 731	iambicus quaternarius catal.;		
— 732—742	iambici septenarii;		
— 743—767	trochaici septenarii ⁷ ;		
— 768—798	iambici septenarii;	}	act. IV sc. 5 (vul. V sc. 2)
— 799—815	trochaici septenarii;		
— 816—840	iambici septenarii;	}	act. V sc. 1 } (vul. V sc. 3) act. V sc. 2 }
— 841	trochaicus octonarius;		
— 842—846	trochaici septenarii;	}	act. V sc. 3 (vul. sc. 4) (in initio canticum est mut. mod.)
— 847	trochaicus octonarius;		
— 848. 849	trochaici septenarii;		
— 850	trochaicus quaternarius catal.;		
— 851. 852	trochaici septenarii;		
— 853	iambicus octonarius;		
— 854—858	iambici senarii;		
— 859—868	iambici octonarii;		
— 869—880	trochaici septenarii ⁸ .		

VI. ADELPHOE.

V. 1—154	iambici senarii;	}	prol.; act. I sc. 1. 2
— 155—157	trochaici octonarii;		
— 158	trochaicus quaternarius catal.;		
— 159	iambicus octonarius;		
— 160	trochaicus octonarius;		
— 161	trochaicus septenarius;		
— 162	trochaicus octonarius;		
— 163. 164	trochaici septenarii;		
— 165	trochaicus octonarius;		
— 166—169	trochaici septenarii;		
— 170—196	iambici octonarii;		
— 197—208	trochaici septenarii;		
— 209	iambicus septenarius;		
— 210—227	iambici octonarii;	}	act. II sc. 2
— 228—253	iambici senarii;		

7 De metro v. 743—747 dubitatur.

8 Item de metro v. 875—878.

V. 254—287	iambici octonarii;	} act. II sc. 3. 4	
— 288	trochaicus septenarius;		
— 289—291	iambici octonarii;	} act. III sc. 1 (canticum est mut. mod.)	
— 292. 293	trochaici septenarii;		
— 294	iambicus octonarius;		
— 295—298	trochaici septenarii;		
— 299—302	iambici octonarii;		
— 303. 304	trochaici septenarii;		
— 305—308	iambici octonarii;		
— 309	trochaicus septenarius(?);		
— 310—316	iambici octonarii;		
— 317	iambicus quaternarius;		
— 318. 319	trochaici septenarii;	} act. III sc. 2 (in initio canticum est mut. mod.)	
— 320	iambicus octonarius;		
— 321—329	trochaici septenarii;		
— 330—354	iambici octonarii ⁹ ;		
— 355—516	iambici senarii;		} act. III sc. 3. 4. 5
— 517	trochaicus octonarius;		
— 518	trochaicus septenarius;		} act. IV sc. 1 (in initio canticum est mut. mod.)
— 519—522	iambici octonarii;		
— 523	trochaicus octonarius(?);		
— 524	trochaicus quaternarius catal. (?);		
— 525	trochaicus octonarius;		
— 526	trochaicus septenarius;		
— 527—539	iambici octonarii;		
— 540—591	trochaici septenarii;	} act. IV sc. 2	
— 592—609	iambici octonarii;		
— 610 ^a	iambicus ternarius catal. (?);	} act. IV sc. 4. 5 (in initio sc. 4 canticum est mut. mod.)	
— 610 ^b	iambicus quaternarius cum iambico quaternario catal. syncop. (versus Reizianus);		
— 611. 612(?)	choriambici trimetri cum iambico binario catal. (?);		
— 613	choriambicus trimeter cum trochaico binario (?);		
— 614	iambicus senarius (?);		
— 615	iambicus quaternarius catal. (?);		
— 616	trochaicus quaternarius catal. (?);		
— 617	trochaicus octonarius;		
— 618	trochaicus septenarius;		
— 619—624	iambici octonarii;		
— 625—637	trochaici septenarii;		
— 638—678	iambici senarii;		
— 679—706	trochaici septenarii;		
— 707—712	iambici septenarii ¹⁰ ;		
— 713—854	iambici senarii;	} act. IV sc. 6—10 (vul. IV sc. 6. 7; V sc. 1—3)	
— 855—881	trochaici septenarii;		} act. V sc. 1 (vul. V sc. 4)
— 882—933	iambici senarii;	} act. V sc. 2—6 (vul. V sc. 5—9)	
— 934—955	iambici octonarii;		
— 956—997	trochaici septenarii ¹¹ .		

9 Dubitatur de metro v. 332 et 333.

10 Versus 712 in cod. octonarius iambicus est.

11 De metro v. 956—958 dubitatur.

INDEX I.

NOMINA PROPRIA.

- Aeschinus adulescens: (nom.) Ad.* 26. 82. 147. 260. 326. 462. 588. 634.
Aeschine Ad. 160. 175. 190. 268. 407. 449. 620. 631. 637. 677. 679. 901. 989. *Aeschinum Ad.* 237. 292. 330. 636. *Aeschino (abl.) Ad.* 356.
Aesculapius deus: Aesculapi (voc.) Hec. 338.
Aethiopia terra: (abl.) Eun. 165. 471. (L. *Ambinius dominus gregis: Hec. inser. prol. II.*)
Andria fabula: Andriam And. 9. 13. *Andrius [adiect.]: Andria (nom.) And.* 73. 215. *Andriae (dat.) And.* 85. *Andrium (acc. masc.) And.* 906. *Andria (abl.) And.* 461. 756.
Andrus insula: Andrum And. 222. 923. *Andro (abl.) And.* 70. 931.
Antiphila virgo: (nom.) Heaut. 691. (voc.) 258. 381. 398. 405. 408.
Antipho adulescens: (nom.) Phor. 101. 187. 231. 254. 270. 308. 502. (voc.) *Eun.* 565. 574. *Phor.* 163. 202. 204. 216. 465. 504. 528. 549. 696. 854. 861. 883. *Antiphoni Phor.* 598. 753. 842. *Antiphonem Eun.* 840. *Phor.* 192. 221. 323. 463. 918. *Antiphone Phor.* 612.
Apollo deus: Apollinis And. 698.
Archidemides senex: Archidemidem Eun. 327.
Archonides senex: Archonidi (gen.) Heaut. 1065.
Archylis anus: (voc.) And. 228. 481.
Asia terra: Asiam And. 935. *Heaut.* 111. 117. *Asia (abl.) Heaut.* 181.
Athenae urbs: Athenarum Hec. 88. *Athenas And.* 907.
Atticus: (nom. masc.) And. 923. *Atticum And.* 927. *Atticam And.* 221. 780. 859. *Eun.* 805. 1093. *Phor.* 114. *Attica (abl.) Eun.* 110.
Babylus rex: Ad. 915.
Bacchis meretrix: (nom.) Heaut. 654. 722. 821. 905. 908. *Hec.* 98. 771. (voc.) *Heaut.* 736. *Hec.* 731. 752. 786. 856 (bis). *Bacchidis Heaut.* 744 *Hec.* 102. *Bacchidi Heaut.* 791. 1050. *Hec.* 60. 169. *Bacchidem Heaut.* 311 (bis). 696. 767. 809. 969. *Hec.* 114. 128. 157. 719. 806. 846. 854. [cf. *praeterea Ad. II sc. 1 tit.*]
Byrria servus: (nom.) And. 333. (voc.) *And.* 301. 314. 323. *Byrriam And.* 357.
Caecilius poeta: Caecili (gen.) Hec. 14.
Callidemides adulescens: (nom.) Hec. 804. *Callidemidem Hec.* 432. 801.
Canthara anus: (voc.) Ad. 353. *Cantharam And.* 769. [cf. *praeterea Heaut. IV sc. 1 tit.*]
Caria terra: Cariam Eun. 126. *Caria (abl.) Heaut.* 608.
Ceres dea: Cerere Eun. 732.
Chaerea adulescens: (nom.) Eun. 696. 707. 823. 824. 923. 985. (voc.) *Eun.* 308. 337. 558. 864. 871. 880. 893. 901. 1086. *Chaeream Eun.* 540. 713.
Charinus adulescens: Charine And. 305. 325. 330. 345. 642. 974. [alt. ex. 16.] *Charini Heaut.* 732. *Charinum And.* 318.
Chremes senex: (nom.) And. 99. 144. 166. 241. 352. 376. 391. 773. 949. 970. 976. *Heaut.* 875. 1045. *Eun.* 501. 531. 617. (voc.: in cod. *plerumque* *Chreme, sed item* *Chremes*) *And.* 538. 550. 561. 574. 783. 823. 846. 854. 868. 895. 902. 906. 917. 930. 945. 946. [alt. ex. 11.] *Heaut.* 75. 94. 117. 148. 429. 436. 493. 518. 556. 585. 591. 631. 644. 665. 787. 795. 844. 851. 859. 862. 883. 894. 938. 1049. 1052 (bis). *Eun.* 535. 730. 743. 751. 765. *Phor.* 567. 577. 609. 613. 797. 960. 966. 984. *Chremi (gen.; cod. Chremis) And.* 368. *Chremetis And.* 247. *Chremeti Phor.* 1026. *Chremem And.* 361. 527. 532. *Eun.* 724. 909. *Phor.* 63. 865. *Chremetem And.* 472. 533.
Chrysis meretrix: (nom.) And. 105. 803. *Chrysidis And.* 124. 223. 283. 801. 925. *Chrysidem And.* 85. 107. 796. *Chryside And.* 106.
Cilicia terra: Ciliciam Phor. 66.
Clinia adulescens: (nom.) Heaut. 225. 431. 525. 768. 847. 907. (voc.) *Heaut.* 105. 175. 234. 243. 264. 279. 295. 309. 360. 406. 688. 695. *Cliniae (gen.) Heaut.* [515.] 899. (dat.) *Heaut.* 884. *Cliniam And.* 86. *Heaut.* 405. 605. 821.

- Clitipho adulescens: (nom.) Heaut.* 727. 829. 904. (*voc.*) *Heaut.* 209. 240. 244. 273. 321. 335. 353. 562. 575. 579. 960. 967. 1037. 1057. *Clitiphonis Heaut.* 697. 703. 767. 852.
Colax fabula: Colacem Eun. 25. 30.
Commorientes fabula: Commorientis (acc. pl.) Ad. 7.
Corinthius: Corinthia (nom.) Heaut. 600. 629.
Corinthus urbs: Corinthum Hec. 86. *Corintho (abl.) Heaut.* 96.
Cratinus advocatus: Cratine Phor. 448.
Cratinum Phor. 447; *dives Athen.: Cratini Ad.* 581.
Crito senex: (nom.) And. 801. *Heaut.* 498. (*voc.*) *And.* 802. 817. 919. 942. 951. *Critonem And.* 906. *Crito advocatus: (voc.) Phor.* 456.
Ctesipho adulescens: (nom.) Ad. 558. 589. 776. 778. (*voc.*) *Ad.* 260. 266. 271. 277. 564. *Ctesiphoni Ad.* 784. *Ctesiphonem Ad.* 252. 355. 777.
Cyprus insula: Cyprum Ad. 224. 230. 278.
Danaë herois: Danaae Eun. 585.
Daios servus: (nom.) And. 159. 194. 434. 576. 663 (*bis*). 721. 840. *Daue And.* 190. 199. 206. 344. 346. 367. 370. 383. 409. 476. 492. 582. 595. 665. 711. 965. 972. 978. [*alt. ex. 4. 6.*] *Phor.* 52. 63. *Dau and.* 509. *Daou (dat.) And.* 953. *Daoum And.* 169. 173. 335. 579. 787. 842. 862. 963. *Daou (abl.) And.* 302. 415. 838.
Demea senex: (voc.) Ad. 80. 100. 115. 129. 135. 373. 385. 392. 422. 428. 461. 467. 483. 489. 492. 500. 754. 770. 806. 818. 821. 831. 882. 917. 924. 958. 961. 971. 978. *Demeam Ad.* 890. [*cf. praeterea Eun. V sc. 5 tit.*]
Demipho senex: (nom.) Phor. 352. 353. 656. (*voc.*) *Phor.* 421. 439. 723. 795. 906. 926. 969. 1011. 1024. 1031. *Demiphonem Phor.* 899.
Diana dea: Dianae (gen.) Ad. 582.
Dionysia (dies festus): (nom.) Heaut. 162. (*acc.*) *Heaut.* 733.
Diphilus poeta: Diphili Ad. 6.
Discus libertus: Discum Eun. 608.
Donax servus: (voc.) Eun. 772. 774.
Dorcium ancilla: Dorcio (dat.) Phor. 152.
Dorias ancilla: (voc.) Eun. 538. 720.
Dorio leno: (voc.) Phor. 485. 526.
Dorus eunuchus: Dore Eun. 472. 594. 850. *Dorum Eun.* 724.
Dromo servus (lorarius): (voc.) And. 860 (*quater*). (*puer*): (*nom.*) *Heaut.* 275. (*voc.*) *Heaut.* 249. 743. 748. *Ad.* 376. *Dromonem Heaut.* 241. 892.
Ennius poeta: Ennium And. 18.
Epidicazomenos fabula: Epidicazomenon Phor. 25.
Eunuchus fabula: (nom.) Eun. 45. *Eunuchum Eun.* 20. 32.
Fors fortuna numen: (nom.) Hec. 386 (?). (*voc.*) *Phor.* 841.
Fortuna numen(?): (voc.) Phor. 841. *Hec.* 406.
Geta servus: (nom.) Phor. 35. 46. 606. 838. 840. *Ad.* 291. 479. 891. (*voc.*) *Phor.* 72. 136. 151. 179. 196. 219. 233. 373. 374. 386. 478. 482. 536. 545. 554. 609. 616. 672. 682. 777. 781. 847. 848. 869. *Ad.* 320. 323. 325. 349. 447. 506. 891. 894. *Getam Phor.* 50. 177. 827. *Ad.* 305.
Glycerium virgo: (nom.) And. 806. 875. 969. (*voc.*) *And.* 134. (*acc.*) *And.* 552. 859. 908. 978. *Glycerio (dat.) And.* 790. 905. (*abl.*) *And.* 243. 284. 682.
Gnatho parasitus: (nom.) Eun. 228. 271. (*voc.*) *Eun.* 419. 446. 474. 771. 1043. 1054.
Gnathonicus: Gnathonici (nom. plur.) Eun. 264.
Graecus: Graeca (nom. sing.) Hec. 7^b (*vul. Heaut.* 8). (*abl.*) *Eun.* 33. *Heaut.* 4. *Ad.* 8. *Graeci (nom. plur.) Phor.* 26. *Graecas Heaut.* 17. *Graecis (abl. plur. fem.) Eun.* 8.
Heauton timorumenos fabula: Heauton timorumenon Heaut. 5.
Hecyra fabula: (nom.) Hec. 1 (?). **Hecyrae (dat.) Hec.* 1^a. *Hecyram Hec.* 29.
Hegio senex: (nom.) Ad. 438. 947. (*voc.*) *Ad.* 455. 488. 499. 592. *Hegioni Ad.* 351. *Hegionem Ad.* 460; *advocatus: (voc.) Phor.* 447. 452.
Hercules heros: (nom.) Eun. 1027.
Imbrus insula: Imbro (abl.) Hec. 171.
Indicus: Indicis (dat. pl. masc.) Eun. 413.

1 Asterisco ei loci notantur, quibus scriptura coniecturae non prorsus certae debetur; interrogandi autem sigum ibi appono, ubi tradita lectio suspecta esse videtur.

- Iuno Lucina dea: (voc.) *And.* 473. *Ad.* 487.
- Iuppiter deus: (nom.) *Phor.* 807. *Ad.* 714. (voc.) *And.* 464. 732. 930. *Heaut.* 256. 630. 690. *Eun.* 550. 709. 946. 1048. *Phor.* 816. *Hec.* 317. *Ad.* 111. 196. 366. 731. 757. *Iouem Eun.* 584. *Ioue Heaut.* 1036.
- Laches senex: *Hec.* 727. (voc.; in cod. aliquoties Lache pro Laches) *Hec.* 134. 206. 232. 263. 633. 647. 664. 722. 732. 751. 785. [cf. praeterea *Eun.* V sc. 5 tit.]
- Latinus: Latini (nom. plur.) *Phor.* 26. Latinas *Heaut.* 18. *Eun.* 8. 34.
- Lemnus insula: Lemni *Phor.* 680. 942. 1013. Lemnum *Phor.* 66. 567. Lemno (abl.) *Phor.* 873. 1004.
- Lesbia obstetrix: (voc.) *And.* 459. Lesbiam *And.* 228.
- Liber deus: Libero (abl.) *Eun.* 732.
- Lucina: v. Iuno Lucina.
- Menander poeta: (nom.) *And.* 9. Menandri *Eun.* 9. 20. 30.
- Menedemus senex: Menedeme *Heaut.* 159. 427. 440. 464. 861. 883. 908. 921. 931. 954. 1047. Menedemi *Heaut.* 749.
- Menedemo (dat.) *Heaut.* 768. Menedemum *Heaut.* 180. 185. 608. 739. 1001. Menedemo (abl.) *Heaut.* 610.
- Micio senex: (nom.) *Ad.* 923. (voc.) *Ad.* 60. 92. 96. 132. 598. 720. 737. 800. 836. 943. 952. 979. 988. Micionem *Ad.* 512.
- Mida puer servus: (nom.) *Phor.* 862.
- Milesius: (nom.) *Ad.* 702.
- Miletus urbs: Mileti *Ad.* 654. Miletum *Ad.* 655.
- Minerua dea: Mineruam *Heaut.* 1036.
- Myconius: (nom.) *Hec.* 803. Myconium *Hec.* 433. 801.
- Myrrina matrona: (nom.) *Hec.* 445. 830. 870. (voc.) *Hec.* 523. 541. 560. Myrrinam *Hec.* 811. 845. Myrrina (abl.) *Hec.* 632.
- Mysis ancilla: (nom.) *And.* 226. (voc.) 267. 282 (bis). 686. 693. 714. 722. 748. 802.
- Naeuius poeta: Naeui (gen.) *Eun.* 25. Naeuium *And.* 18.
- Nausistrata matrona: (voc.) *Phor.* 784. 813. 986. 987. 1014. 1037. 1046. 1052.
- Neptunus deus: Neptuni *Ad.* 790.
- *Nicaretus adulescens: Nicaretum (cod. Niceratum) *And.* 87.
- Niceratus: v. *Nicaretus.
- Oedipus rex: (nom.) *And.* 194.
- Omphale herois: Omphalae (dat.) *Eun.* 1027.
- Pamphila virgo: (nom.) *Ad.* 619. Pamphilam *Eun.* 440. 442. 624. 796. 827. 1036. *Phor.* 310. 510. 517.
- Pamphilus adulescens: (nom.) *And.* 88. 131. 462. 851. 957. 965. *Hec.* 60. 115. 144. 346. Pamphile *And.* 254. 267. 286. 318. 321. 325. 344. 380. 409. 416. 617. 675. 686. 871 (bis). 882. 933. 950. 965. [alt. ex. 5.] *Hec.* 290. 382. 389. 395. 456. 482. 484. 504. 585. 602. 613. 621. 635. 650. 664. 671. 824. 855. 862. 864. Pamphili *And.* 549. 765 (bis). *Hec.* 77. 152. 341. Pamphilo (dat.) *And.* 301. 429. 486. 518. *Hec.* 125. 774. 816. Pamphilum *And.* 90. 145. 209. 227. 234. 310. 338. 412. 685. 717. *Hec.* 173. 428. 575. 743. 752. 796. 804. 808. Pamphilo (abl.) *And.* 166. 216. 497. 512. 603. *Hec.* 269.
- Parmeno servus: (nom.) *Eun.* 129. 570. 694. 700. 925. 974. 1050. *Hec.* 409. 878. (voc.) *Eun.* 83. 99. 189. 221. 277. 286. 307. 330. 351. 362. 369. 462. 964. 975. 1020. 1034. *Hec.* 82. 83. 103. 109. 131. 133. 149. 301. 304. 314. 320. 340. 359. 416. 808. 841. 875. 879. *Ad.* 168. Parmenonis *Eun.* 718. Parmenonem *Eun.* 267. 270. 304. 918. 944. 1005. Parmenone *Eun.* 698.
- Pasibula virgo: (nom.) *And.* 945 (bis?).
- Perinthia fabula: Perinthiam *And.* 9. Perinthia (abl.) *And.* 13.
- Phaedria adulescens: (nom.) *Eun.* 81. 982. *Phor.* 80. 475. 484. 830. 833. 1054. (voc.) *Eun.* 86. 95. 144. 148. 171. 190. 210. 651. 678. 687. 715. 1073. 1086. *Phor.* 154. 173. 208. 222. 247. 257. 269. 309. 499. 503. 532. 558. Phaedriae (gen.) *Eun.* 354. 437. 824. *Phor.* 600. (dat.) *Eun.* 1037. *Phor.* 87. 597. 712. 778. 886. 1036. 1049. Phaedriam *Eun.* 440. 441. *Phor.* 64. 253. Phaedria (abl.) *Eun.* 201. 465.
- Phaedrus adulescens: Phaedrum *And.* 86.
- Phania senex: (nom.) *And.* 934. *Hec.* 458. Phanium *And.* 929. *Heaut.* 169.
- Phanium virgo: (nom.) *Phor.* 322. (voc.) *Phor.* 201. Phanio (dat.) *Phor.* 872. (acc.) *Phor.* 218. 316. 352. 782.

- Phanocrates senex*: *Phanocratae* (*gen.*) *Heaut.* 1061.
Phasma fabula: (*acc.*) *Eun.* 9.
Phidippus senex: *Phidippe* *Hec.* 247. 256. 480. 497. 510. 627. 708. 715. 771. 777. *Phidippo* (*dat.*) *Hec.* 820. 870. *Phidippum* *Hec.* 246. 449. 622.
Philotis meretrix: (*voc.*) *Hec.* 82. 84; *sive Philotium*: (*voc.*) *Hec.* 89. 197. (*acc.*) *Hec.* 81.
Philtera virgo: (*nom.?* *in cod.* *Philterae*) *Heaut.* 662.
Philumena virgo: *Hec.* 354. 414. 480. 588. (*voc.*) *Hec.* 243. 325. 623. *Philumenae* (*gen.*) *Hec.* 191. 318. 337. 349. 793. *Philumenam* *And.* 306. 1001. *Hec.* 219. 320. 466. 809. 832.
Phormio fabula: *Phormionem* *Phor.* 26.
Phormio parasitus: (*nom.*) *Phor.* 27. 122. 314. 476. 618 (*bis*). 692. 833. 897. 1048. (*voc.*) *Phor.* 317. 324. 437. 478. 620. 858. 875. 882. 900. 922. 1050. *Phormioni* *Phor.* 157. 720. *Phormionem* *Phor.* 307. 560. 592. 783. 1027.
Phrygia ancilla: (*voc.*) *Heaut.* 731. *Phrygiam* *Ad.* 973.
Piraeus portus: *Piraeo* (*abl.*) *Eun.* 290. 539.
Plautus poeta: (*nom.*) *Ad.* 7. 9. *Plauti* *Eun.* 25. *Plautum* *And.* 18.
Pyrrus rex: (*nom.*) *Eun.* 783.
Pythias ancilla: (*nom.*) *Eun.* 642. (*voc.*) *Eun.* 500. 650. 656. 672. 730. 753. 901. 902. 909. 947. 961.
Rhamnusius: *Rhamnusium* *And.* 930.
Rhodus: (*nom.*) *Eun.* 423. *Rhodium* *Eun.* 420. *Rhodio* (*abl.*) *Eun.* 498.
Rhodus insula: *Rhodi* *Eun.* 107.
Salus dea: (*nom.*) *Ad.* 761. (*voc.*) *Hec.* 338.
Samius: *Samia* (*nom. sing. fem.*) *Eun.* 107.
Sanga servus: (*nom.*) *Eun.* 776. (*voc.*) *Eun.* 814.
Sannio leno: (*nom.*) *Ad.* 276. (*voc.*) *Ad.* 210. 220. 240.
Sannio servus: (*nom.*) *Eun.* 780.
Scirtus servus: *Scirte* *Hec.* 78.
Simalio servus: (*voc.*) *Eun.* 772. 775.
Simo senex: (*nom.*) *And.* 789. 907. (*voc.*) *And.* 41. 503. 820. 846. 894. 908. 914.
Simulus senex: *Simulo* (*dat.*) *Ad.* 352. *Simulum* *Ad.* 465.
Simus senex: (*nom.*) *Heaut.* 498.
Sophrona anus: (*nom.*) *Phor.* 865 (*voc.*) *Phor.* 739. 741. *Sophronam* *Eun.* 807.
Socialibertus: (*voc.*) *And.* 28. [51.] 119; *servus*: (*voc.*) *Hec.* 427.
Sostrata matrona: (*nom.*) *Ad.* 321. 616. (*voc.*) *Heaut.* 647. 663. 1007. *Hec.* 223. 229. 271. 339. *Ad.* 309. 329. 343. 511. 635. 787. *Sostratae* (*gen.*) *Hec.* 332. *Sostratam* *Hec.* 179. 329. 629. *Ad.* 506.
Stephanio servus: (*voc.*) *Ad.* 380.
* *Stilpo* (*cod.* *Stilpho*) *senex*: (*nom.*) *Phor.* 389. 390. 740. *Stilponem* *Phor.* [356.] 390.
Storax servus: (*voc.*) *Ad.* 26.
Strato miles: (*voc.*) *Eun.* 414.
Sunium portus: *Suni* *Eun.* 519. *Sunium* (*acc.*) *Phor.* 837. *Sunio* (*abl.*) *Eun.* 115.
Synapthnescontes fabula: (*nom.*) *Ad.* 6.
Syra lena: (*voc.*) *Hec.* 59. 83.
Syriscus servus: *Syrisce* *Eun.* 772. 775. *Ad.* 763 [= *Syre*].
Syrus servus: (*nom.*) *Heaut.* 473. 509. 728. 743. 896. 898. *Syre* *Heaut.* 291. 310. 319. 343. 346. 348 (*ter*). 350. 400. 517. 531. 536. 543. 581. 589. 595. 598. 615. 684. 692. 699. 757. 762. 775. 810. 825. 975. 980. 985. 993. *Ad.* 247. 249. 260. 261. 278. 281. 412. 531. 538. 543. 549. 713. 776. 883. 887. 916. 970. 979.
Syri *Heaut.* 723. 886. *Syro* (*dat.*) *Heaut.* 999. 1066. *Syrum* *Heaut.* 191. 757. 950. *Ad.* 315. 361. 553. 960. *Syro* (*abl.*) *Heaut.* 241. 882. [*cf. s.* *Syriscus*.]
Thais meretrix: (*nom.*) *Eun.* 391. 499. 508. 527. 532. 619. 725. 733. 848. 963. 1039. 1040. (*voc.*) *Eun.* 91 (*bis*). 190. 455. 462. 743. 750. 754. 783. 792. 807. 810. 873. 882. 887. 906. [*Thaïdis* (*vel* *Thaïnis ap. Don.*) *Eun.* 267.] *Thaïdi* *Eun.* [188.] 275. 434. 569. 616. 951. 983. 1026. *Thaïdem* *Eun.* 231. 266. 270. 352. 359. 364. 563. 788. 991. 1055. 1075. *Thaïde* *Eun.* 545. 956. 1051.
Thensaurus fabula: *Thensauro* (*abl.*) *Eun.* 10.
Thraso miles: (*nom.*) *Eun.* 353. (*voc.*) *Eun.* 453. 455. 475. 1025. 1061. 1068. 1088.
Venus dea: (*nom.*) *Eun.* 732.

INDEX II.

RES MEMORABILES.

- abreptae filiae: *Eun.* 110sq. 155sq. 521 sq.
- actor = *dominus gregis*: *Phor.* 10. 33.
- actus primus fabulae: *Hec.* 39.
- adulescentes: *cottidiana vita And.* 55 sqq.; *pauperes vel infeliciter amantes peregre abeunt (militatum) Heaut.* 110 sqq. 117. 257. 527 sq. *Phor.* 549 sqq. 554. *Ad.* 274 sq.; *viri iudicantur Ad.* 564. (*cf. And.* 51); *exemplum ad. mature uxorem ducentis Eun.* 1036 (*coll. v.* 693).
- aduocati: *Eun.* 340. 764. *Phor.* 446 sqq. *Ad.* 645 sq. 677.
- aduorsitores: *Ad.* 27. (*cf. Eun.* 278.)
- aedes: *Heaut.* 902. *Ad.* 552. 908 sq. 912; *vulgo oclusae Heaut.* 275 sqq. *Ad.* 634. (*cf. Eun.* 780.)
- ancillae: *ex Aethiopia Eun.* 471; *captae ex Caria Heaut.* 608.
- ancillarum mercatus: *Suni Phor.* 837 sq. (*cf.* 893); *operae: in domo Heaut.* 130. 293sq.; *ruri Ad.* 846sqq.; *pretium: Eun.* 471. *Phor.* 665 sqq.
- angiportum: *Eun.* 845. *Phor.* 891 sq. *Ad.* 576; *non pervium Ad.* 578.
- anulus: *datur filiae exponendae Heaut.* 614 sq. 650 sq.; *cognitionem efficit Heaut. l. c. Hec.* 574. 811 sq. 821. 829 sqq. (*Ad.* 347.)
- aquilae senectus: *Heaut.* 521.
- ara: *in platea (?) And.* 726.
- argentaria res: *in foro absoluitur Heaut.* 714 sq. (*coll. v.* 598 sq.). *Ad.* 277. 406. (*coll. v.* 404); *Phor.* 301 sq. 922 sq. *Ad.* 203 sqq.
- arraboni filia peregrinae mulieris datur: *Heaut.* 602 sq. 794 sq.
- Athenae: *quaedam loca describuntur Hec.* 431 et 801 (*arx*). *Ad.* 573sq. 715.
- Attica elegantia: *Eun.* 1093.
- bellum: *Athenis gestum And.* 935 sq. (*Ad.* 495 sq.); *a Pyrrho gestum Eun.* 783.
- cenae sumptus: *v. obsonium.*
- ciuis Attica: *Anul.* 221. 780 sq. 833. 859. 875. 892. 908. *Heaut.* 96 sqq. *Eun.* 805. 857 sq. 890. 1036. *Phor.* 114 sq. 168. 415 sq. 438. *Ad.* 193 sq. 466 sqq. 685 sqq. 725; *poena vitii virgini oblata Eun.* 955 sqq. 992 sq. (*cf. Ad.* 723).
- cognatio: *Phor.* 803. *Ad.* 494 sqq.
- cognitio filiae: *And.* 930 sqq. *Heaut.* 656 sq. *Eun.* 203 sq. 753. 921; *vitiata virginis Hec.* 831; *v. anulus.*
- comoediarum solitus exitus: *Hec.* 866 sqq.
- coniugium: *facile solvitur And.* 567 sq. *Phor.* 656 sqq. 691 sq. 720 sq. 913. *Hec.* 148 sq. 490 sqq. 502. 508 sq. 655 sqq. 664 sqq. 693. (723 sq.) 782; *improbante populo Phor.* 911. 913. *Hec.* 151. 154 sqq. (*cf.* 782); *cf. praeterea leges.*
- coniux: *indotata et ignobilis Phor.* 120. 298. 425. 756 sq. *Ad.* 728 sqq. 759; *aliena Ad.* 672; *cf. ciuis Attica.*
- contaminare fabulas: *And.* 16 sqq. *Heaut.* 16 sqq. *Eun.* 30sq. *Ad.* 6 sqq. (*cf. Eun.* 552).
- conuiuium: *Eun.* 617 sqq. *Ad.* 285 sq. 376 sqq. 965; *cf. prandium.*
- coquos seruos: *Ad.* 424 sqq.
- currentes serui: (*And.* 342.) *Heaut.* 31 sq. 37. (512.) *Eun.* 36. *Phor.* 844 sq. *Ad.* 305. 323 sqq.
- damnati: *Phor.* 334 sq.
- despondere: *filiam adulescenti And.* 980. *Heaut.* 779. 784. 854. 866. *Ad.* 670; *filio virginem And.* 102. *Heaut.* 891. *Hec.* 124. *Ad.* 735; *cf. Phor.* 925. *di: And.* 959 sq. *Heaut.* 1038. *Ad.* 693. *di penates: Phor.* 311 sq.; *deos precantur ante seriam rem Eun.* 513 sq. *Ad.* 699. 704 sq.
- discessio coniugum: *v. coniugium.*
- dica ($\delta\acute{\iota}\kappa\alpha$): *v. forenses res.*
- dona: *meretrici data Heaut.* 721 (*X minae*). 835. *Eun.* 135. 163 sqq. 214. 275. 471 sqq.; *sponsae data Heaut.* 855. 893.
- dos: *And.* 950 sq. (*X talenta*). [*alt. exit. 21: VI tal.*] *Heaut.* 838. 937 sqq. 940 (*II tal.*). *Phor.* 644 sqq. (*I tal.*); *pauperum Phor.* 410 (*V minae*).

- 642 sq. 655 sqq. (XXX minae).
 722 sq.; *ante nuptias datur Phor.*
 676 (cf. *Heaut.* 1048); *perit spon-*
sione soluta Phor. 926.
 drachuma argenti = *nummus: Heaut.*
 601 (coll. v. 606).
 elephanti indici: *Eun.* 413.
 eumuchi: *amatores mulierum Eun.*
 665 sq.; *singularis habitus et ornatus*
Eun. 230 sq. 357. 375. 546. 556. 609.
 683. 688 sq. 907; *in pompa regina-*
rum Eun. 168; *pretium Eun.* 169. 984.
 expositae filiae: *Heaut.* 615. 626 sqq.
 649 sq.
 expositi filii: *Hec.* 400. 704. 749. 818.
 exsequiae: *Ani.* 115 sqq. *Phor.* 1026.
 fabrica: *Ad.* 584 sq.
 fabula: *Hec.* 620 sq. *Ad.* 537.
 familia = *res familiaris: Heaut.* 909.
 festi dies: *Dionysia Heaut.* 169 sq.
 183. 211; *mulierum Hec.* 592 sq.
 filiae: v. *abreptae f.*, *expositae f.*
 filii: v. *expositi filii.*
 flabello inter somnum ventus fit:
Eun. 595.
 forenses res: *Ad.* 811 sq. *Eun.* 10 sq.
 338 sqq. *Phor.* 127 sqq. 236 sqq.
 275 sqq. 282 sq. 292. 312 sq. 399 sq.
 403 sqq. 407 sq. 419. 438 sq. 455 sq.
 621 sqq. 633 sqq. 668. 936. 981. *Hec.*
 335. *Ad.* 490; *iniuriarum actio (dica)*
Phor. 329. 438 sq. 983 sq. *Ad.* 162
 sqq.; *assertio Ad.* 194; *de furto Eun.*
 809; *de vi Phor.* 626 sq. *Ad.* 182 sq.;
 cf. *praeterea leges.*
 funambulus: *Hec.* 4. [34.]
 funus: v. *exsequiae; f. pauperis Phor.*
 95 sqq.
 gladiatores: *Hec.* 40. cf. *Phor.* 964.
 grex (actorum): *Heaut.* 45. *Phor.* 32.
 gynaeceum: *Phor.* 862.
 hariolus: *Phor.* 708.
 harispex: *Phor.* 709.
 hereditas: *ad fratrem, non ad filiam*
transit (?) Eun. 131 sqq.; *consobrini*
in Imbro facta Hec. 171 sq. 458 sqq.;
filius exheres And. 889. *Heaut.* 941
 sqq. 965 sqq.
 hortus: *Ad.* 908 sq.
 impensa in filiam: *Heaut.* 835 sqq.
 initiare: *Phor.* 49.
 iniuriarum actio: v. *forenses res.*
 inpluuium: *Eun.* 589. *Phor.* 707.
 inscribere aedis mercede: *Heaut.*
 144 sqq.
 ius publicum: *Phor.* 412.
 leges: *coniugium spect. And.* 780 sq.
 879 sq. *Phor.* 125 sqq. 295 sq. 409 sq.
 414 sqq. 422 sq. *Ad.* 651 sq.; *here-*
ditatem spect. And. 810 sqq. *Hec.*
 171 sq. (*in Imbro*); *seruos spect. in*
causis orandis Phor. 292; *de cive*
virgine vitata Ad. 490. 686.
 leno: *condicio Ad.* 155 sqq. 181 sqq.
 198 sqq. 213.
 liberi: *ex peregrinis non tolluntur*
And. 219. 401. 464 sq. 469.
 libertas civilis: *Ad.* 183.
 Luscius Lanuinus: *And.* 6 sqq.
Heaut. 22 sqq. *Eun.* 4 sqq. *Phor.* 1 sqq.
 macellum: *Eun.* 255 sqq.
 medicina ars: *Hec.* 320 sq. 357; cf.
puerpera.
 mercennarius (a uilla): *Ad.* 541.
 meretrices: *condicio in civitate Eun.*
 147 sq. 1039 sq. *Hec.* 717 sq. (cf.
And. 381 sq.); *cum hospite convenit*
Hec. 195 sq.; *in ludum eunt Phor.*
 86. 88; *manumissae Phor.* 830; *mer-*
catus (Cypri) Ad. 224 sq. 229 sqq.;
mores And. 69 sqq. *Heaut.* 223 sqq.
 388 sqq. 521 sq. 726 sqq. *Eun.* 46 sqq.
 198 sqq. 382 sqq. *Hec.* 64 sq. 158 sq.
 735. 756 sqq. 772. 776. 836 sqq. 858 sqq.;
patria And. 69 sq. *Eun.* 107; *sumptus*
Heaut. 245 sqq. 254 sqq. 450 sqq.
 751 sqq.; *vita Eun.* 934 sqq.; *Hec.*
 67 sqq. 92 sq.
 militatum abire: v. *adulescentes.*
 milites: *amantes Heaut.* 365 sqq. 733.
Eun. 125. 192 sqq. 287. 1026 sq.
 1072 sqq. *Phor.* 531 sq. *Hec.* 85 sqq.;
largiter donant Eun. 1076; *mores*
Eun. 480 sqq. 741. 1079 sq. 1082.
 1092 sq. *Hec.* 86. 94 sq.; *m. paedri-*
cans Eun. 479.
 moechus: v. *ciuis Attica.*
 monstra: v. *superstitio.*
 mulieres: *mores Heaut.* 239 sq. 444
 sqq. 621. 623 sqq. 632 sq. 1007 sqq.
Eun. 813. *Hec.* 199 sqq. 274 sq.; *re-*
ligiosae Heaut. 650; *vita pauperum*
And. 74 sq. *Heaut.* 252 sq. 275 sqq.
 munera publica: *Eun.* 290.
 natalis dies: *Phor.* 48.
 nouae fabulae: *Hec.* 5 sqq. 12. 14. 57.
 nummus: v. *drachuma.*
 nuptiae: *apparatus And.* 360. 362 sqq.
 450 sqq. *Phor.* 665 sq. 701 sq. *Ad.*
 899 sq. 905. 907 sq.; *a patribus iun-*

- guntur And.* 99sq. 148sq. 155sq. 236 sq. 388 sq. 398. 418. 521 sq. *Hec.* 116sq.; *filii corrigendi causa And.* 396. 541. 553. 560 sq. 569. 828sq. *Heaut.* 1056 sq.; *cf. praeterea cuius Attica, peregrinae.*
nutrices: infantium Hec. 726. 767 sq. *Ad.* 975; *in cognoscenda filia olim perdita Eun.* 807 sq. 893 sq. 914sq.
obsonium: And. 369. 451. *Ad.* 370. 376 sq.
obstetrix temulenta: And. 228sq. 233.
oraculum Apollinis: And. 698.
palma (poetis scaen. proposita): Phor. 16 sq.
parasiti: condicio Eun. 232sq. *Phor.* 339sq. 1053sq.; *unoculi Phor.* 989.
pauperes cognatae: v. leges.
peregre abire (ob inopiam): Heaut. 527 sq. 543 sq. *Ad.* 384 sq.; *cf. adulescentes.*
peregrinae: inhonestae habitae And. 879 sq. 913. *Heaut.* 96 sq.; *inhoneste viventes And.* 797 sq.; *per filia arrhaboni datur Heaut.* 602 sq.
peregrini: And. 810 sq. *Eun.* 759.
personae: gestus And. 839. 878. *Phor.* 57. 210 sq. 890; *habitus Eun.* 670. *Phor.* 51. *Hec.* 440sq. *Ad.* 394sq. (?). 562; *partes Heaut.* 37 sq. *Eun.* 26. 30sq. 36sq.; *cf. eunuchi, parasiti.*
pignori opponi: Phor. 661 sq.; *cf. arrabo.*
pisces: And. 369. *Ad.* 376sq. 420sq.
poenae seruorum: v. serui.
portitores: Phor. 149 sq.; *cf. Hec.* 77.
post scaenam loquuntur: And. 473. *Hec.* 318. *Ad.* 486 sq.
praedia: Atheniensium Lemni sita Phor. 680; *fructus Phor.* 789 sq. 1012 sq.
praedones: Eun. 114 sq.
prandium: Ad. 588. 590sq.; *sumptus Ad.* 370.
pretium: agri Heaut. 145 sq.; *citharistriae Phor.* 557 sq. 1039; *psaltriae Ad.* 191sq. 223. 742sq.; *eunuchi et ancillae Eun.* 169. 984; *prandii Ad.* 370.
prologus: adulescentis partes Heaut. 1 sq.; *ornatus Hec.* 9; *quid spectent And.* 6sq. *Heaut.* 10 sq. (*cf. Hec.* 9); *Phor.* 13 sq. *Ad.* 22.
proverbia: Phor. 506. *Hec.* 621. *Ad.* 537. 803 sq.
- puerpera: And.* 481 sq.; *transfertur And.* 952 sq. 979. *Ad.* 920 sqq.
pugiles: Hec. 33.
repudium sponsae remittere: Phor. 928 sq.
res diuina (domi) Hec. 184; *cf. di.*
rex: Heaut. 117. *Eun.* 401 sq. 783 (*Pyrrhus*). *Phor.* 70. 338; *regnare (vel regnum) inuisum Phor.* 405. *Ad.* 175.
salsamenta: Ad. 380.
saltare cum cantu: Ad. 750 sqq.
satrapa (= dives): Heaut. 452.
senex: LX annorum Heaut. 62 sq.; *LXV an. Ad.* 938.
serui: contubernium Ad. 973. (*cf. Phor.* 152); *fugitivi Eun.* 669 sq. *Phor.* 188 sq. 426 sq.; *munera eris dant: Phor.* 40. 45sq. 962 sq.; *paedagogi s. Phor.* 71 sq. *Ad.* 562 sq. 962 sq.; *peculium Phor.* 36 sq. 43 sq.; *poenae And.* 199 sq. 214. 600. 621. 786. 861 sq. 865. 954sq. *Heaut.* 530. 978sq. 1001. *Phor.* 249sq. 544. *Ad.* 558sq. 566sq.; *cf. praeterea testes.*
stataria comoedia: Heaut. 36.
stuprum per uinolentiam inlatum: Phor. 1016 sq. *Hec.* 572 sq. 828 (*cf. 823*). *Ad.* 470 (466 sq.).
superstitio: Heaut. 649 sq. *Phor.* 705 sq. 954.
sycophanta: And. 815. 919 (*cf.* 911 sqq.). *item cf. Phor.* 327 sq. 374.
de symbolis edere: And. 88sq. *Eun.* 540. 607 sq. (*cf. Phor.* 339).
tabula picta: Eun. 584 sq.
talentum magnum: Phor. 644.
tempus fictum actionis: Heaut. 410. 730. 733. *Eun.* 580. *Phor.* 1053. *Ad.* 588.
tesserae: Ad. 739 sqq.
testes: in pariundo And. 771; *in re argentaria Phor.* 714. *Ad.* 203 sq.; *serui Eun.* 714 sq. *Phor.* 293. *Hec.* 773. *Ad.* 482 sq.
tonstrina: Phor. 89 sqq.
uenatio: And. 57.
uirgines: tempus coniugii Eun. 526; *condicio pauperum Heaut.* 285 sq. *Ad.* 345 sq.; *habitus Heaut.* 1061 sq. *Eun.* 313sq.; *Phor.* 104sq.; *pau- per lugens Phor.* 106 sqq.
uxores duae (unius viri): Phor. 941sq. 971 sq. 1004 sq. 1014 sq. 1041.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PA
6755
A2
1884
cop.2

Terentius, Afer, Publius
[Works. Latin. 1884.]
P. Terenti Afri Comoediae

